

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОТЕЛЕВЕЦЬ АНАСТАСІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 378.035.011.3-057.87:316.621]:364-322(043)

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У
ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 231 Соціальна робота

Галузь знань 23 Соціальна робота

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 / А. М. Котелевець /

Науковий керівник: Спіріна Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Котелевець А. М. Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота» (23 Соціальна робота). – Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2024.

Дисертація є комплексним дослідженням актуальної проблеми розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Метою дисертаційного дослідження є: визначити й теоретично обґрунтувати соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності та перевірити їх дієвість.

У дисертації *вперше*: цілісно розкрито проблему розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти; систематизовано умови соціальної активності студентів на мікрорівні (рівні особистості), мезорівні (рівні освітнього середовища) і макрорівні (рівні суспільства), які зумовлюють соціальну активність студентів; обґрунтовано соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності (стимулювання розвитку соціальної активності студентів; залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти; визнання здобутків соціально активних студентів-волонтерів у закладі вищої освіти) та шляхи забезпечення даних умов; визначено критерії та показники соціальної активності студентів у волонтерській діяльності;

уточнено: сутність понять «розвиток соціальної активності особистості», «соціальна активність»; вплив волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів;

подальшого розвитку набули: зміст, форми та методи соціально-педагогічної роботи зі студентами для розвитку соціальної активності у закладі вищої освіти; наукові узагальнення щодо врахування досвіду

залучення студентів до волонтерської діяльності у зарубіжних закладах вищої освіти.

У *першому* розділі дисертаційного дослідження висвітлено теоретичні засади соціальної активності як загального поняття, здійснено аналіз наукової літератури, присвяченої соціальній активності, та визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Описано основні підходи до вивчення соціальної активності, враховуючи філософські, соціологічні, психологічні та педагогічні аспекти. На засадах міждисциплінарного аналізу досліджуваної проблеми визначено сутність понять: «розвиток соціальної активності особистості» – як процес набуття особистістю здатності до дій, спрямованих на формування та перетворення об'єктивних соціальних умов своєї життєдіяльності, на залучення до суспільного життя та самоствердження у суспільстві. Розвиток соціальної активності передбачає формування знань, навичок та мотивації до активного самоствердження та залучення особистості до діяльності, спрямованої на позитивні соціальні зміни; «розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності» – як процес формування знань, навичок та мотивації студентів, необхідних для активного самоствердження та участі у суспільному житті, шляхом їх залучення до добровільної неприбуткової соціально спрямованої діяльності. Волонтерська діяльність допомагає студентам сформуванню і проявити лідерські якості та внутрішню мотивацію до безкорисних дій, спрямованих на позитивні соціальні зміни.

Розглянуто значення волонтерської діяльності як засобу розвитку соціальної активності серед студентів.

Досліджено етапи генези педагогічних впливів на розвиток соціальної активності студентів у закладі вищої освіти, прояви соціальної активності українських студентів на різних рівнях взаємодії в суспільстві.

Проаналізовано соціальні зміни, що спричиняють кризові ситуації, зокрема, зміни, спричинені пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Розроблено порівняльну таблицю основних

тенденцій волонтерської діяльності до 24 лютого 2022 року та після повномасштабного вторгнення.

Особлива увага приділяється зарубіжному та українському досвіду організації студентського волонтерства. Проаналізовано зарубіжний досвід організації волонтерської діяльності на прикладі університетів Іспанії, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Чехії та український досвід організації волонтерської діяльності в закладах вищої освіти.

У *другому* розділі дисертації представлено методологію дослідження та описано пошуковий етап експерименту. Визначено та обґрунтовано соціально-педагогічні умови, необхідні для ефективного розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності у закладі вищої освіти, а саме: стимулювання розвитку соціальної активності; залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти; визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти.

Визначено шляхи, що сприяють успішному впровадженню зазначених умов. Зокрема, шляхами стимулювання розвитку соціальної активності студентів є: орієнтація суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу та залучення студентів як учасників до ініціатив закладу вищої освіти. Шляхи залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти – залучення студентів до участі та організації конференцій, квестів, станційних експресів, майстер-класів, форум театрів, тренінгових занять як волонтерів заходу; залучення студентів до волонтерської діяльності організацій партнерів та підготовка і менторська підтримка студентів-лідерів, що висловлюють бажання писати власні проекти та втілювати їх. Шляхами визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти є: зарахування результатів активностей за певні види робіт; додавання балів за волонтерську діяльність та соціальну активність у загальний рейтинг студента, що впливає

на отримання стипендії, а також нагородження студентів грамотами та подяками.

Визначено критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний) та показники, завдяки яким відстежено процес розвитку соціальної активності студентів за трьома рівнями (низький, середній, високий). Під рівнем розвитку соціальної активності у волонтерській діяльності ми розуміємо ступінь прояву показників соціальної активності та залученості студентів до волонтерської діяльності у закладі вищої освіти.

Третій розділ дисертації присвячений опису експериментальної роботи, спрямованої на розвиток соціальної активності студентів. Проаналізовано процедуру впровадження соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Описано особливості впровадження соціально-педагогічних умов та їх вплив на рівень соціальної активності студентів закладу вищої освіти. Проведено детальний аналіз результатів експерименту, який показав ефективність запропонованих умов загалом та відповідної програми зокрема у підвищенні високого та середнього рівнів соціальної активності студентів.

Практичне значення дослідження полягає у: розробленні й упровадженні інструментарію для виявлення рівнів соціальної активності студентів; упровадженні соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; розробленні та реалізації програми розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності у закладі вищої освіти. За результатами дослідження розроблені модулі до робочих програм навчальних дисциплін: «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Соціальна адвокація» та «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Соціальна педагогіка».

Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані у діяльності фахівців соціальної роботи, соціальних педагогів, спеціалістів центрів соціальних служб, які працюють з молоддю; закладами вищої освіти при розробленні навчальних дисциплін «Методика організації волонтерської діяльності», «Молодіжна робота в територіальній громаді», «Дослідження актуальних соціальних проблем з практикумом», «Тренінг креативності та комунікативності» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; вибіркового компоненту «Тренінг з розвитку волонтерства та лідерства в громаді» (для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти) спеціальності 231 «Соціальна робота»; при укладанні навчальних посібників та методичних рекомендацій з питань розвитку соціальної активності молоді, волонтерської діяльності.

Дисертаційна робота є самостійним дослідженням, у якому подано авторський погляд на проблему розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

Ключові слова: активність, соціальна активність, волонтер, волонтерство, волонтерська діяльність, студенти, розвиток активності, розвиток соціальної активності, заклад вищої освіти.

ABSTRACT

Kotelevets Anastasiia Development of social activity of students in volunteering. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 231 «Social Work» (23 Social Work). – Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 2024.

The dissertation provides a comprehensive study on the development of students' social activity through volunteer activities, focusing on the theoretical rationale and experimental validation of a program aimed at fostering social activity in higher education institutions.

The primary objective of this research was to theoretically substantiate the socio-pedagogical conditions that promote students' social activity in volunteer activities and assess their effectiveness.

The dissertation *for the first time*: comprehensively reveals the problem of development of students' social activity in volunteering in higher education; systematizes the conditions of students' social activity at the micro level (personality level), meso level (educational environment level) and macro level (society level), which determine the social activity of students; substantiates the socio-pedagogical conditions for the development of students' social activity in volunteering (stimulation of students' social activity development; involvement of students in volunteering).

The terms «development of social activity of a personality», «social activity» were defined; the impact of volunteering on the development of social activity of students were defined; *further development of the following*: content, forms and methods of social and pedagogical work with students for the development of social activity in higher education institutions; scientific generalizations on the experience of involving students in volunteer activities in foreign higher education institutions.

The first chapter of the dissertation highlights the theoretical foundations of social activity as a general concept, analyzes the scientific literature on social activity and defines the conceptual and categorical apparatus of the study. The main approaches to the study of social activity are described, taking into account philosophical, sociological, psychological and pedagogical aspects. On the basis of an interdisciplinary analysis of the problem under study, the essence of the concepts is defined: the concept of «development of social activity of a personality» is defined as the process of acquiring the ability of a personality to act aimed at forming and transforming the objective social conditions of his or her life, to be involved in public life and to assert himself or herself in society. The development of social activity involves the formation of knowledge, skills and motivation for active self-assertion and involvement of the individual in activities aimed at positive social change; the concept of «development of students' social activity in volunteering» is the process of forming the knowledge, skills and motivation of students necessary for active self-assertion and participation in public life through their involvement in voluntary non-profit socially oriented activities. Volunteering helps students to develop and demonstrate leadership skills and internal motivation for selfless actions aimed at positive social change.

The importance of volunteering as a means of developing social activity among students is considered.

The stages of the genesis of pedagogical influences on the development of students' social activity in a higher education institution, manifestations of social activity of Ukrainian students at different levels of interaction in society are investigated.

The author analyzes the social changes that cause crisis situations, in particular, the changes caused by the COVID-19 pandemic and Russia's full-scale invasion of Ukraine. A comparative table of the main trends in volunteer activity before February 24, 2022 and after the full-scale invasion is developed.

Particular attention is paid to the foreign and Ukrainian experience of organizing student volunteering. The foreign experience of organizing volunteer

activities on the example of universities in Spain, the United Kingdom, the United States of America, the Czech Republic and the Ukrainian experience of organizing volunteer activities in higher education institutions is analyzed.

The second chapter of the dissertation presents the research methodology and describes the exploratory stage of the experiment. The socio-pedagogical conditions necessary for the effective development of students' social activity in volunteering at a higher education institution are identified and substantiated, namely: stimulating the development of social activity; involving students in volunteer initiatives of a higher education institution; recognizing the achievements of socially active students in a higher education institution.

The ways that contribute to the successful implementation of these conditions are identified. In particular, the ways to stimulate the development of students' social activity are: orientation of the subjects of social and educational work to the development of students' social activity in volunteering; partnership interaction between participants in the educational process and involvement of students as participants in the initiatives of higher education institutions. Ways to ensure student participation in volunteer initiatives of the higher education institution are: involvement of students in the participation and organization of conferences, quests, station expresses, master classes, forum theaters, training sessions as event volunteers; involvement of students in volunteer activities of partner organizations and training and mentoring support for student leaders who express a desire to write their own projects and implement them. Ways to recognize the achievements of socially active students at a higher education institution are: crediting the results of activities for certain types of work; adding points for volunteering and social activity to the student's overall rating, which affects scholarships; and awarding students with diplomas and letters of appreciation.

The criteria (cognitive, motivational, value, activity) and indicators that track the process of development of students' social activity at three levels (low, medium, high) are defined. By the level of development of social activity in

volunteering, we mean the degree of manifestation of indicators of social activity and involvement of students in volunteering in a higher education institution.

The third chapter of the dissertation is devoted to the description of experimental work aimed at developing students' social activity. The procedure for implementing socio-pedagogical conditions for the development of students' social activity in volunteering is analyzed. The features of the implementation of socio-pedagogical conditions and their impact on the level of social activity of students of a higher education institution are described. A detailed analysis of the results of the experiment is carried out, which shows the effectiveness of the proposed conditions in general and the corresponding program in particular in increasing the high and medium levels of students' social activity.

The practical significance of the study is: development and implementation of tools for identifying the levels of students' social activity; implementation of socio-pedagogical conditions for the development of students' social activity in volunteering; development and implementation of a program for the development of students' social activity in volunteering in a higher education institution. Based on the results of the study, modules for the working curricula were developed: «Workshop on the Development of Volunteering and Social Cohesion in the Community» for students of the first (bachelor's) level of higher education of the educational program «Social Advocacy» and «Workshop on the Development of Leadership and Volunteering in the Youth Environment» for students of the first (bachelor's) level of higher education of the educational program «Social Pedagogy».

The main provisions and conclusions of the dissertation can be used in the activities of social work specialists, social pedagogues, specialists of social service centers working with youth; higher education institutions in the development of academic disciplines «Methods of organizing volunteer activities», «Youth work in the territorial community», «Research of topical social problems with a workshop», «Training of creativity and communication» for students of the first (bachelor's) level of higher education; elective component «Training in the

development of Volunteering and Community Leadership» (for students of the second (master's) level of higher education) of the specialty 231 «Social Work»; in the preparation of textbooks and methodological recommendations on the development of social activity of youth, volunteering.

The dissertation is an independent study that presents the author's view on the problem of developing students' social activity in volunteering.

Keywords: activity, social activity, volunteer, volunteering, volunteer activity, students, development of activity, development of social activity, higher education institution.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Котелевець А. М. Волонтерство онлайн: виклики сьогодення. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 1(6). С. 98–104. ISSN 2618-0715 DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234142](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234142) URL: <http://srsou.edu.ua/article/view/234142>
2. Котелевець А. Соціальна активність молоді під час російсько-української війни. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. № 1. P. 51–61. ISSN 2520-6451 e-ISSN 2520-6230. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.4> URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/256721>
3. Котелевець А. М. Дослідження напрямів волонтерської діяльності під час російсько-української війни. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2022. № 1 (6). С. 123–131. ISSN 2709-8214. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-15> URL: <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/files/article/view/53>
4. Kotelevets A. M., Martyniuk Y. V. Social cohesion of youth as a resource for community development: experience of European countries and Ukraine. *Pedagogical sciences reality and perspectives*. ISSN: 2311-5491 (print), 2664-3537 (Online). 2022. P. 174–178. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.33> URL: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/spec_2022/part_1/33.pdf
5. Котелевець А. М. Теоретико-методологічні засади формування соціальної активності студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. 1(50). С. 134–137. ISSN 2524-0609. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.134-137> URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/257711>

6. Котелевець А. М, Нохріна І. С. Соціальна успішність як складова активності студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2024. 1(54). С. 141–144. ISSN 2524-0609. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2024.54.141-144> URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/303899>

7. Жуков В. І., Котелевець А. М. Особливості волонтерської діяльності студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* 2024. №1. С. 21–27. ISSN 1817-3764. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-1-21-27> URL: <http://socped.luguniv.edu.ua/index.php/socped/article/view/19>

**Наукова стаття, опублікована у періодичному науковому виданні,
проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection**

1. Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine / T. Liakh et al. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference.* 2021. Vol. 3. P. 316–326. ISSN 2256-0629. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6334> URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6334>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

1. Kotelevets A. Manifestations of social activity of youth in Ukraine in the conditions of the COVID-19 pandemic and a full-scale invasion. *Modern Science – Moderní věda.* 2023. № 3. P. 85–90. ISSN 2336-498X. DOI: <https://doi.org/10.62204/2336-498X-2023-3-10> URL: <https://sried.eu/modern-science-moderni-veda-%e2%84%96-3-2023/>

2. Kotelevets A., Vyzva M. Leadership in the context of social activity and activism: perspectives from higher education students. *Modern Science –*

Moderní věda. 2023. № 4. P. 86–94. ISSN 2336-498X.
DOI: <https://doi.org/10.62204/2336-498X-2023-4-9> URL:
<https://sried.eu/anastasiia-kotelevets-mariia-vyzhva-leadership-in-the-context-of-social-activity-and-activism-perspectives-from-higher-education-students/>

3. Kotelevets A., Martyniuk Y. E-volunteering as a possibility of volunteer activities during the russian-ukrainian war. *Periodyk naukowy akademii polonijnej.* 2023. Vol. 56. № 1. P. 345–354. ISSN 2543-8204.
URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/63/47>

4. Котелевець А. М., Спіріна Т. П. Соціальна активність як важливий компонент підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери. *Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення: європейський та національний вимір* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 27–29 травня 2021 р. Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2021. С. 189–193.

5. Котелевець А. М. Соціальна активність як складова підготовки фахівців соціальної сфери. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., з міжнар. участю 01–02 червня 2021 р. Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. С. 283-285.

6. Котелевець А. М. Соціальна активність: необхідність чи примха сучасних реалій. *XII Сіверянські соціально-психологічні читання* : матеріали Міжнар. наук. конф., 26 листопада 2021 р. Чернігів, 2021. С. 78–81.

7. Котелевець А. М. Волонтерська діяльність як складова відповідального громадянства. *Інноваційні практики наукової освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 8–11 грудня 2021 р. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 256–259.

8. Котелевець А. М. Дослідження соціальної активності молоді під час війни – психологічний аспект. *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану* : збірник Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 24 травня 2022 р. Київ: ДНДІ МВС України, 2022. С. 212–213.

9. Котелевець А. М., Мартинюк Я. В. Залучення молоді до волонтерської діяльності з внутрішньо переміщеними особами в громаді. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф., 9 червня 2022 р. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 192–194.

10. Котелевець А. М. Соціальна активність молоді як відповідь на воєнні дії в Україні. *Наукова молодь – потенціал відновлення України* : матеріали Всеукр. наук. семінар, 25 травня 2022 р. Київ, 2022. С. 35–38.

11. Котелевець А. М., Мартинюк Я. В. Волонтерська діяльність як перспективний напрямок соціальної роботи у громадах України. *Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24 березня 2023 р. Дніпро : ДНУ імені Олеся Гончара, 2023. С. 204–206.

12. Вижва М., Котелевець А. Соціальна активність як спосіб прояву лідерської поведінки особистості у кризових умовах. *Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя* : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. 22-23 лютого 2024 р. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. С. 152–154.

13. Котелевець А. М., Нохріна І. С. Соціальний портрет сучасної студентської молоді. *Інноваційні стратегії розвитку вищої освіти в умовах реалізації концепції навчання впродовж життя*. 25 квітня 2024 р. Бар : редакційно-видавничий центр КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», 2024. С. 151–153.

14. Котелевець А. М. Соціальна активність як складова професійної діяльності соціальних працівників. *Актуальні запитання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи* : зб. наук. праць за матер. II Міжнар. наук.-практ. конф., 4 квітня 2024 р. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 172–174.

15. Нохріна І. С., Котелевець А. М. Волонтерська діяльність, як засіб формування соціальної успішності студентів. *Актуальні проблеми соціальної*

роботи: досвід і перспективи : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 11 квітня 2024 р. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В, 2024. С. 74–79.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	31
1.1. Розвиток соціальної активності особистості як предмет наукових досліджень	31
1.2. Вплив волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів	52
1.3. Характеристика зарубіжного та українського досвіду щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності	72
Висновки до першого розділу	104
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	107
2.1. Методологія дослідження розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності	107
2.2. Результати пошукового етапу експерименту щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності	119
2.3. Обґрунтування соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності у закладі вищої освіти	140
Висновки до другого розділу	163
РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	166
3.1. Створення соціально-педагогічних умов та реалізація програми розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти	166
3.2. Аналіз результатів упровадження соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти	179
Висновки до третього розділу	205
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	207
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	213
ДОДАТКИ	238

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблема розвитку соціальної активності студентів закладів вищої освіти є актуальною та зумовлена необхідністю забезпечення їхньої активної участі у процесі створення матеріальних і духовних благ суспільства. Важливо, аби після завершення закладу вищої освіти студенти-випускники ефективно виконували соціальні функції та ролі у всіх сферах життєдіяльності, а також були конкурентоспроможними професіоналами, здатними виявляти та впроваджувати соціальні ініціативи, засвоївши суспільні цінності й ідеали [8, с.16]. За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти, станом на 1 жовтня 2021 року, загалом навчалось 1 028 350 студентів, що становить 2,5% від усього населення України [91], а це є значним кількісним показником, що свідчить про важливість роботи з даною категорією населення.

Трансформації в усіх сферах життя нашого суспільства зумовлюють нові вимоги до підготовки кваліфікованого фахівця, високоморальної, зрілої, самореалізованої особистості з чіткою життєвою позицією, яка бере активну участь у соціальному житті країни. Особливо це стає актуальним у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну, що відбулося 24 лютого 2022 року. Унаслідок цього набувають особливої ваги питання формування соціально активної особистості. Д. Бибик та І. Савельчук зазначають, що в сучасних умовах глобалізації та демократизації світу і військових дій в Україні громадянське суспільство стало в певних аспектах провідним рушієм – визначальним та вирішальним фактором еволюційного процесу [14, с. 8]. Важливо, що прихильність до соціальної активності загалом та до волонтерської діяльності зокрема змінюється протягом життя, оскільки змінюються схильності, інтереси, обов'язки, здібності людини. На це можуть впливати вільний час, стан здоров'я, освіта чи професійний статус, важливість цих детермінант залежить від етапу життя людини [170].

Найбільш актуальним питання розвитку соціальної активності особистості постає під час навчання студентів у закладі вищої освіти, оскільки цей період є сприятливим для формування бачення життєвої стратегії. Це зумовлює необхідність вивчення умов формування соціальної активності студентської молоді. У закладах вищої освіти одним із засобів формування соціальної активності студентів є залучення до волонтерської діяльності. Головна мета волонтерства полягає в задоволенні особистих і соціальних потреб через надання підтримки та допомоги іншим людям. Участь молоді у волонтерських проєктах дозволяє побачити конкретні результати своєї діяльності і відчутти себе корисним для суспільства [92, с. 55]. Активна участь студентів у волонтерстві сприяє розвитку лідерських якостей, формує соціальну успішність, це саме ті якості, які є важливими як у особистому житті, так і в професійній сфері. Крім того, це дозволяє студентам розширити кругозір та краще пізнати свої сильні сторони, що може допомогти у вирішенні власних проблем.

Одними з пріоритетів «Національної молодіжної стратегії до 2030 року» є залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей та підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу. У завданнях Стратегії конкретизується, що для реалізації цих пріоритетів важливо розвивати соціальну активність молоді та залучати її до волонтерства.

Згідно з положенням Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність є добровільною, соціально спрямованою, неприбутковою діяльністю, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [83]. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки визначає важливою концентрацію зусиль на підвищенні рівня культури волонтерства серед молоді, розвитку її соціальної активності та залученню до процесів ухвалення рішень. Серед очікуваних

результатів програми є залучення понад 2,3% молоді до волонтерської діяльності; наголошується, що для цього необхідно залучати фахівців та представників громадських організацій.

Волонтерство є підстави вважати однією із соціальних технологій, яка може використовуватися для залучення молоді до активної взаємодії на державному рівні [178], оскільки зміни, яким можуть сприяти волонтери, важливі не тільки на рівні державних та громадських організацій, а дійсно мають значно ширший вплив [123]. Волонтери здатні протистояти російському вторгненню не лише через генерацію ресурсів для цивільного населення, ЗСУ та дотичних до оборони угруповань, а й завдяки своїй активній громадянській позиції транслиують усьому світові, що Україна – сильна держава з соціально активним населенням, яке бере пряму участь у державотворчих процесах [128, с. 48-71]. Щодо студентського волонтерства, то тут акценти можуть зміститися на те, аби бути корисним іншим в академічному співтоваристві та загалом громадянам за межами університету під час навчальних або позанавчальних заходів [173], проте важливо розуміти, що період студентського волонтерства обмежений за часом і, на відміну від інших форм залучення на інших життєвих етапах, студентське волонтерство припиняється після завершення навчання у закладі вищої освіти [190].

Слід зазначити, що окремі аспекти зазначеної проблеми вже були предметом уваги дослідників. Волонтерство як складову громадянської соціальної активності вивчали N. Hameister, N. Kelle, C. Kausmann, N. Karnick, C. Arriagada, J. Simonson [154], волонтерство як відгук на різні ситуації кризи вивчали M. Hernández-Carretero [156], значення особистості волонтера у військовий час досліджувала E. Marczyńska [171].

A. Zalewska вивчала соціальну активність як складову благополуччя людини та її роль у формуванні самооцінки та соціальних навичок [208]. Позитивний зв'язок між волонтерством і психологічним благополуччям

досліджували Y. Geng, Y. Chen, C. Huang, Y. Tan, C. Zhang, S. Zhu [150]. Переваги від волонтерської діяльності розкривали у своїх працях В. Young [206] та D. Jackson і В. Dean [161].

Соціальну активність студентів як самореалізацію під час пандемії COVID-19 у своїх роботах досліджувала група вчених D. Gray, J. Randell, R. Manning та M. Cleveland [152; 130]. Готовність студентів-медиків працювати волонтерами під час пандемії вивчали P. Karki, L. Budhathoki, M. Khadka, S. Maharjan, S. Dhakal, S. Pokharel, A. Poudel, P. Rokaya, U. Raut, S. Rayamajhi [205], а мотивацію студентів до волонтерства під час COVID-19 розглядали F. He, B. Lin, X. Liu, Y. Mei, W. Wang, Z. Zhang, M. Wang [155]. Загалом мотивацію як важливу складову волонтерської діяльності досліджували K. Naqshbandi, C. Liu, S. Taylor, R. Lim, N. Ahmadpour, R. Calvo [120] та J. F. Hu, T. T. Zhang, H. S. Wang, Z. C. Chen, L. Liu [1600].

Волонтерство як чинник формування соціальної активності студентської молоді досліджували Н. Гевчук та Т. Опалюк [36]. Н. Ковтун [54; 55] вивчала співвідношення понять «активність» та «соціальна активність» і рівні соціальної активності. Соціальну активність як психологічний феномен досліджували українські науковці О. Сергєєнкова, О. Столярчук, О. Коханова [25], В. Ткачук [111].

Особливості прояву соціальної активності студентської молоді вивчали Р. Вайнола та О. Кулінченко [165], лідерство як прояв соціальної активності досліджувала М. Вижва [23]. К. Безрук, О. Денисюк, В. Кириченко, В. Нечерда, Ж. Петрочко розкривали у своїх роботах поняття соціальної успішності як важливої складової формування особистості [176]. О. Карпенко та В. Остапчук досліджували важливість саморозвитку студентів закладів вищої освіти [48]. Соціальну активність майбутніх фахівців соціономічних професій вивчала К. Аверіна [1; 2]. С. Сисоєва [98] вивчала, як засобами творчості можна стимулювати соціальну активність студентів. Д. Волківська [28] вивчала роль студентського самоврядування у

контексті різних аспектів соціальної активності. Соціальну активність молоді під час російсько-української війни досліджувала А. Дуля [44]; ризики, пов'язані з соціальною пасивністю – В. Лютий [67].

Щодо умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, то, попри всю актуальність, вони не виступали предметом спеціального наукового дослідження, тоді як їх дослідження дозволить розробити обґрунтовані засоби формування соціальної активності загалом і в умовах волонтерської діяльності зокрема.

Своєчасність і доцільність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розв'язання *суперечностей* між:

- вимогами держави і суспільства щодо соціальної активності молоді та недостатнім теоретичним обґрунтуванням розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності;

- можливостями розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти та відсутністю визначених сприятливих для цього соціально-педагогічних умов;

- важливістю ефективного впровадження соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності та недосконалістю програмно-методичного забезпечення такого процесу в закладі вищої освіти.

Таким чином, актуальність і недостатня розробленість зазначеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи та індивідуального плану аспіранта Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Наукову роботу виконано відповідно до наукової теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в

умовах суспільних трансформацій сучасної України» (2016–2021 рр., державний реєстраційний номер 0110U002960) і наукової теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Соціалізація вразливих груп населення в контексті розвитку територіальних громад в Україні» (2021–2026 рр., державний реєстраційний номер: 0121U112043).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від 29 жовтня 2020 р.), погоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології України (протокол № 1 від 2 лютого 2021 року).

Мета дослідження – визначити й теоретично обґрунтувати соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти та перевірити їх дієвість.

Відповідно до поставленої мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Розкрити теоретичні засади соціальної активності особистості та вплив на розвиток соціальної активності студентів волонтерської діяльності.
2. Проаналізувати зарубіжний та український досвід волонтерської діяльності як засіб розвитку соціальної активності студентів у закладі вищої освіти.
3. Визначити критерії, показники та виявити рівні соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.
4. Обґрунтувати соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти.
5. Упровадити соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти та перевірити їх дієвість.

Об'єктом дослідження є процес розвитку соціальної активності студентів.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концептуальні положення компетентнісного й діяльнісного – як базових, особистісно орієнтованого й аксіологічного – як допоміжних загальнонаукових методологічних підходів, а також положення наукових теорій і концепцій про: соціальну активність особистості (О. Безпалько, А. Базиленко, Д. Волківська, М. Вижва, Н. Ковтун, О. Кулініченко, І. Савельчук, О. Сергєєнкова,); волонтерську діяльність (Г. Гевчук, Т. Журавель, Т. Лях, Т. Спіріна); особливості прояву соціальної активності студентів (Р. Вайнола, О. Карпенко, Ж. Петрочко); особливості волонтерської діяльності під час російсько-української війни (А. Дуля, М. Лехолетова, В. Лютий); положення нормативно-правових документів – Закону України «Про волонтерську діяльність», Закону України «Про основні засади молодіжної політики», Закону України «Про вищу освіту».

Для розв'язання поставлених мети та завдань дисертаційної роботи використано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних наукових джерел для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження й уточнення його поняттєво-категоріального апарату; синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних положень із метою розкриття змісту, видів та форм розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; *емпіричні* – анкетування та структуроване інтерв'ю для визначення рівня обізнаності щодо проблеми соціальної активності студентів у закладі вищої освіти, діагностичні методики для визначення рівня розвитку соціальної активності у студентів в контрольній та

експериментальній групах, контент-аналіз нормативно-правових документів, звітів та доповідей щодо волонтерства; *методи математичної статистики* для кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів і *контентний аналіз* для оброблення якісних даних, отриманих під час анкетування учасників дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що у дисертації:

вперше: цілісно розкрито проблему розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти; систематизовано умови соціальної активності студентів на мікрорівні (рівні особистості), мезорівні (рівні освітнього середовища) і макрорівні (рівні суспільства), які зумовлюють соціальну активність студентів; обґрунтовано соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності (стимулювання розвитку соціальної активності студентів; залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти; визнання здобутків соціально активних студентів-волонтерів у закладі вищої освіти) та шляхи забезпечення даних умов; визначено критерії та показники соціальної активності студентів у волонтерській діяльності;

уточнено: сутність понять «розвиток соціальної активності особистості», «соціальна активність»; вплив волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів;

подальшого розвитку набули: зміст, форми та методи соціально-педагогічної роботи зі студентами для розвитку соціальної активності у закладі вищої освіти; наукові узагальнення щодо врахування досвіду залучення студентів до волонтерської діяльності у зарубіжних закладах вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає у: розробленні й впровадженні інструментарію для виявлення рівнів соціальної активності

студентів; впровадженні соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; розробленні та реалізації програми розвитку соціальної активності студентів. За результатами дослідження розроблені модулі до робочих програм навчальних дисциплін: «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Соціальна адвокація» та «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Соціальна педагогіка».

Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані у діяльності фахівців соціальної роботи, соціальних педагогів, спеціалістів центрів соціальних служб, які працюють з молоддю; закладами вищої освіти при розробленні навчальних дисциплін «Методика організації волонтерської діяльності», «Молодіжна робота в територіальній громаді», «Дослідження актуальних соціальних проблем з практикумом», «Тренінг креативності та комунікативності» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; навчальної дисципліни «Тренінг з розвитку волонтерства та лідерства в громаді» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота; при укладанні навчальних посібників та методичних рекомендацій з питань розвитку соціальної активності молоді, волонтерської діяльності.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес закладів вищої освіти: Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (акт про впровадження № 131-н від 24.06.2024); Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка про впровадження № 263 від 02.07.2024); Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (акт про впровадження № 57-11/1802 від 26.06.2024); Міжрегіональної Академії управління персоналом (довідка про

впровадження № 2719 від 13.06.2024); Херсонського державного університету (акт про впровадження № 03-32/1769 від 07.10.2024).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, окремі частини та практичні результати дисертації представлено в тезах та доповідях на 15 науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення: європейський та національний вимір», «Current problems of social work and social security: European and national dimension» (2021 р.); Міжнародна наукова конференція «XII Сіверянські соціально-психологічні читання» (2021 р.); «Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану» (2022 р.); «Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти» (м. Миколаїв, 2022 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи» (м. Житомир, 2024 р.); Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» (м. Київ, 2024 р.); *конференції з міжнародною участю* – III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю на базі Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; *всеукраїнських* – «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади» (Київ, 2021 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні практики наукової освіти» (Київ, 2021 р.), «Наукова молодь – потенціал відновлення України» (2022 р.) «Огнев'юківські читання «Освіта – сутність часу» (Київ, 2023 р.); «Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку» (Дніпро, 2023 р.); IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя» (22-23 лютого 2024 р.); «Інноваційні стратегії розвитку вищої освіти в умовах реалізації концепції навчання впродовж життя» (25 квітня 2024 року); Всеукраїнська науково-

практична конференція «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (11 квітня 2024 року м. Кам'янець-Подільський).

Основні результати дисертаційної роботи обговорено й отримано позитивну оцінку на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, семінарах та щорічних звітних науково-практичних конференціях Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ, 2020-2024 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 23 наукових публікаціях, із них 13 – одноосібних, 10 – у співавторстві. Зокрема: 7 статей (з них 3 у співавторстві) у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття (у співавторстві) у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science Core Collection; 15 наукових публікацій (з них 8 у співавторстві), у яких додатково висвітлено результати дисертації.

Особистий внесок здобувача. Репрезентовані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У статті «Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine» (у співавторстві з Т. Лях, Т. Спіріною, М. Лехолетовою та О. Швед) здійснено огляд змін у роботі з волонтерами, що були викликані пандемією COVID-19.

У статті «E-volunteering as a possibility of volunteer activities during the russian-ukrainian war» (у співавторстві з Я. Мартинюк) автором презентовано результати дослідження, проведеного у липні 2022 року, у таблицях E-volunteering resources «Characteristics of Available E-resources for Online Volunteering During the Russian-Ukrainian War».

У статті «Leadership in the context of social activity and activism: perspectives from higher education students» (у співавторстві з М. Вижва)

досліджено, як саме студенти сприймають лідерство в контексті соціальної активності та активізму; досліджено подібності та відмінності у визначенні лідерства та соціальної активності за допомогою порівняльного аналізу та авторського опитування студентів закладу вищої освіти; висвітлено роль соціальної активності як ознаки лідерських якостей.

У статті «Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України» (у співавторстві з Я. Мартинюк) автором розкрито можливості для реалізації студентами-волонтерами власних ініціатив через діяльність Європейської волонтерської служби; описано специфіку діяльності програми Європейського волонтерства.

У статті «Соціальна успішність як складова активності студентської молоді» (у співавторстві з І. Нохріною) автором розкрито важливість сприяння підвищенню рівня соціальної активності студентської молоді; продемонстровано зв'язок між досягненням соціального успіху та соціальною активністю студента.

У статті «Особливості волонтерської діяльності студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу» (у співавторстві з В. Жуковим) автором представлені проміжні результати пошукового етапу дослідження; висвітлено досвід волонтерської діяльності студентів закладів вищої освіти в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

У статті «Волонтерська діяльність, як засіб формування соціальної успішності студентів» (у співавторстві з І. Нохріною) автором представлено результати авторського опитування студентів. Проаналізовано погляди студентів щодо мотивації участі у волонтерській діяльності та готовності відвідувати заходи для вдосконалення свої навичок у волонтерській діяльності.

У тезах конференції «Соціальна активність як важливий компонент підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери» (у співавторстві з

Т. Спіріною) автором розглянуто види соціальної активності та можливості, завдяки яким студенти можуть долучитись до волонтерської діяльності.

У тезах конференції «Волонтерська діяльність як перспективний напрямок соціальної роботи у громадах України» (у співавторстві з Я. Мартинюк) автором розглянуті напрями волонтерської діяльності у громаді.

У тезах конференції «Соціальна активність як спосіб прояву лідерської поведінки особистості у кризових умовах» (у співавторстві з М. Вижвою) автором розглянуто соціальну активність, як відповідь особистості на зовнішні кризові ситуації такі як пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення.

У тезах конференції «Соціальний портрет сучасної студентської молоді» (у співавторстві з І. Нохріною) автором розглянуто соціально-психологічні особливості студентів: соціальні навички, критичне мислення, самостійність, емоційний інтелект, креативність і творчість.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (208 позицій, з-поміж яких 89 – іноземними мовами), 10 додатків (на 125 сторінках). Праця містить 26 таблиць та 27 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 362 сторінки, із них основного тексту 209 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Розвиток соціальної активності особистості як предмет наукових досліджень

Соціальна активність є системоутворюючим фактором формування особистості та розкриває цінності людини, її життєву позицію. Розвиток суспільства, особливо українського суспільства в наш час, безпосередньо залежить від залученості людей до соціальної діяльності, від того, як саме вони проявляють свою громадянську позицію. Розвиток соціальної активності набуває особливої ваги в умовах соціальних трансформацій, що відбуваються зараз у світі загалом та в Україні зокрема [110, с. 253-254].

У контексті завдань дисертаційної роботи проаналізуємо поняття «розвиток соціальної активності особистості» як предмету наукових досліджень, здійснимо дефінітивний аналіз базових понять – проведемо аналіз кожного з його елементів. Почнемо наш аналіз з поняття «особистість», що є міждисциплінарним – розглянемо його через призму філософії, соціології, психології та педагогіки.

Особистість у філософії визначається як аспект внутрішнього світу людини, що характеризується унікальністю та відкритістю, реалізується в самопізнанні та самотворенні особистості. А. Маслоу вважав самоактуалізацію важливою ознакою особистості, що є самопізнанням та саморефлексією, вмінням вибрати свою мотивацію до життя, здатністю постійно розгортати свої потенції [39]. Філософія також визначає особистість як людського індивіда, суб'єкта відносин і свідомої діяльності та як стійку систему соціально значущих рис, що характеризують індивіда як члена того чи іншого суспільства [119].

Відповідно до соціологічного аспекту, поняття «особистість» визначається як набутий комплекс стійких якостей чи властивостей людини, які вона здобула під впливом відповідної культури суспільства та конкретних соціальних груп [109].

А. Герасимчук, Ю. Палеа, О. Шиян у навчальному посібнику «Соціологія» розглядають особистість як таку характеристику людини, що допомагає проявити соціальну основу її життєдіяльності, ті персональні риси, які людина реалізує в процесі комунікації з оточуючими. Соціологія як наука вивчає соціальні засади формування особистісних якостей, досліджує особистість як джерело суспільного життя та його реального носія [37].

На думку С. Макеєва, у соціології особистість розуміють як соціально-типову характеристику людини, що полягає у сполученні соціальних ролей, які, в свою чергу, визначаються соціальним статусом. Вчений наголошує, що особистість є соціалізованим індивідом, який у своїх діях та свідомості віддзеркалює особливості соціальної організації конкретного суспільства.

Соціологія досліджує запитання особистості в розрізі таких напрямів:

- 1) соціальна типологія особистості – відображення особливості соціальної організації й розвитку суспільства;
- 2) закономірності соціалізації – розвиток індивіда за власною життєвою траєкторією та особливості даного процесу;
- 3) структура особистості – ролі, які може виконувати особистість, враховуючи власні цінності та бажання реалізації;
- 4) особистість і соціальне мікросередовище, де відбувається взаємодія та спілкування між членами громади [70].

Таким чином, вочевидь, філософський та соціологічний підходи визначають поняття особистості таким, що відображає внутрішні аспекти світу людини, на які безпосередньо впливає оточення та вибір власного життєвого шляху.

О. Сергеєнкова у психологічному словнику визначає поняття особистості як специфічний феномен, що є результатом суспільного розвитку, носієм свідомості та усвідомлює своє ставлення до навколишнього середовища і має свої індивідуальні особливості. Науковиця наголошує, що особистість наділена таким рівнем психічного розвитку, який дає їй можливість впливати на власну поведінку та діяльність, а також бути залученим до перетворення навколишнього світу [97, с. 195].

А. Кузьмінський та В. Омеляненко, використовуючи соціально-психологічний підхід до поняття особистості, зазначають, що це людина, яка характеризується, в першу чергу, рівнем розвитку психіки та здатністю до засвоєння соціального досвіду завдяки можливості спілкуватися з іншими людьми [63], у даному підході акцент робиться на важливості соціальних зв'язків людини у суспільстві.

В. Ткачук наголошує, що особистість – системна соціальна характеристика індивіда, яка формує предметну діяльність та спілкування і зумовлює причетність до суспільних відносин [111, с. 5-6].

Можемо підсумувати, що особистість, з точки зору психології та педагогіки, є людиною, яка саме завдяки своєму рівню розвитку психіки здатна впливати на свою діяльність та комунікувати з іншими людьми.

Важливо зазначити, що поза суспільством, поза соціальною та професійною групою людина не може стати особистістю, саме взаємодія у суспільстві робить людину особистістю.

Сутнісна характеристика особистості та її основні особливості визначаються:

- 1) змістом світогляду людини, її психологічною сутністю;
- 2) ступенем цілісності світогляду і переконань, відсутністю чи наявністю в них протиріч, що відображають протилежні інтереси різних верств суспільства;
- 3) ступенем усвідомлення людиною свого місця в суспільстві;

4) змістом і характером потреб та інтересів, стійкістю і легкістю їх змінення, їх вузькістю та багатогранністю;

5) специфікою співвідношення і прояву різних особистісних якостей [57].

Проаналізувавши поняття особистості з точки зору філософії, соціології, психології та педагогіки, у нашому дослідженні будемо керуватись таким узагальненим поняттям: *особистість* – індивід як суб'єкт соціальних відносин, наділений соціальними якостями та здатний до засвоєння соціального досвіду і можливістю взаємодіяти з іншими людьми.

Особистість наділена таким рівнем психічного розвитку, який дає їй можливість керувати своєю поведінкою і діяльністю, бути дотичною до активних змін навколишнього світу.

О. Мачушник, досліджуючи поняття особистості, зазначила, що саме активність є однією із головних її характеристик та полягає у здатності виступати джерелом змін у стосунках з навколишнім світом [72, с. 77].

С. Максименко у монографії «Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика» підтверджує тезу, що фундаментальна якість особистості – її активність. Особистість відрізняється саме тим, що її поведінка стає активною та спонукається власними усвідомленими цілями і мотивами [77, с. 12].

Як бачимо із визначення поняття «особистість», одним з ключових елементів у ньому є активність індивіда, тож перейдемо до розгляду поняття «активність».

У філософському енциклопедичному словнику поняття «активність» розглядається як одна з характерних рис способу життєдіяльності особистості, що відображає міру (рівень) спрямованості здібностей, знань, навичок та прагнень. Важливо, що як наукова категорія активність застосовується в різних галузях гуманітарного пізнання для дослідження соціальних проблем особи і суспільства, групової поведінки тощо [114, с. 15].

Бачимо, що з точки зору філософії, активність є продовженням особистості людини та відображає її світобачення.

Г. Ващенко у своїй роботі «Воля і характер» пише, що характерною ознакою волі як показника свідомої особистості є активність, а предметом дії, в першу чергу, є зовнішній світ, де особистість може проявити себе. Проте автор зазначає, що саме внутрішні мисленнєві процеси спонукають особистість діяти та проявляти свою активність [21, с. 11]. Авторський колектив підручнику «Вікова психологія» визначає особистісну активність як здатність особистості до виконання певного виду діяльності та цілеспрямованого перетворення нею навколишнього середовища і самої себе [25]. О. Киричук та С. Кириленко підтримують думку, що будь-яка дія є результатом, у тому числі, результатом є активна громадянська позиція, що проявляється в активності, спрямованій на самовдосконалення [52, с. 74, 53].

У психологічному словнику зазначено, що активність – одна з основних характеристик особистості, яка полягає в здатності бути імпульсом змін у стосунках із навколишнім світом. Наголошується, що активність особистості – фундаментальна властивість усього живого і є критерієм (мірою) відмінності живої матерії від неживої. Активність особистості виявляється у вольових актах, самовизначенні, спроможності піднятися над стандартом, прагненні розширювати сферу своєї діяльності й поведінки, здатності нести в собі потенціал енергії, сили і творчості. Активна особистість неодмінно є суб'єктом не лише своєї поведінки і діяльності, але і власного життя [13].

В. Косовець у своєму дисертаційному дослідженні «Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села» визначав активність людини як своєрідну рушійну силу, що допомагає у досягненні визначених цілей особистості та має свою якісну відмінність, що характеризує «спрямованість на пристосування умов до її потреб» [60, с.18].

Український вчений, педагог та психолог О. Киричук висловлював думку: «Активність – це комплексна характеристика особи, її самодіяльність, що має самостійну силу реагування і реалізується у вільній, свідомій, внутрішньо необхідній діяльності» [53, с. 37].

З. Бондаренко підкреслює, що активність особистості відображається в різнобічній діяльності, що, в першу чергу, спрямована на зміну оточуючого середовища та розвиток бажаних соціальних якостей через зміну власного психічного світу [16, с. 36].

Отже, бачимо, що, з точки зору психології та педагогіки, активність – це комплексна характеристика особистості, що є однією з ключових умов її становлення.

Підсумовуючи, можемо визначити зміст поняття, яким будемо керуватися далі в дослідженні. Отже, *активність* – це властивість особистості, що відображає її здатність до дій відповідно до власних потреб, мотивів та цінностей та виявляється у вольових актах, які спрямовані на зміну оточуючого середовища і себе самої.

Соціальна активність є формою активності, що привертає увагу дослідників усього світу, а особлива увага приділяється саме дослідженню молоді. Важливо, що соціальна активність є усвідомленим вибором особистості, що в подальшому впливає на її наступну діяльність та становлення [31, с. 138-139].

Варто зазначити, що однозначного визначення поняття «соціальна активність» на початок 20-х років ХХІ ст. не існує. Є декілька визначень даного поняття, що відображають погляди та зміст наукових теорій та підходів.

В межах нашого дослідження базовими щодо розгляду поняття «соціальна активність» ми визначили компетентнісний та діяльнісний підходи, а допоміжними – особистісно орієнтований та аксіологічний.

Звернемося також до наукових підходів, що висвітлюють поняття «соціальна активність».

Компетентнісний підхід, як зазначає В. Химинець, націлений на формування не тільки знань, але й широкого спектру компетентностей, що дозволяють приймати вірні рішення у різних ситуаціях, зокрема, це включає розвиток ключових соціальних компетентностей, таких як комунікативні, емоційні, правові, громадянські, що, в свою чергу, є основою для соціальної активності [116].

Соціальну активність через призму компетентнісного підходу можна визначити як здатність та готовність особистості ефективно взаємодіяти в суспільстві, брати участь у соціальних процесах та вирішенні суспільно важливих питань, використовуючи знання, уміння і навички, які вона здобула.

Саме під час навчання у закладі вищої освіти студенти отримують нові знання та мають змогу сформувані нові уміння та навички. Важливо, що даний підхід транслює роль викладача не лише як організатора освітньої діяльності, а й того, хто надає можливості творчого розвитку особистості студента та прояву ним своєї соціальної активності. Студент стає не лише тим, хто пасивно засвоює знання, а тим, хто готовий активно використовувати здобуті знання, уміння та навички у суспільному житті.

З точки зору *діяльнісного підходу*, зазначає А. Базиленко [11], сутність соціальної активності полягає в активній діяльності особистості, спрямованій на соціальну взаємодію, яка відзначається інтенсивністю, якістю, інноваційністю, креативним підходом, успішним досягненням результатів, змістовністю дій та відповідністю суспільним нормам і стандартам. Соціальна активність розглядається як ключова якість особистості, що проявляється в ініціативній, продуктивній діяльності з соціально значимим підґрунтям і спрямована на зміну норм та умов буття. Вона характеризується готовністю діяти в інтересах суспільства, що відображає небайдужість до

подій як на локальному, так і на глобальному рівні. В межах цього підходу акцент робиться переважно на процесі соціальної діяльності, тоді як інші аспекти активності розглядаються менш детально.

Н. Панчук, аналізуючи теоретичні та методичні основи *особистісно-орієнтованого підходу*, зазначає, що розвиток особистості та її ціннісно-професійне самовизначення значною мірою залежать від рівня соціальної активності, самоактивності і продуктивності індивіда. Цей підхід зосереджений на технологічних механізмах навчання, які сприяють залученню всіх елементів особистості в соціальну міжособистісну взаємодію. Особливу увагу в особистісно-орієнтованому підході приділяють свідомій інтелектуальній роботі людини, яка прагне до все більш глибокого розуміння дійсності, на протигагу спонтанному розвитку внутрішніх тенденцій [78].

Особистісно-орієнтований підхід сприяє всебічному розвитку особистості через свідому інтелектуальну діяльність і соціальну взаємодію, формуючи важливі якості не лише для наукової роботи, а й для особистісної й професійної самореалізації.

З точки зору *аксіологічного підходу*, соціальна активність розглядається як прояв внутрішніх цінностей особистості, що спрямовують її дії на досягнення соціально значимих результатів. Основну увагу приділено гуманістичним цінностям і просоціальним мотивам, які визначають рівень і характер соціальної активності людини. Прихильники цього підходу підкреслюють, що засвоєння суспільних цінностей є ключовим чинником активної участі в житті суспільства [89]. З. Карпенко зазначає, що, коли людина розуміє власну мотиваційно-сміслову сферу, це допомагає їй пройти певні трансформації на шляху до самовизначення [49].

В межах аксіологічного підходу соціальна активність розглядається як важливий компонент розвитку особистості, заснований на засвоєнні і реалізації цінностей, що мають соціальне значення. Соціальна активність відображає ступінь прояву сил і можливостей особистості у взаємодії з

колективом та суспільством, вона не є просто дією, а відображає внутрішні ціннісні орієнтири особистості, що мотивують її брати активну участь у суспільному житті та впливати на нього.

Таким чином, аксіологічний підхід підкреслює, що соціальна активність є складним феноменом, який поєднує у собі ціннісні переконання, внутрішню мотивацію та готовність діяти на благо суспільства.

Як бачимо, кожен з наукових підходів розкриває поняття «соціальна активність» з певних точок зору, нам важливо визначити, які сенси ми будемо закладати у зміст даного поняття, орієнтуючись на усе вищезазначене.

Отже, розглянемо визначення, які найкраще розкривають зміст поняття «соціальна активність» для нашого дослідження, проаналізуємо їх та сформулюємо авторське визначення, що візьмемо за основу для подальшої роботи.

Енциклопедія сучасної України визначає соціальну активність як характеристику способу життєдіяльності соціального суб'єкта (індивіда, групи), що фіксує свідому спрямованість його діяльності й поведінки на зміну соціального середовища, умов, інститутів, відповідно до потреб, інтересів, цілей, ідеалів, або на консервацію наявного стану речей, гальмування змін, розвитку; вияв соціальних ініціатив, участь у вирішенні актуальних соціальних завдань, взаємодію з іншими соціальними суб'єктами. Вчені виділяють такі види соціальної активності: професійно-трудова, громадсько-політична, моральна, управлінська, дозвільна та вербальна. У соціології поняття «активність соціальна» є фундаментальною категорією, якою послуговуються для розроблення й висвітлення багатьох проблем соціальної діяльності та поведінки людей, соціальних груп, інститутів, суспільства [45].

У навчальному посібнику «Соціальна робота в Україні» за загальною редакцією І. Звереві та Г. Лактіонової бачимо таке пояснення поняття

«соціальна активність» – це свідомо, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції), характеристика діяльності, відображена міра реалізації та розвитку соціальних потенцій, можливостей людини (її здібностей, знань, навичок та прагнень) [102, с. 31].

Соціальна активність виступає необхідною умовою різнобічного розвитку особистості, елементом прискорення соціального розвитку. Вона може реалізовуватись у різних формах, не лише як індивідуальна, але і як групова, колективна, організаційна, спрямована на реалізацію можливостей та інтересів тих чи інших соціальних груп. Ступінь соціальної активності можна визначити, порівнюючи такі характеристики: мобільність, різноманітність способів і сфер дії, усвідомленість дій, які набувають якості суспільно значущих вчинків, використання досвіду інших суб'єктів, що допомагає розширити обсяг і посилити інтенсивність перетворювальної діяльності, залучення сил інших суб'єктів для досягнення суспільно значущих цілей, творчий потенціал, який забезпечує генерацію нових способів перетворення природи і суспільних відносин.

Розрізняють такі види соціальної активності:

– трудова (виявляється в сфері трудових відносин і характеризує суб'єкт з боку виконання ним професійних соціальних функцій. Розглядається як основний вид соціальної активності. Її форми: рух за економію і бережливість, участь у науково-технічній творчості, рух раціоналізаторів і винахідників тощо);

– громадсько-політична (проявляється в діяльності людей у сфері громадсько-політичних відносин. Її форми: участь в обговоренні державних законів, у роботі виборчих органів і громадських організацій, волонтерство тощо);

– у сфері культури та побуту (діяльність суб'єкта у побуті. Вона менш формалізована і більшою мірою залежить від індивідуальних якостей, бажань, прагнень людей. Проявляється в підвищенні рівня освіти, занятті фізкультурою і спортом, вихованні дітей, розвагах тощо).

Кожен із видів соціальної активності визначається знаннями, переконаннями, діями. Вивчається шляхом дослідження соціальних факторів за допомогою безпосередньо фіксованих ним об'єктивних і суб'єктивних характеристик [102, с. 31].

О. Кулініченко визначає соціальну активність як складну структуру: вона характеризується потребою до дії, реалізується в соціально-значущій діяльності, спрямованій назовні, якій притаманні соціально-ціннісні вчинки і поведінка; інтересами, що відображають особистісні утворення, які інтегрують раціональне й емоційне начало та визначають спрямованість людини на предмети і явища дійсності, а також мотивами її дій [64, с. 38].

Л. Кизименко та Л. Бедна у «Словнику-довіднику соціального працівника» визначають соціальну активність як свідому, цілеспрямовану діяльність людини, що орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції) [51, с. 3].

С. Харченко зауважує, що соціальна активність – це саме особистісна якість, через яку проявляють погляди особистості на цінності та яка є прагненням проявляти соціальну зацікавленість у житті суспільства [115, с. 251].

А. Базиленко зазначає, що наразі виокремлено декілька підходів до поняття «активність особистості»: активність як суспільна позиція, як процес соціальної діяльності, як внутрішнє самовизначення і засіб самовиховання, як властивість суб'єкта життєдіяльності, як шлях до самореалізації й самотворення особистості тощо [9, с. 33].

Н. Ковтун визначає соціальну активність як втілення соціальних потреб особистості, що реалізуються внаслідок актуалізації індивідуальних і суспільних інтересів, які, в свою чергу, неможливі без мотивації [54, с. 135].

Отже, у соціально-психологічному аспекті соціальна активність може бути визначена через мотиви поведінки, смислові системи, ціннісні орієнтації, її вплив на вирішення суспільних завдань, у здатності особистості бути представленою в інших, продовженні себе в інших.

Аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної та соціально-педагогічної наукової літератури засвідчив, що соціальна активність особистості є своєрідним відображенням загальної активності суспільства (табл. 1.1).. Чим вищий рівень соціальної активності, тим успішніше розвивається суспільство. Зростання соціальної активності може бути забезпечене шляхом стимулювання соціальної діяльності і розширення меж для соціальної творчості [90].

Таблиця 1.1

Поняття «соціальна активність» з точки зору різних наук

Науки	Визначення поняття соціальної активності
Філософія	Визначається як антипод соціальної пасивності, проявляється в діяльності політичних і громадських організацій, рухів, реалізацій соціальних ініціатив та ін. Через свою неоднорідність соціальна активність може використовуватися різними суспільними силами і приводити як до позитивних, так і негативних наслідків. Застосовується в різних галузях гуманітарного пізнання для дослідження динамізму історичних подій, соціальних проблем особи і суспільства, групової поведінки, політичного життя суспільства [114 с. 15]
Соціологія	Соціальна активність розглядається як характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта і полягає у свідомій спрямованості його діяльності на перетворення соціальних умов відповідно до актуальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів у висуванні і реалізації соціальних ініціатив, участі у вирішенні актуальних соціальних завдань, формуванні у собі необхідних соціальних якостей [104]
Психологія	Соціальна активність характерна лише для людей і має цілеспрямований характер, активна й свідома діяльність окремої особи чи групи людей, спрямована на реалізацію досягнення поставленої мети, наприклад, досягнення конкретних матеріальних чи культурних благ або встановлення соціальних контактів [137, с. 72]

Педагогіка	Здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, усвідомлення міри цілеспрямованого планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння багатств матеріальної і духовної культури. Інтегральна характеристика – активна життєва позиція людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній налаштованості на діяльність [40]
Соціальна робота (соціальна педагогіка)	Свідома, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції). Характеристика діяльності, відображена міра реалізації та розвитку соціальних потенцій, можливостей людини (її здібностей, знань, навичок, прагнень) [102, с. 35]

Джерело: складено автором самостійно

Таким чином, бачимо, що є спільні та відмінні риси в розумінні поняття соціальної активності у кожній науці. В нашому дослідженні будемо керуватись наступним визначенням: *соціальна активність* – комплексна характеристика особистості, що виявляється в її схильності та здатності до дій, спрямованих на формування та перетворення об'єктивних соціальних умов своєї життєдіяльності відповідно до власних потреб, інтересів і цінностей та на самоствердження в суспільстві. Соціальна активність є необхідною умовою для розвитку особистості, формування та виявлення її активної життєвої позиції.

Для розуміння вектору нашого дослідження та визначення поняття «розвиток соціальної активності» необхідно розкрити термін «розвиток». У академічному тлумачному словнику поняття «розвиток» визначається як процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого; також як ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості [100]. В контексті дослідження розвитку соціальної активності доречно буде зауважити, що нам імпонує визначення, де розвиток розглядається як процес, що в кінцевому результаті відображає якісні позитивні зміни.

У навчальному посібнику «Педагогіка у запитаннях і відповідях» А. Кузьмінський та В. Омеляненко дають визначення розвитку як специфічного процесу змін, результатом якого є виникнення якісно нового,

це поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного, накопичення кількісних змін і перехід їх у якісні [63].

І. Ахновська та А. Душак також визначають, що розвиток являє собою складний системно організований процес, що включає різні стадії, періоди, етапи, фази та рівні, важливим елементом даного процесу є перехід кількості в якість і навпаки, тенденція руху від нижчого до вищого, крім того, автори узагальнили підходи до сутності поняття «розвиток», що представлено на рисунку 1.1 [7, с. 25].

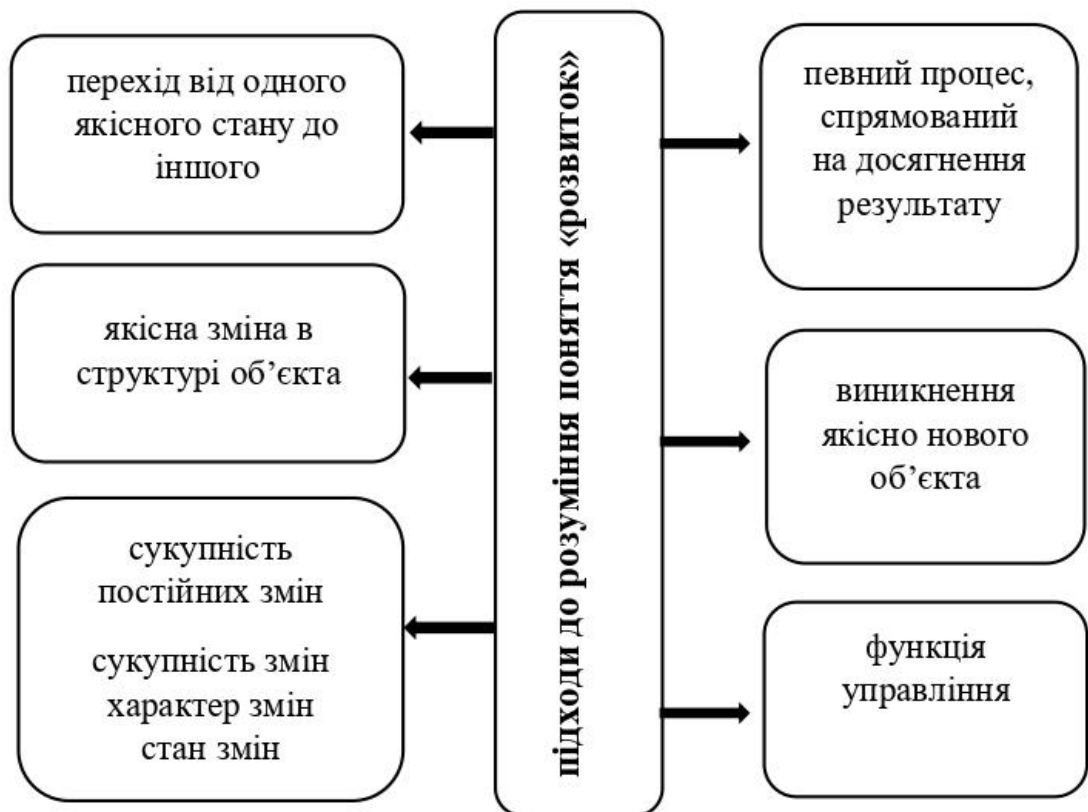

Рис. 1.1. Підходи до розуміння сутності поняття «розвиток»

Джерело: складено автором самостійно на основі таблиці І. Ахновської та А. Душак [7, с. 24].

Отже, бачимо, що розвиток – це дійсно багатогранний процес, важливий для будь-якої особистості.

Г. Костюк визначав розвиток як безперервний процес, що виявляється у кількісних змінах людської істоти, тобто збільшення одних і зменшення

інших ознак (фізичних, фізіологічних, психічних тощо). Це можуть бути як якісні, так і кількісні зміни, що зумовлюють виникнення нових якостей, тобто ознак, властивостей, які утворюються в ході самого розвитку і зникнення старих [62, с. 44].

Науковці виділяють три види розвитку: фізичний, психічний та соціальний. Психічний розвиток характеризується процесами змін і становлення психіки людини, а соціальний – процесом засвоєння людиною соціального досвіду [63]. Наприклад, F. Berkman та її колеги визначають варіантами соціальної діяльності: соціальну активність (зустрічі з друзями, відвідування подій або заходів, волонтерство або участь у виконанні професійних обов'язків чи групових розважальних заходах [149] та соціальний розвиток (процес оволодіння людиною соціальним досвідом – мовою, моральними якостями тощо). З колегами згодні ірландські науковці, які в своєму дослідженні визначають, що соціальна активність має позитивний вплив на формування комунікативних навичок [198]. Тож наше дослідження буде зосереджено на розгляді психічного та соціального видів розвитку, бо саме вони відповідають поставленим завданням.

Отже, для нашого дослідження за основу візьмемо таке визначення: *розвиток* – безперервний процес, результатом якого є виникнення якісно нового; це – поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного, накопичення кількісних змін і перехід їх у якісні (перехід від одного якісного стану до іншого, вищого).

Таким чином, ми здійснили дефінітивний аналіз базових понять та провели аналіз кожного з його елементів, тепер виведемо узагальнене визначення: розвиток соціальної активності особистості – процес набуття особистістю здатності до дій, спрямованих на формування та перетворення об'єктивних соціальних умов своєї життєдіяльності, на залучення до суспільного життя та на самоствердження у суспільстві. Розвиток соціальної активності передбачає формування знань, навичок та мотивації до активного

самоствердження та залучення особистості до діяльності, спрямованої на позитивні соціальні зміни.

Предметом нашого дисертаційного дослідження є соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти, тож визначивши, що ми вважаємо розвитком соціальної активності особистості, будемо далі заглиблюватись у дослідження і розкривати його предмет.

Запитання розвитку соціальної активності не нове, про що свідчить аналіз дисертаційного дослідження К. Аверіна «Теоретико-методологічні засади розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій». Проаналізувавши та узагальнивши основні ідеї даного дослідження, ми створили схему, яка підтверджує історичну актуальність теми соціальної активності саме в площині закладів вищої освіти, оскільки розвиток соціальної активності студентів є історико-педагогічним явищем та виокремлює чотири етапи генези педагогічних впливів на ці процеси [1, с. 82].

Під час етапу проблематизації саме на ґрунті сформованих соціально-економічних і соціокультурних передумов активізується науково-педагогічний дискурс щодо важливості розвитку соціальної активності в межах закладів вищої освіти.

Під час етапу формалізації концептуалізуються організаційно-практичні засади, розвиток соціальної активності набуває значення цільового орієнтиру.

Під час етапу систематизації відбувається становлення теоретико-методологічних передумов, подальшого етапу диверсифікації, що характеризується сукупністю соціально-економічних, соціокультурних, організаційно-практичних і теоретико-методологічних передумов для цілеспрямованого розвитку соціальної активності студентів (рис. 1.2).

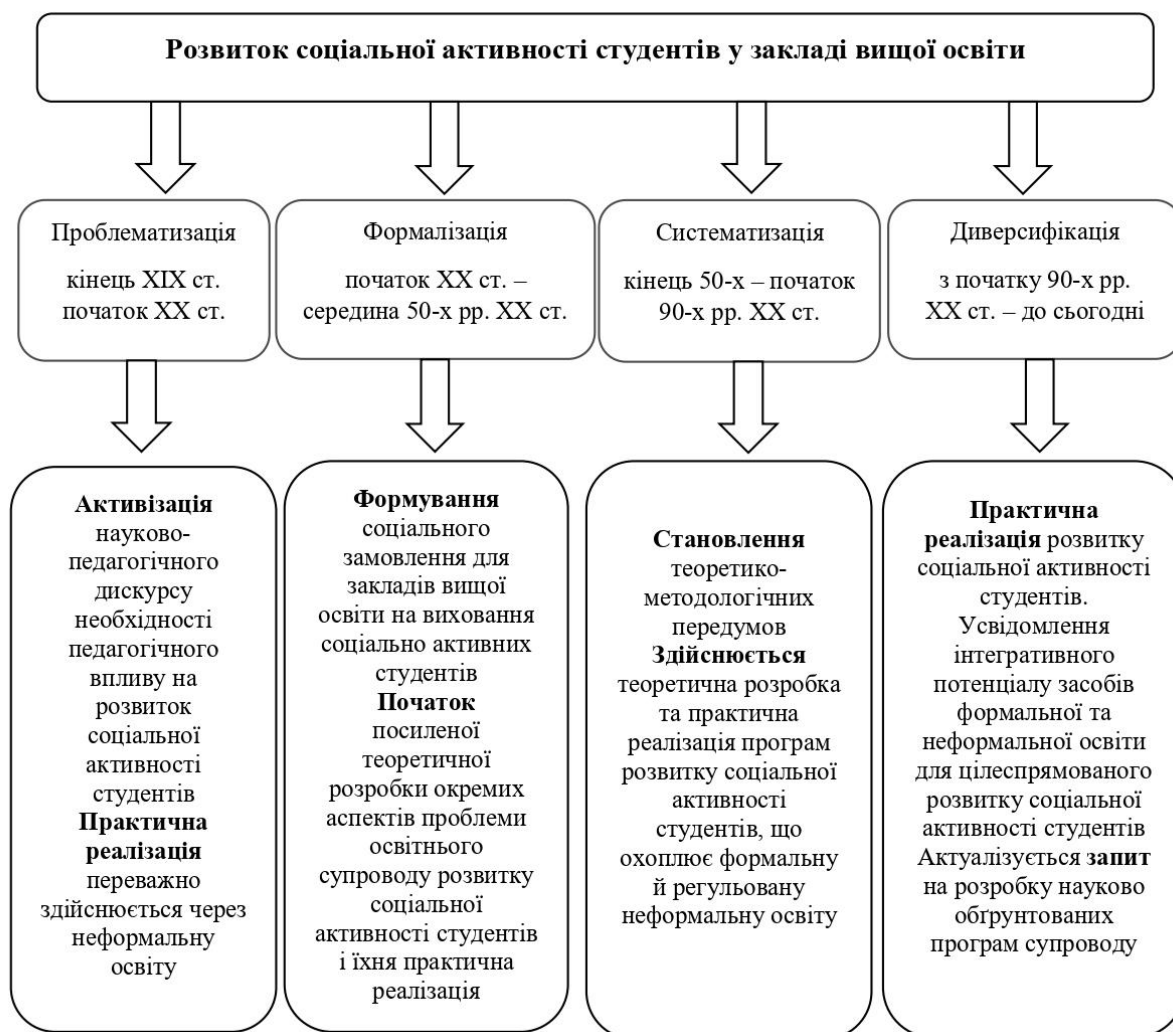

Рис. 1.2. Етапи генези педагогічних впливів на розвиток соціальної активності студентів у закладі вищої освіти

Джерело: складено автором самостійно

Українські науковці А. Мурзіна та Н. Солодюк наголошують, що саме в період студентства формуються найважливіші особистісні якості (спрямованість, установки, уміння правильно орієнтуватися в суспільстві), саме ті риси особистості, що впливають на її подальший розвиток [76]. Заклади вищої освіти мають сприяти залученню студентів до соціальної активності і таким чином стимулювати розвиток даних якостей [190].

Чинником, що активно формує вказані здібності людини, є спілкування, коли суспільні вимоги, які висуваються до особистості, що розвивається, служать відправними моментами у формуванні життєвої позиції, критеріями правильності вибору, коли система соціальних «опор»

постійно знаходить внутрішнє схвалення особистості. Специфіка студентського віку вимагає глибшого розкриття його особливостей.

Дослідниці розглядають соціальну активність студента як властивість особистості, що допомагає реалізувати важливу для нього соціальну діяльність, в процесі професійного становлення та в цілях зміни себе і того, що його оточує (довкілля, соціум), відповідно до власних позитивних ціннісних орієнтацій і завдань суспільного розвитку [76].

В. Андрущенко, Л. Губерський та М. Михальченко розуміють під соціальною активністю особистості студента комплекс якостей та властивостей особистості, що ґрунтуються на її потребах та інтересах, виявляються у навчальній, науковій та суспільно-політичній діяльності і позитивно впливають на саму людину та її оточення [6, с. 37].

Бачимо, що розвиток соціальної активності особистості є багатовимірним процесом, який охоплює навчальні проблемні ситуації, джерела, інтегральні умови формування мисленнєвого процесу як складні структурно-функціональні утворення. Це вимагає системного аналізу професійно орієнтованої специфіки освітньої поведінки здобувача: його діяльності та спілкування, що є різновидом соціальної поведінки та виявляється у діях суб'єктів у сфері освіти і пов'язане з навчальним середовищем, вихованням, соціалізацією, розвитком особистості, здобуттям професії, спеціальності, кваліфікації тощо, з використанням численних дисциплінарних і методологічних підходів [1, с. 82-84].

Можемо підсумувати, що саме зараз є нагальна потреба у якісних програмах для розвитку соціальної активності студентів, які допоможуть їм розширити спектр власних можливостей та отримати знання, в подальшому будуть сприяти не тільки їх особистісному становленню, а й професійному зростанню.

Важливість розвитку соціальної активності молоді підтверджена на державному рівні. Зокрема, у «Національній молодіжній стратегії до 2030

року» прописано, що для студентів період життя з 18 до 24 років є часом пошуку шляхів самореалізації та проявів активності, можливостей інтеграції в суспільство за межами близьких друзів і родини, пошуку першого постійного робочого місця, це період ризикової поведінки та вразливості, коли молодь долає перші серйозні невдачі і вчиться адаптивній поведінці. Наголошено, це також час закріплення лідерських навичок, що є безпосереднім проявом соціальної активності особистості [87].

У Стратегії звертається увага на важливості підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу шляхом розвитку волонтерської діяльності і мобільності молоді в межах України та в партнерстві з іншими державами. Також зауважується, що одним з показників є зростання індексу самостійності молоді, який ґрунтується на самозайнятості, участі в громадській та волонтерській діяльності, об'єднанні для спільного впливу на соціальні процеси, що відбуваються в Україні, та зростання частки молоді, яка брала участь у волонтерській діяльності [87]. Важливими є і перспективи соціального відновлення молоді після кризових ситуацій, що включає залучення до соціальних ініціатив загалом та волонтерської діяльності зокрема [96, с. 128].

У процесі суспільного розвитку розрізняють три основні рівні соціальної активності – мікрорівень, мезорівень та макрорівень.

Науковиця Н. Ковтун висловлює думку, що на мікрорівні суб'єктами соціальної активності постають індивіди, особи та особистості. Саме на основі їхньої діяльності відбувається ретрансляція індивідуальних інтересів і потреб на суспільний рівень. Інтенсивність діяльності залежить від рівня прав і свобод індивіда в певному соціокультурному середовищі. На мезорівні соціальна активність виявляється в діяльності малих та середніх соціальних груп (сім'я, студентська група, трудовий колектив). На цьому рівні відбувається селекція і закріплення суспільних інтересів у напрямку їх втілення на макрорівні. У свою чергу, на макрорівні відбувається остаточна

консолідація суспільних інтересів і потреб та їх реалізація на практиці. На макрорівня суб'єктами соціальної активності є великі соціальні групи та соціально-історичні спільноти [55].

Наше дослідження соціальної активності студентів у волонтерській діяльності проходило під час пандемії COVID-19 та припало на початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. На початку повномасштабного вторгнення українське суспільство загалом та студентська молодь зокрема почали гуртуватися і на різних рівнях допомагати боронити нашу країну.

Проаналізувавши прояви соціальної активності студентів під час повномасштабного вторгнення, ми розробили авторську таблицю (табл. 1.2), де запропонували узагальнене бачення щодо відображення залученості на кожному з рівнів.

Таблиця 1.2

Прояви соціальної активності студентів у закладах вищої освіти в Україні (рівні взаємодії)

Рівні соціальної активності	Прояви соціальної активності студентів
<p align="center">Мікрорівень (Індивідуальні прояви соціальної активності)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - допомога у гуманітарних штабах - допомога ВПО з пошуком житла - індивідуальне онлайн-волонтерство (від допомоги пропрацювати логістику виїзду до супротиву в інформаційному просторі) - підтримка людей похилого віку у своїй громаді - допомога у плетінні маскувальних сіток - виготовлення окопних свічок - використання сторінок у соціальних мережах для інформування спільноти - створення творів мистецтв (зокрема, для продажу на аукціонах та збору коштів на потреби ЗСУ, волонтерів тощо) - автоволонтерство
<p align="center">Мезорівень (Прояви соціальної активності у малих та середніх соціальних групах)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - утворення громадських організацій місцевого значення - утворення добровільних сил територіальної оборони - ініціація мітингів чи акцій протесту - студентські ініціативи на місцях - організація шелтерів (як ініціатива громади) - створення на базі свого дому або робочого місця простору для надання соціальної допомоги тим, хто її потребує

<p>Макрорівень</p> <p>(Прояви соціальної активності у великих соціальних групах, рівень держави. Розглянемо на прикладах створених соціальних ініціатив)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - «Зграя» – група волонтерів, які працювали з військовими на сході України у 2014-2015 роках, після повномасштабного вторгнення відновили роботу та отримали статус громадської організації - волонтерське об'єднання «СпівДія» – благодійний фонд, що об'єднує зусилля волонтерів, бізнесу, міжнародних фондів і держави для допомоги тим, хто цього потребує - «Паляниця.Інфо» – відкрита база даних організацій, які надають гуманітарну та волонтерську допомогу людям в Україні. Платформа, створена Українською Волонтерською Службою спільно з ІТ-компанією SoftServe для допомоги людям під час війни - «Робота в тилу»- українська біржа волонтерства і роботи. Дата створення – 28 лютого 2022 року. Орієнтована на пошук волонтерів, але можна знайти і оплачувані вакансії - «United24» – глобальна ініціатива з підтримки України, запущена 5 травня 2022 року українською владою під час російсько-української війни; фандрайзингова платформа
--	--

Джерело: складено автором самостійно

Вочевидь, на кожному рівні українське суспільство проявило неабияку активність та створило свій унікальний продукт. Деякі з даних ініціатив знають у всьому світі, та завдяки цьому Україна має можливість інформувати про реальний стан подій і отримувати підтримку й допомогу, адже сьогодні кожен має бути не лише соціально активним для близького кола, а й проявляти свою активність ширше, навіть за межі країни.

Отже, можливості для реалізації соціальної активності студентів є як у межах закладу вищої освіти, так і у громадських, благодійних та волонтерських організаціях, які можуть бути партнерськими для закладу вищої освіти. Кожна з можливостей залучення до добровільної діяльності розвиває не лише просоціальну поведінку, а й сприяє створенню системи просоціальних цінностей та розвиває соціально значущі якості: ініціативність, цілеспрямованість, самостійність, креативність, творчість та ін. [118, с.66-67].

Оскільки одним з проявів соціальної активності є волонтерська діяльність, пропонуємо у параграфі 1.2. розглянути вплив волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів, що відповідає подальшим завданням нашого дослідження.

1.2. Вплив волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів

Волонтерська діяльність є проявом соціальної активності особистості, невід'ємною частиною соціального життя суспільства. В сучасному світі волонтерська діяльність особистості є показником готовності суспільства до власної відповідальності. Для розвитку соціальної активності важливо долучати студентів до волонтерської діяльності під час навчання в закладі вищої освіти, адже саме в цей період йде активне формування особистості та формується свідоме бачення себе як громадянина і члена суспільства. Саме молодь є тією рушійною силою, яка може виявляти свою активність через участь у житті громади та країни, обговоренні суспільно важливих проблем, створенні соціальних проектів та волонтерській діяльності, що впливає на рішення низки проблемних питань [19, с. 44].

Всесвітня Декларація Волонтерства визначає волонтерську діяльність як фундамент громадянського суспільства, який у кризові періоди життя набуває вагомого значення, спрямовуючи зусилля на підтримку людей, що опинилися у складних життєвих обставинах. Важливим стає забезпечення маломобільних категорій населення предметами першої необхідності та допомога у побуті, заповнення прогалин державної соціальної політики, зокрема, за рахунок швидкого надання ефективної адресної соціальної допомоги, що відповідає потребам і запитам бенефіціара, поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей і настроїв у громаді тощо. Ідея соціального служіння, надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує, активне залучення громадян до суспільно-корисної діяльності, зокрема, надання допомоги постраждалим в результаті стихійних лих, екологічних, промислових, гуманітарних катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів і протистоянь сприймаються в розвинутих країнах як цілком буденне явище [41].

У липні 2020 року у режимі онлайн відбулася Глобальна технічна нарада з питань волонтерської діяльності, організатором якої була Організація Об'єднаних Націй, за результатами зустрічі була створена «Глобальна узагальнена доповідь. План дій з інтеграції волонтерства в порядок денний на період до 2030 року» [139]. У доповіді наводяться приклади інтеграції волонтерства в стратегії розвитку різних країн: у плані національного розвитку Китаю зазначено ціль, аби 13% мешканців громади стали волонтерами; на Кіпрі та в Саудівській Аравії волонтерство зазначено як такий рух, що має популяризувати навички соціальної відповідальності, інклюзії та працевлаштування; Єгипет визначає важливим залучення волонтерів до охорони навколишнього середовища та розробляє механізми заохочення для цього; у Лівані волонтерство включено до національної стратегії соціального розвитку з метою посилення спільноти; на Мальті національна стратегія на 2014–2020 роки спрямована на сприяння волонтерській діяльності через національні програми та онлайн-платформу; пріоритетний план розбудови миру на Шрі-Ланці включає залучення волонтерів до процесів управління та прийняття рішень [139, с.22]. Таким чином, можемо сказати, що розвиток волонтерської діяльності є актуальною складовою розвитку країн всього світу та його важливість зафіксована на державному рівні.

В Україні є ряд законів та нормативно-правових актів, що регулюють волонтерську діяльність. Найголовніший – Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року. Він визначає, що волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, яка здійснюється волонтерами через надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога є роботою та послугами, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [83]. У

Законі України «Про основні засади молодіжної політики» в розділі V. Молодіжна робота, зазначається, що до основних завдань молодіжної роботи належить розвиток волонтерства, вуличних культур, неформальних молодіжних об'єднань, програм національних та міжнародних обмінів, молодіжного туризму [87]. Важливо зазначити, що після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну до Закону України «Про волонтерську діяльність» було внесено низку змін та доповнень, що відповідали викликам, з якими стикнувся волонтерський рух. Як бачимо, Україна також на державному рівні визнає важливість волонтерства та створює таке правове поле, аби дати можливість волонтерському руху розвиватися.

У науковій та довідниковій літературі поняття волонтерства теж знайшло своє відображення. В Оксфордському словнику поняття «волонтер» описано як людина, що виконує роботу безоплатно [182]. Саме це розуміння волонтерської діяльності притаманне світовій спільноті.

Волонтерство концептуалізується як діяльність, коли час вільно приділяється для користі іншій людині, групі чи справі. Така діяльність може здійснюватися через офіційні організації та неформальні групи, або волонтер може самостійно приділити час безпосередньо людям, які цього потребують напряду [188].

Французькі дослідники J. Panet-Raymond, J. Rouffignat, L. Dubois вважають, що волонтерство може бути інструментом соціального розвитку на індивідуальному, організаційному та громадському рівнях. Також вони зазначають, що волонтерство може стати інструментом індивідуального розширення можливостей. Зокрема, сприяти підвищенню соціальної активності особистості: розвивати комунікативні навички (участь у дискусіях, дебатах та прийнятті рішень), сприяти розвитку навичок критичного мислення та отримання нових знань, допомагати визнанню досягнень особистості та підвищувати самооцінку [183, с.109-110].

Волонтерство – це організоване обслуговування людей і соціальних груп, які потребують допомоги, що характеризується безкорисливістю, добровільністю та регулярністю [187]. Дія, в якій відбувається волонтерство, може залучати нових учасників, де волонтери також можуть бути лідерами, особами, які приймають рішення, планувальниками та інноваторами [140].

У статті «Moral and patriotic coordinates of volunteer activity as a means of building educational and socio-pedagogical work» [173, с.178-191], що вийшла під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, дослідниці з різних регіонів України наголошують на важливості волонтерської діяльності саме в розрізі державної політики, спираючи свою тезу на історичному аналізі виникнення волонтерської діяльності в світі. Розуміння причинно-наслідкових зв'язків та розробка кращих волонтерських практик для досягнення успіху, створення дієвих інструментів вимірювання та оцінки волонтерської діяльності є саме тією роботою, що має бути проведена ґрунтовно, орієнтуючись на досвід та сучасні реалії. Волонтерство сприяє зміцненню соціальної єдності та розвитку громадянської свідомості протягом усього часу свого існування [93]. Автори статті «Volunteering: A viable alternative work experience for university students?» досліджують питання заохочення студентів до волонтерства. Вони проаналізували 1020 вакансій для волонтерів на загальному веб-сайті вакансій у Великій Британії, де зазначені критерії для кожної роботи. Частина з них дублювала інші, частина була для людей, що мають певні навички, або були оголошеннями про часткову оплачувану зайнятість, тож не були по суті пропозиціями для волонтерів. В результаті аналізу було виявлено лише 219 оголошень, що дійсно були спрямовані на пошук волонтерів. Автори зазначають, що у 42% оголошень не було конкретики, які саме навички можуть розвинути волонтери, долучившись до даної волонтерської діяльності та як це зможе їм допомогти в подальшому у працевлаштуванні, що є важливим для студентів-волонтерів [146, с.110-120].

Світовий досвід засвідчує, що в умовах надзвичайних ситуацій волонтерський сектор відіграє важливу роль, активізуючи та посилюючи місцеві системи підтримки і самопомоги саме тоді, коли ті найбільше цього потребують. Перший звіт «State of the world's volunteerism report, 2011: universal values for global well-being» про стан волонтерства в світі, що був опублікований програмою «Волонтери ООН», містив окремий розділ, присвячений волонтерству та катастрофам, де спонтанні волонтери та аварійні групи розглядаються як перші особи, що реагують на стихійні лиха [195].

Підтвердженням тому може виступати пандемія COVID-19, що була не лише найбільшою проблемою для охорони здоров'я цього століття, але й спровокувала ряд масштабних змін по всьому світу: економічні проблеми, скорочення робочих місць, погіршення ситуації з допомогою вразливим категоріям населення. Звичайно, що волонтерський рух мав відреагувати на такий виклик – волонтерство під час пандемії мало вплив на різні демографічні групи та заохотило багатьох людей доєднатись до волонтерської діяльності вперше. Разом з тим, у Великій Британії на початку спалаху COVID-19 рекордна кількість людей записалися до служби реагування Національної служби охорони здоров'я, хоча кількість волонтерів загалом зменшилася на піку зараження через обмеження карантину [207]. Зокрема, серед нових волонтерів були і студенти, що активно почали долучатися для допомоги вразливим категоріям. Проте частина людей, наприклад, мами з маленькими дітьми (які не можуть ходити до школи) або люди похилого віку, які мають підвищений ризик захворювання, були не в змозі брати участь у певній волонтерській діяльності [169].

Проаналізувавши дані 31 890 дорослих у Великій Британії щодо пандемії COVID-19, Н. Мак та D. Fancourt визначили три типи волонтерської діяльності: офіційне волонтерство, волонтерство соціальних дій і волонтерство у сусідстві. Закономірності, що стоять за ними, виявили

демографічні, соціально-економічні, особистісні та психологічні фактори. Волонтерська робота включала покупки, пакування, доставку їжі, ліків, підвіз медперсоналу, допомогу продовольчим банкам, послуги для бездомних, збір коштів і пожертвувань, надання емоційної підтримки через онлайн або телефонні лінії довіри, участь у дослідженнях, надання безкоштовного житла людям, які постраждали від COVID-19 тощо [169].

Українські дослідниці О. Байдарова та А. Дюльгерова зазначають, що зарубіжні та українські дослідження 2020-2021 років засвідчують активізацію громадянського суспільства у зв'язку з кризою, яку спричинили поширення COVID-19 та недостатність й неефективність інституційної політики. Зросла кількість заявок на участь у волонтерських програмах як міжнародних, так і українських організацій. Дійсно, карантинні обмеження унеможливили традиційні форми волонтерства, проте набуло розвитку онлайн-волонтерство, яке не тільки може послабити тиск на працівників, що продовжують виконувати свої професійні обов'язки (лікарів, освітян, соціальних працівників), а й розкрити нові перспективи волонтерства загалом [12]. Онлайн сервіси для реалізації волонтерських можливостей стають популярними не тільки в Україні, а й загалом у світі. Все більше людей звертає увагу на таку можливість для навчання та допомоги [148].

Загалом, пандемія глобально вплинула на волонтерство. До пандемії були деякі типові бар'єри для волонтерства, які через карантин та віддалене життя зникли, наприклад, брак часу на інші види діяльності. Спосіб спілкування та тип каналів повністю перейшли з особистого рівня на онлайн та соціальні мережі, тому віртуальне волонтерство стало одним з ключових у цей період [140].

Соціальні зміни, спричинені пандемією COVID-19, вплинули на розвиток та реалізацію молодіжних волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони проведення Операції Об'єднаних сил на сході України. Зокрема, проєкт «Навчання менеджерів волонтерських програм системному

професійному підходу в роботі з волонтерами на сході України», який реалізовувався з квітня 2020 року по квітень 2021 року за підтримки Програми ООН з відновлення та розбудови миру. Автори статті зазначають, що саме під час кризи волонтерський рух набуває особливого значення та масштабу, проте його організація в такий час є особливим викликом для громадських організацій та державних установ. Для ефективної роботи волонтерів у кризових умовах необхідно посилити соціальні гарантії, створити міцну, безпечну та згуртовану спільноту [141].

Г. Зевальос у своїй доповіді «Чи здатні технології, замість створення нових бар'єрів, відкрити доступ до волонтерства?» зауважила, що технології призвели до зниження бар'єрів на шляху до здійснення волонтерської діяльності та наголосила, що криза COVID-19 продемонструвала – технології розширюють можливості волонтерувати онлайн, щоб охопити найбільш вразливі групи населення. Під час пандемії в рамках програми розширились можливості дистанційного керування волонтерами, зокрема, здійснення їх набору, а також розробка нових навчальних посібників та процедури підтримки волонтерів стали доступні в режимі онлайн [195, с.44].

Стихійне лихо, як і пандемія, також є кризовою ситуацією. У дослідженні «Why Insisting in Being Volunteers? A Practical Case Study Exploring from Both Rational and Emotional Perspectives» розкриваються різні види мотивацій та наголошується, що лідери відіграють важливу роль у мотивації волонтерів під час надання допомоги при стихійних лихах за кордоном, що, у свою чергу, може вплинути на жителів постраждалих від стихійних лих районів, аби вони також стали волонтерами та пропонували допомогу у своїй громаді у час, коли немає кризової події. Різні типи катастроф і різний ступінь руйнування можуть вимагати різних способів надання допомоги, а культурні, релігійні, географічні та звичаєві відмінності між країнами та регіонами можуть час від часу вимагати коригування на практиці.

Виходячи із загальних результатів дослідження авторів статті, можна зробити висновок, що альтруїстична поведінкова мотивація є більш ефективною для спонукання людей брати участь в волонтерській діяльності закордоном, що часто можна спостерігати під час великих стихійних лих. При цьому ситуаційна залученість – це тимчасове залучення волонтерів для вирішення особливої ситуації. Коли люди несподівано отримують інформацію про катастрофу, у них виникає почуття співчуття, що пробуджує бажання брати участь у волонтерській діяльності та допомагати вирішенню кризової ситуації [132].

Україна опинилась у гострій кризовій ситуації під час повномасштабного вторгнення Росії. Частина добровольців змінила звичну сферу волонтерства на ті сфери, де була необхідна термінова допомога, частина українців вперше доєдналась до волонтерської діяльності. Війна вимагає переосмислення способів, як волонтерство може призвести до соціальних змін і як саме через волонтерську діяльність соціально активні члени громади можуть впливати на державотворчі процеси для допомоги своїй державі.

З початку першого етапу російсько-української війни, яка почалася в 2014 році з незаконної анексії Криму та подальшої організації повстанських дій на Донецькій і Луганській територіях Росією, зусилля України запобігти насильницькій окупації викликали безпрецедентний рівень громадянської активності, і багато людей, що взагалі не були дотичні до волонтерства, почали активно займатися волонтерською діяльністю саме з 2014 року. Десятки тисяч волонтерів виділяли час для волонтерської праці та фінансові ресурси для підтримки Збройних Сил України, що були задіяні для запобігання подальшим воєнним діям на сході України [128, с.48-71].

Для молодих людей під час повномасштабного вторгнення важливим для особистісного відновлення та самопідтримки є складання реалістичних планів та знаходження ресурсів для їх реалізації. Саме реальні дії

допомагають виникненню приємних переживань, які надають студентам більшої впевненості у власних зусиллях та можливостях, зазначає І. Савельчук [95, с.116]. Волонтерська діяльність корисна як тим, хто отримує допомогу безпосередньо, так і помічна тим, хто допомагає, оскільки саме така взаємодія може допомогти в отриманні реальних результатів, що можуть сприяти покращенню психоемоційного стану особистості [42, с. 61].

Волонтер може допомагати по-різному: може виконувати завдання, що пов'язані з прямим фізичним навантаженням, а може виконувати більш інтелектуально-інформаційну роботу; розподілення є умовним, проте дозволяє виділити декілька великих підгруп. Ми розглянемо деякі з напрямів, оскільки наразі волонтерська діяльність динамічно розвивається, і відповідно до основних напрямів волонтерської діяльності додаються нові.

До волонтерства шляхом прямого фізичного залучення (де важлива обов'язкова фізична присутність та застосування фізичної сили) можна віднести:

- екологічне волонтерство (прибирання парку, допомога у розчищенні пляжів та території водойм, усунення наслідків стихійних лих та воєнних дій, що нанесли шкоду екології конкретної місцевості);

- зооволонтерство (допомога у порятунку тварин, перевезення з території стихійного лиха чи просто допомога при транспортуванні до нових господарів);

- допомогу при будівництві або ремонті особам, що потребують підтримки та мають обмежений людський ресурс для цього (цей вид волонтерства на період з 2022 і на зараз є вкрай актуальним через велику кількість зруйнованих будівель в результаті російської агресії);

- волонтерську діяльність, що пов'язана з допомогою військовим (плетіння маскувальних сіток, вироблення окопних свічок та грілок, вироблення дронів, пошиття речей для військових, приготування пайків).

Розглянемо інтелектуально-інформаційний напрям волонтерської діяльності:

- допомога в організації заходів (від заходів місцевого рівня, рівня громад до заходів всеукраїнського та міжнародного рівнів);

- допомога у супроводі іноземців (яскравий приклад в українському волонтерському русі - це масштабне волонтерство під час чемпіонату Європи з футболу 2012 року та Євробачення 2017 року);

- допомога в організації дозвілля дітей, особливо актуальною стала допомога в цьому напрямку після 2014 року під час першої хвилі внутрішньо переміщених осіб, дуже гостро ця потреба актуалізувалась після 24 лютого 2022 року (участь у заходах, що приурочені до певних свят, наприклад, новорічних чи дня дітей);

- онлайн волонтерство, сплеск даного виду волонтерства відбувся під час пандемії COVID-19 (наприклад, частина волонтерів протидіяла дезінформації, підвищуючи обізнаність громадськості про те, де знайти достовірні джерела інформації, що висвітлюють дане питання) [207].

Повномасштабне вторгнення внесло суттєві корективи у життя кожного українця, і волонтерська діяльність студентів не стала виключенням. Зокрема, у 2022 році виникли нові напрями волонтерства, що сприяють не лише наданню допомоги, а й формуванню активної громадянської позиції молоді. У таблиці 1.3 виокремлено основні тези, які відображають зміни у сенсах та змісті волонтерської діяльності до та після 24 лютого 2022 року, ілюструючи, як волонтерство стало не лише способом допомоги, а й важливим інструментом формування соціальної відповідальності та взаємодії українців, сприяючи розвитку нових ціннісних орієнтацій та підходів до громадянської активності. Такі зміни підкреслюють важливість волонтерства у контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна.

Таблиця 1.3

Порівняльна таблиця основних тенденцій волонтерської діяльності до 24 лютого 2022 року та після повномасштабного вторгнення

До 24 лютого 2022 року	Після 24 лютого 2022 року
суспільно корисна діяльність за пріоритетним напрямом інтересів волонтера	волонтерують у напрямі, де можуть принести найбільшу користь тут і зараз; часто волонтерять онлайн
волонтерська діяльність відбувається у вільний від роботи, навчання та сім'ї час	волонтерство для багатьох стало основним видом діяльності та займає увесь вільний час
йдуть волонтерувати, аби мати можливість поспілкуватися з однодумцями	мотивацією волонтерів є наближення перемоги та намір бути корисним суспільству
волонтерські організації часто розміщують волонтерські вакансії та запрошують доєднатися всіх охочих	волонтери шукають організації або точкове волонтерство на місцях
є школи волонтерства, де кожен бажаючий може отримати підтримку та супровід у своїй волонтерській діяльності	самі створюють волонтерські групи, аби надати допомогу
бажання отримати бонуси для подальшої кар'єри або визначитись із напрямом подальшої професійної діяльності завдяки волонтерству	волонтерство може бути зовсім не пов'язаним із напрямом практичної діяльності людини, проте можуть використовуватися професійні навички для виконання волонтерських завдань

Джерело: складено автором самостійно

Кожен із зазначених видів волонтерської діяльності є можливістю проявити власні особистісні якості та долучитися саме до тих проєктів, які будуть відповідати внутрішній мотивації та цінностям. Проте важливим є ще те, що саме може отримати студент, долучаючись до волонтерської діяльності. С. Evans та Z. Yusof виокремили такі навички, які можуть розвинути студенти у разі їх залучення до волонтерської діяльності, на основі дослідження оголошень, де зазначено, що саме пропонують організації при озвученні пропозиції доєднатись до волонтерства. Науковці виділили такі: спілкування; співпраця/командна робота; міжособистісна робота/нетворкінг/переговори, сюди ж віднесли розвиток емпатії; вирішення проблемних ситуацій; лідерство; організованість/самоуправління/здатність працювати під тиском (у кризових умовах); впевненість; управління

двозначністю/бажання вчитися; стійкість/наполегливість/гнучкість; навички аналітичного/критичного мислення; розвиток інноваційного/підприємницького/креативного підходів до вирішення ситуацій; розвиток навичок інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), грамотність/грамотність у цифрових медіа [146]. Бачимо, що спектр навичок, які може дати волонтерство, надзвичайно широкий та залежить від напряму, до якого бажає доєднатися студент для здійснення волонтерської діяльності. Участь студентів у волонтерській діяльності, що є значущою для громади, в якій вони проживають, прищеплює не лише відповідальність за себе, а й розширює спектр відповідальності, що не дає розвиватися соціальній пасивності [99, с. 302].

Згідно із Запискою Генерального секретаря ООН, адресованою Комісії соціального розвитку Економічної та соціальної ради ООН, можна виділити найважливіші риси волонтерства [167]. Ми проаналізували та винесли у таблицю 1.4 найактуальніші з них, на наш погляд.

Таблиця 1.4

Риси волонтерства, згідно із Запискою Генерального секретаря ООН

Риса волонтерства	Прояв волонтерства через соціальну активність особистості
Досвід	Особистість волонтера набуває унікального досвіду у процесі своєї діяльності. Завдяки цьому особистість напрацьовує уміння та навички, встановлює та підтримує набуті соціальні зв'язки, що сприяє розвитку соціальної активності
Відновлення зв'язків	Особливо актуальною ця риса є в сучасній ситуації в Україні. Багато українців втратили попередні соціальні зв'язки і мають потребу будувати нові. Саме завдяки соціальній активності особистості, що виражається у волонтерській діяльності, створюється така можливість
Участь і відповідальність	Прояв активної громадянської позиції. Саме відповідальність перед громадою та державою допомагає українським волонтерам закрити усі нагальні потреби Збройних Сил України, загонів територіальної оборони, внутрішньо переміщених осіб та інших категорій, що потребують нагальної підтримки
Інтелектуальний ресурси	Волонтери не лише виконавці програм та проектів, але й ініціатори нових перспективних ідей, що допомагають розвитку суспільства та допомагають волонтеру реалізувати його потенціал в обраній ним ніші

Джерело: складено автором самостійно

Так, можемо зробити висновок, що навички, які може отримати волонтер, та його найважливіші риси є тими, що безпосередньо стимулюють особистість до прояву своєї соціальної активності, а саме: турбота про людей та допомога у вирішенні складної життєвої ситуації; співчуття, моральна підтримка, допомога, піклування. Кожна з означених рис сприяє формуванню важливої для людського суспільства атмосфери співпереживання, взаємопідтримки, взаємодії [167].

Ю. Приходько та В. Юрченко у «Психологічному словнику-довіднику» визначають студентство як мобільну соціальну групу, метою діяльності якої є засвоєння за спеціально розробленою програмою соціально-професійних ролей, підготовка до виконання важливих професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних та інших функцій. Студентів об'єднує бажання свідомо й цілеспрямовано оволодіти професійними вміннями і навичками, набути професійні якості через навчання у вищих навчальних закладах [107].

Ми будемо визначати *студентську волонтерську* групу як групу студентів, що навчаються у закладі вищої освіти, об'єднану певними цінностями та спільною мотивацією до позитивних змін суспільства, що здійснює свою діяльність на добровільних засадах.

Німецькі науковці К. Lux, D. Müller, N. Nameister у своєму дослідженні «Поштовх і мотиви волонтерства» визначають, що одним з основних чинників до прояву соціальної активності через волонтерство є внутрішня потреба. Наголошують, що у студенті – це бажання підтримки та потреба мати наставника і приклад. Також до внутрішніх мотивів вони відносять не лише бажання допомогти, а й бажання розширити спектр соціальних контактів та досвід роботи для того, аби в подальшому це допомогло їм знайти гідну роботу [174].

Також цікавим є дослідження науковців з різних країн: «Крос-культурне дослідження студентського волонтерства: Чи вся справа у

створенні резюме?», що висвітлило результати всесвітнього проєкту з вивчення студентського волонтерства. Припущенням дослідження було те, що студентів-волонтерів мотивували перспективи кар'єри та роботи. Автори зібрали та проаналізували дані з 12 країн і вивчили мотивацію студентів щодо волонтерства. Вони виявили, що волонтерство студентів відрізняється залежно від країни. Епізодичне волонтерство (короткі періоди на випадковій основі) було типовим для Індії чи Китаю. Навпаки, більш регулярна і тривала діяльність була поширеною в Канаді, США та Бельгії [121]. Таким чином, культурні особливості країн значною мірою впливають на форми та інтенсивність студентського волонтерства.

Цей висновок узгоджується з думкою З. Бондаренко, яка у своєму дисертаційному дослідженні «Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу» зауважує, що в зарубіжній системі освіти таких країн, як Австрія, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина та Швейцарія, передбачено співробітництво закладів вищої освіти із громадськими організаціями для залучення до їх діяльності студентів. На базі закладів вищої освіти організують волонтерські центри та реалізують студентські волонтерські програми, спрямовані на вирішення соціальних проблем конкретної громади. Студентські організації, почесні товариства, братерства й жіночі клуби, гуртожитки тощо спонукають або зобов'язують юнаків і дівчат здійснювати роботу з благоустрою того населеного пункту, де знаходиться навчальний заклад, що, в свою чергу, є розвитком соціальної активності студентів через волонтерську діяльність [16, с. 46].

Волонтерство серед молоді не лише сприяє громадській активності, але й відіграє важливу роль у набутті професійного досвіду [181]. На думку Н. Гевчук, волонтерська діяльність студентів є невід'ємною частиною їх професійної підготовки, оскільки значно розширює можливості отримання активного досвіду у межах обраного фаху [32, с. 43]. У цьому контексті

також варто звернути увагу на дослідження Т. Лях, яка виділяє три основні напрями, де можуть бути організовані студентські волонтерські групи: центри соціальних служб, громадські організації та заклади вищої освіти [69]. Кожна з інституцій має свої особливості щодо залучення волонтерів та здійснення керівництва ними, що впливає на специфіку самої групи. Адже важливим є не тільки стимулювати студентів до волонтерської діяльності, а й ефективно керувати роботою волонтерів для найкращого результату. Сьогодні в Україні можна виділити три типи студентських волонтерських груп за шляхом їхнього створення та функціонування у вищому навчальному закладі, дані можливості ми відобразили у рис. 1.3.

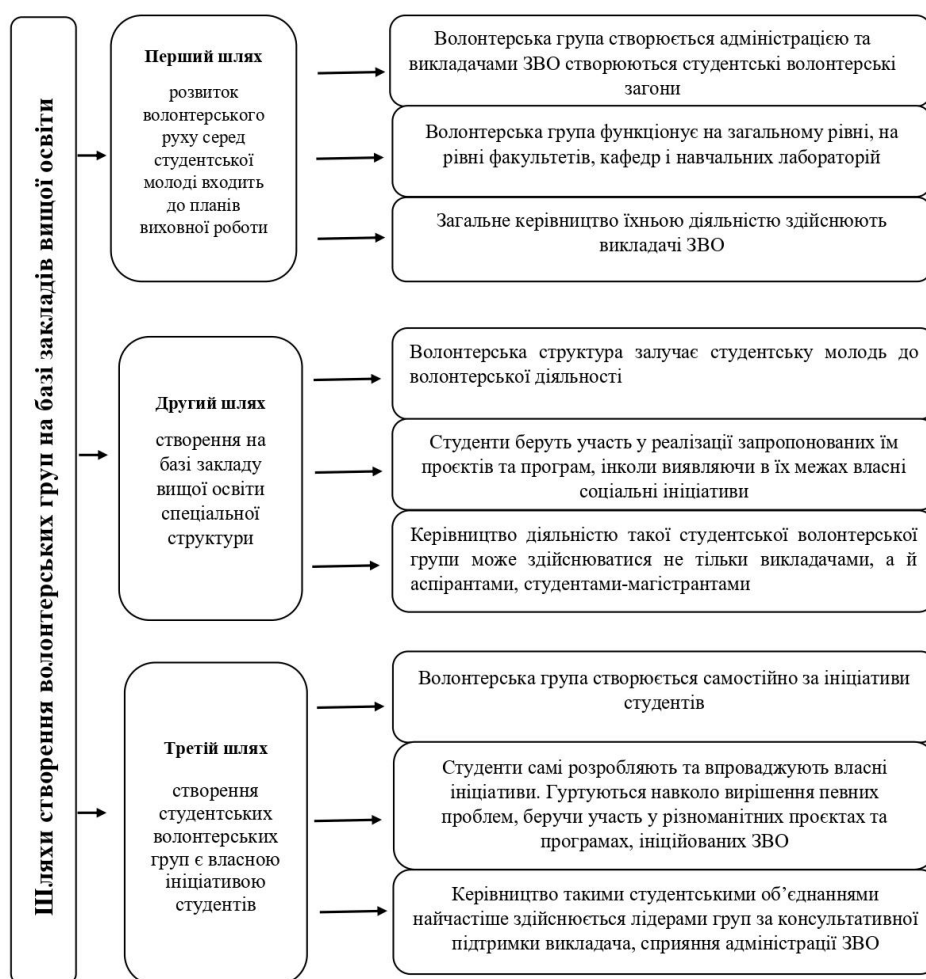

Рис. 1.3. Шляхи створення волонтерських груп на базі закладів вищої освіти

Джерело: складено автором самостійно

Кожен з цих трьох шляхів є самодостатнім та може бути доповненим один одним, і це буде давати відчуття певної спадковості та відображати не тільки політику закладу вищої освіти, а й показувати дієвість впливів на розвиток соціальної активності студентів. Завдяки першому етапу студенти можуть доторкнутись до розуміння діяльності волонтерської групи, отримати базові знання та підтримку.

На другому етапі є можливість створити волонтерський гурток чи студентську волонтерську службу, можливо, громадський центр, при цьому також мати змогу брати участь у реалізації запропонованих проектів та програм, виявляючи в їхніх межах власні соціальні ініціативи.

Якщо студенти йдуть далі і обирають третій шлях, то вже йдеться про створення студентських волонтерських груп за ініціативою студентів. Цей шлях дозволяє молодим людям не тільки згуртуватися навколо вирішення певних проблем, беручи участь у різноманітних проектах та програмах, ініційованих закладом вищої освіти, але й розробляти та впроваджувати власні ініціативи. Важливо, що керівництво такими студентськими об'єднаннями найчастіше здійснюється лідерами груп за консультативної підтримки викладачів та сприяння адміністрації закладу освіти.

Соціальна участь може прийняти кілька різних форматів, таких як волонтерство та активізм, з різним ступенем регулювання, кожен з яких пов'язаний з численними позитивними ефектами, включаючи психологічні ефекти для людей, що беруть участь, та соціальні наслідки для інших людей та їхніх спільнот [203]. Соціальна активність – це співпраця з іншими людьми, щоб змінити суспільство. Слово «соціальний» стосується як суспільства, так і ідеї про те, що активізм створює можливості для участі. Це відображає особистий вибір участі в суспільстві [129]. У статті «Соціальна активність VS Активізм VS Волонтерство» автори розглядають перетин та відмінності даних понять, звертаються до дослідження Укрінформ та соціологічного опитування фонду «Демократичні ініціативи», за даними

якого більшість українців переймаються проблемами довкілля, менше половини активно цікавляться політикою, проте волонтерами себе вважає лише одна десята опитаних. Автори статті зазначають, що соціально активними вважаються люди, які переймаються добробутом суспільства, його проблемами та їх вирішенням, а також визначають п'ять категорій соціальної активності, що не завжди передбачають участь в громадських або благодійних організаціях чи безпосередню волонтерську діяльність. Соціально активні люди схильні до участі і в інших видах громадської діяльності, включаючи волонтерство, адже вони вже є небайдужими до власного оточення та бажають змінювати його на краще. Волонтерська діяльність, на думку авторів – це про активні дії та бажання змінити світ, не чекаючи допомоги зі сторони влади; це про створення проектів та акцій різноманітної тематики. Таким чином, активізм можна порівняти з інтересом, соціальну активність можна порівняти із зацікавленістю, а волонтерство – з активною дією, резюмують вони [29].

Згідно з Оксфордським словником, активізм – це діяльність, що спрямована на досягнення політичних або соціальних змін, особливо вона проявляється через участь як члена організації з певними цілями та напрямками, наприклад, соціальна, політична чи екологічна активність [182].

Підтверджує цей погляд інший словник, де «активізм» визначається як політика активної участі або залучення до певної сфери діяльності [122]. Отже, бачимо, що поняття активізму також є дотичним до поняття соціальної активності, хоча частково і звужує його.

Як зазначає N. Eliasoph – автор книги «The Politics of Volunteering» – на перший погляд, різниця між волонтерами та активістами здається очевидною: перші зосереджені на задоволенні нагальних потреб, тоді як другі мають на меті запровадити соціальні та політичні зміни і таким чином змінити структурні умови їх появи [143]. У нашій роботі для розширення спектру досліджуваної теми ми розглядаємо дані поняття у найширших

сенсах та при вивченні робіт зарубіжних науковців будемо керуватися також і поняттям «активізм» для виявлення соціальної активності студентів, оскільки прямого аналогу українському поняттю соціальної активності закордоном немає, а найближчим все ж є поняття «активізм».

Підсумовуючи усе вище зазначене та узагальнюючи інформацію щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, що відповідає об'єкту нашого дослідження, визначимо зміст даного поняття. Отже, ми визначаємо *розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності* як процес формування знань, навичок та мотивації студентів, необхідних для активного самоствердження та участі у суспільному житті, шляхом їх залучення до добровільної неприбуткової соціально спрямованої діяльності. Волонтерська діяльність допомагає студентам сформувати і проявити лідерські якості та внутрішню мотивацію до безкорисних дій, спрямованих на позитивні соціальні зміни.

Процес розвитку соціальної активності особистості у волонтерській діяльності є важливою темою досліджень як для зарубіжних, так і для вітчизняних науковців. Як зазначає Г. Мельничук у статті «Волонтерство та його розвиток в умовах вищого навчального закладу», в Європейському Союзі є усвідомлення того, що волонтерська діяльність підвищує конкурентоспроможність і надає можливість кар'єрного зростання [74, с.273]. Ми погоджуємось з даною тезою, оскільки дійсно практичний досвід, що отримує студент-волонтер, може допомогти йому не тільки під час навчання у закладі вищої освіти, а й після його завершення при виконанні професійних обов'язків. Волонтерство може бути додатковою діяльністю, а не заміною працевлаштування, оскільки було виявлено, що навіть короткий період роботи в компанії може бути корисним з точки зору розвитку навичок людини [200]. Волонтерська діяльність допомагає працевлаштуванню, а це значить, що студентам закладів вищої освіти було б корисно працювати

волонтерами, щоб покращити свої навички та підвищити рівень впевненості в собі [157].

У своєму дисертаційному дослідженні Н. Говоруха підтверджує, що волонтерська діяльність є такою, яка здійснюється у всьому світі та має вплив на розвиток соціальної активності молоді [38, с. 53-54]. Зокрема, в Європі та в Україні волонтерство проявляється у різноманітних формах, що відображає різні підходи та традиції. Проте, наголошує науковиця, волонтерська діяльність має деякі загальні характеристики, визначені в Маніфесті волонтеризму в Європі. Так, волонтерство є важливим для активності громадян та ефективним інструментом для позитивного соціального та екологічного розвитку [196]. Також воно є способом розширення впливу особистості на процеси, що відбуваються в громаді і засобом безперервного навчання.

Цікавою є думка угорських вчених V. Bocsi, H. Fényes, V. Markos, що волонтерство є відносно новою діяльністю серед студентів закладів вищої освіти у Центрально-Східній Європі, тож досліджень щодо залучення до волонтерської діяльності та власне розвитку соціальної активності через волонтерство недостатньо. Проте вчені наголошують, що волонтерство серед студентів вищої освіти слід вивчати, оскільки воно, як і сама вища освіта, сприяє академічному розвитку студентів набуття ними інших життєвих навичок та сприяє формуванню громадянської свідомості та відповідальності. Волонтерську діяльність серед студентів вищої освіти можна трактувати як певну проміжну змінну, на яку впливає сама вища освіта і яка позитивно впливає на певні показники ефективності та компетенції. Автори зазначають, що у Центральній та Східній Європі волонтерство не є частиною навчальної програми вищої освіти; тому волонтерська діяльність студентів вищої освіти є різновидом приватної ініціативи та наголошують, що факультети повинні інформувати студентів

про можливості волонтерської роботи, а роботодавці мають надавати пріоритет тим студентам, що мали досвід волонтерської діяльності [127].

Проте наш аналіз практик країн Центральної та Східної Європи, зокрема, України, свідчить про протилежне, а саме, що волонтерська діяльність на базах закладів вищої освіти набирає обертів, що існують успішні практики організації волонтерських центрів і це не поодинокі випадки. Вищевказане підтверджують і науковці І. Савельчук, Д. Бирик, І. Демченко, Є. Пліско та І. Коваленко, зазначаючи, що значним досягненням української освіти, особливо за останнє десятиліття, можна вважати не лише безкоштовну доступність до участі у наукових олімпіадах, міжнародних дослідженнях і проєктах, а й широкі можливості для волонтерської та громадської діяльності [199, с.116]. За результатами дослідження Н. Гевчук та О. Данилюк, студенти наголошують: у програмах фахової підготовки їм важливо мати практико-орієнтовані дисципліни, адаптацію до професійної діяльності та тренінги [35, с. 200], що свідчить про їх бажання бути більш заглибленими у процес навчання та отримувати знання завдяки інтерактивним методам роботи.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасні події в світі та Україні напряду впливають на розвиток соціальної активності у волонтерській діяльності студентів та набувають нових форм і відображень у сучасних реаліях. Важливо детальніше розглянути характеристику зарубіжного та українського досвіду щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності для впровадження найкращих практик розвитку та для якісного формування експериментальної частини нашого дослідження.

1.3. Характеристика зарубіжного та українського досвіду щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності

Заклад вищої освіти – це не лише місце, де студенти отримують знання, а й те місце, де вони продовжують свій шлях становлення особистості. Важливо надати підтримку та забезпечити студентам можливості для загального розвитку особистості, зокрема, і для розвитку соціальної активності особистості.

В сучасних реаліях вкрай важливим для студентів стає питання створення власної моделі успішного майбутнього, яка б відображала їхні цінності та бачення особистісно-професійного становлення [94, с. 222]. Численні дослідження підтвердили, що волонтерство часто сприймається як намагання покращити можливості щодо працевлаштування [151]. Проте важливим є і процес навчання [135] для набуття нових навичок студентами, аби в подальшому втілити їх також і у волонтерській діяльності [136], для цього застосовують різні підходи, зокрема, підвищують емоційний інтелект [134, 163, 164]. Дослідження подальшої професійної кар'єри студентів, що були волонтерами, свідчить, що така діяльність була корисною для їх професійного становлення: 94% зазначили, що їх досвід дійсно допоміг отримати посаду, яку вони зараз обіймають [185].

В контексті співпраці громадських організацій та закладів вищої освіти розглянемо зарубіжний досвід організації *Srce puno osmjeha*, що була організована в Боснії і Герцеговині. Метою організації є об'єднання громади і, завдяки залученню до волонтерської діяльності членів громади, допомога у налагодженні толерантного та ефективного спілкування між усіма її членами.

В організації впевнені, що без об'єднання сил громади, засобів та коштів відновити зруйновану країну, виховати нове, свідоме покоління і поліпшити ситуацію в країні та якісно покращити рівень життя неможливо. Мета цієї організації особливо співзвучна з метою волонтерського руху в Україні, у зв'язку з війною Росії проти України. З 2005 і по теперішній час в проєктах Недержавна організація «*Srce puno osmjeha*» бере участь багато

студентів. Спектр заходів, що провела організація за цей час, дуже широкий – від роздачі гуманітарної допомоги вразливим категоріям населення та допомоги біженцям до музично-освітніх заходів в закритих закладах, таких як лікарні, школи, притулки та заклади пенітенціарної системи.

Для того, аби забезпечити якісну підготовку волонтерів та сформувати волонтерські групи, серед студентів закладів вищої освіти регулярно проводилися тренінги лідерства, мотиваційні заняття, семінари про взаємодію, особисті консультації. Завдяки цим заходам відбувався розвиток соціальної активності студентів, адже в подальшому студенти розуміли, що саме завдяки спільним зусиллям можна змінити ситуацію не лише у своїй громаді, а й на місцевому чи державному рівнях [194].

Румунський вчений Е. Berei у своєму дослідженні вивчав залученість угорської, румунської та української студентської молоді до волонтерства. Ним було визначено, що основною мотивацією було бажання допомагати іншим. Також вчений наголошує, що залучення до волонтерства в благодійних організаціях і позауніверситетська активність суттєво впливають на соціалізацію студентів та інтеграцію в громаду, а також сприяють соціальній згуртованості. Цікавим є той факт, що для майже половини студентів-респондентів волонтерство не було пов'язане зі спеціальностями, а також що значна частина студентів планувала подальшу волонтерську діяльність у майбутньому [125]. Його колеги R. Maier, A. Maier, C. Maier досліджували волонтерство румунських студентів як прояв просоціальної поведінки [168]. Просоціальність ми розуміємо як здатність діяти таким чином, щоб приносити користь іншим, і це є важливою рисою для студентів, оскільки цей життєвий період є часом дослідження в різних сферах життя, що дозволяє сформувати власний світогляд, спосіб життя, обрати фах та бажані моделі міжособистісних стосунків [178]. Прикладом просоціальної поведінки румунських студентів також можна вважати участь студентів Політехнічного університету Бухареста у волонтерській діяльності, в межах

якої вони допомагали дітям, що опинились у складних життєвих обставинах, з вивченням румунської, англійської, математики та з набуттям комп'ютерних навичок [189].

Французький дослідник D. Ferrand-Bechmann у своїй статті «*Bénévolat ou travail gratuit?*» зазначає, що волонтерство є добровільним вибором особистості і що немає законів чи інших важелів впливу, аби змусити особистість займатись волонтерською діяльністю. Це розуміння є важливим, бо інколи суспільство вважає, що волонтерство – це обов'язок, і не віддає належної поваги до вибору даного виду діяльності. Особливістю студентського волонтерства є те, що в контексті волонтерства студентів йдеться про турботу щодо їх працевлаштування, що відповідає ідеям інтеграції та подальшому налагодженню соціальних зв'язків, розвитку соціальної активності та поєднанню вибору виду волонтерської діяльності з професійними інтересами чи проведенням змістовного дозвілля [147, с. 84-87].

M. Turcotte у статті «*Volunteering and charitable giving in Canada*» відмічає, що волонтерство має безпосередній вплив на життя канадців – від виховання та підтримки дітей до надання медичної допомоги і спілкування. Також науковець наголошує, що завдяки волонтерській діяльності молодь отримує досвід, який в подальшому впливає на соціальне становлення особистості [201].

У Словаччині статус волонтера, правовідносини у здійсненні волонтерської діяльності регулюються законом про волонтерство № 406/2011. Волонтерство визначається як діяльність, що здійснюється для користі інших шляхом вільного вибору у вільний час і без права на винагороду. У Словаччині кожен може обрати сферу для волонтерства згідно зі своїми інтересами, може бути волонтером за різними напрямками, такими як: соціальна сфера, гуманітарні та правозахисні організації, культурні зони, захист навколишнього середовища, спорт; освітня діяльність [202].

Волонтерство в Австралії визначається як час, що охоче віддають для загального блага та при цьому не отримують фінансову вигоду. Волонтерство також формує у молоді навички працевлаштування, підвищує самооцінку та практики спілкування і командної роботи [180]. Крім того, громадська участь студентів є вираженням корпоративної культури університету, проявом приналежності до своєї громади [126].

Участь соціально активної студентської молоді у волонтерському русі дає змогу студентам зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проєктах і програмах різних напрямів. Таку можливість студентам дає співпраця закладу вищої освіти та громадських організацій, тому важливим є узгодження очікувань студентів із діяльністю благодійних організацій [159], щоб відбулась ситуація успіху і студенти отримали позитивний досвід співпраці [184]. Оскільки саме під час волонтерської діяльності студенти мають можливість не лише зрозуміти, як треба робити, а й, припустившись помилок, отримати компетентний зворотний зв'язок, що в подальшому допоможе їм стати кращими у своїй справі [126].

Для молоді важливим є допомога в орієнтації, як саме вони можуть себе проявити у своїй соціальній активності, тут важливу роль відіграють як громадські організації, так і заклади вищої освіти, вважає Т. Спіріна [105, с. 138-145], проте університети мають застосовувати більш стратегічний підхід до волонтерської діяльності студентів [138].

Розглянемо досвід п'яти зарубіжних закладів вищої освіти щодо впровадження волонтерської діяльності для розвитку соціальної активності студентів.

Згідно із Законом Іспанії 45/2015 від 14 жовтня «Про волонтерську діяльність», волонтерство визначається як сукупність видів діяльності, що здійснюються фізичними особами та ґрунтуються на загальному інтересі, які відповідають низці вимог: вони мають солідарний характер, вони вільно

здійснюються, не передбачають жодної фінансової чи матеріальної винагороди для особи, яка в них бере участь, і вони здійснюються через волонтерську організацію. Усе наведене не стосується діяльності, що здійснюється поза межами волонтерських організацій, діяльності, що здійснюється з родинних чи дружніх причин, а також діяльності, що здійснюється в силу трудових відносин, стипендій, нетрудових практик або академічних практик чи академічного стажування.

Якщо ми зосередимося на студентах, то Fundación Mutua Madrileña (2020; 2021; 2022), що проводить щорічне дослідження університетського волонтерства в Іспанії, підкреслює: за останні три роки волонтерські організації помітили збільшення кількості студентів, які приєднуються до волонтерської діяльності [131, с. 610-611].

Як бачимо, визначення волонтерської діяльності в Законі «Про волонтерську діяльність» схоже на визначення в українському законодавстві, проте в іспанському документі більш розширено вказано, що не є волонтерською допомогою.

Розглянемо дію Школи волонтерів у Іспанії на прикладі Universidad Católica de Valencia. В цьому закладі вищої освіти існує Школа волонтерства та соціальної дії (Escuela de Voluntariado y Acción Social). Школа волонтерів пропонує університетській спільноті можливість співпрацювати в різних програмах допомоги людям, що опинилися у складних життєвих ситуаціях. Таким чином, університет проявляє свою суспільну відповідальність та, як зазначається на сторінці Школи волонтерства та соціальної дії, показує своїм студентам реальне життя поза навчальним закладом, де є багато людей, що потребують підтримки та допомоги.

Школа волонтерства та соціальної дії готує студентів до взаємодії з різними категоріями клієнтів. Для студентів відкриті сфери волонтерства: волонтерство в лікарнях, допомога людям з обмеженими можливостями, допомога неповнолітнім, підтримка людей похилого віку, допомога людям з

ризиком соціальної, екологічної та культурної ізоляції, допомога людям, що перебувають у пенітенціарних центрах. Навчання відбувається в декілька етапів: є початкове навчання, що дає базову інформацію про волонтерство, спеціальне навчання, де волонтери можуть ознайомитись з особливостями певних видів волонтерської діяльності, та групи підтримки – зустрічі волонтерів. Протягом усього часу відбувається супровід студентів – обов'язковими є початкова співбесіда, особистий супровід та групове спостереження. Навчання волонтерів відбувається як на національному, так і на місцевому рівнях, до занять долучають фахівців різних організацій, аби студенти мали змогу поставити питання безпосередньо практикам. Самі тренінги проводяться адміністрацією та викладацько-дослідницьким персоналом університету з метою підготовки волонтерів до їхньої діяльності та сприяння соціальній відданості. Така всебічна підтримка дозволяє студентам відчувати себе безпечно та допомагає якісно налаштуватися на роботу.

Завдяки волонтерським програмам, Школа волонтерства та соціальної дії створює платформу для дій із розвитку волонтерської діяльності, намагаючись не лише ділитися часом як ресурсом, але й сприяти підтримці, що має відчуватися в університеті та поза ним. Волонтери можуть обрати один з чотирьох напрямів: місцеве волонтерство, дні волонтера, літню школу та міжнародну місію [144].

Так, наприклад, у межах міжнародного волонтерства студентам пропонується волонтерство в країнах, що розвиваються, у співпраці з місцевими організаціями та іншими університетами. На місцях їх будуть залучати для проведення соціально-освітньої та рекреаційної роботи щодо підтримки дітей та молоді, відвідування сімей у їхніх домівках тощо. Студентам пропонується відвідати такі країни: Ефіопія, Непал, Перу, Мексика. Вимогою є англійська на середньому рівні та додаткове навчання.

Також цікавим є те, що окремо виділяються волонтерські програми на літній період. Волонтери мають виділити 30 годин на тиждень для роботи, з 9.00 (10) до 14.00, час варіюється в залежності від обраного напрямку. Студентам пропонуються літні програми, в межах яких вони проводитимуть дозвілля з дітьми з розладом аутистичного спектру, інклюзивне волонтерство для людей із функціональним різноманіттям, онлайн-волонтерство для надання емоційної підтримки людям похилого віку та волонтерство безпосередньо в будинках пристарілих. Також пропонується залучитись до волонтерства з дітьми віком від 6 до 15 років для проведення ігор та заходів, щоб зробити їхнє літо цікавим та змістовним. Тут є додаткова вимога довідки про відсутність злочинів сексуального характеру.

Є пропозиції волонтерства щодо супроводу у центрах для мам, що мають ризик соціальної ізоляції. Цікавим досвідом є волонтерство в пенітенціарному центрі, це ініціатива, в рамках якої волонтери розробляють навчальні майстерні, динаміку, спорт і дозвілля з людьми, переважно молоддю, з пенітенціарного центру Picasse.

Також є окремий напрям волонтерської діяльності, яка пропонується цілий рік. Тут кожен охочий може обрати той напрям, до якого він відчуває найбільшу прихильність. Усі напрями узагальнено у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Пропозиції волонтерської діяльності для студентів Школи волонтерства та соціальної дії Universidad Católica de Valencia

Напрями допомоги	Пропозиції діяльності		
Неповнолітні	Репетиторство Підсилення до школи для дітей із малозабезпечених сімей (є кілька локацій)	Весела субота Соціально-освітня підтримка для неповнолітніх із малозабезпечених сімей	Підтримка в класі Підтримка освітньої інклюзії в звичайних класах

Лікарня	Паліативне волонтерство Ефективний супровід хворих людей	Підтримка та супровід у Cyberaula для хворих дітей, щоб їх потрапляння до лікарні було максимально стерпним		
Соціальна інклюзія	Місцевий супровід бездомних людей, яким загрожує відчуження, які живуть на вулицях, з метою соціального просування цих людей	Підтримка в приміщеннях асоціації для вагітних жінок, яким загрожує соціальна ізоляція	Допомога мамі Догляд та розваги неповнолітніх віком від 2 до 12 років, поки їхні матері проходять навчання для вдосконалення свого професійного профілю	
Допомога людям похилого віку	Відвідування та емоційна підтримка та супровід людей похилого віку	Когнітивне навчання для наших старших через заходи для зміцнення пам'яті		
Функціональна різноманітність	Допомога, спрямована на покращення моторного та психологічного розвитку дорослих із функціональним розмаїттям за допомогою модифікованих і спортивних і кооперативних ігор	Інклюзивне дозвілля Супровід людей із функціональною різноманітністю в інклюзивному дозвіллі (кінотеатр, боулінг, майстер-класи, заклади та ін.)	Супровід та догляд за людьми з функціональною різноманітністю (тільки для дівчат)	Допомога для покращення і рухового і психологічного розвитку молодих людей з аутизмом за допомогою падл-тенісу

Джерело: складено автором самостійно

Важливо, що у даному виді волонтерської діяльності для кожного виду прописують конкретні дні та години, коли волонтер має відвідувати локацію та надавати допомогу. Отже, бачимо, що волонтерська діяльність в Іспанії близька за сенсами та напрямками до українського розуміння волонтерства.

О. Mutawa, дослідник з Великої Британії, у своєму дисертаційному дослідженні відмічає, що частина волонтерів обирають напрямом своєї добровільної діяльності ті сфери, які прямо не належать до їх виду діяльності. Таким волонтерам важливіше бути в групі однодумців та

служувати спільній меті. Проте дослідник також наголошує, що частина добровольців, особливо студенти, бачать додаткові переваги волонтерства саме в здобутті досвіду, що допоможе для подальшого розуміння власної професії та набуття професійних зв'язків [175].

Продовжують думку колеги його співвітчизники, вчені з Великобританії С. Evans, Z. Yusof, які у своїй статті встановили, що волонтерство не лише покращує навчання студентів, але й підтримує розвиток більш м'яких навичок, таких як спілкування, що позитивно впливає на пошук роботи. Проте, зазначають науковці, можливість працевлаштування та покращення резюме не є універсальними причинами для волонтерської діяльності студентів університету. Разом з тим вони пропонують продовжити дослідження рушійних сил студентського волонтерства, а також очікуваних переваг, які будуть отримані, та стверджують, що університети повинні застосовувати більш стратегічний підхід у залученні студентів до волонтерської діяльності, зокрема, у співпраці з громадськими організаціями. Також науковці зазначають, що університети Великої Британії звернули увагу на важливість волонтерства та внесли певні зміни до навчальних планів, а це допомогло більш активно залучати студентів до волонтерської діяльності. Саме розвиток більш м'яких навичок позитивно впливає на подальше працевлаштування, оскільки цього вимагають роботодавці [145]. Адже саме такий реальний досвід роботи, який отримує студент під час волонтерської діяльності, покращує кваліфікацію людини щодо працевлаштування та, згідно з опитуванням Комісії з питань зайнятості та навичок Великобританії (UKCES), був визнаний важливим для 74% роботодавців. Висновки комісії базувались на інтерв'ю з понад 90 000 роботодавцями та показали, що основною причиною, через яку роботодавці вважають молодих людей невідповідними до роботи, є брак досвіду. Проте саме завдяки волонтерській діяльності студенти можуть здобути досвід, аби бути більш конкурентно спроможними в порівнянні з іншими випускниками.

Оскільки, незважаючи на високий попит щодо досвіду роботи, лише 27% роботодавців пропонують молодим людям можливість його отримати [177].

Розглянемо далі волонтерство у закладах вищої освіти Великої Британії. У статті «Higher education student motivations for extracurricular activities: evidence from UK universities» дослідники на основі глибоких інтерв'ю, проведених зі студентами університетів Великої Британії, зазначають, що мотивація студентів до волонтерства є комплексною і полягає у вдосконаленні навичок спілкування, бажанні познайомитися з людьми та бажанні покращити своє резюме. Проте багато з респондентів зауважили, що саме отримання практичного досвіду спонукало їх до волонтерської діяльності, оскільки саме так вони зможуть мати більше навичок та в подальшому отримати кращу роботу [133].

Отож, цікаво буде дослідити досвід конкретного закладу вищої освіти Великої Британії та розібрати напрями волонтерства і організацію даної діяльності на практиці. Пропонуємо ознайомитись з цим на прикладі The University of Manchester. В даному університеті для студентів діє Volunteer Hub. На сторінці Volunteer Hub зазначено, що волонтерство – це будь-яка діяльність, яка передбачає безоплатне витрачання часу на те, що в першу чергу спрямоване на користь навколишньому середовищу або комусь (окремим особам чи групам), крім близьких родичів. Також наголошується, що волонтерство – чудовий спосіб покращити свій досвід навчання в університеті, та зазначено, що студенти зможуть знайти нових друзів, стати частиною місцевої спільноти та розвивати нові навички, які доповнять резюме. Зазначається, що існує широкий спектр можливостей – від підтримки інших студентів до участі в благодійних і некомерційних організаціях у ширшій спільноті [204].

Волонтерство в The University of Manchester надає можливість отримати нагороду Stellify, що є престижною позааудиторною нагородою університету та може сприяти подальшій кар'єрі випускника. Умови її

отримання для студентів бакалаврату та магістратури відрізняються рядом завдань, які вони мають виконати.

Студентам пропонують волонтерські тренінги, які мають вигляд онлайн-навчання, щоб допомогти підготуватися до ролі волонтера. Під час занять студенти, що бажають стати волонтерами, отримують нові навички, які допоможуть у новій ролі – волонтера, і в той же час розвинути навички працевлаштування, щоб покращити своє резюме.

До кожного навчального ресурсу можна отримати доступ онлайн на сторінці університету. Навчання пропонується за наступними напрямками: «Інструментарій фандрайзингу», «Безпека дітей: навчальний курс «Роль волонтера», «Стань волонтером для своєї кар'єри» (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Напрями навчання у Volunteer Hub The University of Manchester

Напрями навчання	Зміст навчання		
<p>Інструментарій фандрайзингу (Цей набір інструментів допоможе вам у плануванні, управлінні та оцінці проекту збору коштів, незалежно від того, чи ви ніколи раніше не збирали кошти, чи просто хочете вдосконалити свої навички)</p>	<p>Планування, організація та просування заходу зі збору коштів</p>	<p>Збір коштів онлайн Як зробити ваш збір коштів безпечним, законним і відповідним</p>	<p>Як збір коштів може підвищити шанси на працевлаштування</p>
<p>Безпека дітей: навчальний курс «Роль волонтера» (Ми можемо запропонувати онлайн-тренінг із захисту, розроблений для вас, якщо ви волонтерите з дітьми та молоддю. Цей онлайн-модуль допоможе вам розвинути базове розуміння безпеки дітей)</p>	<p>Розуміти різні види насильства та як їх розпізнати</p>	<p>Розуміти та дотримуватися вказівок щодо належної практики в роботі з дітьми та молоддю</p>	<p>Подумайте, що робити, якщо вас хвилює безпека дитини чи молодої людини</p>

<p>Стань волонтером для своєї кар'єри (Це навчання допоможе вам продемонструвати, як ви можете використовувати свою волонтерську діяльність для покращення працевлаштування, шукаючи посаду після випуску)</p>	<p>Написання резюме</p>	<p>Які є форми заявок</p>	<p>Як успішно пройти інтерв'ю</p>
---	-------------------------	---------------------------	-----------------------------------

Джерело: складено автором самостійно

На сторінках Volunteer Hub наголошують, що, якщо є якісь сумніви щодо доступності, то варто звернутися до команди волонтерів, оскільки вони допоможуть будь-якому студенту знайти можливість, яка буде відповідати саме його потребам. Усі організації, які реєструються в Volunteer Hub, мають підтвердити, що вони мають Політику рівних можливостей і що вони готові внести розумні зміни до ролей, де це можливо, щоб гарантувати, що якомога більше людей можуть бути волонтерами.

Студент, який вирішив стати волонтером та має питання, може звернутися до служби підтримки, написавши листа або замовивши онлайн-дзвінок. Також є розділ запитань-відповідей на сайті. Нижче наведено список найпоширеніших запитань, які задають студенти:

- Я не можу бути доступним щотижня в один і той же час через обов'язки із догляду за дітьми. Чи існують гнучкі можливості волонтерства?
- У мене проблеми з мобільністю. Як я дізнаюся, які можливості стануть для мене доступними?
- Я живу вдома і щодня їду до Манчестера, а не живу у Феллоуфілді, як багато інших студентів. Чи є у вас можливості, в яких я можу взяти участь?
- Мій стан означає, що мені іноді важко знайомитися з новими людьми, що ускладнює приєднання до чогось нового. Яка допомога доступна?
- Я релігійна людина, я хотів би працювати волонтером з людьми зі своєї громади. Чи можливо це?

- Чи маю я платити гроші за участь у волонтерстві?
- Я аспірант, чи можу я все ще претендувати на цю роль?

Волонтерство тільки для молодших школярів?

- Чи можу я привести свого партнера (який не є студентом) на День волонтера?

- Я ЛГБТК+ людина, чи можу я стати волонтером?

- Що робити, якщо мої обставини зміняться, поки я буду волонтером?

- Де я можу отримати допомогу?

На сторінках Volunteer Hub зазначено інформацію щодо волонтерства під час пандемії COVID-19, що свідчить про активну залученість волонтерів також у кризові часи.

Університет пропонує доєднатися до багатьох волонтерських ініціатив (табл. 1.7), про кожен з яких можна почитати на окремій сторінці сайту, де, крім детальної інформації про саму можливість, буде відгук волонтера, який уже доєднався до неї.

Таблиця 1.7

Волонтерські можливості The University of Manchester

Волонтерські можливості	Зміст діяльності
Міжнародне волонтерство	Team Rwanda – закордонний волонтерський проєкт, який виконується у партнерстві з соціальним підприємством Azizi Life, покращуючи їхню роботу з підтримки місцевих ремісників у Руанді. Також є дистанційні можливості, наприклад, навчання дітей у Бразилії або допомога в кампаніях SALVE International в Уганді, а також закордонні проєкти в таких країнах, як Фіджі, Шрі-Ланка та Уганда
Спортивне волонтерство	Співпраця з 30 громадськими організаціями, щоб надати широкий спектр можливостей, включаючи одноразові заходи та регулярні зустрічі зі школами, спортивними клубами та керівними органами
Збір коштів - Манчестерська RAG	Manchester RAG – це група зі збору коштів під керівництвом студентів, яка щорічно збирає тисячі фунтів стерлінгів для місцевих, міжнародних і національних благодійних організацій, створюючи заходи для студентів
Волонтерство з дітьми та молоддю	Access All Areas – це група студентів, які розробляють і реалізують освітні волонтерські проєкти в школах, коледжах, громадах і кампусі. Проведення семінарів в школах, наставництво, освітні заходи тощо

Student Action Студентські акції	Волонтерська група під керівництвом студентів. Вони працюють із низкою місцевих громад, щоб створити зміни в Манчестері та навколо нього. Student Action проводить проекти, які підтримують бездомних людей, біженців і дітей, які проживають у тимчасових помешканнях
Культурні волонтерські можливості	У культурних закладах Університету Манчестера є різноманітні можливості для волонтерства, зокрема, The Whitworth Art Gallery, Manchester Museum та John Rylands Library Deansgate
Підтримуйте ініціативи сталого розвитку	Перетворення занедбаних ділянок землі на ділянки, на яких вирощують фрукти, овочі та трави, розчищаючи ділянку, будуючи теплиці та овочеві грядки та висаджуючи різноманітне насіння. Це допомагає людям, які страждають від харчової бідності, оскільки кожен у місцевій громаді може вільно купувати свіжу їжу
Залучайтеся до підтримки рівних	Підтримка однолітків має на меті заохотити студентів працювати разом і підтримувати один одного в межах своєї навчальної спільноти, головною метою є покращення досвіду студентів і розширення їх можливостей стати лідерами у своїй навчальній спільноті
Будь студентським представником	Студентські представники є голосом студентів на їх курсі або в їхній дослідницькій групі. Вони забезпечують життєво важливий зв'язок між студентським колективом, університетом та студентською спільнотою, і вони наполегливо працюють, щоб переконатися, що думки студентів були почуті, а досвід викладання та навчання для студентів, яких вони представляють, був якомога кориснішим
Волонтерство, пов'язане з навчанням	У кожному з напрямків, пов'язаних з навчальним предметом, пропонується волонтерська діяльність: інженерія, мистецтво, мови та культура, навколишнє середовище (екологічне волонтерство), освіта та розвиток, медичні науки (допомога онкохворим, допомога бездомним), природничі науки, біологічні науки (охорона тварин, волонтерство в музеї), бізнес школа, науки про здоров'я, соціальні науки (біженці, люди похилого віку, вразливі категорії, соціально ізольовані)
Волонтерство та добробут	Проект «Зелений добробут» – група садівників, яка збирається щотижня і призначена для студентів, яким може знадобитися додаткова підтримка або які шукають способи покращити свій добробут
Студентські товариства	Студентська спілка підтримує багато студентських товариств, які зосереджуються на волонтерстві або зборі коштів
Стань Чемпіоном з волонтерства	Ця роль – це можливість для вас поділитися своїм захопленням громадським волонтерством з іншими! Ви допоможете заохотити інших студентів спробувати волонтерство, щоб вони могли знайти друзів, приділяти свій час чудовим організаціям і отримати користь від усього, що може запропонувати волонтерство
Волонтерство з дому	Волонтерство з дому – це чудова можливість для вас спілкуватися з людьми, весело провести час і зробити позитивні зміни, не виходячи з дому! Можливості віддаленого волонтерства доступні на Volunteer Hub

Джерело: складено автором самостійно

Цікаво, що волонтерство зараховується у певні блоки, що також впливають на рейтинг студентів. При цьому є розділення на волонтерство-

наставництво в межах університету та волонтерську діяльність у громаді за межами університету. Студенти можуть вести облік своїх волонтерських годин у спеціальному онлайн кабінеті. Також є можливість для організацій зареєструватися та запропонувати свої проекти для залучення студентів. Цікавою опцією є доступ, щоб подивитися наявні можливості кожному бажаючому. Можна виставити вид бажаної волонтерської діяльності, відстань або опцію волонтерування з дому, також можна обрати зручний час та побажання щодо тривалості волонтерства – довгострокове чи короткострокове (рис. 1.4).

Home / Volunteers
Search for opportunities

Volunteering is a great way to enhance your University experience. It's a great way to make new friends and become part of the local community as well as developing new skills and experiences which will look great on your CV when you start job hunting.

There are a wide range of opportunities to get involved. These range from activities that support other students and improve the University community as a result, through to getting involved in charities and not for profit organisations in the wider community outside of campus.

For Keyword Search, if you are searching for a phrase make sure you put it in inverted commas to get the most accurate results e.g. "volunteer day"

Keyword search:

Opportunity type: Fixed / Short term

Theme: Children and Young People

Postcode:

Distance: - Any -

Show volunteering from home opportunities only: - Any -

Show me Students' Union opportunities only

Time availability

	Mon	Tue	Wed	Thu	Fri	Sat	Sun
Morning	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Afternoon	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Evening	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐

Advanced Search

Search Clear search

Рис. 1.4. Можливості волонтерства для студентів The University of Manchester

Джерело: сайт університету The University of Manchester [192]

Студенти можуть обрати один з напрямів: діти та молодь, спортивне волонтерство, культурне волонтерство, екологічні можливості, волонтерство за кордоном, збір коштів, волонтерство, пов'язане з навчанням, чемпіони з волонтерства (лідер волонтерського руху), волонтерство та добробут, підтримка однолітків, участь у Halls, студентське представництво, волонтерство з дому, студентські проекти.

Партнерською організацією Київського столичного університету імені Бориса Грінченка є Університет Острави. Між університетами діє програма обміну студентами та викладачами. Неодноразово представники університетів долучалися до заходів один одного. Під час початку повномасштабного вторгнення студенти кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи якраз були в Університеті Острави, і університет надав не тільки психоемоційну підтримку, а й активно долучився до допомоги українцям, які опинилися в надзвичайній ситуації війни.

Волонтерський центр Університету Острави має мету надавати допомогу тим, хто її потребує. На сайті університету зазначено, що, коли пандемія COVID-19 охопила всю країну, волонтери показали свою важливість – вони шили маски, телефонували людям похилого віку, допомагали вдома та в лікарнях. Також волонтери були задіяні під час кризової ситуації, коли Південна Моравія постраждала від стихійного лиха і волонтери Острави негайно відреагували, організувавши збір матеріалів та відправивши волонтерів у постраждалі місця. Також зазначено, що іноді деякі посади більше підходять для студентів певних факультетів чи спеціальностей, наприклад, медичних працівників, психологів, музикантів, перекладачів, педагогів або соціальних працівників. Однак здебільшого пропозиції волонтерської діяльності підходять для усіх бажаючих [142].

Університет Острави пропонує доєднатися до багатьох волонтерських ініціатив (табл. 1.8), з якими можна ознайомитись на окремій сторінці сайту *Dobrovolnické centrum Ostravské univerzity*. На сторінці також є відеовідгук волонтерів, у якому вони розповідають про свій досвід та враження від волонтерської діяльності.

Таблиця 1.8

**Напрями навчання у
Волонтерському центрі Університету Острави**

Волонтерські посади	Зміст діяльності
Програма обміну залученням спільноти	Програма СЕЕ пропонує унікальну можливість для молодих волонтерів віком 21-27 років, які активно беруть участь у громадських проєктах і є майбутніми перспективними лідерами, взяти участь у повністю фінансованому тримісячному стажуванні в США
Шукаю чудового друга	Волонтерська діяльність, яка має на меті допомогти дітям змістовно проводити вільний час. Під час перших зустрічей можлива допомога співробітників організації Тамтам
Допомога людям з інвалідністю на кріслах колісних у творчій діяльності	Nandy Club Ostrava шукає волонтерів для допомоги людям з інвалідністю на кріслах колісних в мистецьких заходах у весняні, літні та осінні місяці. Допомогати користувачам крісел колісних у творчих заходах (наприклад, приносити та забирати матеріали, щось пояснювати, тримати, клеїти, прати тощо)
Репетиторство для дітей	Шукаємо волонтерів, які б за домовленістю навчали дітей з першого класу початкової школи граматиці та основам таблиці множення
Волонтер для дітей з інвалідністю	Волонтер служби допомоги. Разом із присутнім працівником волонтер допомагатиме в проведенні групових заходах (настільні ігри, рухливі ігри, розслаблення, творчість, перекуси тощо), або можна присвятити себе окремій дитині
Навчання дітей із соціально незахищених верств населення	Змістом волонтерської діяльності є репетиторство із соціально незахищеною дитиною протягом двох годин на тиждень. Ми навчаємо дітей, які мають труднощі в школі і не мають нікого в родині, щоб допомогти і порадити їм у навчанні. Окрім репетиторства, волонтери з дітьми можуть брати участь у різноманітних дозвіллевих заходах
Змістовно проведений час з людьми похилого віку	Мета волонтерської діяльності - створити домашнє середовище, забезпечити догляд на основі індивідуальних потреб користувачів, поважати гідність і конфіденційність, мотивувати їх до самозабезпечення, наскільки це можливо, підтримувати їхні стосунки з родиною та сприяти, щоб вони контактували з соціальним середовищем, близьким до дому
Реалізації громадських заходів	Волонтерська діяльність може полягати у створенні театральних вистав та організації заходів, що підтримують чеські і світові традиції та інші громадські заходи

Волонтери в університетській лікарні Острави	Зробіть день наших пацієнтів приємнішим своїм візитом. Університетська лікарня Острави шукає волонтерів, які б присвятили свій час пацієнтам. Своєю присутністю та енергією волонтери в нашій лікарні дарують пацієнтам оптимізм і кращий настрій, скорочують час та допомагають підтримувати контакт із зовнішнім світом
Волонтери в онкологічному кафе (Oncology Cafe)	Університетська лікарня Острави шукає волонтерів, які б присвятили свій час пацієнтам онкологічної клініки. Головним завданням волонтерів Онкокафе є приготування кави та чаю для пацієнтів Онкологічного диспансеру та їхніх супроводжуючих
Волонтерство в Притулку для матерів з дітьми	Підтримка матерів у догляді та розвитку дітей. Співпраця з мамами щодо підготовки та проведення пізнавально-розважальних заходів для дітей. Співпраця з дітьми в різних видах діяльності, які підтримують їх навчання, розвиток моторики, абстрактного, сенсорного сприйняття та логічного мислення
Сортуємо одяг для доброї справи	Необхідно сортувати подарований одяг, який центр Adelante Ostrava отримує від колекцій і пожертвувань від громадськості, щоб організація могла розподіляти його відповідно до потреб наших клієнтів
Допомога тваринам	Допомога з вигулом собак у Magnolia Home, також допомога з прибиранням козлятника
Волонтер на вихідних	Шукаємо волонтерів, які хотіли б допомогти людям з психічними і комбінованими вадами та розладами аутичного спектру. Основною спеціалізацією клубу є перебування у вихідні дні, різні заходи, такі як барбекю, дискотеки, літні табори і, що не менш важливо, перебування за кордоном, наприклад, біля моря
Вїзна сестринська служба	Допомагайте людям у повсякденному житті. Ми шукаємо волонтерів, що хотіли б допомогти людям, які через вік, хронічну хворобу чи інвалідність втратили самозабезпечення вдома. Супровід клієнтів по дорозі до лікаря або на прогулянці, читання клієнтам або настільні ігри
Особистий помічник	Як волонтер-помічник ви виконуватимете функцію не вихователя, а друга. Ви будете партнером, який поважає унікальність і гідність кожної людини. Варіанти підключення: персональна допомога в сім'ї, персональна допомога в літніх таборах, відпочинок на вихідні та одноденні заходи (поїздки)

Джерело: складено автором самостійно

М. Буйницька акцентує увагу на тому, що формування соціальної активності відбувається безпосередньо завдяки впливу соціально-педагогічних факторів, а саме, сім'ї та закладів освіти. Студенти в Сполучених Штатах Америки долучаються до волонтерської діяльності в

першу чергу для здобуття досвіду та задля перспектив подальшого працевлаштування, зазначає науковиця. Також М. Буйницька вважає такі якості, як цілеспрямованість, товариськість, відкритість до здобуття нового досвіду та креативність, одними з важливих для визначення проявів соціальної активності американського студента [18, с. 110-115].

У Сполучених Штатах Америки волонтерство – це неоплачувана робота з некомерційною організацією чи урядовою установою, яка задовольняє потреби громади. Для багатьох волонтерських можливостей вам не обов'язково мати попередній досвід роботи. У США розповсюджена практика залучення студентів до волонтерської діяльності, проте цікавим є те, що окремо виділяють категорію іноземних студентів, оскільки для них це дійсно є легальною можливістю вдосконалити свої навички, не маючи потреби працевлаштовуватись, оскільки більшість власників віз можуть бути волонтерами, навіть якщо їм заборонено працювати за плату в США.

Більшість університетів США пропонують долучатись до волонтерської діяльності через організації партнерів, які, в свою чергу, забезпечують широкий спектр можливостей для волонтерської діяльності студентів.

Ми розглянемо досвід Warner Pacific University. Як зазначено на сайті університету, служіння іншим є частиною всього досвіду Warner Pacific University, включаючи заняття, легку атлетику, життя у громаді тощо. Кожен студент може знайти низку додаткових навчальних заходів, спеціально присвячених тому, аби використати свої унікальні таланти та зробити світ кращим для інших, готуючись до життя за принципами лідерства-служіння.

Волонтерська діяльність студентів Warner Pacific – це робота, спрямована на задоволення реальних потреб громади у місті Портленд і за його межами. Усі послуги надаються за допомогою можливостей спільного

надання послуг у навчальній програмі та позанавчальній програмі і сприяння рефлексії, спеціально зосередженій на восьми категоріях:

- співчуття;
- екологічна справедливість;
- економічна справедливість;
- гендерна рівність;
- міжконфесійні відносини;
- расова/етнічна рівність;
- підтримка людей похилого віку та людей з інвалідністю;
- підтримка молоді та дітей.

Програма Warner Pacific Local Connect надає студентам можливості реалізувати себе у волонтерстві для громади. Автори програми зазначають, що громадянська активність дає змогу студентам розвивати та застосовувати свої освітні навички поза класною кімнатою в практичному середовищі, а спілкування на місцевому рівні дозволяє отримати реальний досвід, ефективно працюючи над тривалими позитивними соціальними змінами [193].

Приєднавшись до Local Connect, студенти отримують:

- індивідуальну допомогу в підключенні до значущих послуг, які відповідають навичкам та інтересам студента;
- докладну інформацію про місцеві неприбуткові організації та допомогу із заповненням волонтерських заяв для місцевих неприбуткових організацій;
- інформацію про майбутні тренінги волонтера в районі Портленда для здобуття нових навичок;
- допомогу у заповненні вашого резюме та опису досвіду волонтера;
- регулярні нагороди та визнання за стабільну службу, змогу закрити години обслуговування.

Як і в університетах, що ми розглядали вище, кожен студент зобов'язаний особисто реєструвати всі виконані години обслуговування за допомогою онлайн-форми. Години волонтерської роботи також враховують у рейтинг студента. І, аби волонтерська робота була зарахована, вона має відповідати певним критеріям: задовольнити відчутні потреби громади міста Портленд або його околиць; волонтер має бути партнером некомерційної організації чи агентства; виконана робота має безпосередньо стосуватись однієї з восьми категорій послуг (про які ми писали вище).

Даний університет співпрацює з багатьма організаціями у різноманітних напрямках, щороку понад 4000 годин волонтерської роботи надається спільноті завдяки студентам Warner Pacific University. У таблиці 1.9 опишемо деякі з можливостей, які мають студенти завдяки організаціям-партнерам університету.

Таблиця 1.9

Організації-партнери Warner Pacific University

Місцеві організації партнери	Волонтерська діяльність організацій
Adventist Health Portland	Волонтерська допомога в лікарнях з догляду за хворими, а також послуг з догляду вдома та в хоспісах у районі Портленда. Волонтерам призначається наставник, який допомагає їм навчатися
Безкоштовна клініка Borland	Безкоштовна клініка Borland надає високоякісну допомогу завдяки потужній базі волонтерів. Ми завжди шукаємо відданих волонтерів, які хочуть поділитися своїми адміністративними, медичними чи перекладацькими навичками з нашими пацієнтами та спільнотою
Міжнародний центр біженців штату Орегон	Місія центру полягає в тому, щоб приймати, обслуговувати та розширювати можливості біженців, іммігрантів і людей різних культур та поколінь, щоб повністю розкрити свій потенціал. Волонтери можуть бути репетиторами старшокласників, тренерами з шахів для учнів початкових класів та ін.
Харчова комора портлендської адвентистської громадської служби	Волонтерами здійснюється пакування та безпечне розповсюдження їжі, їхня діяльність полягає в тому, щоб наповнювати коробки фруктами та овочами, зерновими, м'ясом, бобовими і молочними продуктами та класти їх безпосередньо до автомобілю отримувача послуг
Smart reading	Некомерційна організація, яка навчає грамотності дітей. Читачі-волонтери забезпечують підтримку грамотності дітей. Деякі волонтери читають зі студентами сам-на-сам, а інші ведуть читання вголос у класі

SOLVE Taking care of Oregona	Відновлює та зберігає навколишнє середовище Орегону. Волонтери беруть участь у прибиранні сміття, що зберігає околиці та водні шляхи безпечними та здоровими, прибиранні пляжів, що зменшує шкідливий вплив забруднення пластиком, посадці дерев і кущів та видалення інвазивних видів для підтримки запилювачів і дикої природи
Write Around Portland	Write Around Portland надають підтримку письменникам. Волонтери допомагають писати книги тим, хто не може впоратись сам, волонтерують на літературних вечорах та допомагають в офісі
Партнерство з OAKS PARISH	Family Promise допомагає сотням сімей на рік, і це було б неможливо без цінних волонтерів. Є багато способів взяти участь – від ремісничих проєктів до фінансової грамотності та створення резюме, до введення даних, роботи з громадськістю чи допомоги в організації заходів зі збору коштів

Джерело: складено автором самостійно

Бачимо, що університет надає різноманітні можливості для волонтерської діяльності і піклується про громаду міста, у якому знаходиться, а також зараховує дану активність бонусами під час навчального процесу.

Таким чином, можемо зробити висновок, що волонтерська діяльність студентів закладів вищої освіти закордоном, по-перше, направлена на громади, в яких діє університет, по-друге, залежить від специфіки географічного розташування та викликів, що мають країни. Проте спільними напрямками волонтерської діяльності для усіх досліджуваних нами країн була допомога людям похилого віку, допомога дітям та молоді, інклюзивне волонтерство. Також спільними є напрями ековолонтерства та гуманітарної допомоги. Цікаво, що волонтерська діяльність є частиною освітнього процесу закладів, ведеться облік діяльності через онлайн-форми. Здобутки волонтерів визнаються не тільки додатковими балами у рейтинг студента, а й нагородами, що в подальшому можуть сприяти кращому працевлаштуванню.

В Україні волонтерська діяльність студентів, особливо в останні роки, має свою специфіку, тож перейдемо до аналізу практик українських закладів вищої освіти. У вітчизняних наукових працях розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності на базі закладів вищої освіти

розглядається також через напрями практичної діяльності, такі як залучення до волонтерських шкіл та центрів на базі закладу вищої освіти, участь у тренінгах та семінарах, залучення студентів до проєктної діяльності.

Н. Гевчук та Н. Жиляк вважають, що залучення студентів до волонтерської діяльності не лише допомагає удосконалити себе, а й краще зрозуміти свої професійні вподобання. Також науковиці зазначають, що в Україні студентські волонтерські групи функціонують майже при кожному закладі вищої освіти, допомагаючи студентам легко почати свій шлях волонтера [34, с. 55]. М. Васильєва та М. Подберезський відзначають, що в багатьох українських закладах вищої освіти є система соціально-педагогічної роботи, яка включає в себе чітку структуру з діяльністю, спрямованою на позитивний результат, а саме, залучення студентів до соціальної активності на різних рівнях [20, с. 44].

О. Власова висловлює думку, що здобувачі вищої освіти не лише самі повинні бути активними, а й мають стати кваліфікованими фахівцями у своїй діяльності, на це може вплинути розвиток соціальної активності в межах закладу вищої освіти. Соціальна активність пов'язується із задоволенням соціальних потреб особистості студента, що мають безпосереднє соціальне значення, спонукають до ефективної комунікації та реалізуються через залучення до волонтерської діяльності. Розвиток соціальної активності пов'язаний із самореалізацією студента та базується на збагаченні внутрішніх ресурсів особистості [27, с. 88, 91].

Т. Спіріна підтверджує думку, що молодь виявляє зацікавленість у прояві себе в соціокультурній діяльності. Для молоді важливим є допомога в орієнтації, як саме вони можуть проявити себе у соціальній активності, тут важливу роль відіграють як громадські організації, так і заклади вищої освіти [105, с. 138-145].

Заклади вищої освіти в різний спосіб долучають студентів до волонтерської діяльності, таким чином стимулюючи розвиток соціальної

активності. Одним із варіантів залучення є пропозиції доєднатися до волонтерських шкіл та центрів при закладі вищої освіти, також є взаємодія і з організаціями-партнерами – громадськими організаціями, благодійними фондами. Отож, ймовірно, обираючи напрям волонтерської діяльності, студенти виберуть такий, що розвине навички, якими вони могли б покращити перспективи працевлаштування та досягти своїх кар'єрних прагнень. Важливим для студента буде визначення навичок, рис і поведінки, які можна розвинути за допомогою волонтерської посади, та їх розвиток [5]. Проте зарубіжні науковці все ж вбачають найбільшою проблемою для переконання студентів університетів у тому, що волонтерство є життєздатною альтернативою працевлаштуванню чи неповній зайнятості, відсутність доходу від даного виду діяльності, оскільки це є важливим компонентом у житті студента [146].

Дослідження практичної діяльності волонтерів свідчить, що їх діяльність в Україні до початку війни Росії з Україною була спрямована на задоволення потреб, які з тих чи інших причин не задовольняла держава і приватний сектор:

- допомога і підтримка людей, які опинилися у складних життєвих обставинах – безпритульних, безробітних, малозабезпечених;
- організація дозвіллевих заходів (проведення виставок, концертів, майстер-класів);
- екологічне волонтерство – сприяння охороні навколишнього середовища.

У кожного потенційного волонтера є власна мотивація для залучення до волонтерства:

- бажання робити добро, забезпечити зміни на краще у житті інших людей;
- комунікації з іншими людьми, спілкування з однодумцями;
- бажання застосувати свої сили, таланти.

Період нашого дослідження волонтерської діяльності студентів припав на пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення, що почалось 24 лютого 2022 року. Кожна з цих кризових ситуацій внесла свої корективи у волонтерську діяльність. Світова пандемія COVID-19 перевела волонтерську діяльність у дистанційний та онлайн формат. Увага приділялась вразливим категоріям населення, що не могли про себе подбати: людям похилого віку, мамам з дітьми. Навчання студентів в Україні перейшло в онлайн формат, тож і залучення їх до волонтерської діяльності відбувалось, зокрема, в проєктах, що надавали дистанційну підтримку та допомогу.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну волонтерська діяльність студентів закладів вищої освіти інколи кардинально змінювала вектор, аби задовольняти нагальні потреби суспільства.

Деякі заклади, наприклад, Херсонський державний університет, маючи вже певний досвід у залученні студентів до волонтерської діяльності з 2014 року (допомога дітям у дитячих будинках, допомога у геріатричних центрах) швидко зреагував на виклик повномасштабного вторгнення і розгорнув повноцінний Волонтерський центр з перших його днів. Оскільки Херсон був окупований з березня до листопада 2022 року, то особливо важливим була психоемоційна підтримка студентів та херсонців, яку також надавали представники соціально-психологічної служби [84]. Волонтерський центр надавав гуманітарну допомогу всім, хто цього потребував, забезпечував їжею та ліками студентів і викладачів університету, а також тих, у кого не було змоги попіклуватися про себе самостійно і хто перебував в укритті університету у перші місяці вторгнення. Викладачі та студенти-волонтери допомагали лікарням задовільнити потреби в ліках та лікарських засобах, оскільки на початку березня 2022 року там перебувало багато українських військових, які отримали поранення під час оборони Херсону. У 2023 році студенти передавали власноруч випечені паски до Великодня захисникам. Також Волонтерський центр продовжує підтримувати волонтерську

діяльність та допомагає вихованцям дитячих садочків і дитячих будинків Херсону. Члени Волонтерського центру долучаються до допомоги військовим та внутрішньо переміщеним особам, ініціюючи збори грошей та необхідних речей за запитами.

На базі закладу з 2014 року функціонує Школа волонтерів «Почуємо. Зрозуміємо. Допоможемо». Волонтери школи брали участь у соціальному марафоні «Рівні. Різні. Разом», створювали соціальну казку до дня Святого Миколая та допомагають вразливим верствам населення. Розглянемо детальніше напрями діяльності школи волонтерів:

1) надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації;

2) здійснення догляду за хворими, людьми з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

3) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

4) надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

5) проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

6) сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;

7) надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції.

Цікавим є те, що волонтери отримують особисту книжку волонтера, де є відмітки про виконання певних видів волонтерської діяльності та можна прослідкувати шлях зростання студента у даному напрямку. Проте організатори школи розглядають можливість покращення програми Школи волонтерів «Почуємо. Зрозуміємо. Допоможемо» для надання актуальної інформації відповідно до викликів, з якими стикається українське суспільство наразі.

Ніжинський державний університет також має практику залучення студентів до волонтерства. Результатом активної діяльності цього напрям в університеті є відкриття у 2023 році центру життєстійкості під керівництвом молоді – «Місце сили». Центри життєстійкості «Місце сили» – це адаптивні, інклюзивні простори підтримки та розвитку для громади міста з особливою увагою до вразливих груп населення. Рушійною силою таких центрів є молодь громади. Центр відкритий за підтримки Європейського Союзу, міжнародних та національних партнерів. Протягом перших 6 місяців з початку реалізації проекту було проведено 31 захід для більше ніж 985 мешканців міста. Зокрема, це просвітницькі заходи з розвитку навичок для молоді міста, арт-терапевтичні заходи з психологом центру, локальний молодіжний форум «Мріяполіс», а також табір для підлітків «Енергія твого майбутнього». Ректор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя О. Самойленко зазначає: «Ми давно пропагуємо ідею, що університети – це не виключно освітні або наукові центри, а і мають працювати на громаду, поширювати прогресивні ідеї й реалізовувати їх. Тому це важливо для всієї громади, для подальшого розвитку міста. Ми дуже тішимось, що саме тут буде вирувати життя, бо, перш за все, цей центр

створений для того, щоб тут були присутні і діти, і різні соціальні категорії, з якими ми можемо ділитись теплом» [113].

«Центр соціальних ініціатив і волонтерства» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара є успішною українською практикою організації волонтерської роботи у закладі вищої освіти. Метою діяльності «Центру соціальних ініціатив і волонтерства» є сприяння студентам шляхом волонтерської діяльності долучитись до соціально-педагогічної роботи та отримати практичні навички, що допоможуть у становленні їх як фахівців соціальної сфери. Центр був створений у 2002 році на факультеті психології, а з 2010 року набув статусу загальноуніверситетського та діє до теперішнього часу. Керівник Центру – доцент кафедри педагогіки та корекційної роботи факультету психології, кандидат педагогічних наук З. Бондаренко. Процес підготовки волонтерів включає етапи: планування та складання освітньої програми підготовки волонтерів; набір потенційних волонтерів, анкетування, опитування та співбесіда; орієнтація на навчання; залучення волонтерів до розробки програми; супервізія, моніторинг та мотивація волонтерської роботи; оцінювання праці волонтерів. З. Бондаренко наголошує, що керівництво і контроль – один із найважливіших елементів успішної діяльності волонтерів. До складу Центру входять представники різних факультетів університету, які займаються різними напрямками волонтерської діяльності, зокрема, надають соціально-педагогічні та психологічні послуги [16].

Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна академія» не має школи волонтерів, проте має психологічну службу, яка у співпраці зі студентами-волонтерами організовує різноманітну діяльність. Наприклад, студенти були залучені до проєкту «Разом за синім птахом: інклюзивна вистава», у якому протягом чотирьох місяців діти з інвалідністю та волонтери створювали виставу «Коли друзі поруч» та презентували її. Також студентів долучають до тематичних заходів, наприклад, 16 днів проти

насилюства, міжнародного дня волонтера, проведення арт-терапевтичних заходів для внутрішньо переміщених дітей.

Студенти долучаються до заходів у Васильківській спеціальній школі-інтернаті, де організують тематичні заходи для дітей, проводять корекційно-розвивальні програми та майстер класи.

Заклад співпрацює з Благодійною організацією «Благодійний фонд «Карітас Запоріжжя». Завдяки даній співпраці студенти не тільки можуть відвідати організацію та на практиці побачити роботу фахівців, а й долучатись у якості волонтерів до заходів фонду.

Після повномасштабного вторгнення студенти-волонтери у межах співпраці із громадськими організаціями з надання волонтерської допомоги беруть участь у зборі гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій, наданні прихистку у штабі, проведенні лекцій та тренінгів, надають онлайн допомогу. Також представники студентського самоврядування організували збір коштів та направили їх на закриття нагальних потреб за запитами захисників [59].

Є заклади, де волонтерські штаби створили саме після повномасштабного вторгнення. Однак точкові (ситуативні) волонтерські заходи також були і до того. Наприклад, у Національному університеті «Львівська політехніка» 24 лютого 2022 року було створено студентський волонтерський штаб, що був визнаний на Національному конкурсі «Благодійна Україна – 2022» – посів третє місце у номінації «Молодіжні добродійні ініціативи». Проте до того, у 2020 році, студенти брали участь в проєкті «Школа Волонтерів. Online», що реалізовувався благодійним фондом «Карітас Запоріжжя» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Також студенти брали участь у благодійницькому святі Миколая для підтримки дітей зі спеціалізованої школи-інтернату № 104 у Брюховичах, і такі заходи не були поодинокими. Студенти та викладачі закладу ще у 2016 році доєднались до ініціативи із збору пластикових кришечок, гроші від

реалізації яких йшли на виготовлення протезів воїнам, що вже тоді боронили незалежність України.

На сайті закладу [191] можна ознайомитись з інтерв'ю волонтерів, їх враженнями від волонтерства, викликами, з якими вони стикались, та висновками, які зробили. Деякі студенти зазначають, що волонтерство допомагає їм не тільки розвинути комунікативні навички, а й стабілізувати свій психоемоційний стан.

Волонтери штабу плетуть сітки, збирають гуманітарні вантажі для відправлення на передову, допомагають переселенцям, шують спальники та елементи розгрузки. Студенти допомагали у тимчасовому прихистку для внутрішньо переміщених осіб, що розгорнули на території закладу, працювали у 4 зміни, вдень та вночі. Волонтери долучались до сортування та роздачі гуманітарної допомоги. Також було організовано флешмоб «Сплети та передай маскувальну сітку на фронт». Було організовано благодійний збір «208 років – 208 тисяч», кошти з якого підуть на допомогу військовим-випускникам закладу [191].

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка мав практику залучення студентів до волонтерської діяльності ще до повномасштабного вторгнення. На базі закладу з 2008 року функціонує «Школа волонтерів», яка співпрацює з Київським міським центром соціальних служб, Громадською організацією Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», Благодійною організацією «Благодійний фонд «Карітас Київ», Всеукраїнською благодійною організацією Український фонд «Благополуччя дітей», Міжнародною організацією HealthRight International (Право на здоров'я) та багатьма іншими, що дозволяє розширити спектр можливостей для волонтерської діяльності студентів.

Школа волонтерів зазнавала різних трансформацій, ми будемо досліджувати програму Школи волонтерів для навчання бажаючих, яку було впроваджено лідерами-волонтерами. Програма складалась з двох модулів –

базового (знайомство та загальні поняття про волонтерство) та специфічного (заняття, направлені на розкриття специфіки роботи з різними категоріями населення), що загалом містили 8 занять. Розглянемо детальніше, що саме включали базовий та специфічний модулі.

Базовий модуль містив у собі п'ять загальних занять для всіх учасників та включав такі заняття: знайомство, формування команди та ідентифікація з волонтерством, орієнтування, комунікація та конфлікти, підтримка волонтера. Базовий модуль є важливим, оскільки майбутній волонтер має володіти розумінням, хто такий волонтер та яку діяльність він може виконувати, як вирішувати конфліктні ситуації та як реагувати на стресові ситуації під час волонтерської діяльності.

Специфічний модуль мав два блоки: три заняття для студентів-волонтерів соціально-педагогічних, психологічних спеціальностей та чотири заняття для студентів-волонтерів інших спеціальностей.

Заняття для студентів-волонтерів соціально-педагогічних, психологічних спеціальностей включали наступні теми:

- форми та методи роботи (що таке тренінг та які є методи роботи, основи тренінгових занять);
- специфіка різних категорій клієнтів (можливі напрями роботи в організації, специфіка кожної категорії);
- особливості просвітницько-профілактичної діяльності волонтерів (ознайомлення з настільними іграми як засобом просвітницько-профілактичної діяльності);
- практичне заняття (спроба впровадження волонтерської діяльності на місцях).

Заняття для студентів-волонтерів інших спеціальностей включали наступні теми:

- основи соціально-педагогічної діяльності (особливості соціально-педагогічної діяльності);

- види категорій клієнтів та психофізіологічні особливості (можливі напрями роботи в організації, специфіка кожної категорії);
- особливості просвітницько-профілактичної діяльності волонтерів (ознайомлення з настільними іграми як засобом просвітницько-профілактичної діяльності);
- форми та методи роботи (що таке тренінг та які є методи роботи, основи тренінгових занять);
- діяльність волонтерів безпосередньо на базах практики.

Вплив школи на формування особистості студентів можна було відслідкувати по випускниках, які змогли збудувати успішну кар'єру, адже вчорашні учасники ставали тренерами та/або йшли працювати у партнерські організації чи реалізували власні проєкти. Така практика схожа на ту, що ми дослідили в зарубіжних закладах вищої освіти.

Наразі «Школи волонтерів» у первинному вигляді немає, проте є взаємодія не лише з Київським міським центром соціальних служб та Громадською організацією Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», а й з Благодійною організацією «Благодійний фонд «Карітас Київ», Всеукраїнською благодійною організацією Український фонд «Благополуччя дітей», Міжнародною організацією HealthRight International (Право на здоров'я) та багатьма іншими, що дозволяє розширити спектр можливостей для волонтерської діяльності студентів.

Після повномасштабного вторгнення студенти та викладачі закладу організували низку ініціатив: Волонтерський проєкт «Університет Грінченка – Янголам-Охоронцям-Воїнам Збройних Сил України» – збір коштів для воїнів ЗСУ; залучення студентів до зборів гуманітарної допомоги деокупованим територіям; залучення до організації дозвіллевих заходів для дітей із числа внутрішньо переміщених осіб; організація виставок та концертів для підтримки воїнів та людей, постраждалих внаслідок військових

дій. Також студенти брали участь у толоках для ліквідації наслідків обстрілів.

Отже, можемо зробити висновок, що існує тенденція у зарубіжних закладів вищої освіти заохочувати студентів до волонтерства, не лише через подяки, а й через престижні премії та зарахування годин волонтерства у спеціальних формах в онлайн кабінетах. Також широко застосовується співпраця з різними організаціями (громадськими, лікарнями, закладами пенітенціарних систем, хоспісами, дитячими будинками тощо).

В Україні також поширена практика співпраці з громадськими організаціями та благодійними фондами.

Проте, на нашу думку, залучення студентів до більш ситуативного волонтерства є більш розповсюдженим в Україні, в той час як закордоном заохочується саме систематична волонтерська діяльність.

Отже, у даному параграфі ми проаналізували зарубіжний та український досвід із розвитку соціальної активності студентів. Побачили, що практичне залучення студентів до волонтерської діяльності напряду впливає на розвиток соціальної активності, а також виокремили позитивні практики зарубіжного та українського досвіду.

Висновки до першого розділу

У першому розділі на основі теоретичного аналізу наукових та нормативно-правових джерел визначено основні поняття дослідження з філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної та соціально педагогічної точок зору. Проаналізовано етапи (проблематизація, формалізація, систематизація та диверсифікація) становлення поняття розвитку соціальної активності у закладі вищої освіти.

COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в Україну внесло певні корективи у форми та методи організації волонтерської діяльності студентів. Якщо під час COVID-19 волонтерська діяльність перейшла у дистанційний

формат, то під час повномасштабного вторгнення зосередилась на допомозі збройним силам України, територіальній обороні, військовим, які отримали поранення, внутрішньо переміщеним особам тощо.

За підсумками комплексного міждисциплінарного аналізу визначено розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності як процес формування знань, навичок та мотивації студентів, необхідних для активного самоствердження та участі у суспільному житті шляхом їх залучення до добровільної неприбуткової соціально спрямованої діяльності. Волонтерська діяльність допомагає студентам сформувати і проявити лідерські якості та внутрішню мотивацію до безкорисних дій, спрямованих на позитивні соціальні зміни. Підкреслено, що зазначені процеси відбуваються на трьох рівнях – мікрорівні, мезорівні та макрорівні, кожен з яких допомагає реалізувати певну категорію запитів як конкретної особистості, так і загалом громади чи суспільства.

Волонтерську діяльність визначено як прояв соціальної активності особистості, що є невід'ємною частиною соціального життя суспільства. Водночас соціально активна особистість, проявляючи себе через волонтерську діяльність, може бути рушієм позитивних змін суспільства, а конкретна волонтерська діяльність допомагає людям досягти більшого впливу на власне життя.

Детерміновано, що студентською волонтерською групою є група студентів, які навчаються у закладі вищої освіти та які об'єднані певними цінностями й спільною мотивацією до позитивних змін суспільства і здійснюють свою діяльність на добровільних засадах. Серед основних напрямів і змісту волонтерської діяльності студентів ми виділяємо: екологічне волонтерство, зооволонтерство, допомога при будівництві або ремонті, волонтерська діяльність, що пов'язана з допомогою військовим, допомога в організації заходів, допомога у супроводі іноземців, допомога в організації дозвілля дітей, онлайн волонтерство тощо.

Досвід закладів вищої освіти щодо розвитку соціальної активності студентів, має успішні моделі залучення студентів закордоном та в Україні. Завдяки аналізу зарубіжного досвіду на прикладі університетів Іспанії, Великої Британії, США, Чехії та українського досвіду організації волонтерської діяльності в закладах вищої освіти обумовлено, що спільними напрямками волонтерської діяльності для усіх зазначених вище країн є: допомога людям похилого віку, дітям та молоді, інклюзивне волонтерство, допомога в лікарнях та допомога тваринам, екологічне волонтерство. Спільним є прагнення у волонтерів усього світу допомогти вразливим категоріям населення під час світової пандемії COVID-19, наприклад, доставка продуктів, створення гарячих ліній для спілкування, аби люди змогли проговорити теми, що їх турбують. Окремі види волонтерської діяльності мають відмінності між собою, так, наприклад, допомога внутрішньо переміщеним особам є унікальним волонтерським досвідом в межах України, але, в той же час проблеми біженства близькі і для волонтерства закордоном. Серед досвіду волонтерської діяльності українських студентів варто виділити: плетіння сіток, допомога у зборах на потреби захисників, ліквідація наслідків військових дій та ворожих обстрілів. Вищезазначене свідчить про те, що створення умов для участі студентів у волонтерській діяльності на базі закладу вищої освіти є важливим фактором у розвитку їхньої соціальної активності.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Методологія дослідження розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності

Розглянувши поняття соціальної активності у волонтерській діяльності, ми дійшли висновків, що важливим аспектом її розвитку є запровадження соціально-педагогічних умов у закладі вищої освіти, які спрямовані на допомогу студентам у розкритті власного потенціалу.

Ми зробили аналіз волонтерських програм та проєктів закладів вищої освіти в Україні, проте нам важливо дослідити, які є умови розвитку соціальної активності в закладах вищої освіти в Україні наразі, як повномасштабне вторгнення вплинуло на політику закладів вищої освіти щодо залучення студентів до волонтерської діяльності. Також нам необхідно визначити критерії, показники та виявити рівні соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в мінливих умовах сьогодення, обґрунтувати соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти та впровадити дані умови у закладах вищої освіти, перевіривши їх дієвість.

Проблема формування соціальної активності та критеріїв, що визначають її рівень, відображаються у працях науковців: Н. Гевчук вивчала формування соціальної активності особистості студента університету [32]; А. Базиленко вивчала зміст та ефективність психологічної підготовки студентів до соціальної активності у закладі вищої освіти [124]; І. Каріака досліджував ціннісно-сміслову сферу студентів та її вплив на соціальну активність [162]; В. Косовець – розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села [61]; О. Ступак вивчала системний підхід до процесу формування соціальної активності молоді [108].

Оцінка рівня сформованості соціальної активності студентів у волонтерській діяльності має базуватися на відповідних показниках, що ми визначили до кожного критерію. Під критерієм розуміємо ознаку, яку беруть за основу класифікації, мірило для визначення оцінки предмета чи явища [97].

Здійснивши аналіз наукової літератури, бачимо, що існують різні підходи до визначення критеріїв та показників розвитку соціальної активності. Проте у дослідженнях, спрямованих на аналіз певних якостей особистості, зазвичай користуються наступними критеріями: когнітивним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним.

I. Зарубінська розглядає критерії соціальної компетентності студентів закладу вищої освіти як такі, що мають відображати взаємозв'язки та взаємозалежність між її складовими, розкриватися в унікальних ознаках кожного її структурного компонента і показувати динаміку досліджуваного процесу [46].

Розглядаючи рівні сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу, Н. Бобрович визначив, що до показників когнітивного критерію сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу можна віднести: готовність до активної самостійної роботи, здатність до пошуку та творчого опрацювання нової інформації, креативне мислення та вміння використовувати наукові методи для вирішення поставлених задач.

Дослідниця акцентує увагу на ціннісно-мотиваційному критерії, який включає такі показники: чітко визначену ієрархію цінностей, мотивацію майбутнього вчителя до творчої педагогічної роботи, а також потребу у соціальній взаємодії. Щодо діяльнісно-практичного критерію соціальної компетентності – до його показників, на думку вченої, належать: усвідомлення професійних дій і рішень, наявність соціального інтелекту, соціальна активність як форма самостійної діяльності, що базується на

внутрішній мотивації. Ця активність проявляється через вільну та свідому діяльність, яка здійснюється за власною ініціативою і спрямована на творчу взаємодію з навколишнім середовищем, його освоєння та зміну [17, с. 38-39].

Отже, аналіз досліджень науковців свідчить про різні підходи до розуміння критеріїв, що, власне, і визначають рівень сформованості та показники соціальної активності – для нашого дослідження ми обрали: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний критерії. Ми визначаємо критерії розвитку соціальної активності як конкретні ознаки, за допомогою яких можна зрозуміти дійсний стан розвитку соціальної активності студентів. Визначені критерії та показники сформованості соціальної активності студентів у волонтерській діяльності слугують точкою відліку для визначення її рівнів.

У нашому дослідженні будемо розглядати когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний критерії, оскільки вони відображають ті сенси, які визначено нами у змісті поняття «соціальна активність студентів у волонтерській діяльності». Розглянемо детально кожен з критеріїв та відповідний до нього показник, що відображені в узагальненій таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії соціальної активності студентів у волонтерській діяльності

Критерій	Показники
Когнітивний	Обізнаність щодо соціальної активності
	Обізнаність щодо волонтерської діяльності
Мотиваційно-ціннісний	Усвідомлення соціальної активності як цінності
	Мотивація до соціально активної поведінки, заснована на альтруїзмі та емпатії
Діяльнісний	Участь у діяльності, що проявляє соціальну активність студента
	Залучення інших до соціально активної діяльності

Джерело: складено автором самостійно

Когнітивний критерій виражається в наявності системи знань, уявлень та понять, що впливають на соціалізацію людини в суспільстві, передбачає

оволодіння знаннями щодо певної площини, в якій він розглядається. Цей критерій є важливим, оскільки він фокусується саме на розумінні, на знаннях, без чого усвідомлена та цілеспрямована дія не відбувається. Адже соціально активна особистість виявляє готовність до пошуку рішень проблем, що виникають, та творчо застосовує свої знання у різних ситуаціях на практиці.

Згідно з нашим дослідженням, до когнітивного критерію належить: обізнаність щодо соціальної активності та обізнаність у волонтерській діяльності.

Наш вибір зумовлений важливістю розуміння сенсів, оскільки, аби людина мала бажання долучитись до волонтерства, перш за все вона має розуміти, що це за діяльність, та відрізнити волонтерство від допомоги рідним і близьким або іншої діяльності, яку видають за волонтерство.

Розуміння соціальних норм та цінностей, визначення своїх пріоритетних цінностей не можуть обмежуватись лише свідомим сприйняттям (когнітивним рівнем) – це, в свою чергу, пов'язано з розумінням мотивації власних дій, тому розглянемо наступний критерій – мотиваційно-ціннісний.

Мотиваційно-ціннісний критерій – це комплекс ціннісних орієнтацій особистості, намірів, переконань, прагнень та умотивованість до соціальної активності у волонтерській діяльності. В нашому дослідженні даний критерій розглядаємо через показники: усвідомлення соціальної активності як цінності та мотивацію до соціально активної поведінки, засновану на альтруїзмі та емпатії.

Показник усвідомлення соціальної активності як цінності ми обрали, оскільки студенти мають у власну систему цінностей вбудувати цінність-прояву себе як активної особистості. Волонтерська діяльність як одна з проявів соціальної активності має бути частиною світогляду, що перш за все базується на цінностях співпереживання, емпатії, альтруїзму.

Діяльнісний критерій є відображенням комплексу певних усвідомлених дій, що забезпечують вирішення визначених завдань, які постають перед студентом, та застосування умінь і навичок для допомоги у здійсненні волонтерської діяльності. У нашому дослідженні будемо розглядати такі показники: участь у діяльності, що проявляє соціальну активність студента, та залучення інших до соціально активної діяльності.

Показник участі у діяльності, що проявляє соціальну активність студента, є тим показником залученості студентів, на який можна вплинути у межах закладу вищої освіти. Саме завдяки участі у соціальних ініціативах (програмах/проектах) студент може через дію перейти до рівня цінностей та мотивації.

Показник залучення інших до соціально активної діяльності проявляє ріст студентів-волонтерів та їхніх умінь і навичок, уміння систематизувати отримані знання і трансформувати їх у таку діяльність, що буде корисною громаді та суспільству, зокрема, ми тут будемо говорити про написання студентами проектів.

Розглянувши критерії та показники з теоретичної точки зору, ми маємо, у ході нашого емпіричного дослідження дати відповідь на ряд дослідницьких питань:

1. Як проявляється соціальна активність студентів українських закладів вищої освіти в умовах повномасштабного вторгнення?
2. Якою мірою соціальна активність студентів сучасних закладів вищої освіти в Україні пов'язана з їхньою волонтерською діяльністю?
3. Які умови створюють заклади вищої освіти для волонтерської діяльності студентів?
4. Від чого залежить соціальна активність студентів у волонтерській діяльності?

Проведене нами теоретичне дослідження, з метою вивчення розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, критеріїв та

показників, дозволило визначити ключові аспекти цього процесу. Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності ми розглядаємо як складний багаторівневий процес, що охоплює мікро-, мезо- та макрорівні. На мікрорівні відбувається формування особистісних якостей студента-волонтера, розвиток його навичок та вмінь. На мезорівні волонтерська діяльність інтегрується в контекст діяльності закладу вищої освіти та місцевої громади. На макрорівні волонтерство сприяє вирішенню актуальних соціальних проблем суспільства.

Волонтерська діяльність студентів є різноманітною за своїми напрямками. Дослідження виявило, що студенти активно долучаються до екологічних, соціальних, гуманітарних та інших видів волонтерства. При цьому сучасні реалії внесли свої корективи у пріоритети волонтерської діяльності, актуалізувавши такі напрями, як допомога внутрішньо переміщеним особам, ліквідація наслідків воєнних дій та підтримка Збройних Сил України. Таким чином, проаналізувавши соціальну активність студентів закладів вищої освіти, можемо зробити висновок, що важливою складовою у залученості студентів є саме організація можливостей для прояву себе.

Тож можемо сформулювати гіпотезу нашого емпіричного дослідження: існує пряма залежність між створенням соціально-педагогічних умов (стимулювання розвитку соціальної активності студентів, залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти, визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти) для розвитку соціальної активності, зокрема, залученням студентів до волонтерської діяльності, та рівнем їхньої соціальної активності в умовах закладу вищої освіти.

Для перевірки даної гіпотези, ґрунтуючись на теоретичному аналізі досвіду з розвитку соціальної активності та волонтерської діяльності, розроблено алгоритм проведення експерименту. Наше дослідження складатиметься з чотирьох етапів, які ми відобразили в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Етапи експериментального дослідження

№	Етап дослідження	Завдання	Зміст та методи етапу дослідження
1.	Пошуковий етап	дослідити стан обізнаності студентів закладів вищої освіти щодо питань соціальної активності та волонтерської діяльності; уточнити критерії та показники соціальної активності студентів; обґрунтувати соціально-педагогічні умови соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; розробити програми розвитку соціальної активності студентів	розробка, проведення та аналіз результатів анкетування для дослідження стану обізнаності щодо соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; систематизація отриманих даних в результаті пошукового етапу дослідження та теоретичного аналізу наукової літератури; теоретичний аналіз соціально-педагогічних умов; розробка діагностичного інструментарію та програми розвитку соціальної активності студентів
2.	Констатувальний етап	визначити вибірку для проведення констатувального та формульовального етапів експерименту; провести діагностику контрольної та експериментальної груп	визначення експериментальних баз для контрольної та експериментальної груп, що будуть відповідати завданням дослідження; проведення діагностики стану соціальної активності студентів
3.	Формувальний етап	впровадити соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у закладі вищої освіти	впровадження соціально-педагогічних умов у закладі вищої освіти; впровадження програми розвитку соціальної активності студентів
4.	Контрольний етап	визначити ефективність впроваджених соціально-педагогічних умов	опис результатів дослідження

Джерело: складено автором самостійно

Важливо зазначити, що наше дослідження проведено з дотриманням етичних норм: перед початком студенти були поінформовані про його характер та цілі, їм було роз'яснено, що участь є добровільною, усі респонденти надали дозвіл на обробку даних за результатами дослідження та їх презентацію у загальній вибірці. Взаємодія між дослідником та учасниками відбувалася з дотриманням принципів толерантності та поваги.

Розглянемо детальніше кожен з етапів. Першим етапом нашого дослідження став пошуковий етап. Метою пошукового етапу експерименту було визначення стану особливостей організації волонтерської роботи у закладах вищої освіти в Україні та її впливу на соціальну активність студентів, дослідження реальної ситуації залученості студентів до соціальної активності через волонтерську діяльність. Ми ставили перед собою завдання – визначення студентами бажаних форм для інформування про можливості соціальної активності та форматів заходів для підвищення рівня знань щодо соціальної активності та волонтерської діяльності.

Під час пошукового етапу дослідження передбачалося створення «Анкети дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні» (Додаток А) за допомогою інструменту Google Forms. Така форма анкетування була обрана для полегшення доступу потенційних респондентів до проходження анкетування, а також зумовлена безпековою ситуацією в країні на момент проведення даного етапу дослідження.

Запитання в анкеті були об'єднані у чотири блоки. Перший – загальні відомості про респондента, заклад вищої освіти, де проходить навчання, курс, спеціальність, стать та вік, сімейний статус та наявність дітей, місце проживання (гуртожиток, самостійна оренда, тощо). Другий блок питань направлений на визначення загальної соціальної активності респондента, де були запитання: чим займаєтесь у вільний час, чи часто берете участь у заходах, що організовує ваш університет. Третій блок пов'язаний безпосередньо з розумінням студентами суті поняття соціальної активності та її проявів, прохання оцінити власний рівень соціальної активності та запитання, пов'язані з волонтерською діяльністю респондентів. За допомогою даного блоку маємо на меті визначити, які саме ініціативи студенти відвідали б з більшою вірогідністю у своєму закладі освіти. Четвертий блок питань відрізняється і є окремим для тих, хто має досвід волонтерства хоча б разово, та тих, хто жодного разу не був волонтером. У

блоці для дійсних волонтерів ми визначили, коли саме студенти почали волонтерувати, та мотиви, що спонукали їх до цього. Запитання блоку для респондентів, які жодного разу не були задіяні у волонтерській діяльності, спрямовані на виявлення причин, які перешкоджають такому досвіду, і питанню, що саме може посприяти залученню до волонтерської діяльності в подальшому.

За результатами пошукового експерименту нами уточнено критерії соціальної активності, що допоможуть в обґрунтуванні соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності у закладі вищої освіти. В подальшому дослідженні ми також будемо керуватись необхідністю визначити рівні соціальної активності за кожним критерієм та створимо такі соціально-педагогічні умови, які вплинуть на розвиток показників за кожним з них.

Також під час пошукового етапу дослідження було здійснено відбір методик для діагностики рівнів соціальної активності та виявлення рівнів соціальної активності студентів закладів вищої освіти, було створено авторський діагностичний інструментарій.

На констатувальному етапі експерименту ми узгодили бази для проведення дослідження, а саме: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка – як заклад вищої освіти, у якому буде впроваджено експериментальну програму дослідження, та Український державний університет імені Михайла Драгоманова – як базу, на якій буде відслідковуватись контрольна група експерименту.

Залучити до експериментальної групи передбачено студентів кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка першого, другого та третього курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 231 Соціальна робота. Учасниками контрольної групи обрано студентів першого, другого та

третього курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Факультету соціології та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Вибір обумовлений подібністю освітніх програм контрольної та експериментальної групи двох закладів. При порівнянні навчальних планів обох груп, окрім спільних загальнообов'язкових навчальних дисциплін, нами були виділені спільні дисципліни, такі як «Волонтерство» у контрольній групі (форма контролю залік у 3 семестрі) та «Методика організації волонтерської діяльності» у експериментальній групі (форма контролю залік у 4 семестрі). Це свідчить: обидві групи учасників експерименту отримують базові знання щодо основ волонтерської діяльності, що є важливим для нашого дослідження. Варто зазначити, що студенти мають однакові безпекові умови, особливо важливі у ситуації повномасштабного вторгнення, та умови для проведення позанавчальної діяльності, завдяки якій можуть проявляти свою соціальну активність, оскільки обидва заклади знаходяться у місті Києві.

Метою констатувального етапу експерименту є виявити рівень соціальної активності студентів у волонтерській діяльності контрольної та експериментальної груп відповідно до критеріїв, що будуть сформовані після пошукового етапу експерименту.

Для визначення рівня за когнітивним критерієм ми використали Авторську анкету «Соціальна активність та волонтерство» (Додаток Б), а також провели структуроване інтерв'ю (Додаток В). Результати за кожною з методик були зведені до балів за десятибальною шкалою для зручності подальших обрахунків та відслідковування прогресу учасників.

Авторська анкета «Соціальна активність та волонтерство» з метою визначення рівня знань студентів про зміст поняття соціальної активності та волонтерської діяльності складалась як з відкритих, так і з закритих запитань.

У анкеті пропонувалось описати власне бачення поняття соціальної активності та волонтерської діяльності. Було необхідно визначити, що саме стосується волонтерської діяльності, а що не є такою. Структуроване інтерв'ю складалось із запитань, що доповнювали запитання анкети та давали можливість студентам краще розкрити знання щодо даного критерію.

Оскільки емпатія та альтруїстична орієнтація на соціальні цінності є саме тими рисами, які можуть сприяти залученню до волонтерства [179], то для оцінки рівня сформованості показників за мотиваційно-ціннісним критерієм ми використали методику «Діагностика емпатії» [88, с. 124-127]. Ця методика складається з 25 запитань, на які треба відповідати, опираючись на те, як респондент поводить себе в подібних ситуаціях, та виразити ступінь своєї згоди з кожним із них за шкалою: згоден (завжди), скоріше згоден (часто), скоріше не згоден (рідко), не згоден (ніколи). Наприклад: «коли я бачу, що з кимось погано поведуться, то завжди серджусь», чи «я дуже переживаю, коли дивлюся фільм».

Також нами була використана авторська анкета «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності» (Додаток Г), оскільки нас цікавили запитання, що не знайшли відображення в стандартизованих методиках. Зокрема, в анкеті ми досліджували не лише мотивацію студентів долучатися до соціальної активності та волонтерської діяльності, ми ще мали змогу відслідкувати, що саме змінилось після впровадження програми розвитку соціальної активності в експериментальній групі і чи були такі зміни у контрольній.

Зміни за діяльнісним критерієм ми досліджували за допомогою методики «Особистісного диференціалу» [43, с. 93-94] і методики «Виявлення та оцінки комунікативних та організаторських схильностей» (КОС-1) [88, с. 217-220]. Методика «Особистісного диференціалу» направлена на виявлення показників активності та сприйняття особистістю себе як такої, що несе позитивні зміни в суспільство, а також на фактори, які

свідчать про вольові якості особистості. Разом з тим «Методики виявлення та оцінки комунікативних та організаторських схильностей» дала можливість відслідкувати, як саме покращились дані навички у студентів експериментальної групи, адже соціальна активність – це про взаємодію між людьми, організацію себе та оточуючих. Результати розглядають окремо за двома показниками: комунікативним та організаторських здібностей, що дає більш повну картину щодо змін студентів.

Формувальний етап експерименту, який тривав з 2022 по 2024 роки, передбачав впровадження програми розвитку соціальної активності студентів у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка. Важливо зазначити, що формувальний етап експерименту відбувся під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 року, що частково вплинуло на вибір форм та методів реалізації програми.

Під час цього етапу було здійснено супровід лідерів-волонтерів у створенні власних проєктів для подання на Всеукраїнську науково-практичну онлайн конференцію «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації».

Програма розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності (Додатку Д) розрахована на навчальний семестр, оскільки, на нашу думку, це є оптимальною тривалістю для впровадження та відслідковування результатів. Метою програми є підвищення рівня соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти. Програма складалась з теоретичних та практичних занять, в тому числі, практичних виїзних занять, аби студенти мали змогу набути досвід волонтерської діяльності через участь у реальних заходах. Таким чином, ми маємо на меті покращити показники за кожним з критеріїв (когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним), що буде реалізовано завдяки засвоєнню теоретичних знань і формуванню нового погляду на соціальну активність та волонтерську діяльність.

На контрольному етапі у 2024 році здійснено аналіз результатів, отриманих під час експериментальної роботи, та оцінку ефективності впроваджених соціально-педагогічних умов щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, описано результати дослідження.

2.2. Результати пошукового етапу експерименту щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності

Для визначення особливостей соціальної активності студентів у волонтерській діяльності нами було проведено пошуковий етап дослідження, тож у даному параграфі пропонуємо розглянути його результати.

Респонденти заповнювали онлайн анкету «Дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні» (Додаток А) за допомогою інструменту Google Forms. Така форма анкетування була обрана для полегшення доступу потенційних респондентів до проходження анкетування, а також зумовлена безпековою ситуацією в країні на момент проведення даного етапу дослідження. Всього в анкетуванні взяло участь 335 студентів закладів вищої освіти: Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (60,90%), Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (19,40%), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (5,07%), Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (2,99%), Національного університету «Львівська політехніка» (2,99%), Університету Григорія Сковороди в Переяславі (2,99%), Міжрегіональної Академії управління персоналом (2,39%), Державного торговельно-економічного університету (1,79%). Також анкету заповнили представники: Комунального закладу вищої освіти «Дніпровської академії неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» (0,30%), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (0,30%), Київського

національного лінгвістичного університету (0,30%), Національного університету «Одеська політехніка» (0,30%) та Київського інституту бізнесу та технологій (0,30%). Університети були обрані за територіальною ознакою, студенти брали участь в опитуванні добровільно.

Спеціальності респондентів розподілились наступним чином: 91,64% – соціальні (психологія, соціологія, політологія, економіка, менеджмент, педагогіка, соціальна робота, фізичне виховання тощо); 6,87% – гуманітарні (філософія, філологія, історія, мистецтвознавство тощо); 0,90% – природничо-математичні (математика, інформатика, фізика, хімія, біологія, тощо); 0,60% – технічні (інженерні спеціальності). Анкету заповнили 85,67% жінок, 12,24% чоловіків, 2,09% на запитання «вказіть стать» зазначили, що бажають не зазначати.

Віковий діапазон респондентів розподілився таким чином: респонденти віком 17 років склали 12,83%, респондентів віком 18-21 років було опитано – 61,79%, 22-24 роки – 6,86%, 25-30 років – 3,88%, 31-35 років – 2,68%, 36-40 років – 2,08%, 41-50 років – 7,46%, 51+ – 2,38%. Найбільше відгукнулося респондентів віком 17-21 роки – 74,62%, що відповідає віковому періоду особистості, під час якого продовжують формуватися особистісні характеристики.

Також нами були задані запитання щодо сімейного стану та наявності дітей. Ці запитання були додані до анкети задля того, аби зрозуміти, чи впливають дані фактори на залучення до волонтерської діяльності та прояви соціальної активності. Нас цікавило запитання, у яких умовах проживають студенти, бо це так само могло вплинути на їхні можливості щодо залучення до волонтерської діяльності. Так, 39,40% респондентів зазначили, що проживають разом з батьками, 21,19% опитаних обрали варіант «гуртожиток», 18,21% – орендують самостійно або з друзями, 14,33% студентів – живуть у власній квартирі, 3,58% респондентів – проживають за кордоном, а 3,28% опитаних – у родичів. Під час аналізу даного блоку питань

було виявлено, що не має прямої залежності активності студентів від сімейного стану, наявності дітей та умов проживання.

В анкетуванні «Дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні» взяли участь студенти спеціальностей першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти (рис. 2.1), 81,79% респондентів з першого по третій курс першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Для нас це важливо, оскільки ми планували до контрольної і експериментальної групи констатувального та формувального етапів експерименту долучити студентів першого, другого та третього курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

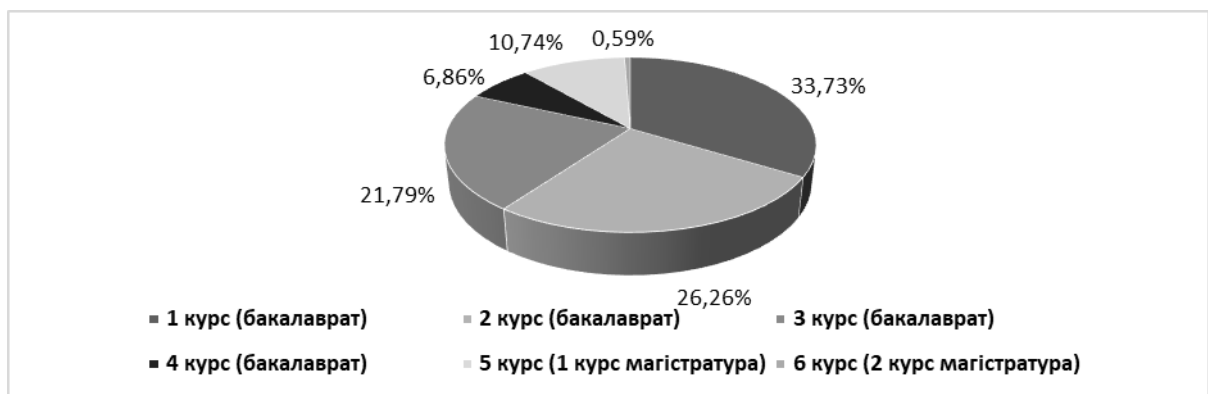

Рис.2.1. Розподіл відповідей на запитання «Будь ласка, вкажіть курс на якому Ви зараз навчаєтесь?» % (N=335)

Джерело: складено авторами самостійно

Для того, аби визначити, наскільки соціально активні студенти в повсякденному житті, було задане запитання: «Чим ви займаєтесь у вільний час?» Респонденти мали обрати відповідь «так» чи «ні» за кожним твердженням, відповіді відображено у таблиці 2.3. Бачимо, що більшість студентів надають перевагу відпочинку з друзями та сім'єю, а також відпочинку на самоті вдома. Значна частина – майже 80% студентів – у вільний час займаються улюбленою справою (хобі). Більше половини – займаються домашнім господарством та спортом. Майже половина всіх респондентів вказала, що працює та грає в ігри на комп'ютері або телефоні.

Таблиця 2.3

Розподіл відповідей на запитання «Чим ви займаєтесь у вільний час?», %

(N=335)

Запитання	так	ні
Додатково навчаюсь, займаюсь самоосвітою (тренінги, навчальні курси, тощо)	67,76%	32,24%
Відпочиваю з друзями	85,97%	14,03%
Сиджу сам(-а) вдома (читаю, дивлюся телевізор, відео тощо)	84,48%	15,52%
Відвідую гуртки, творчі студії	22,69%	77,31%
Займаюсь домашнім господарством	64,48%	35,52%
Підробляю	48,06%	51,94%
Займаюсь спортом	59,40%	40,60%
Займаюсь улюбленою справою (хобі)	78,81%	21,19%
Граю в ігри на комп'ютері, телефоні тощо	48,96%	51,04%
Проводжу час із сім'єю	86,87%	13,13%

Джерело: складено автором самостійно

На запитання «Чи берете Ви участь у заходах, що організовує Ваш університет? (заходи до тематичних днів, заходи від студентського самоврядування чи наукового товариства тощо)» – переважна більшість респондентів зазначили, що беруть активну участь. Зокрема, 17,91% респондентів зазначили, що часто беруть участь в таких заходах, а 51,04% респондентів вказали, що вони кілька разів брали участь в заходах, які організовує університет. Відповіді «не брали участі жодного разу, але планують» дали 14,33% студентів, не брали і не планують – 16,72% студентів.

Також нас цікавили дані щодо видів загальної активності, в якій брали участь студенти протягом останнього року. Це дозволило нам оцінити їхній рівень соціальної активності таким чином (рис. 2.2). Розглянемо детальніше відповіді на це питання. Зазначили, що займаються волонтерством щотижня – 12,24% студентів, щомісяця – 23,58% студентів, рідше ніж щомісяця – 35,52% студентів, мали досвід залучення до волонтерської діяльності лише один раз – 14,93% студентів, при цьому 13,73% студентів вказали, що взагалі не займалися протягом останнього року волонтерською діяльністю.

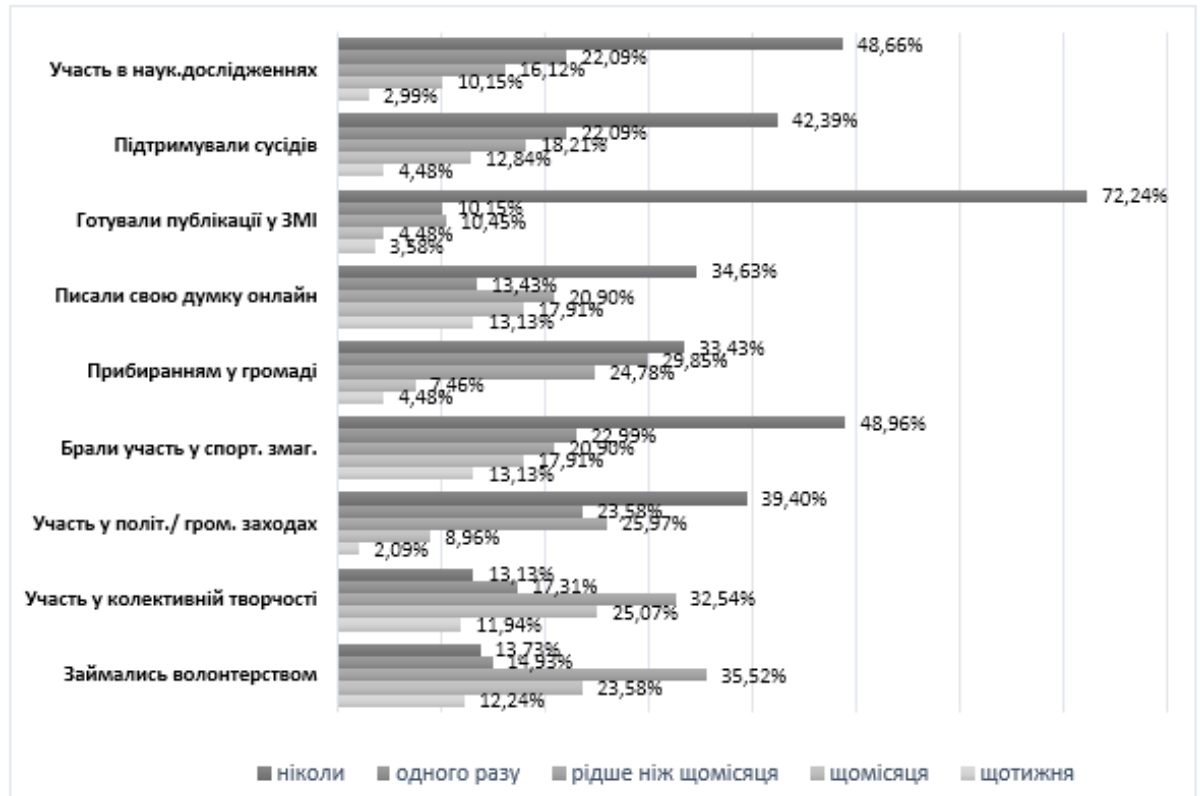

Рис. 2.2. Розподіл відповідей на запитання «Як часто протягом останнього року Ви займались даною діяльністю?» % (N=335)

Джерело: складено авторами самостійно

Отже, можна констатувати, що більше половини студентів регулярно залучені до волонтерської діяльності, що слугує індикатором їхньої соціальної активності в цій сфері. Цей факт свідчить про усвідомлення студентами значення волонтерства не лише як способу надання допомоги, але й як важливого елемента активної громадянської позиції. Студенти, які брали участь у колективній творчій роботі: щотижня – 11,94% осіб, щомісяця – 25,07% осіб та рідше ніж щомісяця – 32,54% респондентів. При відповіді на запитання, як часто брали участь у політичних/громадських заходах – 23,58% студентів зазначили, що одного разу, 25,97% студентів – рідше разу на місяць, більшість – 39,40% студентів – не брала жодного разу участі у таких заходах, і лише 8,96% студентів обрали варіант щомісяця, а 2,09% студентів – щотижня.

Таким чином, можна стверджувати, що студенти виявляють інтерес до громадської діяльності та активно беруть участь у її різних формах, демонструючи свою соціальну активність. Саме тому наступний блок питань був спрямований на дослідження соціальної активності та розуміння студентами її основних аспектів.

Ми запропонували студентам визначити, які асоціації викликає у них поняття «соціальна активність» – результати даного опитування відобразимо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Розподіл відповідей на запитання

«Асоціації до поняття «соціальна активність», % (N=335)

Асоціація до поняття «соціальна активність»	так, це одна з обов'язкових складових	так, можливо це є складовою	ні, це не обов'язково є проявом соціальної активності
волонтерство	62,09%	34,33%	3,58%
втілювати соціальні проєкти	48,06%	45,97%	5,97%
лідерство	34,63%	46,57%	18,80%
у критичній ситуації взяти відповідальність на себе	43,88%	40,60%	15,52%
бути організатором громадських ініціатив та проєктів	47,46%	42,39%	10,15%
брати участь у громадських ініціативах та проєктах	61,49%	33,14%	5,37%
брати участь у політичному житті громади (міста, країни)	44,78%	44,18%	11,04%
брати участь у творчих заходах громади (міста, країни)	47,46%	43,29%	9,25%
бути гарним організатором	32,84%	48,06%	19,10%
допомагати іншим	65,37%	31,64%	2,99%

Джерело: складено автором самостійно

З огляду на відповіді на зазначене запитання, волонтерство, участь у громадських ініціативах та проєктах, допомога іншим, з точки зору більшості студентів, є обов'язковими складовими соціальної активності. Цікавими є

майже ідентичні показники щодо понять «волонтерство» та «допомога іншим», що свідчить про схоже сприйняття цих двох понять та закладання у них близьких, майже ідентичних сенсів.

Майже половина опитаних студентів назвали обов'язковою складовою соціальної активності такі варіанти: втілювати соціальні проєкти (48,06%), бути організатором громадських ініціатив та проєктів (47,46%), брати участь у творчих заходах громади, міста чи країни (47,46%).

Цікавим був результат оцінки лідерства та організаторських умінь як складової соціальної активності: 46,57% та 48,06% респондентів відповідно не вважають ці показники тими, що відповідають обов'язковим у розрізі соціальної активності, проте вважають їх такими, що можуть бути складовою даного поняття.

У критичній ситуації відповіді «взяти відповідальність на себе» та «брати участь у політичному житті громади (міста, країни)» набрали також майже однакову кількість щодо обов'язковості складових – 43,88% осіб та 44,78% осіб відповідно.

При цьому на запитання: «Чи вважаєте ви волонтерство одним з проявів соціальної активності особистості?» – 51,84% респондентів відповіли, що вважають; 28,06% респондентів – зазначили, що соціально активна людина не завжди йде волонтерувати; 20,30% респондентів – обрали варіант, що волонтерство може бути проявом соціальної активності, але не завжди. Жоден респондент не обрав варіант – «ні», та всього 0,06% зазначили, що не знають відповіді на дане запитання.

Тобто, з огляду на результати відповідей на ці два запитання, можемо зробити висновок, що волонтерство стало сприйматися більшістю студентів як прояв соціальної активності, а це є підтвердженням думки, що процес розвитку соціальної активності у студентів має відбуватися саме через залучення студентів до волонтерської діяльності.

Розглянемо відповідь на запитання: «На Вашу думку, для чого студентська молодь займається волонтерською діяльністю?» (рис. 2.3).

* сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати кілька відповідей

Рис.2.3. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, для чого студентська молодь займається волонтерською діяльністю?» , % (N=335)

Джерело: складено автором самостійно

Більшість респондентів – 86,27% зазначили, що студентська молодь займається волонтерською діяльністю, оскільки розуміє, що таким чином може на щось вплинути; 66,27% респондентів вважають, що таким чином студенти-волонтери шукають самореалізації та завдяки волонтерству хочуть краще зрозуміти себе; 62,69% респондентів вважають, що таким чином можна розширити коло однодумців у темі, яка є важливою для нього/неї. Важливими для нас є показники 34,03% респондентів – саме стільки студентів вважає, що доєднатись до волонтерства можна задля перспективи подальшого кар'єрного зростання; 35,82% студентів хочуть отримати бонуси за волонтерство у навчанні; лише 22,39% респондентів вважають, що у студентів багато вільного часу. Отже, більшість студентів беруть участь у волонтерській діяльності, оскільки це дозволяє їм впливати на зміни у суспільстві, самореалізовуватися та знаходити однодумців. Водночас значна частина студентів розглядає волонтерську діяльність як можливість для кар'єрного зростання та отримання бонусів під час навчання.

Оскільки дисертаційне дослідження проводилось під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, було важливо встановити, як саме російсько-українська війна вплинула на соціальну активність студентів. Для цього нами було задане наступне запитання: «Який напрям соціальної активності Ви обрали після початку повномасштабного вторгнення?» (рис. 2.4).

* сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати кілька відповідей
 Рис. 2.4. Розподіл відповідей на запитання «Який напрям соціальної активності Ви обрали після початку повномасштабного вторгнення?»

Джерело: складено автором самостійно

Найпопулярнішим напрямом виявився збір та переказ коштів на потреби Збройних Сил України (ЗСУ) та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – 60,90% респондентів обрали цю відповідь. Далі – 33,73% осіб – обрали варіант «Боротьба у інфопросторі – бан фейків та інших ресурсів, що розпалюють ворожнечу». Варіант «Допомога у гуманітарному штабі волонтерської організації або просто Вашої громади» обрали 29,55% студентів. Наступними за популярністю були: «Онлайн волонтерство (будь-

який вид онлайн волонтерства)» – 22,69% осіб, «За запитом знаходження необхідних ресурсів та перенаправлення до потребуючих (від продуктів харчування до побутової техніки)» – 21,79% осіб, «Робота з дітьми (допомога в організації дозвілля та ін.)» – 20,60% респондентів. Психологічну підтримку (онлайн або у телефонному режимі) надавали – 19,40% студентів. Варіанти: «Тільки планую долучатись» обрали – 19,10% осіб та «Допомога внутрішньо переміщеним особам (пошук варіантів житла, роботи, речей першої необхідності тощо)» – 8,81% респондентів. Отже, бачимо, що найбільш популярним напрямом волонтерської діяльності серед студентів є збори коштів на потреби ЗСУ та ВПО, який обрали 60,90% респондентів. Важливо зауважити, що опитування проходило після початку повномасштабного вторгнення, тож такий високий відсоток відповідей щодо даного напрямку соціальної активності відповідає викликам, з якими вимушено стикнулись респонденти.

Також, в межах нашого опитування були запитання, завдяки яким респонденти змогли визначити власний рівень соціальної активності та вплив соціальної активності на розвиток їхньої особистості. Ми вирішили продемонструвати дані щодо відповідей на ці два запитання в одній діаграмі (рис.2.5), оскільки саме таке співставлення гарно ілюструє, як відрізняється думка респондентів щодо власної соціальної активності та щодо впливу соціальної активності на розвиток їхньої особистості. Найбільша кількість респондентів оцінила власну соціальну активність у 5 балів – 22,39%. Разом з тим, найбільше – 18,51% респондентів – визначили вплив соціальної активності на їхній розвиток як особистості у 8 балів, а 18,21% осіб – у 5 балів. Далі відповіді розподілились наступним чином: власний рівень соціальної активності в 6 балів оцінили 13,73% осіб, тоді як вплив соціальної активності на розвиток особистості на 6 балів оцінили 12,24% респондентів. На рівень 7 балів – 17,31% осіб оцінили власний рівень, а 15,52% осіб у такий саме бал оцінили вплив соціальної активності на особистість. Власний

рівень соціальної активності на 9 та 10 балів оцінили 5,67% респондентів за кожним рівнем. Проте найвищі 9 та 10 балів щодо впливу соціальної активності визначили 10,15% та 11,94% респондентів відповідно.

Отже, загалом респонденти схильні вважати, що вплив соціальної активності на розвиток особистості є важливим, про що свідчить загальний високий відсоток відповідей у діапазоні 8-10 балів у 40,6% респондентів, тоді коли як власну соціальну активність на цьому рівні оцінює лише 25,37% опитаних.

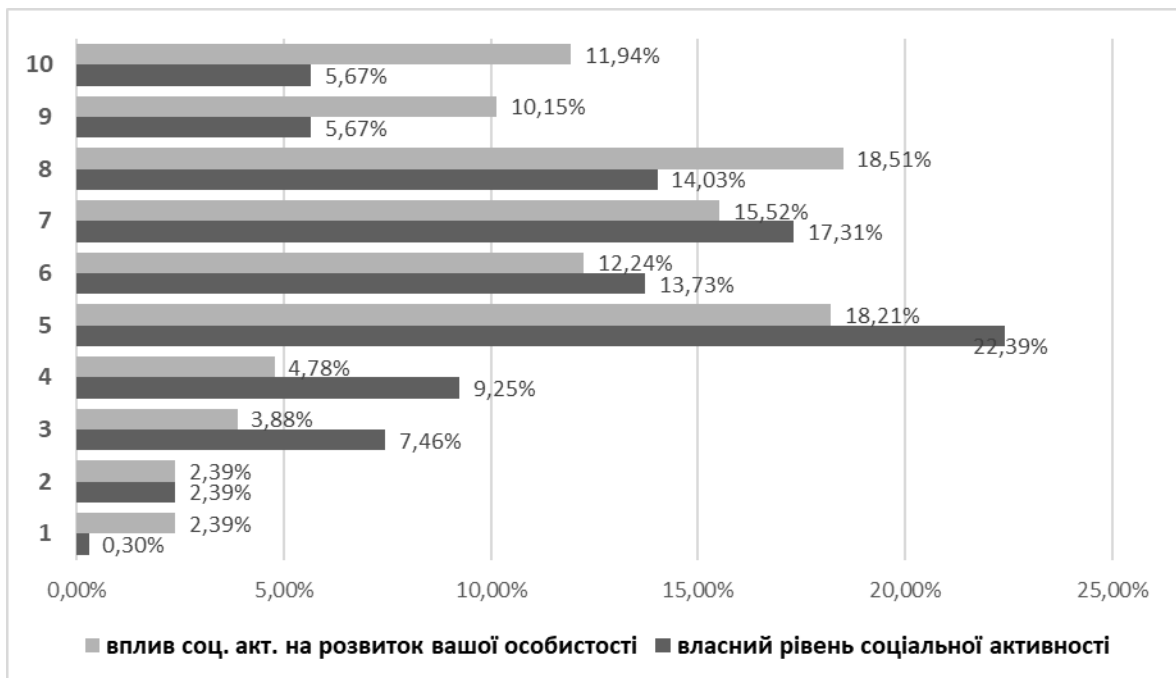

Рис. 2.5. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви оцінюєте свій рівень соціальної активності?» та «Як Ви оцінюєте вплив соціальної активності на розвиток вашої особистості?», % (N=335)

Джерело: складено автором самостійно

Одним з можливих варіантів прояву цінностей, що сповідує заклад вищої освіти, є відображення їх у навчальних дисциплінах. Тому нами було задано запитання: «Чи у Вашому навчальному плані є дисципліни, що у своїй назві чи модулях розкривають тему волонтерської діяльності та соціальної активності?», а також уточнення, що, можливо, даних дисциплін ще не було, проте вони мають бути на старших курсах. Точно впевнені, що

такі дисципліни є – 44,48% респондентів, проте 42,39% респондентів не знають, чи мають бути такі дисципліни впродовж їх освітнього процесу, і впевнені, що таких дисциплін немає – 13,13% опитаних.

Отже, наведені дані свідчать про те, що у більшості закладів вищої освіти волонтерська діяльність і соціальна активність відображаються у навчальних дисциплінах, проте значна частина студентів не знає про їх наявність. Це може вказувати на те, що або такі дисципліни недостатньо представлені в освітніх програмах, або студенти недостатньо поінформовані про зміст свого навчального плану.

Наше дослідження також виявило, що більшість учасників закладів вищої освіти не знають, чи є у них Школа волонтерів, а саме – 74,93% студентів; 13,73% осіб знають, що така школа є. Впевнені, що такої школи немає – 11,34% респондентів, при чому серед них також є студенти закладів, що ствердно відповіли на дане запитання. Це свідчить про те, що, навіть якщо є певні ініціативи з боку адміністрації щодо розвитку соціальної активності у вигляді Школи волонтерів, то значна кількість студентів не знають про її існування, що скорочує можливу кількість студентів-волонтерів у закладі вищої освіти.

З 335 респондентів більше половини опитаних – 51,34% осіб – на запитання «Чи хотіли б Ви відвідати заняття щодо розвитку соціальної активності, зокрема волонтерської діяльності, що проходили б у Вашому ЗВО?» дали відповідь, що готові відвідати заняття для вдосконалення своїх навичок у волонтерській діяльності, якщо б такі заняття проходили у їх закладі вищої освіти. Не впевнені, чи будуть відвідувати такі заходи, 32,24% осіб, не хочуть брати участь у таких заняттях 16,42% осіб. Такі результати, поміж інших, напряду свідчать про готовність значної частини студентів підвищувати свій рівень знань щодо волонтерської діяльності та проявляти свою соціальну активність саме таким чином.

Разом з тим на запитання «Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо можливостей реалізації себе завдяки соціальній активності» відповіді розподілились наступним чином: 17,61% респондентів зазначили, що знають багато, 78,20% респондентів вказали, що хочуть дізнатись більше, і лише 4,17% відповіли, що нічого не знають і не хочуть дізнаватись. На запитання «Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо можливостей реалізації себе завдяки волонтерській діяльності» відповіді розподілились наступним чином: 20,29% респондентів зазначили, що знають багато, 71,94% респондентів вказали, що хочуть дізнатись більше, і 7,76% дали відповідь, що нічого не знають і не хочуть дізнаватись. Отже, як бачимо, респонденти вважають, що володіють більшою кількістю знань щодо волонтерської діяльності, в той самий час більше бажають дізнатись щось нове про можливості власної реалізації завдяки соціальній активності (рис. 2.6).

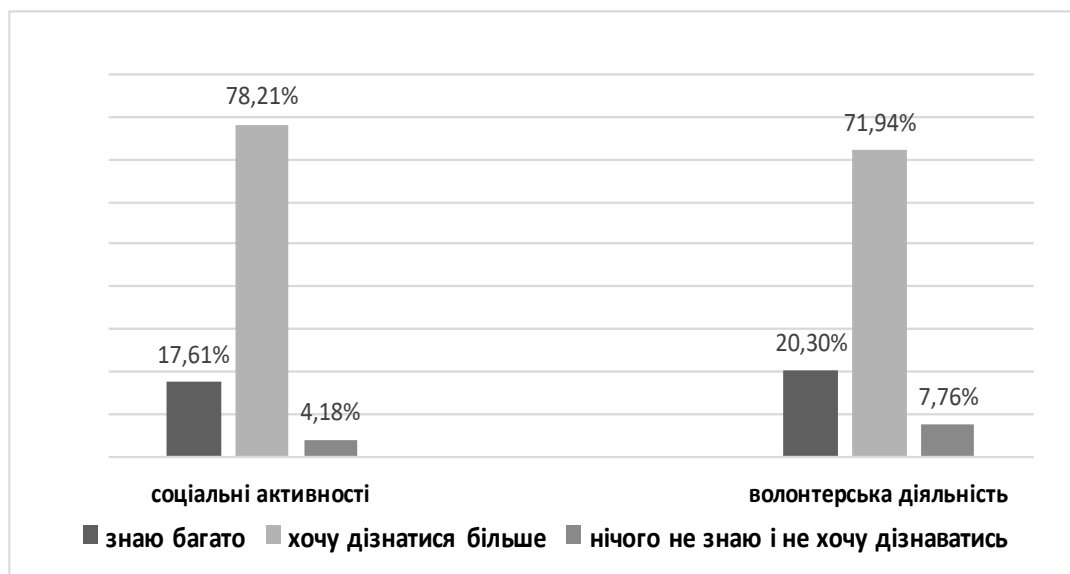
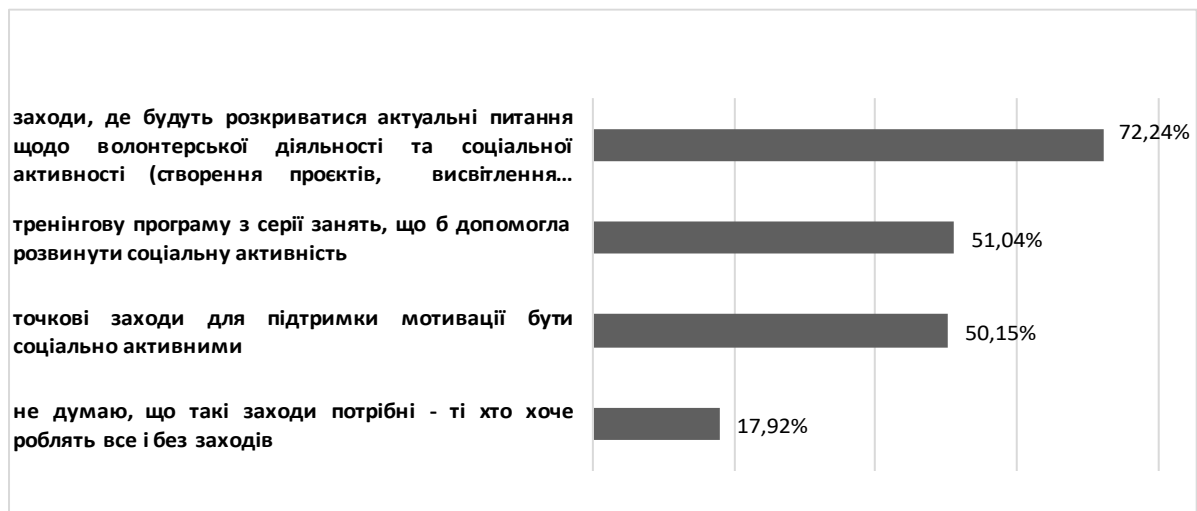

Рис. 2.6. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо можливостей реалізації себе завдяки соціальній активності» та «Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо можливостей реалізації себе завдяки волонтерській діяльності», % (N=335)

Джерело: складено автором самостійно

Як бачимо, у студентів є бажання дізнатися більше як про волонтерську діяльність, так і про соціальну активність. У цьому контексті важливими стали відповіді на запитання: «Які можливості або ініціативи ви б хотіли бачити для підтримки та розвитку соціальної активності серед студентів у вашому навчальному закладі?» Це питання стало основою для аналізу потреб та очікувань студентів щодо покращення умов для їхньої соціальної активності в навчальному середовищі (рис. 2.7).

* сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати кілька відповідей

Рис. 2.7. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Які можливості чи ініціативи ви б хотіли бачити для підтримки та розвитку соціальної активності серед студентів у Вашому закладі освіти?», % (N=335)

Джерело: складено автором самостійно

За результатами бачимо, що 72,24% опитаних студентів обрали відповідь «Заходи, де будуть розкриватися актуальні запитання щодо волонтерської діяльності та соціальної активності (створення проєктів, висвітлення можливостей)». Понад половина респондентів – 51,04% студентів – визначили, що їм би було цікаво пройти тренінгову програму з серії занять, яка б допомогла розвинути соціальну активність, а 50,15% студентів зауважили, що відвідали б точкові (ситуативні) заходи для підтримки мотивації бути соціально активними. Лише 17,92% респондентів відповіли, що не вважають такі заходи потрібними, бо ті, хто хоче бути соціально активним та брати участь у волонтерській діяльності, роблять все належне і без заходів.

Таким чином, соціально-педагогічними умовами розвитку соціальної активності у волонтерській діяльності студентів є їхня участь у тренінгових програмах або серії заходів, які безпосередньо розкривають тему волонтерської діяльності та соціальної активності, а точкові (ситуативні) заходи, допомагають глибше розглядати теми соціальної активності та волонтерської діяльності.

Як зазначалося вище, важливим є сприяння залученню студентів до волонтерської діяльності закладом вищої освіти, тож ми запитали, чи знають студенти про волонтерські ініціативи закладу вищої освіти і чи долучають до них студентів.

Нами було визначено, що абсолютна більшість студентів – 74,03% – знає про такі ініціативи і про участь студентів у таких заходах, не знають – 23,58% осіб, і вважають, що таких ініціатив не існує – 2,39% студентів. Отримані результати підтверджують: заклади вищої освіти мають певні волонтерські ініціативи та залучають студентів до їх реалізації, що сприяє розвитку соціальної активності студентів.

Встановлено, що з 335 опитаних 81,79% зазначили, що брали участь у волонтерській діяльності хоча б раз в житті.

Розроблена нами анкета ділилась на два блоки: перший – для тих, хто мав досвід волонтерства, а другий – для тих, хто такого досвіду ще не мав. Спочатку розглянемо блок запитань для тих, хто мав досвід волонтерства.

У даному блоці нас цікавила особиста мотивація студентів, що спонукало їх розпочати волонтерську діяльність.

На запитання «Коли Ви почали свій шлях волонтера?» відповіді розподілились наступним чином (рис.2.8.): більше половини студентів – 50,73% – зазначили, що почали займатись волонтерською діяльністю саме після початку повномасштабного вторгнення; 20,07% респондентів відповіли, що як тільки дізнались про таку можливість; 19,34% студентів вказали початком свого волонтерського шляху 2014 рік; 9,85% респондентів

обрали варіант «Як тільки прийшов в університет». Бачимо, що більшість студентів почали займатись волонтерством під час повномасштабного вторгнення 2022 року. Саме таким чином студенти проявили не тільки свою соціальну активність, а й громадянську позицію.

Рис.2.8. Розподіл відповідей студентів на запитання «Коли ви почали свій шлях волонтера?», % (N=274)

Джерело: складено авторами самостійно

Варто звернути увагу, що для 20,07% опитаних точкою початку волонтерського шляху став саме 2014 рік, і це важливий показник, оскільки вік 81,79% усіх респондентів знаходиться у межах 17-24 років, тобто у 2014 році вони були дітьми. Більшість тих, хто почав займатись волонтерством у 2014 році та є студентами наразі, на момент 2014 року були повнолітніми і прийняли свідоме рішення долучитись до волонтерської діяльності під впливом військових подій.

Також нас цікавило запитання, що спонукало респондентів почати займатись волонтерством, у даному запитанні можна було як обрати існуючі, так і написати власний варіант. Серед причин, що спонукали стати волонтерами, студенти додатково вказали такі: «Волонтерству сприяло оточення поза навчанням»; «Близькі люди, які служать у лавах ЗСУ, потребують допомоги, тож це було стимулом почати волонтерувати»; «Виїхала з окупації та зрозуміла, наскільки важлива підтримка, це і стало

стимулом». Певна кількість відповідей була пов'язана з тим, що батьки або рідні займались волонтерством, тому респонденти теж долучались. Одна респондентка зазначила, що мала важке дитинство, в якому волонтери відіграли дуже важливу роль, тому, коли вона стала дорослішою, намагалась також брати участь у волонтерських ініціативах. Частина респондентів зазначили, що вони познайомились з волонтерством завдяки школі, групою їздили допомагати плести сітки та долучались до інших заходів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Розподіл відповідей студентів на запитання «Що спонукало студентів почати займатись волонтерством», % (N=274)

Варіанти відповіді	Значення у %
Не міг/могла сидіти без діла – був вільний час (сам знайшов волонтерські ініціативи та доєднався/лась)	34,31%
Пішов/ пішла за компанію (друзі запропонували долучитись)	32,12%
Після 24 лютого 2022 року вирішив робити усе можливе від мене, аби наблизити перемогу	52,55%
Запропонували доєднатись до волонтерства в університеті (куратор, студентський актив тощо)	18,25%
Запропонували доєднатись до волонтерства в університеті «Школа волонтерів»	2,55%
Хотів/ла допомагати певній категорії (тваринам, людям похилого віку, дітям, тощо), тому шукав/ла варіанти, як це зробити	44,16%

Джерело: складено автором самостійно

Анкета, що була запропонована учасникам дослідження, включала відкрите запитання, що дозволило респондентам поділитися особистим волонтерським досвідом. Це дало можливість не лише зібрати кількісні дані, але й отримати якісні відомості, які глибше відображають реалії волонтерської діяльності серед студентів.

Ми представимо частину цих відповідей, класифікуючи їх за напрямками волонтерської діяльності, це дозволить краще зрозуміти, які аспекти волонтерства є найбільш актуальними для студентської спільноти (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Розподіл відповідей студентів на запитання:
«Досвід волонтерської діяльності студентів- респонденті»**

Напрямок волонтерської діяльності	Приклади волонтерської діяльності
Допомога ЗСУ	В 2014 році часто збирали гуманітарну допомогу, а зараз ще й донати
	Допомагав розбирати завали після обстрілу
	Виготовлення окопних свічок
	Допомога в ТРО, плетіння сіток, поширення зборів
	Допомагаю закривати військові збори. З донькою брали участь в ярмарках на підтримку ЗСУ. Я готувала солодощі, а донька виставляла на продаж свої вироби з дерева
	Маю проєкт у психіатричній лікарні, збирала і передавала спорядження для ЗСУ, неодноразово була в Херсонській області для роздачі гуманітарної допомоги
	На постійній основі раз на 2-3 тижні ходжу в місцевий госпіталь організувати концерти для військових, також за необхідності розношу у госпіталі продукти харчування, одяг тощо
Допомога внутрішньо переміщеним особам	Банк одягу для ВПО, Пункт видачі гуманітарної допомоги
	Робота з дітьми, дітьми ВПО, людьми похилого віку, скаутський рух, гуманітарна роздача харчування, годування їжею категорій ВПО і людей похилого віку, робота в організації Товариство Червоного Хреста України
	Працюю у волонтерському центрі з різними категоріями населення. Останні декілька місяців мій фронт роботи психологічна допомога, організація тематичних зустрічей для майбутніх та молодих мам разом з дітками
	Під час повномасштабного вторгнення прийняли людей з прикордонних частин Харківщини Не дивлячись на те, що я ВПО, намагаюсь донести людям, що можливість і бажання допомагати завжди є. Це участь у волонтерській діяльності університету, донати в соцмережах та волонтерські заходи на місцевому рівні
Допомога тваринам	Починаючи з дитинства, займалась волонтерством щодо безпритульних тварин, ще з 6-ти років віддавали разом з друзями собак та котів
	Їзджу в притулок для тварин на вигул песиків (ВДНГ), просто маю бажання і час
Онлайн волонтерство	Писала статті для інтернет-сторінки інколи та редагувала надіслані матеріали, волонтеру онлайн
	Модератор груп на онлайн-конференціях для молоді
	Часто допомагаю спортивному гуртку в моєму місті створювати контент (фотографії) для різних соцмереж

Екологічне волонтерство	Я брала участь у екологічних проєктах
Допомога літнім людям	Допомагали літнім людям в пансіонаті для літніх людей
Культурно-дозвіллеві заходи	У мене ще була можливість побувати волонтером на благодійних концертах (Макс Барських, Антитіла)
	Дитячі програми розвитку, участь у розважальних заходах для дітей з багатодітних родин
	Більше 10 разів була волонтером на різних спортивних заходах (забіги, волейбол, крос фіт, бадмінтон, проходження смуги перешкод сім'ями, тренування з футболу для дітей з особливими потребами) та двічі долучалась до волонтерства на фестивалі документального кіно (Docudays). Завдяки цим заходам я значно розширила коло спілкування та інтересів
Допомога за кордоном	Я займалась волонтерством в Кишиневі. Там було досить багато роботи, але ми допомогли багатьом нашим людям і не тільки, одягнули, нагодували, дали прихисток, допомагали інформаційно
	волонтерила в Польщі зі знайомими допомагали емігрованим людям вирішувати різні ситуації в які вони потрапили, доглядали за тваринами які не могли перетнути кордон інших країн і залишались в Польщі

Джерело: складено автором самостійно

Отже, можемо зробити висновок, що оточення та приклад інших є дійсно важливим шляхом, завдяки якому студенти доєднувались до волонтерської діяльності. Також бачимо, що заклад вищої освіти менше ніж у 20% респондентів був тим місцем, завдяки якому вони долучились до волонтерської діяльності, що свідчить про важливість актуалізувати в закладах вищої освіти інформування про волонтерські можливості.

Студентам, які відповіли, що не мали досвіду волонтерства жодного разу, було поставлено два запитання: «Якщо Вам запропонують взяти участь у волонтерській ініціативі, за яких умов Ви погодитесь?» та «Що саме Вам заважає доєднатись до волонтерської діяльності?». Таких студентів було всього 61 з 335 респондентів.

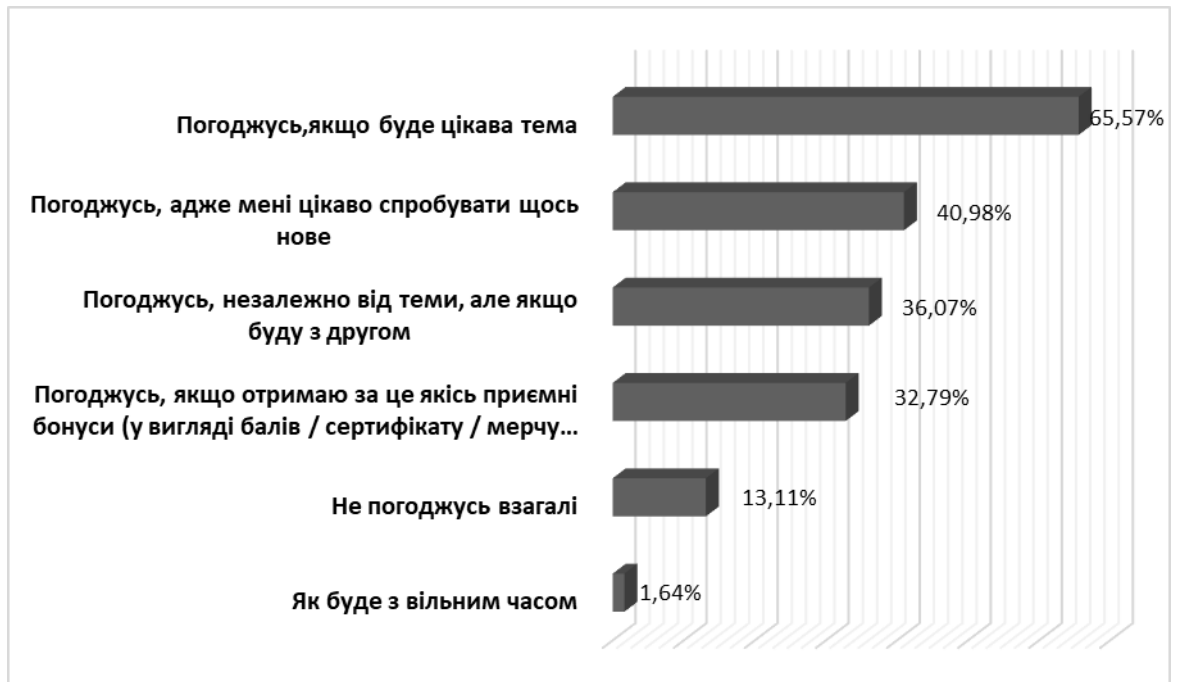
На запитання «Що саме Вам заважає доєднатись до волонтерської діяльності?» була дана можливість обрати декілька з чотирьох відповідей або написати власний варіант (тому загальний відсоток відповідей може

перевищувати 100%). Відповіді респондентів розподілилися наступним чином:

- немає вільного часу, оскільки маю навчатись та працювати – 75,41%;
- немає компанії для волонтерства – 32,79%;
- мені ніхто не пропонував / не знаю, як доєднатись – 27,87% ,
- не бачу сенсу у волонтерстві – 4,92% (всього три респонденти).

Крім того, були надані інші відповіді (опція «інше»): «на даний момент не маю внутрішнього ресурсу», «я знаходжусь за кордоном», «я боюсь, мені страшно спробувати те, чого я ще не робила», «не впевнена, що у мене вийде, та перебуваю за кордоном, потребую фінансів». Якщо узагальнити дані відповіді, то бачимо, що перша група – це студенти, які знаходяться за кордоном і мають працювати, або не знають про можливості волонтерства там, друга група – студенти, які відчувають страх невдачі, та третя група – студенти, які зазначають про відсутність внутрішнього ресурсу.

На запитання «Якщо Вам запропонують взяти участь у волонтерській ініціативі, за яких умов Ви погодитесь?» було п'ять варіантів відповідей та можливість написати свій варіант. Відповіді респондентів були такими (рис. 2.9): більше половини респондентів – 65,57% (40) вказали, що погодяться, якщо буде цікава тема; «погоджусь, оскільки цікаво спробувати щось нове» – 40,98% (25 респондентів); погодяться незалежно від теми, але якщо будуть з другом – 36,07% (22 особи); погодяться, якщо отримають за це якісь приємні бонуси (у вигляді балів / сертифікату / мерчу тощо) – 32,79% (20 осіб); не погодяться взагалі – 13,11% (8 респондентів). Також була вказана 1 відповідь респондентом додатково – залежить від того, чи буде вільний час.

* сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати кілька відповідей

Рис. 2.9. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Які можливості чи ініціативи ви б хотіли бачити для підтримки та розвитку соціальної активності серед студентів у Вашому закладі освіти?», % (N=61)

Джерело: складено автором самостійно

Таким чином, бачимо, що більшість студентів готові до волонтерської діяльності, а ті, хто ще не долучався, готові це зробити за умови, що їх запросять та допоможуть адаптуватися в процесі волонтерської діяльності. Це вказує на особливу роль умов для волонтерської діяльності у закладі вищої освіти.

Отже, за результатами пошукового етапу експерименту можемо зробити висновок, що переважна більшість студентів залучені до волонтерської діяльності та до різних соціальних активностей. Вони сприймають волонтерство як можливість впливати на суспільство, самореалізовуватися та розширювати коло однодумців. Проте заклад вищої освіти, на жаль, не надає належної підтримки студентам щодо розвитку даних можливостей. Заразом студенти готові доєднатись до ініціатив закладу вищої освіти, у якому навчаються, для отримання інформації не тільки щодо можливостей прояву соціальної активності, а й для поглиблення знань щодо

волонтерської діяльності, отримання нових навичок та вмінь. Однак необхідно посилити освітню та інформаційну підтримку волонтерської діяльності у закладах вищої освіти, щоб підвищити рівень залученості та обізнаності студентів. Тож виникає необхідність в подальшому дослідженні шляхів розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності закладами вищої освіти та створення умов для залучення більшої кількості студентів до волонтерства та соціальної активності.

2.3. Обґрунтування соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності у закладі вищої освіти

Основною діяльністю студентів є навчальна діяльність, під час якої отримуються знання та формуються специфічні вміння і навички за обраним фахом. Вважається, що ця діяльність мотивована, базується на відповідних цінностях, має систематичне змістовне наповнення, відповідну мету, завдання та засоби досягнення. Навчальна діяльність студентів відбувається в умовах спеціально створеного академічного середовища, що має власні норми і правила. Поряд з отриманням професійних знань формується світогляд, критичне мислення та інші якості особистості студента. Можливість займатись науковою діяльністю, відвідування бібліотек, гуртків, спортивних секцій, активне спілкування у студентському середовищі тощо – все це створює додаткові можливості для соціалізації та розвитку особистості. Разом з тим, дослідження сутності соціальної активності та її місця у системі цінностей студента, а також процесу розвитку та формування цієї якості у межах діяльності закладу вищої освіти є одним із завдань нашого дослідження. Таким чином, виникає необхідність визначити критерії, показники та рівні розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти.

Науковці, зазначають, що існує явище «зрушення мотивів», яке

відбувається у процесі діяльності, тобто спочатку людина діє через мотив, а потім – заради самої діяльності, таким чином, особистість змінює характер своєї діяльності. Водночас розвиток мотиваційної сфери є психологічним виявленням формування особистості [73]. Нам необхідно через залучення студентів до волонтерської діяльності розвивати їхню мотивацію до соціальної активності. Варто зазначити, що особливо важливо розвивати соціальну активність за всіма критеріями та показниками, комплексність такого розвитку може сприяти підвищенню рівнів соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Визначимо рівні, на які будемо орієнтуватися у межах нашого дослідження, оскільки основою для їх встановлення є критерії та показники, що відповідають предмету дослідження.

С. Карпенчук зауважує, що, наприклад, критерії оцінювання рівнів суспільної діяльності школярів можна визначити за трьома рівнями: високим, середнім та низьким. Відповідно, якщо учень проявляє соціальну активність, доручення виконує відповідально, переважно застосовує творчий підхід до виконання доручень; ініціативний та має організаторські здібності, це – високий рівень. Якщо учень має відповідну соціальну спрямованість, соціальну активність, але не завжди проявляє ініціативу та організаторські здібності, не завжди відповідально ставиться до доручень і творчого підходу в їх виконанні – то середній рівень. Коли учень має невизначену громадську позицію, найчастіше виявляє пасивність та безвідповідальність щодо доручень, не прагне до творчості та ініціативи, ухиляється від ролі організатора справ, що можуть бути корисними громаді – це відповідає низькому рівню [50, с. 315]. Н. Гевчук та Н. Жияк розглядають три рівні готовності майбутніх корекційних педагогів до волонтерської діяльності: низький, середній та високий. Низький рівень науковці визначають таким, на якому повністю відсутній інтерес до волонтерської діяльності. Студент не розуміє цінності волонтерства та не зацікавлений у залученні до

волонтерських ініціатив. Середній – студент проявляє певний інтерес до волонтерської діяльності, цікавиться можливостями та розуміє основи волонтерської діяльності. Високий рівень – студент має позитивне ставлення до волонтерської діяльності, розрізняє різні її форми та має високу мотивацію до участі у волонтерських ініціативах [33, с. 32].

У межах нашого дослідження ми також будемо визначати рівні розвитку соціальної активності у волонтерській діяльності як низький, середній та високий, відповідно до ступеня прояву у студентів знань, умінь, навичок та мотивації. Під рівнем розвитку соціальної активності у волонтерській діяльності розуміємо ступінь прояву показників соціальної активності та залученості студентів до волонтерської діяльності у закладі вищої освіти.

Низький рівень – будемо визначати як такий, що характеризується незначними або взагалі відсутніми проявами соціальної активності чи бажанням волонтерувати. Знання студента щодо волонтерства є поверхневими, він не розуміє цінності даної діяльності та не бачить себе в ній, не бажає витратити на це час, студент пасивний та байдужий до здійснення змін у громаді та суспільстві.

Середній рівень – передбачає наявність певних соціальних та волонтерських знань, умінь та навичок і бажання удосконалювати дані прояви. Студент розуміє важливість проявляти себе як соціально активна особистість та залучатися до волонтерської діяльності, розуміє сутність волонтерства та готовий приділяти власний час задля суспільного блага.

Високий рівень проявляється в активній волонтерській діяльності та виявленні студентом себе як соціально активної особистості, такої, що може бути керівником волонтерської групи та пропонувати власні волонтерські ініціативи. Студент не тільки сам має позитивне ставлення до волонтерської діяльності, а й готовий брати відповідальність за певні види волонтерських ініціатив. Має ґрунтовні знання щодо організації волонтерської діяльності у

громаді та суспільстві. У таблиці 2.7 нами подано детальну характеристику рівнів соціальної активності.

Таблиця 2.7

**Рівні соціальної активності студентів
у волонтерській діяльності**

Критерії	Рівні		
	Низький	Середній	Високий
Когнітивний	недостатня обізнаність щодо волонтерської діяльності та проявів соціальної активності; відсутність розуміння ролі волонтерства у житті громади та суспільства	часткова обізнаність щодо соціальної активності; недостатня обізнаність у тому, що є волонтерською діяльністю	розуміння основ волонтерської діяльності; розуміння можливостей прояву власної соціальної активності
Мотиваційно-ціннісний	відсутність сприйняття, соціальної активності як цінності; низька мотивація до волонтерської діяльності; низький рівень емпатії; відсутність зацікавленості у долученні до волонтерської діяльності	зацікавленість у долученні до волонтерської діяльності проте відсутнє бажання шукати ініціативи щодо соціальної активності самостійно; середній рівень емпатії; часткова мотивація до волонтерської діяльності	усвідомлення соціальної активності як цінності; високий рівень мотивації до волонтерської діяльності; високий рівень емпатії
Діяльнісний	незначні прояви соціальної активності (участь у заходах як глядача)	періодичні прояви соціальної активності та залученості до волонтерської діяльності	відвідування заходів школи волонтерів, залученість до волонтерської діяльності та прояв соціальної активності у ГО чи заходах ЗВО на постійній основі

Джерело: складено автором самостійно

Ми маємо на меті підвищити рівень соціальної активності студентів та не тільки надати їм достовірні знання, а й показати значимість волонтерської діяльності для громади і суспільства, залучити до волонтерських ініціатив та спонукати створювати власні.

Дослідження R. Gutzweiler, S. Pfeiffer, T. In-Albon підтверджують, що участь студентів у програмах, спрямованих на підвищення їх соціальної активності, покращує не тільки показники самої активності, а й показники самоефективності загалом [153].

На основі теоретичного аналізу наукових джерел та результатів пошукового етапу експерименту було встановлено, що студенти бажають отримувати можливості для самореалізації та соціального розвитку саме у закладі вищої освіти, і важливо, аби університет забезпечив необхідні умови для цього. Отже, ми виокремили роль закладу вищої освіти у формуванні соціальної активності студента у волонтерській діяльності та ті знання, уміння та навички, які студент отримує завдяки даній взаємодії. На рис. 2.10 ми відображаємо механізм взаємодії учасників освітнього процесу щодо розвитку соціальної активності.

	Що отримує студент	Що може запропонувати заклад вищої освіти для розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності	Рівні залученості ЗВО
Р о з в и т о к с о ц і а л ь н о ї а к т и в н о с т і	Самостійна волонтерська діяльність	Заклад вищої освіти підтримує самостійні студентські волонтерські ініціативи	Усвідомлений вибір студента
	Знання, уміння, навички, менеджера волонтерів	Заклад вищої освіти навчає писати волонтерські проекти студентів-волонтерів	Консультування - навчання
	Досвід участі у волонтерських проєктах (власна мотивація)	Заклад вищої освіти розвиває власні волонтерські ініціативи та долучає студентів до їх створення	Партнерські відносини
	Знання, уміння, навички, що необхідні для волонтерської діяльності	Заклад здійснює підготовку студентів до волонтерської діяльності у межах їх добровільного залучення до Школи волонтерів	Добровільне залучення студентів – надання можливості участі
	Інформацію про можливості залучення до волонтерської діяльності	Заклад вищої освіти регламентує волонтерську діяльність та інформування студентів про можливості участі у волонтерській діяльності (студенти вільно можуть обрати участь у будь-якій запропонованій діяльності)	Інформування
	Досвід, проте може бути викривлене розуміння поняття волонтерської діяльності	Заклад вищої освіти залучає студентів до волонтерської діяльності в межах обов'язкової волонтерської практики	Повне керівництво (формальна участь)
		Заклад вищої освіти в обов'язковому порядку залучає студентів до волонтерської діяльності у межах проєктів, заходів та акцій	

Рис. 2.10. Залученість ЗВО у процес розвитку соціальної активності студентів

Джерело: складено автором самостійно

Процес розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти може проходити, як бачимо на рисунку, від стадії повного керівництва закладу до усвідомленого вибору студента. На кожному етапі відбувається певна взаємодія між студентами та закладом вищої освіти. Студенти можуть залишитись на найнижчому рівні, а можуть і переходити з рівня на рівень та підвищувати свою залученість у заходах. Розглянемо кожен етап детально.

Повне керівництво (формальна участь) – на цьому рівні заклад вищої освіти залучає студентів до волонтерської діяльності в межах обов'язкової волонтерської практики або в обов'язковому порядку залучає студентів до волонтерської діяльності у межах проєктів, заходів та акцій, що організовує університет. Безумовно, студенти отримують досвід та навички, проте це не можна називати волонтерством, оскільки, як ми знаємо, волонтерство – це добровільна діяльність, а коли студентів ставлять у ситуацію вибору без вибору, це не можна вважати добровільною згодою. Через таку специфіку залучення та позиціонування діяльності як волонтерської у студентів може скластися хибне враження про сенси добровільної допомоги, що в подальшому вплине на їхнє бажання долучатись до волонтерських ініціатив. Тож ми пропонуємо позиціонувати таке залучення як соціальну активність та прояв своєї позиції, а не як волонтерство.

Наступним рівнем залученості закладу вищої освіти є інформування. Заклад вищої освіти регламентує волонтерську діяльність та інформування студентів про можливості участі у волонтерській діяльності (студенти вільно можуть обрати участь у будь-якій запропонованій діяльності). Така взаємодія дає більше свободи студентам, проте зменшує кількість студентів, які долучаються до волонтерської діяльності, оскільки інформація про можливості може просто не потрапити у поле зору через перенасиченість інфополя. Разом з тим, студенти, отримавши інформацію, можуть обрати

саме той напрям, де вбачають своє залучення найбільш ефективним, що значно підвищує якість волонтерської діяльності, вмотивованість та створює ситуацію успіху щодо досвіду волонтерства.

Заклад вищої освіти може створювати школи волонтерів – простір, де бажаючі можуть не тільки отримати інформацію про можливості волонтерської діяльності, а й якісну підготовку до такої діяльності. Завдяки заняттям у такій школі студенти отримують знання, уміння, навички, що необхідні для волонтерської діяльності. Після такого навчання вони можуть стати координаторами волонтерських груп та організовувати власні соціальні ініціативи [75]. Як ми побачили, аналізуючи зарубіжний досвід, це є досить популярною практикою, проте, на жаль, в університетах України небагато закладів мають таку практику.

Розповсюдженою практикою як в Україні, так і закордоном є налагодження партнерських відносин закладу вищої освіти та громадських організацій чи інших інституцій, де потрібна допомога волонтерів, таких як лікарні, притулки тощо. На даному рівні та на рівні інформування відбувається вибудовування відносин «заклад вищої освіти – партнерські організації – студенти».

Якщо студенти пройшли попередні рівні, то наступним може бути розвиток студентами-волонтерами власних волонтерських ініціатив та прояв лідерської організаторської позиції для залучення інших студентів до волонтерської діяльності. Таким чином студенти отримують досвід участі у волонтерських проєктах і переходять на рівень менеджера волонтерської групи. На цьому рівні заклад вищої освіти має підтримати ініціативних студентів, допомогти писати проєкти та виступати в ролі консультуючого органу.

Найвищим рівнем залученості студентів до соціальної активності шляхом волонтерської діяльності є самостійна та усвідомлена волонтерська діяльність студента, який ініціює та впроваджує власні проєкти.

А. Базиленко зауважує, що формування соціальної активності студентів у закладі вищої освіти відбувається під впливом різних психологічних чинників. Науковиця акцентує увагу, що варто використовувати поняття «чинник» для розуміння першопричини прояву соціальної активності особистості. А. Базиленко допускає, що розвиток соціальної активності базується на проявах певних чинників, що безпосередньо або опосередковано впливають на соціальну активність студентів [10, с. 23-29].

Під поняттям «чинник», згідно з словником української мови, можна вважати умову та рушійна силу, причину будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис [15].

Польська науковиця М. Левицька виділяє три групи чинників формування соціальної активності особистості:

1) психологічні чинники – особистісні риси особистості, які мотивують до активності;

2) макроструктурні чинники – це вплив суспільства на особистість, деякі його особливості, що обумовлюють активність особистості в певних ситуаціях;

3) соціокультурні чинники – чинники, які відображають культурні, суспільні чи політичні традиції певного середовища [166].

Т. Лях у своєму дисертаційному дослідженні визначила чинники, що безпосередньо спонукають особистість долучатися до волонтерської діяльності:

- ефективне вирішення волонтерами складних проблем окремої людини чи суспільства, що виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо або через кризову ситуацію, наприклад, підвищення рівня соціальної активності в Україні під час COVID та на початку повномасштабного вторгнення;

- творче вирішення проблем соціальної сфери, наприклад, робота з вразливими категоріями населення, проведення профілактичних заходів за допомогою настільних ігор;

- волонтерська діяльність є одним із способів, за допомогою якого особистість може бути залучена до покращення якості життя суспільства та бути соціально активним у тій сфері життя, яку вона бажає покращити завдяки своїй діяльності;

- будучи соціально активним, волонтер має більшу інформованість і ширший кругозір, тож може швидше зорієнтуватись, куди та як необхідно подавати петиції і хто допоможе лобювати інтереси громади [69, с. 32].

Водночас це свідчить, що соціально активна особистість, проявляючи себе через волонтерську діяльність, може бути рушієм позитивних змін суспільства, а конкретна волонтерська діяльність допомагає людям досягти більшого впливу на власне життя. Волонтери, допомагаючи іншим, встановлюють нові соціальні зв'язки, опановують нові навички та завдяки цьому стають більш впевненими у своїх силах, що впливає на їхню якість життя

L. Nokkanen, фінська науковиця, докторка соціальних наук, викладачка Лапландського університету, у своїй роботі «The Process of Being Helped – on the Forms of Agency through the Advocacy-Empowerment Approach» досліджувала волонтерську діяльність особистості та роботу волонтерських груп. Дослідниця визначає три чинники, що спонукають до волонтерської діяльності:

- кризовий (базується на особисто пережитій складній життєвій ситуації та її подоланні. Саме цей досвід мотивує особистість до волонтерства);

- розвиваючий (там, де відносно стабільна життєва ситуація і особистість повільно доходить до того, щоб стати волонтером. Йдеться про

розвивальний підхід до волонтерства, модель для пояснення волонтерської діяльності. У цьому випадку розвиток самого волонтера є центральним);

- ситуаційно-орієнтований (волонтерська діяльність є відповіддю на змінені зовнішні життєві обставини. Волонтерство приносить новий сенс у життя особистості перед обличчям змін) [158].

L. Nokkanen зазначає, що в результаті її дослідження прояви соціальної активності шляхом волонтерської діяльності залежать від життєвої ситуації особистості, питань, пов'язаних з організацією та соціальними граничними умовами в суспільстві. Тому було б занадто спрощено припустити, що лише вплив на окремих людей може викликати в них ентузіазм до волонтерства. Важливим акцентом, вважає авторка, є те, що, якщо ми хочемо підвищити мотивацію до волонтерської діяльності так, як зазначено в нормативно-правових актах та деклараціях, це потребуватиме соціальної підтримки на більш ширшому рівні. Також науковиця визначає одним з провідних чинників волонтерської діяльності зацікавлення у здобутті нових навичок для працевлаштування, що, власне, притаманно саме студентам [158].

Розвиток соціальної активності студентів передбачає цілеспрямоване створення умов закладом вищої освіти. Розглянемо, що закладається в сенс поняття «умови». Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, умови – це необхідна обставина для реалізації, створення або досягнення чого-небудь, або сприяє такій діяльності [22, с. 1506]. Умови також можуть розглядатися як сукупність зовнішніх факторів, які систематично організовані та сприяють процесу розвитку, спричиняючи якісні зміни у внутрішньому світі особистості [71, с. 70].

Предметом нашого дослідження є соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти. А. Литвин у практичному посібнику «Методологічні засади поняття «педагогічні умови» зазначає, що соціально-педагогічні умови – це комплекс процесів, спрямованих на досягнення успішної

адаптації учасників освітнього процесу до сучасного інформаційно-освітнього простору, освоєння соціокультурного досвіду та самореалізації в суспільстві з метою успішного навчання та подальшої професійної кар'єри [65, с. 46]. Соціально-педагогічні умови, на думку Т. Коленіченко, можна визначити як сукупність конкретних обставин, що виникають у соціальному середовищі і сприяють позитивному процесу адаптації [58, с. 55]. О. Безпалько наголошувала, що соціально-педагогічна діяльність фокусується на створенні умов, які сприяють соціалізації, розвитку особистості, задоволенню соціокультурних потреб та відновленню прийнятних соціальних норм поведінки [13, с. 38].

В межах нашого дослідження ми визначаємо *соціально-педагогічні умови* як сукупність умов і факторів, що спеціально створені закладом вищої освіти для забезпечення сприятливого середовища та успішного розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

Основна мета забезпечення соціально-педагогічних умов полягає у наданні підтримки молоді в суспільному середовищі, враховуючи різноманітні обставини, які впливають на їхнє життя, зокрема, підготовку молоді до самовизначення та активної участі у суспільному житті [66, с. 22].

Під час дослідження проблем інтеграції виховних соціальних впливів суспільства на формування громадянськості учнівської молоді Н. Чернуха виділила наступні умови для їх реалізації: цілеспрямований, комплексний та інтеграційний вплив всіх структурних підсистем навчально-виховної роботи навчального закладу на особистість вихованця; середовищний підхід до формування громадянськості учнівської молоді шляхом інтеграції виховних соціальних впливів сучасного суспільства та включення різних варіантів взаємодії школи з усіма соціальними інститутами, включаючи сім'ю, найближче оточення, позашкільні заклади та дитячі об'єднання різного роду [117].

Для нашого дослідження важливо врахувати усі складові, що впливають на розвиток соціальної активності студентів, та виокремити дані умови саме у закладі вищої освіти.

У своєму дослідженні теоретико-методичних засад формування соціальної поведінки студентів під час групової взаємодії А. Лякішева встановила наступні педагогічні умови:

- активізація індивідуального досвіду соціальної поведінки студентів;
- оволодіння студентів соціальними цінностями, які регулюють соціальну поведінку під час групової взаємодії;
- розроблення змістового та організаційно-методичного забезпечення для формування соціальної поведінки студентів під час групової взаємодії;
- залучення студентів до різноманітних форм групової взаємодії з метою реалізації соціально корисної діяльності [68].

Ю. Ївженко та О. Кузнецова зазначають, що соціально-педагогічні умови мають сприяти ефективному розвитку певних рис особистості в соціальному контексті закладу вищої освіти і є ключовими процесами формування свідомої особистості [47].

Базуючись на теоретико-методологічному аналізі, вивченні підходів до визначення соціально-педагогічних умов та результатах пошукового етапу експерименту, ми виокремили наступні соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти: стимулювання розвитку соціальної активності студентів; залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти; визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти. Відповідно до кожної умови нами були визначені шляхи її забезпечення (табл. 2.8.).

Таблиця 2.8

**Соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів
та шляхи їх забезпечення у закладі вищої освіти**

Соціально - педагогічні умови	Шляхи забезпечення	
Стимулювання розвитку соціальної активності студентів	Програма розвитку соціальної активності студентів	<ul style="list-style-type: none"> - орієнтація суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток соціальної активності студентів; - партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу; - залучення студентів як учасників до ініціатив закладу вищої освіти
Залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти		<ul style="list-style-type: none"> - залучення студентів до організації конференцій, квестів, станційних експресів, майстер-класів, форум театрів, тренінгових занять тощо як волонтерів заходу; - залучення студентів до волонтерської діяльності організацій партнерів; - підготовка та менторська підтримка студентів-лідерів, які висловлюють бажання писати власні проєкти та втілювати їх
Визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти		<ul style="list-style-type: none"> - зарахування результатів активностей за певні види робіт; - додавання балів за волонтерську діяльність та соціальну активність у загальний рейтинг студента, що впливає на отримання стипендії; - нагородження студентів грамотами та подяками

Джерело: складено автором самостійно

Як бачимо, програма розвитку соціальної активності студентів, яку ми будемо впроваджувати на формульованому етапі експерименту та детально будемо розглядати у параграфі 3.1, відповідає за втілення трьох соціально-педагогічних умов, що ми визначили.

Почнемо розгляд визначених нами умов з умови стимулювання розвитку соціальної активності студентів. Таку умову пропонуємо реалізовувати завдяки: орієнтації суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності; партнерській взаємодії між учасниками освітнього процесу та залученню

студентів як учасників до ініціатив закладу вищої освіти (живої бібліотеки, екскурсій, тематичних днів, дозвіллевих заходів).

Для реалізації цієї умови є необхідним, аби на рівні корпоративної культури закладу вищої освіти була прописана цінність такого виду діяльності, оскільки саме таким чином заклад вищої освіти підкреслює важливість розвитку соціальної активності у студентів та на нормативно-правовому рівні затверджує свою позицію щодо даного аспекту. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка має Кодекс корпоративної культури [56], що презентує загальне бачення формування та моральних і етичних принципів спільноти університету. У розділі «Основні принципи» Кодексу корпоративної культури, зокрема, у пунктах 3.8 та 3.9, зазначено, що постійний саморозвиток, готовність ділитися своїми думками та напрацюваннями важливі для усіх учасників освітнього процесу, і є не лише шляхом до особистісного розвитку, але й засобом зміцнення престижу університету як передової освітньо-наукової установи.

У четвертому розділі «Система забезпечення дотримання основних принципів», пункті 4.3, виокремлюється лідерство-служіння як усвідомлена унікальна ідея – воно є однією з базових цінностей, що сповідує університет. Лідерство-служіння спрямоване на особистісний розвиток кожного члена спільноти та покликане допомогти в його зростанні та розвитку. Також важливо додати, що університет пропонує долучатись до Міжнародної програми з лідерства-служіння, що у 2010 році була запропонована студентам закладу у межах співпраці університету та «Co-Serve International». Згодом до тренінгів та семінарів долучились викладачі та адміністрація. Обов'язковим для усіх першокурсників з 2015 року є модуль «Лідерство служіння», що входить до курсу «Університетські студії». На нашу думку, саме завдяки цьому курсу студенти можуть не тільки зрозуміти, що таке лідер, а й почати свій шлях розвитку соціальної активності в межах

закладу, і це, поміж всього, є гарним прикладом стимулювання розвитку соціальної активності студентів.

Шлях орієнтації суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності є важливим для забезпечення даної умови, оскільки саме завдяки тому, що кожен член освітнього процесу якісно взаємодіє з іншими, створюється сприятлива атмосфера для розвитку особистості студента. Згідно з Законом України «Про вищу освіту», статті 26, одними з основних завдань закладу вищої освіти є: «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» [82, п. 4]. Також у пункті 6 даної статті зазначено, що заклад вищої освіти має створити необхідні умови для того, аби студенти могли реалізувати свої здібності та таланти. Визнання здобутків студентів буде сприяти реалізації даних зобов'язань закладу вищої освіти.

У Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка в кожному підрозділі є заступник декана з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи, які напряму залучають студентів до активностей закладу та координують виховний і науково-педагогічний процес, визначають напрями роботи зі студентами та здійснюють координацію.

Проте найближчими до студентів із числа адміністрації є куратори академічних груп. Куратори – ті люди, яких студенти бачать першими у своєму студентському житті, саме до них йдуть, коли виникає потреба у підтримці чи то вирішенні нагальних питань, або коли необхідно поговорити про втілення ініціативи. С. Вітвицька вказує, що куратор групи виконує аналітичну, організаторську, комунікативну та соціальну функції. Зокрема, робить це через такі напрями роботи: громадсько-патріотичне, правове,

моральне, екологічне, естетичне та професійно-педагогічне виховання. Саме куратор сприяє формуванню наукового світогляду та адаптації студентів, їх входженню в новий етап життя, допомагає студентам розвивати свою активність, спрямовуючи їх потенціал на відповідні заходи в закладі вищої освіти [26, с.158].

Безумовно важливим є налагодження партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу, бо цінна не тільки формальна взаємодія, а й встановлення дійсно партнерських стосунків, про що свідчать дослідження науковців. В. Демчук та М. Соловей зазначають, що в сучасних умовах виховна політика закладів вищої освіти має відповідати новим вимогам розвитку українського суспільства і системи освіти. Основні принципи цієї політики включають в себе те, що викладачі університету мають бути не лише джерелом професійної інформації, але й посередниками між студентами і культурою, сприяючи їхньому становленню і формуванню як фахівців і майбутньої української інтелігенції. Крім того, важливо, аби заклад вищої освіти забезпечував соціально-психологічну підтримку студентів [101, с. 30].

Д. Волківська у своєму дисертаційному дослідженні пише, що за умови, коли студент сприймається адміністрацією закладу вищої освіти як активний суб'єкт не тільки у навчанні, а й в управлінні освітнім процесом та навчальним закладом, саме активна студентська молодь стане потужною підтримкою та лідероформуючою інституцією, що допоможе розкрити на повну власний потенціал [28, с. 126]. Також науковиця висловлює думку, яку ми підтримуємо, що варто не лише залучати студентів до заходів розвитку соціальної активності та волонтерської діяльності, а власним прикладом показувати важливість такої взаємодії. Така активна позиція куратора, викладача та представників адміністрації буде запорукою ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [28, с. 127].

Шлях залучення студентів як учасників до ініціатив закладу вищої

освіти («жива бібліотека», екскурсії, тематичні дні, дозвіллієві заходи) є також важливим етапом в забезпеченні умови стимулювання розвитку соціальної активності студентів. Студенти мають не тільки відчувати, що заклад вищої освіти є безпечним місцем, де можуть допомогти та підтримати, а й місцем, де насамперед можна отримати цікавий і корисний досвід. У Київському столичному університеті є ряд традиційних щорічних заходів, до яких долучають студентів як учасників, наприклад, заходи в межах соціального проєкту «З Києвом і для Києва», «Ось ми які!», «Містер та Міс Університету», «Таємний Санта» тощо. Участь у таких заходах допомагає студентам відчутти цінності університету, розкрити свій творчий потенціал та проявити свою соціальну активність.

Наступною умовою розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності є залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти. Адже залучення студентів до соціальних ініціатив не лише сприяє їхньому професійному розвитку, а й допомагає закладу вищої освіти показувати власні корпоративні цінності [197]. Дана умова може бути забезпечена такими шляхами: залучення студентів до організації конференцій, квестів, станційних експресів, майстер-класів, форум театрів тощо як волонтерів заходу; залучення студентів до волонтерської діяльності організацій партнерів (громадських організацій, лікарень, реабілітаційних центрів, притулків, тощо); підготовка та менторська підтримка студентів-лідерів, які висловлюють бажання писати власні проєкти та втілювати їх.

Якщо на етапі стимулювання ми пропонуємо просто залучати студентів як учасників заходів, що організовує заклад вищої освіти, то на даному етапі ми вважаємо важливим залучення студентів до організації конференцій, квестів, станційних експресів, майстер-класів, форум театрів, тренінгових занять вже як волонтерів заходу, що допомагають їх організувати. Це вищий рівень відповідальності та залученості, таким чином студенти

переходять на інший рівень участі та прояву себе. Студенти-волонтери можуть як просто стояти на станціях під час квестів чи станційних експресів, отримавши попередньо інструкції, так і допомагати з плануванням заходу та його змістовим наповненням. Студенти можуть за підтримки долучатися як співведучі тренінгових занять на теми, які вони вважають необхідними донести до аудиторії, а також доєднуватись до майстер-класів ведучими чи помічниками, а не лише як учасники.

Наступний шлях реалізації даної умови – залучення студентів до волонтерської діяльності організацій партнерів (громадських організацій, лікарень, реабілітаційних центрів, притулків тощо). Як ми побачили, проаналізувавши досвід закладів вищої освіти закордоном, це є гарною практикою, що дозволяє значно розширити коло можливостей для залучення студентів до волонтерської діяльності.

В Україні також це є розповсюдженою практикою, особливо співпраця закладів вищої освіти з організаціями громад, у яких вони територіально знаходяться. Так, наприклад, у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка за 2023-2024 навчальний рік студенти різних факультетів доєднались до низки волонтерських ініціатив [30]. На Факультеті музичного мистецтва і хореографії започатковано проєкт «Волонтери Охматдиту», в межах якого для пацієнтів лікарні презентують концертні програми, навчають грі на фортепіано та ударних інструментах, проводять майстер-класи та доєднуються до заходів, які організовує лікувальний заклад (ярмарки, виставки, толоки).

Студенти та викладачі Факультету права і міжнародних відносин відвідували вихованців Центру соціально-психологічної реабілітації дітей № 1 та Святошинського дитячого будинку-інтернату, проводять там різні дозвіллі активності, стали співорганізаторами регіонального конкурсу дитячого малюнку «Україна – мій рідний край» разом з Громадською організацією «Український осередок з прав людини та розвитку освітніх

новацій» та передали малюнки військовим у лікарню і на передову, придбали корм для тварин притулку «Виставковий центр» і долучились до вигулу собак з притулку.

Студенти-волонтери Факультету суспільно-гуманітарних наук допомогли притулкам «Дім Сірка», «Кішчин дім» і «Лапа», закупивши для них корм. Студенти-волонтери Факультету журналістики закупували корм та щовихідних допомагали доглядати за тваринами у притулках «ДворНяшкам Дім» та «Виставковий центр». Члени студентського самоврядування Факультету української філології, культури та мистецтва реалізують власний волонтерський проєкт «Happy animals», зокрема, надаючи допомогу тваринам у притулку «В добрі руки».

Студенти Факультету права і міжнародних відносин доєднувались до волонтерської спільноти «Сирецька сітка» і там допомагали плести маскувальні сітки та робити окопні свічки. Студенти Факультету педагогічної освіти також найбільший акцент у своїй волонтерській діяльності зробили на допомозі підрозділам Збройних сил України.

Студенти Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти доєднувались до дозвіллевих заходів, організованих на різдвяні свята дітям із родин, які перебувають у складних життєвих обставинах, та багатодітних родин столиці. Захід був організований партнерами факультету: Службою у справах дітей та сім'ї, Київською міською державною адміністрацією та Київським міським центром соціальних служб. Також студенти даного факультету неодноразово доєднувались до акцій щодо протидії торгівлі людьми та до заходів, спрямованих на допомогу ЗСУ – виготовляли окопні свічки, плели маскувальні сітки. Студенти Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, студенти, викладачі Факультету української філології, культури та мистецтва співпрацюють з благодійною організацією допомоги військовим «Фонд РУЄВИТ»,

благодійним фондом «Змінимо життя на краще» та надають допомогу в адаптації до освітнього процесу українським учням за кордоном.

Здобувачі освіти Факультету журналістики доєднувались до акцій на підтримку військовополонених, які організувала Асоціація родин захисників «Азовсталі». Надавали журналістський супровід громадській організації «Всенародний національний визвольний рух України» та долучались до заходів Українсько-ізраїльської місії «Frida Ukraine». Також студенти взяли участь у толоці в місті Гостомель, організованій громадською організацією «Сміливі відновлювати».

На нашу думку, підготовка та менторська підтримка студентів-лідерів, які висловлюють бажання писати власні проекти, є саме тим шляхом забезпечення умови участі студентів у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти, який допоможе перейти на вищий рівень соціальної активності студента.

Менторську підтримку ми розглядаємо як діяльність, що є взаємодією двох людей, мета якої допомога у підвищенні ефективності виконання певної роботи, у нашому випадку – написання проекту чи організації власного заходу.

Т. Спіріна, зазначає: важливо, що взаємодія ментора з волонтером відбувається на рівних умовах, вони обидва працюють на одну ціль, вибудовуючи партнерські відносини [106, с.134].

Під час упровадження програми розвитку соціальної активності ми зосередили увагу на учасниках, які виявили бажання реалізувати себе як волонтери-лідери, надаючи їм менторську підтримку для реалізації власних ідей та ініціатив. Тут вважаємо за доцільне звернути увагу на можливості Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Київського столичного університету Бориса Грінченка. Наукове товариство – це окрема структура, діяльність якої регулюється Положенням про наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Київського

столичного університету імені Бориса Грінченка. Наукове товариство «сприяє розвитку науки в молодіжному середовищі Університету, забезпечує захист прав та інтересів студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених з питань наукової діяльності, надає підтримку перспективним науковим ідеям та інноваціям» [80, с. 2]. Наукове товариство Університету допомагає студентам реалізувати свій науковий потенціал, модерує та організовує конференції, вебінари і практикуми. Учасники можуть ініціювати зустрічі для обговорення актуальних питань, а також обрати теми доповідей відповідно до своїх особистих інтересів. Спільною темою для всіх факультетів університету залишається академічна доброчесність, яка є пріоритетною областю досліджень, на яку університет акцентує значну увагу.

Одним з великих традиційних заходів, що організовує Наукове товариство Університету, завдяки якому усі охочі можуть проявити свою соціальну активність, є Всеукраїнська науково-практична конференція «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації». Конференція дає можливість як виступити на загал за темою свого дослідження, так і написати та презентувати проєкт, на реалізацію якого у разі перемоги буде виділений грошовий приз. Темі можливих проєктів мають доволі широкий спектр та розподілені наступним чином: наука та освіта: утвердження академічної доброчесності і наукової етики; наука та культура: збереження і популяризація історико-культурної спадщини; наука та розвиток громад: соціальні проєкти з науковою ідеєю.

Одним із наших завдань при впровадженні програми розвитку соціальної активності студентів було залучення бажаючих спробувати себе у написанні проєктної заявки та презентації на широкий загал і надання їм менторської підтримки під час цього процесу.

Наступною соціально-педагогічною умовою розвитку соціальної активності студентів є визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти. Як ми побачили, ця умова є широко розповсюдженою

практикою в університетах закордоном, а також починає набирати популярність в українських закладах вищої освіти. Дослідження W. Prince та J. Piatak виявило, що волонтери, успіхи яких визнаються, мають більший потенціал для менторства та керування волонтерськими групами [186], що безперечно є важливим для налагодження системної волонтерської діяльності в закладі вищої освіти. Дану умову пропонуємо реалізовувати такими шляхами: зарахування результатів активностей за певні види робіт (самостійні, семінари, практичні, модульні); додавання балів за волонтерську діяльність та соціальну активність у загальний рейтинг студента, що впливає на отримання стипендії; нагородження студентів грамотами та подяками.

Визнання студентів має бути прописано на рівні нормативної бази, внутрішніх документів закладу вищої освіти. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка має ряд документів, що надають таку можливість. Зокрема, зарахування результатів активностей за певні види робіт, що в подальшому буде впливати на рейтинг успішності, від балів якого залежить отримання студентами стипендії.

У Положенні про правила призначення і виплати стипендій у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка, 5 розділі «Порядок формування рейтингу успішності», пункті 5.2, зазначено, що складова навчальних досягнень у рейтингу успішності студента становить 90%, а показники участі у науковій, науковотехнічній, творчій, спортивній діяльності, громадському житті – 10% [81, с. 20]. Отже бачимо, що для того, аби мати найвищі бали у рейтингу, треба не тільки гарно навчатися, а й бути соціально активною особистістю.

У громадську діяльність входять наступні опції для отримання балів до рейтингу: «сертифікат волонтера Університету Грінченка: системна участь упродовж навчального року в соціальному проєкті «З Києвом і для Києва»; «організація та участь у благодійних, волонтерських проєктах, реалізованих в межах діяльності Університету» [79, с. 4]. Тобто, за участь у заходах закладу

вищої освіти студенти отримують визнання на рівні університету. Нашим завданням, в межах упровадження даної умови, буде донесення інформації до студентів про таку можливість та заохочення їх до такого виду діяльності.

Окремою є опція отримання сертифікату активіста Університету Грінченка за модерацію студентського просвітницького проєкту в Університеті. Програма розвитку соціальної активності також буде спрямована на те, аби дати студентам можливість отримати навички, необхідні для такої модерації.

Даний напрям передбачає отримання балів за активну діяльність в органах студентського самоврядування Університету/факультету/гуртожитку, у складі наукового товариства, в тому числі школи академічної доброчесності Наукового товариства [79, с. 4]. Якими є можливості реалізації власного потенціалу у Науковому товаристві, ми розглядали вище.

Додаткові бали дають за участь у студентських проєктах («Ось ми які!», «Містер та Міс Університету», «Таємний Санта» тощо), системну роботу студентським координатором, системну роботу студентським наставником та залучення до профорієнтаційної роботи [79, с. 4]. Важливо те, що відбувається визнання і відзнака громадських організацій чи державних установ за волонтерську, благодійницьку діяльність. Тобто, якщо студент активно бере участь у діяльності поза навчальним закладом, це також оцінюється додаванням балів у рейтинг. Серед таких заходів: організація та участь у благодійних проєктах, культурно-мистецьких заходах, громадських акціях і профорієнтаційних заходах (у т.ч. у межах діяльності Студентського парламенту Університету), спрямованих на популяризацію діяльності Університету (загальноуніверситетський, міський, регіональний, всеукраїнський, міжнародний рівень) [79, с. 5].

Зарахування активностей за певні види робіт є опцією, яку може реалізувати викладач як заохочення студента. Ми будемо інформувати про

таку можливість студентів та, завдяки зустрічам-консультаціям з викладачами, актуалізувати інформацію щодо даної опції. На Факультеті психології, соціальної роботи та спеціальної освіти практика зарахування дипломів, сертифікатів, курсів є поширеною та успішно використовується студентами першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього освітньо-наукового рівня.

На думку дослідниць Т. Журавель, Т. Лях та О. Нікітіної, перш за все, для ефективного подальшого впровадження будь-якої ініціативи, при створенні програми треба визначити мету та завдання відповідної діяльності. Важливо врахувати особливості аудиторії, такі як вік, досвід та знання учасників програми щодо даної теми. Сучасні програми варто максимально наповнювати інтерактивними методами, оскільки саме вони направлені на ширшу взаємодію учасників не лише з ведучим, але й між собою, що сприяє кращому засвоєнню знань та домінуванню активності учасників у процесі навчання [24, с. 29-32].

Можемо висловити припущення, що реалізація обґрунтованих нами соціально-педагогічних умов сприятиме розвитку соціальної активності у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти. Отже, ми вважаємо доцільним розробити відповідне змістовно-методичне забезпечення.

Висновки до другого розділу

У результаті дослідження встановлено, що переважна більшість студентів проявляють соціальну активність через залучення до волонтерської діяльності, пов'язаної з подоланням наслідків повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Установлено, що заклади вищої освіти мають вплив на розвиток соціальної активності студентів. Відтак, студенти готові відвідувати заходи, спрямовані на інформування про соціальні ініціативи та збагачення знань про волонтерство. Наразі такої підтримки для студентів недостатньо, а тому є

необхідність у розширенні залученості закладів вищої освіти до волонтерства та створенні умов для розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

Визначено, що робота з підвищення рівня соціальної активності студентів у волонтерській діяльності має здійснюватися за трьома критеріями: когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним. Для кожного критерію нами підібрано відповідні показники та методики, що дозволяє перевіряти дієвість соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів. Зокрема, рівень сформованості показників за когнітивним критерієм (обізнаність щодо соціальної активності та волонтерської діяльності) визначається завдяки авторській анкеті «Соціальна активність та волонтерство» й структурованого інтерв'ю. Рівень за мотиваційно-ціннісним критерієм (усвідомлення соціальної активності як цінності та мотивації до соціально активної поведінки, заснованій на альтруїзмі та емпатії) виявляється через діагностику емпатії та авторську анкету «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності». Рівень сформованості показників за діяльнісним критерієм (участь у діяльності, що проявляє соціальну активність студента, залучення інших до соціально активної діяльності) визначається за допомогою методики виявлення комунікативних та організаторських здібностей (КОС-1) та методики особистісного диференціалу. На підставі узагальнення показників охарактеризовано три рівні розвитку соціальної активності студентами: низький, середній та високий.

За результатами аналізу теоретичних узагальнень та пошукового етапу експерименту визначено такі умови розвитку соціальної активності студентів: стимулювання розвитку соціальної активності студентів; залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти; визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти. Для забезпечення кожної умови виокремлено три напрями дій.

За підсумками пошукового етапу експерименту встановлено, що більшість студентів-респондентів вважають доцільними як тренінгову програму, так і окремі заходи на актуальні теми для розвитку власної соціальної активності. Тож в межах обґрунтованих умов нами запропоновано програму розвитку соціальної активності студентів як комплексну форму, що не тільки стимулює розвиток соціальної активності у студентів, а й залучає їх до активної участі у волонтерських ініціативах.

Отримані результати стали вагомим підґрунтям для впровадження соціально-педагогічних умов, які сприятимуть розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, про що детально йтиметься у третьому розділі.

РОЗДІЛ 3

УПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Створення соціально-педагогічних умов та реалізація програми розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти

На основі теоретико-методологічного аналізу та пошукового етапу експерименту дослідження розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності нами було зроблено висновок, що студенти мають бажання долучатись до заходів, спрямованих на поглиблення рівня їхніх знань щодо отримання волонтерських компетентностей та можливостей соціальної активності.

Науковцями і практиками визнано, що отримання знань, формування вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей, набуття певних компетентностей особистості є найефективнішими, якщо в освітньому процесі використовують інтерактивні форми і методи. Т. Лях та Р. Вайнола під інтерактивністю розуміють не просто процес взаємного впливу об'єктів один на одного, а спеціально організовану пізнавальну діяльність, що має яскраво виражену соціальну спрямованість [3, с. 112]. За допомогою інтерактивних технологій студенти мають змогу: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й у такий спосіб зробити засвоєння знань доступнішим [148]. Інтерактивний підхід дозволяє навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну позицію, аргументувати й дискутувати, допомагає навчитися слухати іншу людину та поважати альтернативну думку. Показує, як можна за допомогою моделювання різних соціальних ситуацій збагачувати власний соціальний досвід, вчитися будувати конструктивні взаємини в групі, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси,

прагнути до діалогу та консенсусу, розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт [3, с. 112].

Тож нами була розроблена програма розвитку соціальної активності (Додаток Д), що використовувала інтерактивні форми та методи і поєднала всі шляхи забезпечення соціально-педагогічних умов: стимулювання розвитку соціальної активності студентів, залучення студентів до участі студентів у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти, визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти. Впровадження кожної умови можна забезпечити комплексом дій, що ми розглядали вище.

Заняття програми проходили в аудиторіях Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Під час занять студенти мали можливість отримати теоретичні знання, а також здобути нові знання, вміння та навички. Також відбувалися виїзні практичні заняття, де була змога застосувати отриманні знання на практиці. Кожне заняття відповідало забезпеченню певної умови та підвищенню рівня студентів за критеріями (табл. 3.1). Метою програми ми визначили: сприяти розвитку соціальної активності студентів через поглиблення їхніх знань, формування мотивації та практичних навичок у волонтерській діяльності, заохочуючи їх до участі в соціальних ініціативах і самостійного створення волонтерських проєктів.

Завданнями програми ми визначили:

1. Розширення спектру знань щодо основ соціальної активності та волонтерської діяльності, засвоєння цих знань студентами.
2. Формування внутрішньої мотивації до волонтерської діяльності на основі розуміння цінності соціальної активності та її проявів.
3. Формування вмінь, що будуть корисні у подальшій самостійній волонтерській діяльності, через практичне залучення до волонтерських ініціатив закладу вищої освіти.
4. Спонування до створення власних соціальних ініціатив.

Таблиця 3.1

Програма розвитку соціальної активності студентів

	Тема заняття	Соц.-пед. умова	Критерій
1.	Соціальна активність як цінність. Знайомство	Стимулювання розвитку соціальної активності	Діяльнісний Когнітивний Мотиваційно-ціннісний
2.	Основи волонтерської діяльності		
3.	Основи комунікації та безконфліктного, успішного спілкування		
4.	Толерантність та емпатія у волонтерській діяльності		
5.	«Жива бібліотека», присвячена Міжнародному дню волонтера, «Волонтерство у мирний та воєнний час: виклики та можливості для соціальної активності студентів»		
6.	Виїзне практичне заняття. Перша спроба волонтерської діяльності. Акція «Проти торгівлі людьми», присвячена Європейському дню боротьби з торгівлею людьми	Участь студентів у волонтерських ініціативах ЗВО	
7.	Як створити свій волонтерський проєкт – основи написання проєктної заявки		
8.	Захист проєктів		
9.	Участь у дозвілєвому волонтерському заході до Новорічних та Різдвяних свят	Визнання здобутків соціально активних студентів у ЗВО	
10.	Фінальна зустріч – підведення підсумків програми		

Джерело: складено автором самостійно

Програма розвитку соціальної активності студентів розроблена з метою підвищення рівня соціальної активності студентів у волонтерській діяльності для забезпечення кожної з соціально-педагогічних умов за когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним критеріями. Програма включала індивідуальні, групові та масові форми роботи. Індивідуальні форми передбачали рішення творчих завдань та підготовку виступів на основі опрацьованих матеріалів. Групові форми роботи включали: групову роботу на практичних заняттях, участь у брейн-ринзі, групові дискусії, участь у виїзних заняттях та відвідування живої бібліотеки. До масових форм роботи

можна віднести: заходи на рівні факультету та закладу вищої освіти, участь в акціях та фестивалях.

Розглянемо далі, як саме ми впроваджували соціально-педагогічні умови в межах програми розвитку соціальної активності та поза нею для забезпечення найкращих результатів дослідження.

Для забезпечення стимулювання розвитку соціальної активності студентів, завдяки орієнтації суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності, нами були проведені консультаційні зустрічі. Зустрічі проводили як з кураторами академічних груп, викладачами кафедр, так і з заступником декана з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Під час зустрічей ми обговорювали важливість залучення студентів до соціальної активності та сприяння залученню студентів до волонтерської діяльності.

Також під час консультаційних зустрічей нами була обговорена важливість визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти, шляхом зарахування результатів активностей за певні види робіт (самостійні, семінари, практичні, модульні), додавання балів за волонтерську діяльність та соціальну активність у загальний рейтинг студента, що впливає на отримання стипендії, нагородження студентів грамотами та подяками.

Викладачі зазначили, що використовують практику зарахування балів за активність найчастіше для самостійних робіт, рідше за семінари чи практичні. Заступник декана з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної роботи зазначила, що практика додавання балів за волонтерську діяльність та соціальну активність у загальний рейтинг студента, яка впливає на отримання стипендії, активно діє. Водночас не всі студенти, особливо першокурсники, знають про таку можливість, і також наголосила на

важливості поширення інформації кураторами академічних груп щодо даної можливості.

Ми, в свою чергу, під час проведення програми розвитку соціальної активності наголошували на даній можливості, і студенти, які отримали дипломи за участь у виїзних заняттях, мали змогу підвищити свій рейтинг успішності завдяки даним дипломам. Особливо це було актуально студентам першого курсу: оскільки більшість з них не працює, то додаткові бали, що сприяли отриманню стипендії, були для них важливими. Нагородження студентів дипломами та подяками напряму пов'язано з їх соціальною активністю, так, студенти отримали дипломи за участь у Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації», що, окрім визнання їх здобутків на Всеукраїнському рівні, допомогло отримати додаткові бали у рейтинг успішності. Також студенти отримали подяки за участь у дозвіллевому волонтерському заході до Новорічних та Різдвяних свят. Дані дипломи та подяки були зараховані як в загальний рейтинг успішності студентів, так і в межах предметів, за різні форми контролю.

У контексті забезпечення умови стимулювання розвитку соціальної активності студентів через партнерську взаємодію між учасниками освітнього процесу важливо зазначити, що налагодження партнерських відносин між учасниками освітнього процесу, а саме: між здобувачами освіти, педагогічними працівниками, науково-педагогічними працівниками, батьками здобувачів освіти та іншими особами, що провадять освітню діяльність і є залученими до освітнього процесу [86], не завжди розглядається як комплексна необхідність. Проте дуже важливо, аби студенти не тільки під час спілкування з куратором академічної групи чи під час пар відчували підтримку та захищеність, важливо аби усі учасники освітнього процесу були готові підтримувати ініціативи студентів. Нами, за запитами, були проведені бесіди з батьками студентів, що брали участь у

дослідженні. Деякі батьки висловлювали занепокоєння з приводу навчання, деякі питали, чи все добре з адаптацією студентів до умов навчання у закладі вищої освіти – ці запитання турбували батьків студентів першого курсу. Після бесід батьки зазначили, що вони були корисними для розуміння загальної картини процесу навчання та допомогли знайти відповіді на хвилюючі запитання.

Для забезпечення умови стимулювання розвитку соціальної активності та розвитку за мотиваційно-ціннісним критерієм важливим, окрім вище зазначеного, було безпосереднє залучення студентів як учасників до ініціатив закладу вищої освіти. В межах програми розвитку ми залучили студентів до участі у «Живій бібліотеці «Волонтерство у мирний та воєнний час: виклики та можливості для соціальної активності студентів», що була присвячена Міжнародному дню волонтера. Запрошеним гостем був Дмитро Дорошок, заступник Голови Ради Всеукраїнського громадського центру «Волонтер». Дмитро розказав студентам про досвід організації волонтерів Києва під час Євро-2012 та Євробачення 2017 року, про проєкт «Поруч», у якому фахівці надають психосоціальну підтримку дітям, батькам та фахівцям, постраждалим від війни, а також про заходи для студентів закладів вищої освіти з питань забезпечення безпеки дітей у кіберпросторі.

Водночас під час цього заходу ми поцікавились у студентів, що для них є соціальною активністю. Оскільки даний захід ми проводили вже на завершальній стадії впровадження програми, то нам було цікаво, наскільки змінилися асоціації та усвідомлення даного поняття. Зокрема, нас цікавило це з огляду на розвиток показника усвідомлення цінності соціальної активності та волонтерської діяльності, мотиваційно-ціннісного критерію. Ми застосували певну модифікацію методу «мозковий штурм». Мозковий штурм є методом, що спрямований на генерування ідей, будь-яка думка чи ідея має бути почута та зафіксована. Даний метод стимулює розвиток креативного мислення, дає відчуття командної роботи та атмосфери прийняття кожного

учасника з його думками та поглядами. Серед переваг даного методу можна ще зазначити простоту його застосування як для самих учасників, так і для ведучого. Серед недоліків зазначимо те, що метод спрацює лише при активній взаємодії учасників з ведучим та групою, та те, що ідеї, озвучені в такий спосіб, мають бути опрацьовані іншими методами [3, с.68–69]. Оскільки у нас учасники об'єднані саме з метою розвитку соціальної активності, то ця вправа була якраз чудовою можливістю розкрити себе та свої думки.

Ми зробили збір даних завдяки онлайн платформі Mentimeter та створили онлайн мапу думок-асоціацій до поняття соціальна активність. У студентів виникали асоціації, пов'язані з допомогою, взаємодією, спілкуванням та волонтерством, добром, підтримкою, працею, роботою в команді, покращенням, знаннями, здібностями, благодійністю, політичною діяльністю, відповідальністю, заохоченістю, активністю в громаді та просто з людьми. Також завдяки даній програмі ми мали змогу відслідкувати найчастіші асоціації – оскільки розмір шрифту виведених слів відповідав частоті його введення студентами. Найпопулярнішими асоціаціями щодо соціальної активності стали: взаємодія, допомога, волонтерство та спілкування.

Ми використовували мозковий штурм кілька разів під час впровадження нашої програми, зокрема, на заняттях «Соціальна активність як цінність. Знайомство» та «Основи волонтерської діяльності».

Нашим запитаннями для мозкового штурму були: «Соціальна активність – у чому необхідність?» та «Сучасний волонтер – який він?». Дана вправа, на нашу думку, не тільки спонукає студентів до активності, а й допомагає розвинути креативність і побудувати логічні зв'язки. Після завершення вправи кожен раз ми проводили обговорення результатів та, завдяки дискусіям у спільній комунікації з групою, приходили до загальної думки щодо заданого запитання. Дискусії – це форми колективного

обговорення, мета яких полягає у виявленні істини або пошуку правильного розв'язку порушеного запитання через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, озвучуються протилежні думки, а емоційно інтелектуальний стимул підштовхує до активного мислення. Дискусійні методи і форми роботи сьогодні доволі широко використовують в освітній діяльності. Р. Вайнола наголошує, що саме такий метод допомагає поглибленню знань, активізації пізнавальної діяльності, формуванню ціннісних орієнтирів молоді. Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, вміння відстоювати свою позицію, формулювати власну думку тощо [3, с.48–53].

Перші заняття – «Соціальна активність як цінність. Знайомство» та «Основи волонтерської діяльності» - були направлені не лише на знайомство з темою соціальної активності та волонтерства, а й на налагодження якісної взаємодії між учасниками. Нашим завданням було показати соціальну активність як цінність через групову взаємодію та власні приклади учасників, адже у них була можливість поділитися власним досвідом соціальної активності під час даних занять.

Цікавою була взаємодія учасників під час вправи «Топ 5 якостей волонтера». В межах даної вправи необхідно було спочатку самостійно визначити 5 якостей волонтера, які студент вважає найважливішими, далі об'єднатися в пари, четвірки, вісімки і так далі, поки не вийде об'єднання всієї групи. Під час кожного об'єднання група мала визначити дані характеристики спільно під час обговорення за обмежений час. В результаті вся група визначила топ 5 якостей волонтера, з якими усі погодились. Під час обговорення звучали такі якості: емпатія, альтруїзм, відповідальність, ініціативність, терпіння, відвага, комунікабельність, обізнаність, гнучкість, оптимізм, енергійність, безкорисливість, доброта, самовідданість, вмотивованість, самодисципліна, щирість, справедливість, чесність,

відданість. В результаті у топ 5 увійшли: емпатія, комунікабельність, чесність, відповідальність та доброта.

Заняття «Толерантність та емпатія у волонтерській діяльності» сподобалось учасникам, оскільки завдяки ньому кожен зміг відчутти себе унікальним і в той же час зрозумів, що його підтримають та приймуть таким, як він є. Найцікавішою, за відгуками студентів, була вправа «Скринька індивідуальності». Сенс вправи полягав у тому, аби написати три ознаки, які відрізняють вас як особистість від інших учасників групи, на трьох аркушах паперу. Потім всі аркуші змішують у торбинці, і тренер читає записи на аркушах, а учасники мають відгадати, про кого йде мова. Ця вправа визвала жваве обговорення, бо деякі речі учасники дізнались один про одного вперше і відкрили своїх колег по навчанню з іншої сторони. Після вправи ми також обговорили цінність кожного та важливість прийняття особливостей інших. Важливо вміти співпереживати – мати емпатію, проте вірно виставляти кордони під час волонтерської діяльності. Також під час цього заняття ми розбирали глибше саме поняття толерантності, завдяки вправі, коли на кожному літеру слова «толерантність» необхідно було написати той сенс, який закладено у понятті.

Для успішної волонтерської діяльності дуже важливо вміти правильно будувати спілкування, тож однією з тем для наших занять була обрана тема «Основи комунікації та безконфліктного, успішного спілкування». Найяскравішою вправою, яка не тільки дозволила студентам поглянути на комунікацію зі сторони, а й допомогла зрозуміти, наскільки важливо підбирати слова при спілкуванні та, в той же час, мати внутрішню опору, була вправа «Криничка». У цій вправі було кілька ролей: будівельник, група підтримки та хейтери-шкідники. Сенс вправи полягав в тому, аби будівельник побудував криничку із сірників, в той час як група підтримки помічала все найкраще в цьому процесі, а хейтери-шкідники в той же час мали вказувати на усі недоліки та усіляко словами заважати будувати

криничку. Час на будівництво обмежений до 5 хвилин, група підтримки та хейтери-шкідники можуть бути як по одній людині, так і по двоє, аби кожен дійсно мав можливість якісно відіграти роль. Головне під час обговорення вправи наголосити, що хейтери-шкідники - то є перешкоди, які завжди будуть зустрічатись під час виконання будь-якої задачі, але важливо зосереджуватись на власних цілях та знайти ту групу підтримки, яка дозволить знайти позитив та підставити плече в критичний момент.

Найбільший відгук ми отримали після практичних виїзних занять. Першим був захід присвячений Європейському дню боротьби з торгівлею людьми». Захід організували Благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас-Київ», Служба у справах дітей та сім'ї виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Головне управління Національної поліції м. Києва та Київський міський центр соціальних служб. Метою заходу було підвищення поінформованості киян та гостей столиці щодо існуючих в суспільстві ризиків потрапляння в рабство, висвітлення проблеми трафікінгу та поширення інформації щодо взаємодії урядових та неурядових організацій у наданні допомоги постраждалим від торгівлі людьми [112].

Для багатьох студентів це був перший досвід волонтерської діяльності та залучення до акції такого масштабу. Під час рефлексії студенти зазначали, що вони не тільки отримали корисні знання, а ще цікавилися, чи будуть схожі акції і чи можна долучатись. Частина студентів відповідала за станції, на яких необхідно було виконувати завдання, що були пов'язані з інформуванням про проблему торгівлі людьми, а інша частина була залучена як команди, що проходили квест «Протидій – ідентифікуй». Також всі студенти-учасники акції взяли участь у ході з парасолями «Заради свободи» [103].

Під час проведення програми розвитку соціальної активності ми провели два заняття на тему «Як створити свій волонтерський проєкт –

основи написання проєктної заявки» та «Захист проєктів». Дані заняття ми включили до програми, оскільки однією з соціально-педагогічних умов ми визначили залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти, а шляхом її забезпечення – підготовка та менторська підтримка студентів-лідерів, які висловлюють бажання писати власні проєкти та втілювати їх.

Під час заняття ми обговорили зі студентами, що таке проєкт, які види та ознаки проєкту бувають, розглянули життєвий цикл проєкту та його структуру, причини, чому проєкт може бути неуспішним, причини виникнення проєктних змін та ризиків. Студенти отримали знання щодо того, як правильно ставити мету по SMART, враховуючи п'ять важливих пунктів: конкретність, вимірюваність, досяжність, актуальність та обмеженість за часом. Також ми розглянули під час заняття, як правильно планувати ресурси, наголосили на популярних помилках, які можуть виникнути під час роботи команди та її взаємодії з лідером проєкту та між собою. Студенти отримали чіткі інструкції, як планувати проєкт, та завдання написати власний проєкт. Оскільки нашою метою була якісна підготовка студентів та надання їм змоги зануритись у проєктну діяльність, то початок створення проєкту відбувся на одному занятті, а доопрацювання та презентація на іншому. Крім того, перерва між двома заняттями надала можливість якісніше обговорити командам бачення проєктів та підготувати виступи.

Дане заняття стало стимулом для певної групи активних студентів, і вони вирішили подавати свій проєкт на Всеукраїнську науково-практичну онлайн-конференцію «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації», яку організовує Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Також важливо зазначити, що ми залучали студентів програми розвитку і до заходів Наукового товариства Факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти, що виступило певним мотиваційним елементом у рішенні

студентів для презентації власних напрацювань. Нами було здійснено супровід та підтримку команд під час подачі проєктів. Обидва проєкти пройшли попередній відбірковий етап та були презентовані на конференції членам журі.

Проєкти було подано двома командами. Перша команда у складі студенток третього курсу: спеціальності «Соціальна робота» та спеціальності «Психологія» – презентувала проєкт «Серія тренінгових занять для покращення навичок комунікації підлітків в Красилівській ОТГ» (Додаток Е). Проєкт зайняв перше місце в цьому конкурсі серед дев'яти обраних проєктів, які пройшли до другого туру. Метою проєкту команда визначила залучення підлітків громади до підвищення комунікативної компетентності. Відповідно були сформовані завдання: формування у підлітків громади навички активного слухання та ефективної комунікації, оволодіння підлітками конкретними практичними та теоретичними знаннями про комунікацію, розвиток навичок взаємодії в команді та пізнання себе в міжособистісному спілкуванні у підлітків, проявлення та посилення у підлітків лідерські якості, заохочення та залучення до впровадження та реалізації власних ініціатив у громаді.

Друга команда презентувала проєкт – центр підтримки «Active and successful» для студентів на базі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Додаток Ж). Учасницями даної команди стали, здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» І-го року навчання, викладачка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, студентки першого та другого курсу спеціальності «Соціальна робота». Метою даного проєкту було створити центр підтримки «Active and successful» для студентів першого освітнього рівня у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка. Завданнями проєкту були визначено: створення сприятливого середовища для розвитку студентів Університету Грінченка, надання психосоціальної

підтримки для студентів, що її потребують, сприяння взаємодії між студентами факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти та інших факультетів університету задля обміну досвідом у формі майстер класів, літературних вечорів, кіноклубів, семінарів, тощо, підтримка соціальних ініціатив та соціальних проєктів студентів, надання менторської підтримки.

Необхідно підкреслити, що саме учасниці програми розвитку активності стали ініціаторами подання власних проєктів та організували команди однодумців навколо себе, що свідчить про їхню проактивність та бажання впливати на соціальне середовище. Вони вказали на важливість знань, здобутих під час проходження програми, і зазначили, що навички, отримані в ході занять, що були пов'язані із написанням проєктів, не лише сприяли формуванню їхніх ідей, а й дозволили усвідомити, які ключові елементи повинні бути закладені під час написання заявок на конкурс.

Це підкреслює, що програма розвитку соціальної активності була ефективним інструментом, який надав необхідні ресурси та впевненість для втілення своїх задумів у життя. Таким чином, учасниці продемонстрували не лише використання отриманих знань, але й здатність до самостійного ініціювання соціальних змін у своїй спільноті.

Під час заключного заняття кожен учасник програми розвитку соціальної активності студентів написав собі лист у майбутнє – датою відкриття листів визначили дату завершення навчання в у закладі вищої освіти. Багато студентів відзначали, що дана практика була важливою для них, оскільки вони змогли зануритись у себе та проаналізувати ті цілі, які хочуть досягти, і шляхи, якими можуть бути досягнені цілі.

За результатами дослідження були розроблені модулі до робочих навчальних програм: «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» (Додаток И) та «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» (Додаток К).

Отже, можемо зробити висновок, що впровадження соціально-педагогічних умов загалом та реалізація програми розвитку соціальної активності зокрема, за відгуками учасників, мали позитивний вплив. Учасники зазначали, що завдяки участі програмі розвитку соціальної активності вони розширили не тільки розуміння сенсів понять соціальної активності та волонтерства, а й розвинули уміння та навички у цьому напрямку. Розглянемо у параграфі 3.2. результати дослідження, аби зрозуміти ефективність впроваджених нами соціально-педагогічних умов задля розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

3.2. Аналіз результатів впровадження соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти

Для перевірки дієвості впроваджених нами соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності ми розробили 2 авторські анкети та сценарій структурованого інтерв'ю також застосували наявні методики дослідження.

Формувальний етап експерименту ми проводили у експериментальній групі студентів 1-3 курсів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (70 респондентів) та контрольній групі студентів 1-3 курсів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (70 респондентів).

Детальну методологію експерименту ми розглянули у параграфі 2.1, а зміст соціально-педагогічних умов у параграфі 3.1, тож перейдемо до розгляду результатів, отриманих під час констатувального етапу експерименту, та змін, що відбулися в експериментальній та контрольній групах після формувального етапу експерименту. Результати будемо розглядати за кожною з методик за когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним критеріями і загальними показниками за кожним критерієм.

Важливо, що кожен критерій частково чи в цілому відображає певну соціально-педагогічну умову, тож кожна методика має свою відповідність щодо умов.

Для визначення рівня показників обізнаності, що відповідають когнітивному критерію, ми використовували авторську анкету «Соціальна активність та волонтерство» та структуроване інтерв'ю. Дана комбінація методик дала змогу більш об'єктивно оцінити рівень розвитку соціальної активності та зміни, що відбулися в учасників експерименту обох груп. Даними методиками ми також перевіримо, наскільки якісно нами було пропрацьовано впровадження такої соціально-педагогічної умови, як стимулювання розвитку соціальної активності студентів.

Анкета «Соціальна активність та волонтерство» частково містила запитання, що були в анкеті пошукового етапу експерименту (див. Розділ 2). Студенти мали обрати, що саме на їх думку є соціальною активністю та волонтерською діяльністю.

Запитання авторської анкети були як закритого, так і відкритого типів, направлені на виявлення обізнаності студентів щодо поняття соціальної активності, їх власного бачення соціальної активності як важливої діяльності для себе та суспільства.

Результати анкети ми перераховували за 10-ти бальною шкалою, аби мати можливість обрахувати результат та прогрес за даним методом оцінки когнітивного критерію. Обрахунок здійснювали таким чином: за запитання, де були можливі прямі запитання та відповіді, що можна було однозначно оцінити, респонденти отримували 1 бал або 0 балів; були також запитання, важливі для нашого дослідження, проте які не були оцінені, але були проаналізовані. З детальною таблицею обрахунку результатів анкети «Соціальна активність та волонтерство» можна ознайомитись в додатку Б.

Для оцінки рівнів сформованості показників за когнітивним критерієм у студентів ми визначили наступну градацію по трьом рівням: низький 0-6 балів, середній 6-8 балів та високий 9-10 балів.

Розглянемо результати анкети, що ми обрахували за 10-ти бальною шкалою. Контрольна група мала такі результати за вхідним анкетуванням: низький рівень – 11,43% осіб, середній рівень – 85,72% осіб, високий рівень – 2,85% студентів. Експериментальна група: низький рівень – 11,43% осіб, середній рівень – 84,28% осіб, високий рівень – 4,29% студентів.

На діаграмі (рис. 3.1) бачимо, що результати контрольної та експериментальної групи значно відрізняються після проведення програми розвитку соціальної активності за результатами вихідного анкетування. У контрольній групі: низький рівень – 7,14% опитаних, середній рівень – 65,71% опитаних, високий рівень – 27,15% опитаних. Експериментальна група: низький рівень – 1,43% опитаних, середній рівень – 45,71% опитаних, високий рівень – 52,86% опитаних.

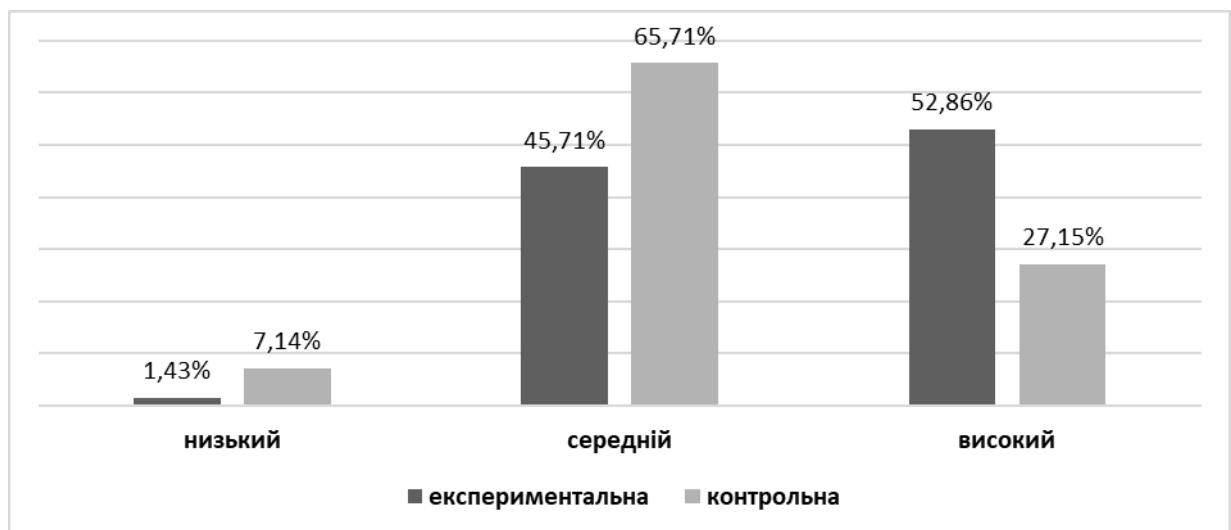

Рис. 3.1. Розподіл відповідей – вихідні результати анкети «Соціальна активність та волонтерство»

(в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Наступним методом ми обрали структуроване інтерв'ю, яке може мати як кількісні, так і якісні аспекти, оскільки воно забезпечує чітку послідовність питань і допомагає зібрати інформацію у всіх респондентів

однаково структуровано. При цьому здійснюється не лише опитування за задалегідь підготовленим переліком питань, але й забезпечується можливість врахування думки респондента.

Результати структурованого інтерв'ю ми перераховували за 10-ти бальною шкалою, аби мати можливість обрахувати результат та прогрес за даним методом оцінки когнітивного критерію. Можна було отримати 1 або 0 балів в залежності від повноти відповіді та розуміння студентом сутності запитання. Також були запитання, важливі для нашого дослідження, проте які не були оцінені, але були проаналізовані. З детальною таблицею обрахунку результатів можна ознайомитись в додатку В.

Відповідь на запитання «Чи вважаєте ви, що освіта та тренінги можуть допомогти підготувати студентів до волонтерства?» під час вхідного анкетування мало приблизно однакову розподіленість відповідей: 64,29% (45) студентів у експериментальній та 58,57% (41) студент у контрольній групах вважали, що це дійсно той шлях, який може підготувати студентів до волонтерства. Проте після завершення програми розвитку соціальної активності 100% студентів експериментальної групи зазначили, що такі програми є важливими, тоді як в контрольній групі цей показник залишився без змін.

Для оцінки рівнів розвитку соціальної активності за когнітивним критерієм у студентів ми визначили наступну градацію за трьома рівнями: низький 0-4 балів, середній 5-7 балів та високий 8-10 балів.

Розглянемо результати анкети, що ми обрахували за 10-ти бальною шкалою. Контрольна група мала наступні результати за вхідним інтерв'ю: низький рівень – 10,00% осіб, середній рівень – 74,29% осіб, високий рівень – 15,71% осіб. Експериментальна група: низький рівень – 8,57% осіб, середній рівень – 74,29% осіб, високий рівень – 17,14% осіб.

На діаграмі (рис. 3.2) бачимо, що результати контрольної та експериментальної групи значно відрізняються після проведення програми

розвитку соціальної активності за результатами вихідного структурованого інтерв'ю. У контрольній групі: низький рівень – 2,86% осіб, середній рівень – 58,57% осіб, високий рівень – 38,58% осіб. Експериментальна група: низький рівень – 0 осіб, середній рівень – 27,15% осіб, високий рівень – 72,85% осіб.

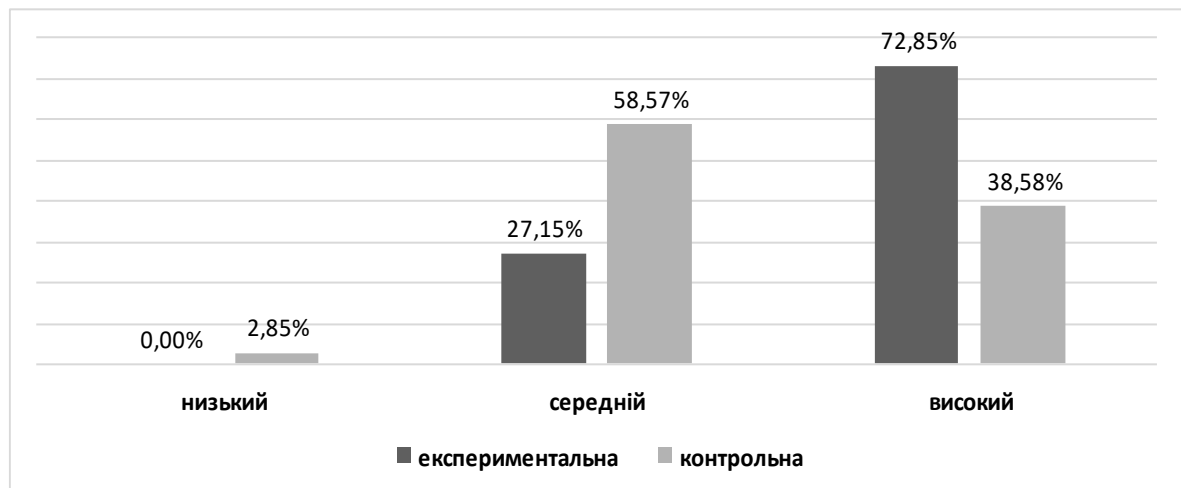

Рис. 3.2. Розподіл відповідей – вихідні результати структурованого інтерв'ю (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Під час структурованих інтерв'ю та при обробці анкет «Соціальна активність» нами було помічено, що студенти старших курсів прогнозовано мають глибший рівень знань щодо основ волонтерської діяльності та розуміння соціальної активності. Проте все ж основна частина студентів, як в експериментальній так і в контрольній групі показує середній рівень знань, а програма розвитку соціальної активності впливає на загальний рівень знань студентів усіх курсів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розподіл відповідей – вхідні загальні результати, когнітивний критерій
(в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

			Група	
			Експериментальна	Контрольна
Когнітивний критерій вхідне дослідження	Низький	Кіл-ть	7	7
		%	10,0%	10,0%
	Середній	Кіл-ть	52	53
		%	74,3%	75,7%

		%	74,29%	75,71%
	Високий	Кіл-ть	11	10
		%	15,71%	14,29%

Джерело: складено автором самостійно

Початкові показники когнітивного критерію у контрольної та експериментальної групи майже на одному рівні, що свідчить про однаковий рівень знань студентів щодо понять соціальної активності та волонтерства.

Після впровадження програми розвитку соціальної активності рівень знань у представників контрольної та експериментальної групи почав суттєво відрізнятися, що свідчить, про те, що інформація, отримана під час проведення програми, була засвоєна належним чином. Зокрема, для підвищення даного рівня під час впровадження програми розвитку соціальної активності заняття мали інформаційний блок, в якому детальніше розкривались сенси понять соціальної активності та волонтерства. Студенти мали можливість взяти участь у дискусіях, працювали в групах та висвітлювали своє бачення щодо розуміння змісту понять, таким чином, підвищували рівень за когнітивним показником (рис.3.3).

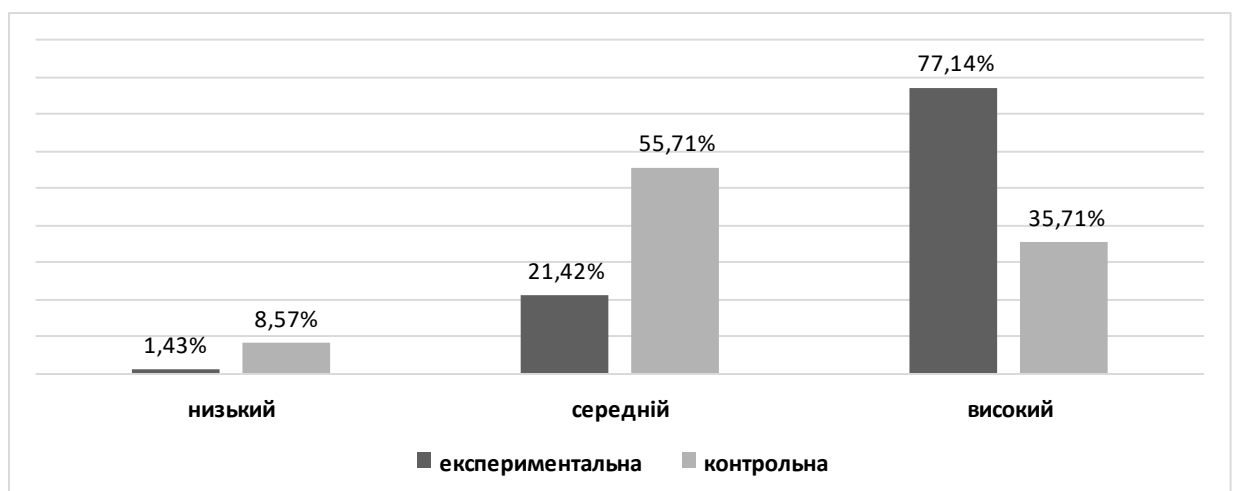

Рис. 3.3. Розподіл відповідей – вихідні загальні результати, когнітивний критерій (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

На низькому рівні у контрольній групі залишилось 8,57% респондентів, тоді як у експериментальній цей показник становив 1,42%. На середньому рівні залишилось 55,71% у контрольній на протигагу 21,42% у експериментальній. І на високому рівні у експериментальній групі стало 77,14% студента, тоді як в контрольній 35,71%

Розглянемо результати авторської анкети «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності» та методики діагностики емпатії, що були застосовані для виміру рівня мотиваційно-ціннісного критерію. Даними методиками ми також перевіримо, наскільки якісно нами було пропрацьовано впровадження таких соціально-педагогічних умов, як залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти та стимулювання розвитку соціальної активності.

У контексті мотиваційно-ціннісного критерію нас цікавило, наскільки студент є вмотивованим, аби долучатися до різних соціальних ініціатив, у тому числі, і волонтерських. Також важливо було визначити, чи є для респондентів цінністю прояв себе у соціально корисній діяльності та їх бажання щодо допомоги іншим.

Для того, аби зрозуміти наявний рівень емпатії студентів, який є важливою складовою для фахівців соціальної сфери та впливає на мотивацію допомогти, підтримати і проявляє допомогу як цінність, що є одним з базових елементів при наданні волонтерської допомоги, нами була використана методика «Діагностика емпатії» [88, с. 124-127]. Дана методика допомогла визначити рівень прояву емпатії студентів. Об'єктами емпатії виступають люди та соціальні ситуації, що наближені до реальних повсякденних. Опитувальник складається з 25 суджень закритого типу двох типів: прямих і зворотних. Студент має оцінити ступінь своєї згоди чи незгоди з кожним із них. Шкала відповідей має діапазон від «повністю

згоден» до «повністю не згоден», що дає можливість висловити ставлення до кожної ситуації з максимально точною відповідністю.

Під час індивідуального підрахунку результатів кожного респондента нами була використана така шкала результатів: 0-11 балів – дуже низький рівень емпатії, 12-36 бали низький рівень емпатії, 37-62 бали нормальний рівень емпатії, 63-81 бал високий рівень емпатії, 82-99 бали – дуже високий рівень.

За результатами вхідного дослідження, 47,14% респондентів контрольної групи продемонстрували нормальний рівень емпатії, 50% – високий рівень, а 2,86% – дуже високий рівень емпатії (табл. 3.3).

Результати вихідного дослідження свідчать про незначне підвищення рівню емпатії студентів – 34,28% респондентів на момент вихідного анкетування мали нормальний рівень емпатії, показники 61,43% студентів стали відповідати високому рівню емпатії та 4,29% студентів дуже високому рівню емпатії. Тобто на 11,42% збільшилась кількість студентів, показники емпатії яких перейшли з відповідних показників нормального рівня емпатії на високий рівень, та 1,43% студентів перейшов на дуже високий рівень з високого.

Таблиця 3.3

Розподіл відповідей вхідного анкетування методики «Діагностика емпатії», (N=70)

Контрольна група					
	дуже низький рівень 0-11 балів	низький рівень 12-36 балів	нормальний рівень 37-62 балів	високий рівень 63-81 бал	дуже високий рівень 82-99 балів
Вхідна (кількість студентів)	0	0	47,14%	50,00%	2,86%
Вихідна (кількість студентів)	0	0	34,28%	61,43%	4,29%

Джерело: складено автором самостійно

За результатами вхідного анкетування 42,85% респондентів експериментальної групи мають нормальний рівень емпатії, 50% респондентів мають високий рівень емпатії, 7,14% респондентів – дуже високий рівень емпатії (табл. 3.4).

Результати вихідного анкетування свідчать про значне підвищення рівня емпатії: на нормальному рівні залишилися 18,57% студентів, 61,43% демонструють високий рівень, 12,86% перейшли на дуже високий рівень, а загальна кількість студентів з дуже високим рівнем емпатії зросла до 20%.

Таблиця 3.4

Розподіл відповідей вхідного анкетування методики «Діагностика емпатії», (N=70)

Експериментальна група					
	дуже низький рівень 0-11 балів	низький рівень 12-36 балів	нормальний рівень 37-62 балів	високий рівень 63-81 бал	дуже високий рівень 82-99 балів
Вхідна (кількість студентів)	0	0	42,86%	50,00%	7,14%
Вихідна (кількість студентів)	0	0	18,57%	61,43%	20,00%

Джерело: складено автором самостійно

За підрахунками результатів було створено таблиці, за допомогою яких бачимо значущість переходів у експериментальній групі. Кількість студентів, що мали середні показники під час вхідного анкетування – 42,85% осіб у експериментальній та 47,14% осіб у контрольній, високі показники мали 57,14% опитаних у експериментальній групі і 52,85% опитаних у контрольній групі.

Діаграма (рис. 3.4) ілюструє помітні зміни в рівні емпатії респондентів після реалізації програми розвитку соціальної активності для експериментальної групи. Зокрема, 18,57% учасників експериментальної групи продовжували демонструвати нормальний рівень емпатії, що свідчить

про збереження деяких вихідних показників, тоді як у контрольній групі цей показник зріс до 34,28%, що може вказувати на певну стабільність серед учасників, які не піддавалися впливу програми. Щодо високого рівня емпатії, то в експериментальній групі його досягли 81,43% студентів, що свідчить про значне покращення в результаті впроваджених соціально-педагогічних умов, тоді як у контрольній групі цей показник склав 65,71%, що, хоч і є позитивним, але не досягає рівня експериментальної групи. Ці дані підкреслюють ефективність програми розвитку, реалізованої в експериментальній групі, та свідчать про позитивний вплив соціально-педагогічних умов на формування емпатії серед студентів.

Рис. 3.4. Розподіл відповідей методики «Діагностика емпатії» – вихідні результати, (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Ці показники є важливими, оскільки для волонтерської діяльності та для залучення до соціальної активності особистість має володіти високим рівнем емпатії і бажати допомогти іншим людям, підтримати, співпереживати ситуації та хотіти її змінити завдяки власним діям та залученості до процесу змін.

Розглянемо результати анкети «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності». Анкета, як зазначалось вище, складалась як з відкритих, так і з закритих запитань.

Результати анкетування ми перераховували за 10-ти бальною шкалою, аби мати можливість обрахувати результат та прогрес по даному методу оцінки показників за мотиваційним критерієм. Обрахунок здійснювали таким чином: за запитання, де були прямі відповіді щодо вмотивованості, респонденти отримували 1 бал або 0 балів, були також запитання, що були важливі для нашого дослідження, проте не були оцінені, але були проаналізовані. З детальною таблицею обрахунку результатів можна ознайомитись в Додатку Г.

Блок питань, що ми не оцінювали у балах, був дуже показовим з точки зору якісного дослідження. Як показали результати анкетування, у експериментальної групи змінилась думки щодо того, чи може заклад вищої освіти сприяти залученню студентів до соціальної активності та волонтерської діяльності. Під час вхідного анкетування 64,29% респондентів контрольної групи та 71,43% респондентів експериментальної зазначили, що вважають: заклад вищої освіти може сприяти такому залученню. Під час вихідного анкетування 100% респондентів експериментальної групи визначили, що заклад вищої освіти може сприяти залученню студентів до соціальної активності та волонтерської діяльності, тоді як у контрольній групі таких респондентів стало всього на 5,71% осіб більше – 70,00% студентів.

Запитання «Як Ви оцінюєте важливість особистих цінностей у прийнятті рішення про участь у волонтерській діяльності?» мало такий розподіл відповідей. Під час вхідного анкетування 67,14% респондентів контрольної групи та 64,29% респондентів експериментальної зазначили, що вважають особисті цінності важливими для прийняття рішення щодо волонтерства. Під час вихідного анкетування 100% респондентів

експериментальної групи визначили, що особисті цінності є важливими, тоді як у контрольній групі таких респондентів стало – 71,43% осіб.

Під час вхідного анкетування на запитання «Як Ви вважаєте, що може мотивувати більше студентів до участі у волонтерській діяльності?» більшість студентів в обох групах писали, що не знають, яка може бути мотивація. Були кілька відповідей з пропозиціями: «популяризувати у студентів дану активність», «підтримати позитивними прикладами», «показати приклад». У контрольній групі за результатами вихідного анкетування змін не відбулось, проте 90% студентів, після проведення програми розвитку соціальної активності в експериментальній групі, писали, що подібні програми розвитку соціальної активності мотивують і було б добре, аби якомога більше студентів мали змогу долучитися до її проходження.

Розглянемо результати анкети, що ми обрахували за 10-ти бальною шкалою. Контрольна група мала такі результати за вхідним анкетуванням: низький рівень – 12,86% осіб, середній рівень – 82,86% осіб, високий рівень – 4,29% осіб. Експериментальна група: низький рівень – 10,00% осіб, середній рівень – 75,71% осіб, високий рівень – 14,29% осіб.

На діаграмі (рис. 3.5) бачимо, що результати контрольної та експериментальної групи значно відрізняються за результатами вихідного анкетування. У контрольній групі: низький рівень – 4,29% осіб, середній рівень – 74,29% осіб, високий рівень – 21,42% осіб. Експериментальна група: низький рівень – 2,86% осіб, середній рівень – 38,57% осіб, високий рівень – 58,57% осіб.

Рис. 3.5. Розподіл відповідей – вихідні результати анкети «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності» (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Ми також узагальнили результати за двома методиками, для того, аби побачити загальну картину за мотиваційним критерієм. Результати, що представлені нижче, обраховані далі допомогою програми SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Рівні розподілені згідно відповідних значень за критерієм.

Вхідні показники мотиваційного критерію представлені в таблиці 3.5. Аналізуючи ці дані, можна зазначити, що показники в контрольній та експериментальній групах є однорідними. Однак у експериментальній групі на високому рівні мотивації перебуває 12,86% учасників, тоді як у контрольній групі цей показник становить лише 5,71%. Водночас на низькому рівні мотивації зафіксовано 17,14% учасників в експериментальній групі та 22,86% у контрольній. Показники на середньому рівні мотивації є практично однаковими: 70% в експериментальній групі та 71,43% у контрольній.

Таблиця 3.5

Розподіл відповідей – загальні вхідні результати, мотиваційний критерій

(в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

			Група	
			Експериментальна	Контрольна
Мотиваційний компонент	Низький	Кіл-ть	12	16
		%	17,14%	22,86%
	Середній	Кіл-ть	49	50
		%	70,00%	71,43%
	Високий	Кіл-ть	9	4
		%	12,86%	5,71%

Джерело: складено автором самостійно

Після впровадження програми розвитку соціальної активності, за результатами вихідного анкетування (рис. 3.6.), рівень мотивації та розуміння соціальної активності як цінності у студентів мав позитивну динаміку зростання. Для підвищення показників даного рівня у студентів були заняття, пов'язані з розвитком емпатії та толерантності, кожен визначав власні життєві цінності, також ми робили вправу «Лист у майбутнє», що особливо сподобалась студентам, детально її зміст ми описували у 3.1.

У контрольній групі на низькому рівні залишилося 8,57% респондентів, тоді як у експериментальній групі цей показник зменшився до 2,86%. Це свідчить про суттєве зниження рівня низької соціальної активності серед студентів, які брали участь у впровадженні соціально-педагогічних умов. На середньому рівні в контрольній групі залишилося 70% респондентів, в той час як в експериментальній групі цей показник становить 52,86%. Це свідчить про деяке зниження кількості студентів із середнім рівнем соціальної активності в експериментальній групі. Щодо високого рівня, то в експериментальній групі він складав 44,29%, в той час як у контрольній групі цей показник досягнув 21,43%. Зазначена значна різниця підтверджує

успішність впроваджених соціально-педагогічних умов у формуванні більшої залученості студентів до соціально активної діяльності, підкреслюючи ефективність обраної методології дослідження.

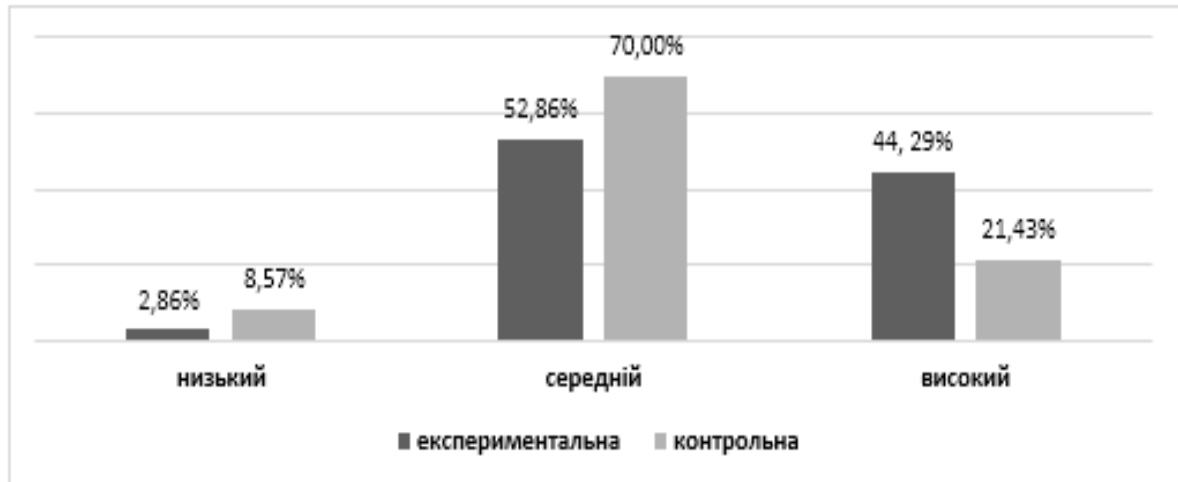

Рис. 3.6. Розподіл відповідей – загальні вихідні результати, мотиваційний критерій (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Отже, можемо зробити висновок: після аналізу кожної методики окремо та показників за двома методиками разом очевидно, що програма розвитку соціальної активності позитивно вплинула на показники мотиваційно-ціннісного критерію та сприяла значному підвищенню мотивації у студентів та розумінню соціальної активності як цінності в експериментальній групі.

Результати за діяльнісним критерієм ми досліджували завдяки двом методикам: особистісного диференціалу та виявлення і оцінки комунікативних та організаторських схильностей. Даними методиками ми також перевіримо, наскільки якісно нами було пропрацьовано впровадження таких соціально-педагогічних умов, як залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти та визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти, оскільки саме завдяки активній участі у різних видах діяльності студенти мали змогу отримати

визнання на різних рівнях від зарахування балів за певні проміжні форми контролю до отримання дипломів та подяк за активну участь.

«Методика особистісного диференціалу» визначає критерії сприйняття особистості себе та свого ставлення до ситуації довкола, своїх сил та можливостей впливати та змінювати навколишній світ. Для того, аби дану методику узагальнити до визначених рівнів, ми розробили таблицю переведу відповідей у бали (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Таблиця інтерпретації результатів «Методики особистісного диференціалу»

Контрольна група		
Фактор оцінки «О»	Сприймає себе як особистість, оцінює себе як носія позитивних, соціально бажаних характеристик, задоволений собою	3 бали
	Критичне ставлення до самого себе, незадоволеність власною поведінкою, рівнем досягнень, недостатній рівень домагань і рівень прийняття самого себе	2 бали
	Можливі невротичні проблеми, що пов'язані з відчуттям малої цінності власної особистості	1 бал
Фактор сили «С»	Незалежність особистості, схильності розраховувати на власні сили у складних ситуаціях	3 бали
	Недостатній самоконтроль, нездатність дотримуватися прийнятої лінії поведінки, залежність від зовнішніх обставин чи оцінки	2 бали
	Астенізація та тривожність	1 бал
Фактор активності «А»	Інтровертованість, пасивність, спокійні емоційні реактування	1 бал
	Висока активність, комунікабельність, імпульсивність	2 бали

Джерело: складено автором самостійно

Пропонуємо ознайомитись з результатами даної методики для контрольної та експериментальної групи, які представлені на рис. 3.7.

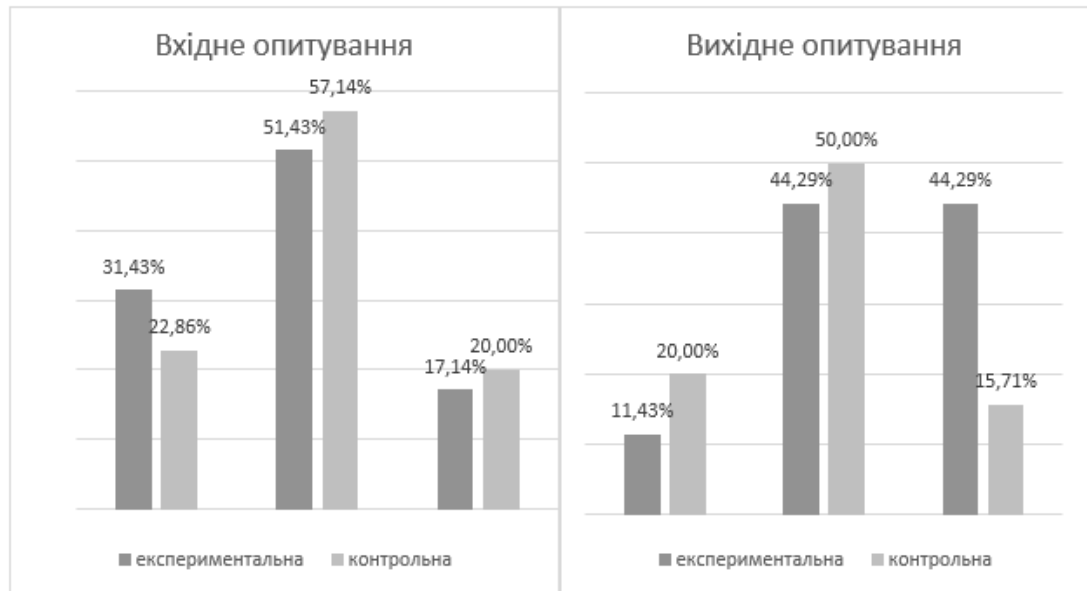

Рис. 3.7. Розподіл відповідей за методикою «Особистісного диференціалу» (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Як бачимо, під час вхідного анкетування контрольної групи результати були наступними – низький рівень мали 22,86% студентів, середній - 57,14% студентів, 20,00% студентів мали високий рівень. У експериментальній групі низький рівень мали 31,43% студентів, середній – 51,43% студентів, 17,14% студентів мали високий рівень.

Під час вихідного анкетування, після проходження експериментальною групою програми розвитку соціальної активності, в експериментальній групі результати стали такими: низький рівень мали 11,43% студентів, середній – 44,29% студентів, 44,29% студент мали високий рівень. В той час у контрольній групі результати змінились не так значно: низький рівень мали 20,00% студентів, середній 50,00% студентів, 15,71% студентів мали високий рівень.

Ця методика була показовою для нас, оскільки ми зрозуміли, що значна кількість студентів потребують підтримки та не задоволені собою, що у

багатьох є тривожність та відчуття малої цінності себе як особистості. Проте все ж результати впровадженої нами програми показали, що, якщо створити умови для розвитку соціальної активності студентів, то це вплине і на інші показники особистості, в тому числі, надасть впевненості у собі.

Методика виявлення та оцінка комунікативних і організаторських схильностей визначає рівень, відповідно, комунікативних та організаторських здібностей. Ми обрали дану методику, оскільки нам важливо відслідкувати, наскільки наша програма вплинула на вміння комунікувати та організувати не тільки себе, а і людей довкола. Дана методика складається з 40 запитань, на які респонденти мають відповісти «так» чи «ні». Тематика питань є розлогою, а інтерпретація результатів дозволяє відслідкувати навіть найменші зміни у контрольній та експериментальній групі (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Таблиця інтерпретації результатів «Методики виявлення та оцінка комунікативних та організаторських схильностей»

Назва показника	Рівень	Бали
Комунікативні схильності	Низький рівень	0.1-0.45
	Нижче середнього	0.46-0.55
	Середній рівень	0.56-0.65
	Високий рівень	0.66-0.75
	Дуже високий	0.76-1.00
Організаторські схильності	Низький рівень	0.20-0.55
	Нижче середнього	0.56-0.65
	Середній рівень	0.66-0.70
	Високий рівень	0.71-0.8
	Дуже високий	0.81-1.00

Джерело: складено автором самостійно

Окремо розглянемо зміни за комунікативним та за організаційним компонентом. Для зручності ми об'єднали 5 рівнів у 3 рівня, орієнтуючись на обрахунок результатів у програмі SPSS. Для комунікативного компоненту:

низький (0,1 – 0,39), середній (0,4 – 0,7) та високий (0,71 – 1.00), для організаційного компоненту: низький (0,2 – 0,49), середній (0,5 – 0,75) та високий (0,76 – 1.00).

Результати вхідного анкетування контрольної групи за комунікативним компонентом були такими: низький рівень мали 18,57% студентів, середній – 78,57% студентів, 2,86% студентів мали високий рівень. Результати вхідного анкетування експериментальної групи за комунікативним компонентом були такими: низький рівень мали 14,29% студентів, середній – 82,86% студентів, 2,86% студентів мали високий рівень.

Як бачимо на рис. 3.8, вихідні результати показали значну відмінність між контрольною та експериментальною групами. Результати вихідного анкетування контрольної групи за комунікативним компонентом стали: низький рівень – 11,43% студентів, середній – 77,14% студентів, 11,43% студентів – високий рівень. Результати вихідного анкетування експериментальної групи за комунікативним компонентом стали: низький рівень – 8,57% студентів, середній – 34,28% студентів, 57,15% студентів показали високий рівень.

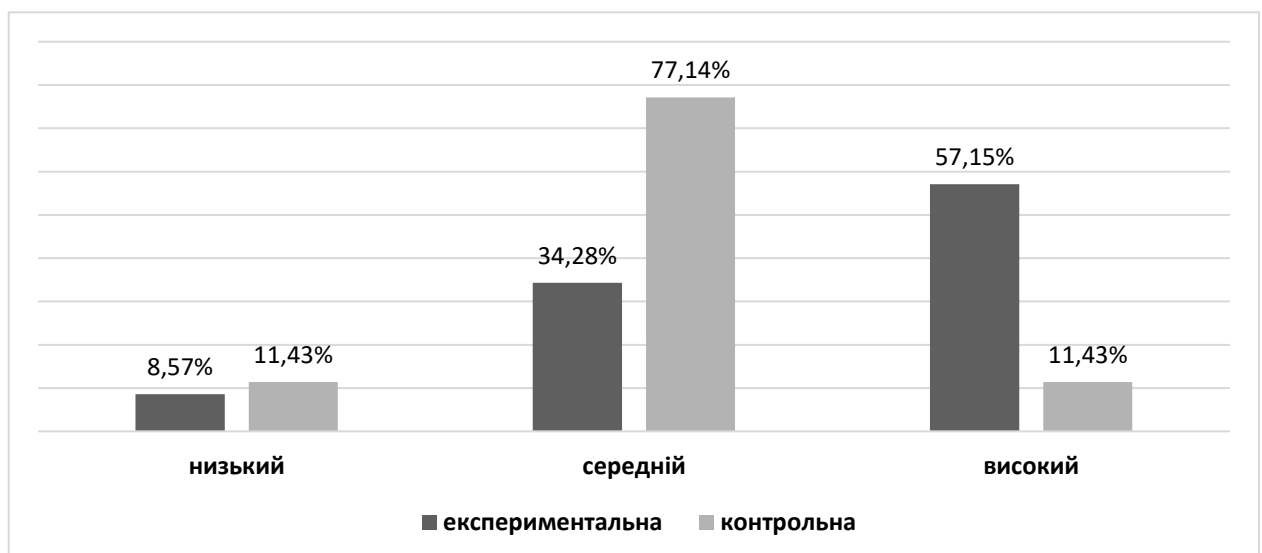

Рис. 3.8. Розподіл відповідей за методикою КОС – вихідна анкета (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Результати вхідного анкетування контрольної групи за організаційним компонентом були такими: низький рівень мали 22,86% студентів, середній – 72,86% студентів, 4,28% студентів мали високий рівень. Результати вхідного анкетування експериментальної групи за організаційним компонентом були наступними: низький рівень мали 22,86% студентів, середній – 75,71% студентів, 1,43% студентів мали високий рівень.

Як бачимо на рис. 3.9, вихідні результати показали значну відмінність між контрольною та експериментальною групами. Результати вихідного анкетування контрольної групи за організаційним компонентом: низький рівень – 14,28% студентів, середній – 57,14% студентів, високий рівень – 28,58% студентів. Результати вихідного анкетування експериментальної групи за організаційним компонентом показали: низький рівень – 7,14% студентів, середній – 45,71% студентів, високий рівень – 47,15% студентів.

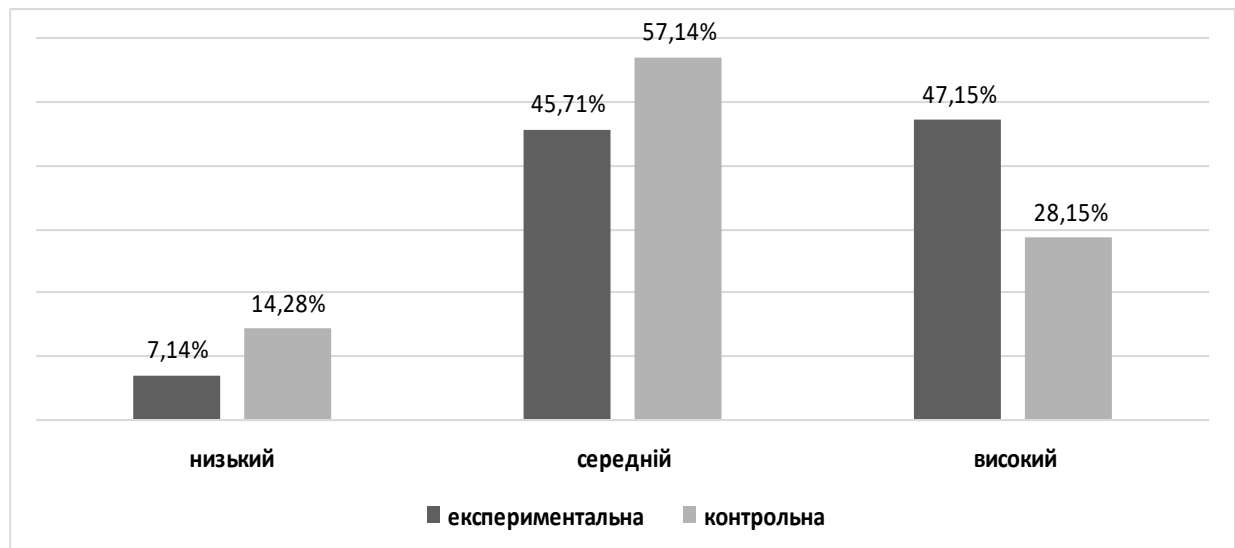

Рис. 3.9. . Розподіл відповідей за методикою КОС – вихідна анкета (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Також ми зробили порівняння вхідних та вихідних показників за двома методиками, аби відслідковувати прогрес за діяльнісним критерієм. Загальні вхідні показники діяльнісного критерію за двома методиками у контрольної та експериментальної групи на кожному з рівнів є близькими, проте у контрольної групи більший показник на низькому рівні та більший на високому (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8

Розподіл відповідей – загальні вхідні результати, діяльнісний критерій

			Група	
			Експериментальна	Контрольна
Діяльнісний критерій вхідне	Низький	Кіл-ть	10	17
		%	14,28%	24,29%
	Середній	Кіл-ть	47	38
		%	67,14%	54,29%
	Високий	Кіл-ть	13	15
		%	18,58%	21,42%

Джерело: складено автором самостійно

Після впроваджених соціально-педагогічних умов рівень активності, організаторських та комунікативних навичок у представників контрольної та експериментальної групи суттєво відрізняється, що свідчить про те, що нам вдалось сформувати нові навички під час проходження програми та покращити рівень тих, що були, оскільки діяльнісний критерій засвідчує рівень активності, організаторських та комунікативних навичок. Для цього нами, зокрема, було включено в програму розвитку соціальної активності багато практичних занять – виїзні заняття, заняття, де студенти могли самостійно створити власний проєкт у групах та презентувати його ідею.

На високому рівні у експериментальній групі стало 68,57% респондентів, в той час як у контрольній групі цей показник становить лише 45,71%. Таким чином, на низькому рівні у контрольній групі залишилось 10% респондентів, що свідчить про збереження значної частини учасників на

цьому рівні. У експериментальній групі, навпаки, цей показник впав до 2,86%, що вказує на позитивну динаміку і покращення знань та навичок. Що стосується середнього рівня, то у контрольній групі залишилось 44,29% респондентів, в той час як у експериментальній групі цей показник становить 28,57%. Це свідчить про те, що у експериментальній групі відбувся перехід значної частини учасників до вищих рівнів знань та активності. Разом з цим, істотне збільшення числа студентів на високому рівні в експериментальній групі свідчить про ефективність впроваджених соціально-педагогічних умов у формуванні активної позиції та готовності до волонтерської діяльності серед студентів (рис.3.10.).

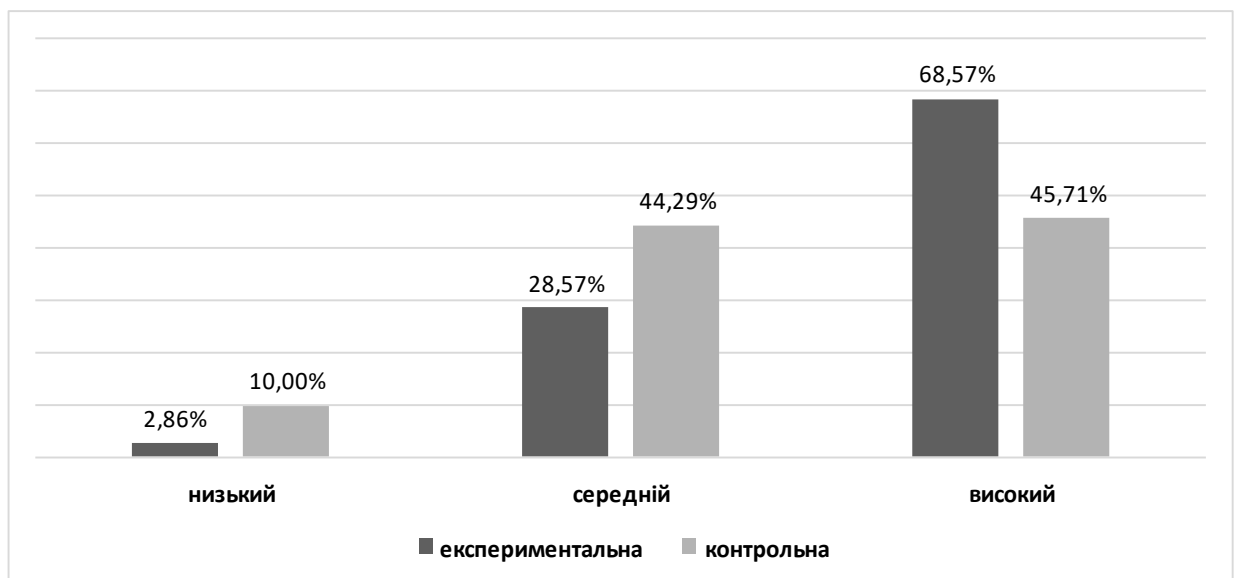

Рис. 3.10. Розподіл відповідей – загальні вихідні результати, діяльнісний критерій
(в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Щодо загальних змін за кожним критерієм, ми спостерігаємо виражену позитивну динаміку в експериментальній групі, а також певний, хоч і менш значний прогрес у контрольній групі, що може бути зумовлено природним перебігом навчального процесу та набуттям нових знань, умінь і навичок.

Варто відзначити, що дисципліни, які формують соціальну активність студентів, можуть відігравати певну роль у розвитку їхньої участі у громадських ініціативах і волонтерській діяльності, що в цілому посилює їхні соціальні компетенції.

З огляду на це вважаємо, що саме впровадження наших соціально-педагогічних умов сприяло значному підвищенню рівня соціальної активності в експериментальній групі, що підтверджується значними позитивними змінами у результатах дослідження (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Порівняння середніх значень за усіма критеріями на початку та по завершенні впроваджених соціально-педагогічних умов в експериментальній та контрольній групах

Критерій	Група	Середнє значення за 10-бальною шкалою		
		«До»	«Після»	Знач. ¹
Когнітивний	Експериментальна	6,493	8,421	0,00
	Контрольна	6,400	7,264	0,00
	Знач. ²	0,58	0,00	
Мотиваційний	Експериментальна	6,790	7,899	0,00
	Контрольна	6,552	7,105	0,00
	Знач. ²	0,11	0,00	
Діяльнісний	Експериментальна	5,518	6,667	0,00
	Контрольна	5,519	6,124	0,00
	Знач. ²	0,74	0,01	
<p>¹ Показник значущості за критерієм знакових рангів Вілкоксона для пов'язаних вибірок ² Показник значущості за критерієм U Манна-Уїтні для незалежних вибірок Відмінності є статистично значущими, якщо показники не перевищують 0,05</p>				

Джерело: складено автором самостійно

Середній показник за когнітивним критерієм на початковому етапі дослідження у контрольній групі становив 6,4, тоді як у експериментальній групі цей показник дещо перевищував значення контрольної групи і складав 6,5, як це можна побачити на діаграмі (рис. 3.11). Після реалізації соціально-педагогічних умов, спрямованих на підвищення когнітивної активності студентів, в експериментальній групі середній показник збільшився до 8,4.

У контрольній групі, хоча також спостерігається зростання, він досягнув лише 7,3. Ця різниця між показниками експериментальної та контрольної групи є статистично значущою, що свідчить про позитивну динаміку впливу впроваджених умов на розвиток когнітивних здібностей студентів в експериментальній групі. З огляду на отримані дані, можна стверджувати, що реалізація соціально-педагогічних умов позитивно вплинула на формування

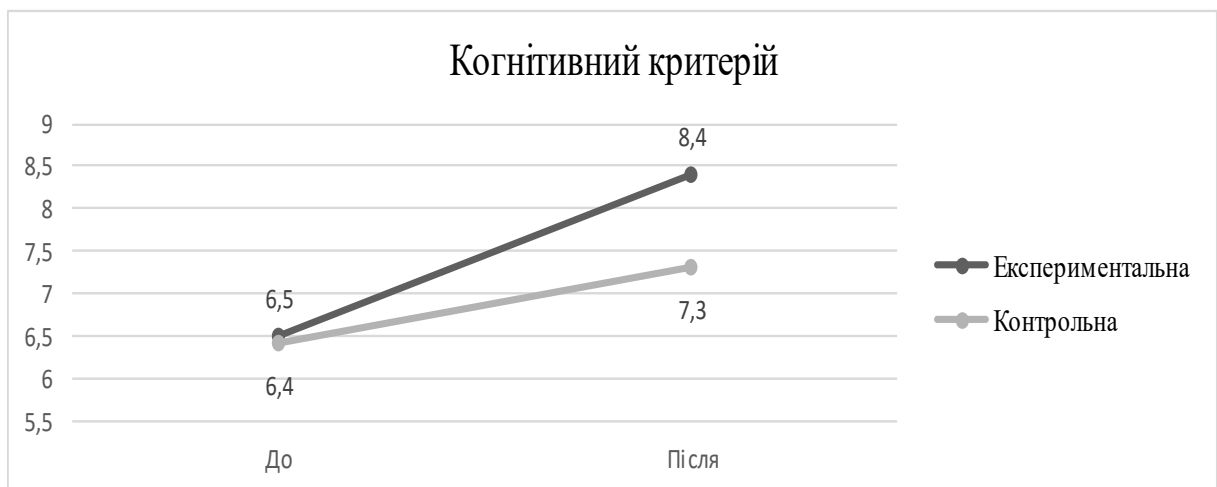

Рис. 3.11. Динаміка зміни середнього показники за когнітивним критерієм (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Середній показник за мотиваційно-ціннісним критерієм на початковому етапі дослідження становив 6,6 у контрольній групі та 6,8 в експериментальній. Після реалізації соціально-педагогічних умов спостерігається значне підвищення середнього показника мотиваційно-

ціннісного критерію в експериментальній групі до 7,9, в той час як контрольна група продемонструвала незначне зростання до 7,1 (рис. 3.12).

Ця різниця у значеннях є статистично значущою і вказує на позитивну динаміку впливу впроваджених соціально-педагогічних умов на розвиток мотивації та ціннісних орієнтацій учасників. Отримані результати підкреслюють ефективність застосованих методів у формуванні особистісних характеристик, які є необхідними для активної участі в суспільному житті та волонтерській діяльності. Це свідчить про те, що цілеспрямоване навчання і соціальна взаємодія здатні значно сприяти розвитку соціальної активності студентів.

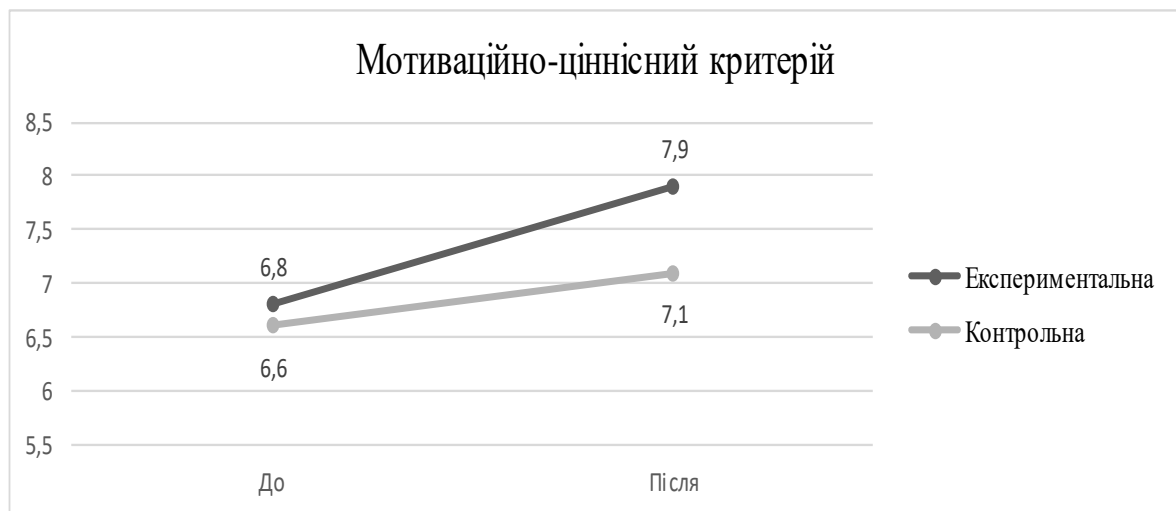

Рис. 3.12. Динаміка зміни середнього показники за мотиваційним критерієм (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Середній показник за діяльнісним критерієм на початковому етапі дослідження складав 5,5 у контрольній та експериментальній групах. Після впровадження соціально-педагогічних умов спостерігалось суттєве зростання середнього показника в експериментальній групі до 6,7, тоді як у контрольній групі він зріс до 6,1 (рис. 3.13).

Ця різниця у значеннях є статистично значущою і свідчить про позитивний вплив соціально-педагогічних умов на розвиток діяльнісних

навичок студентів. Отримані результати підтверджують ефективність застосованих методів, які активізували практичну діяльність студентів.

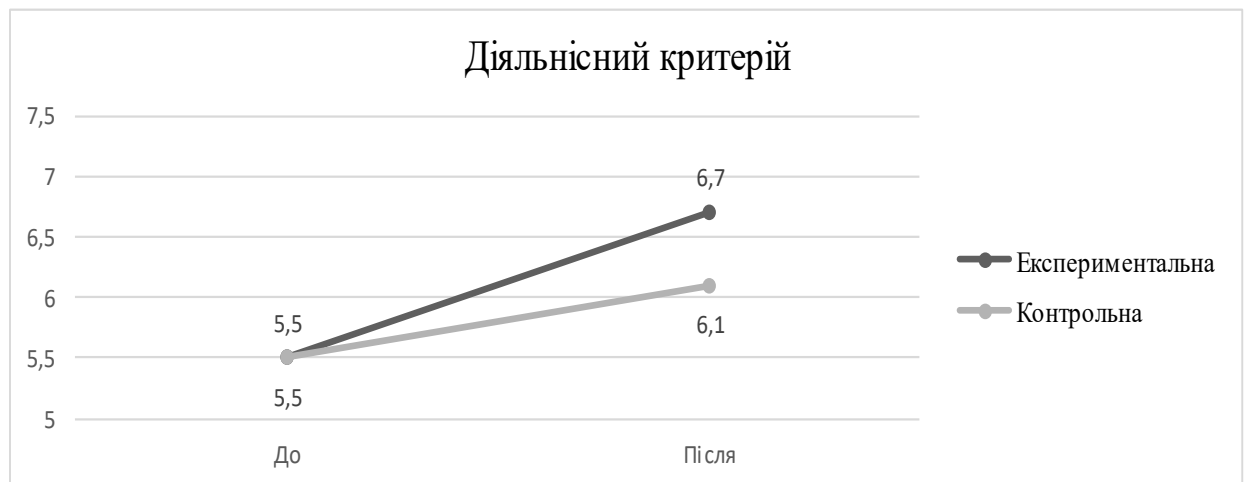

Рис. 3.13. Динаміка зміни середнього показники за діяльнісним критерієм (в експериментальній (n= 70) та контрольній (n=70) групах)

Джерело: складено автором самостійно

Отже, підсумовуючи результати оцінювання рівнів розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності за когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним критеріями, можна узагальнити, що у експериментальній групі відбулися значущі зміни у бік збільшення зацікавленості у волонтерській діяльності, проявів себе у соціальних ініціативах як в університеті, так і поза його межами. В той же час у контрольній групі відбулися незначні зміни щодо зацікавленості у волонтерській діяльності та залучення до соціальних активностей в університеті та поза його межами, що є природнім процесом, оскільки у студентів відбувалось навчання і вони засвоювали нові знання, уміння та навички відповідно до навчальної програми. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що впроваджені нами соціально-педагогічні умови (стимулювання розвитку соціальної активності студентів, залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти; визнання їхніх здобутків) сприяють розвитку особистості студента. Важливо,

що дані позитивні результати були досягнуті завдяки комплексному впливу на всіх рівнях та забезпеченню всіх соціально-педагогічних умов.

Висновки до третього розділу

Вхідне тестування виявило, що контрольна та експериментальна групи продемонстрували подібні результати за когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним критеріями. Більшість респондентів мали середній рівень розвитку знань, мотивації та вмінь долучатись до соціальних ініціатив.

На етапі формувального експерименту була реалізована програма розвитку соціальної активності, що включала як теоретичні, так і практичні компоненти. Теоретичні заняття фокусувалися на розширенні знань про соціальну активність, формуванні внутрішньої мотивації до волонтерської діяльності та заохоченні студентів до ініціювання власних соціальних проєктів. Практична частина програми передбачала залучення студентів до участі в акціях, зустрічах та інших заходах, що сприяло підвищенню їхньої соціальної активності та залученню до волонтерської діяльності.

Підсумки вихідного тестування підтвердили ефективність програми розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Результати порівнянь показників рівнів контрольної (Українського державного університету імені Михайла Драгоманова) та експериментальної (Київського столичного університету імені Бориса Грінченка) груп за когнітивним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним критеріями виявились значущими. Відтак, результати впровадження соціально-педагогічних умов загалом та програми розвитку соціальної активності студентів зокрема є позитивними і вагомими.

Підрахунок результатів здійснено за допомогою програми SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), що дало змогу обрахувати точні результати та підтвердити значущість кожної зміни. Зокрема, середній показник за когнітивним критерієм у контрольній групі на початку

складав 6,4, у експериментальній – 6,5, а після впровадження програми у експериментальній групі цей показник став 8,4, тоді як у контрольній – 7,3. Середній показник за мотиваційно-ціннісним критерієм у контрольній групі на початку складав 6,6, у експериментальній – 6,8, а після проведення програми у експериментальній групі даний показник став 7,9, тоді як у контрольній – 7,1. Середній показник за діяльнісним критерієм у контрольній та експериментальній групах був однаковим – на рівні 5,5. Після реалізації програми у експериментальній групі цей показник став 6,7, тоді як у контрольній – 6,1.

Різниця за кожним з критеріїв є значущою – показник значущості вираховано за критерієм знакових рангів Вілкоксона для пов'язаних вибірок та показником значущості за критерієм U Манна-Уїтні для незалежних вибірок, що свідчить про ефективність запроваджених умов.

Отже, аналіз результатів дослідження підтвердив ефективність визначених та створених соціально-педагогічних умов, підібраних форм та методів роботи і засвідчив важливість реалізації комплексної програми для розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності у закладах вищої освіти.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено узагальнені результати теоретико-емпіричного дослідження щодо розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і надали можливість для формування наступних висновків:

1. На основі теоретичного аналізу наукових та нормативно-правових джерел визначено, що базовими для вивчення соціальної активності особистості є компетентнісний та діяльнісний підходи, а допоміжними – особистісно орієнтований та аксіологічний. Проаналізовано етапи становлення поняття розвитку соціальної активності у закладах вищої освіти (проблематизація, формалізація, систематизація та диверсифікація). Комплексно досліджено питання впливу волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів.

У дисертації розкрито основні поняття дослідження з позиції різних наук, а саме: «соціальна активність», «розвиток соціальної активності», «волонтерська діяльність» та інші. На основі аналізу зазначених дефініцій *розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності* визначено як процес формування знань, навичок та мотивації студентів, необхідних для активного самоствердження та участі у суспільному житті шляхом їх залучення до добровільної неприбуткової соціально спрямованої діяльності. Волонтерська діяльність допомагає студентам сформувати і проявити лідерські якості та внутрішню мотивацію до безкорисних дій, спрямованих на позитивні соціальні зміни.

Проаналізовано, що соціальна активність студентів трансформується відповідно до зовнішніх умов. Так, встановлено, що під час пандемії COVID-19 більшість студентів почали займатись онлайн волонтерством, зросла їхня увага до вразливих категорій населення, зокрема, людей

літнього віку. Під час повномасштабного вторгнення соціальна активність знову зазнала трансформацій – наразі наголос робиться на допомозі військовим та внутрішньо переміщеним особам. Установлено, що ці процеси відбуваються на трьох рівнях – мікрорівні, мезорівні та макрорівні, кожен з яких допомагає реалізувати певну категорію запитів як конкретної особистості, так і загалом громади чи суспільства.

2. Проаналізовано зарубіжний та український досвід волонтерської діяльності як засобу для розвитку соціальної активності студентів у закладі вищої освіти. Встановлено відмінності у підходах українських та зарубіжних науковців до тлумачення змісту поняття «волонтерська діяльність». Зокрема, узагальнено досвід зарубіжних закладів вищої освіти – університетів Іспанії, Великої Британії, США та Чехії щодо розвитку соціальної активності студентів. Відстежено, що Школа волонтерства та соціальної дії (Escuela de Voluntariado y Acción Social) в Іспанії в Universidad Católica de Valencia пропонує університетській спільноті можливість співпрацювати в різних програмах допомоги людям, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. У такий спосіб університет проявляє свою суспільну відповідальність – демонструє студентам реальне життя поза навчальним закладом, де є багато людей, які потребують підтримки та допомоги. У Великій Британії в The University of Manchester діє Volunteer Hub. Волонтерство у цьому закладі надає можливість студентам отримати нагороду Stellify, яка є престижною та може сприяти подальшій кар'єрі випускника університету. У Warner Pacific University Сполучених Штатів Америки кожен студент може знайти низку додаткових заходів, аби навчитися використати свої унікальні таланти та зробити світ кращим для інших за принципом «лідерство-служіння». Волонтерська діяльність студентів Warner Pacific – це робота, спрямована на задоволення реальних потреб громади у місті Портленд і за його межами. University of Ostrava у Чехії пропонує доєднатися до багатьох волонтерських ініціатив, що відповідають спеціальності студентів різних факультетів.

У дисертації наведено приклади успішних моделей залучення студентів до волонтерської діяльності в українських закладах вищої освіти: Херсонському державному університеті, Ніжинському державному університеті, Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара, Комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна академія», Національному університеті «Львівська політехніка», Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка. Визначено, що спільними напрямками волонтерської діяльності для усіх зазначених закладів є допомога людям похилого віку, дітям та молоді, інклюзивне волонтерство, допомога в лікарнях та допомога тваринам, екологічне волонтерство.

Обумовлено, що допомога внутрішньо переміщеним особам наразі є унікальним волонтерським досвідом в межах України. У зв'язку з цим описано досвід волонтерської діяльності українських студентів: плетіння сіток, допомога у зборах на потреби захисників, ліквідація наслідків військових дій та ворожих обстрілів тощо.

3. Критерії розвитку соціальної активності розтлумачено як конкретні ознаки-параметри, за допомогою яких можна виявити реальний стан такої активності. Установлено, що *критеріями* розвитку соціальної активної студентів є: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний. Для кожного критерію зазначено відповідні показники. Зокрема, показниками когнітивного критерію визначено: обізнаність щодо соціальної активності та волонтерської діяльності; мотиваційно-ціннісного – усвідомлення соціальної активності як цінності та мотивації до волонтерської діяльності, заснованої на альтруїзмі та емпатії; діяльнісного – участь у діяльності, що проявляє соціальну активність студента та залучення інших до соціально активної діяльності.

До усіх критеріїв та показників підібрано стандартизовані методики («Діагностика емпатії», «Методика особистісного диференціалу», «Методика на виявлення комунікативних та організаторських здібностей») та розроблено

авторські анкети («Соціальна активність та волонтерство», «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності»). Окремі показники розвитку соціальної активності студентів виявлено за допомогою структурованого інтерв'ю.

Охарактеризовано рівні розвитку соціальної активності студентів: *низький* (студент має низьку обізнаність щодо волонтерства та соціальної активності, відсутню мотивацію та зацікавленість до такого виду діяльності), *середній* (студент має часткову обізнаність щодо соціальної активності та волонтерства, виявляє зацікавленість і часткову мотивацію для залучення до такого виду діяльності та періодично залучається до активностей закладу вищої освіти або поза ним) і *високий* (студент розуміє основи волонтерської діяльності та можливості прояву соціальної активності, усвідомлює соціальну активність як цінність і має високу мотивацію до такої діяльності, активно відвідує й ініціює заходи волонтерського характеру).

4. Соціально-педагогічними умовами розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти визначено сукупність умов і факторів, що спеціально створені закладом вищої освіти для забезпечення сприятливого середовища та успішного розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Основна мета забезпечення соціально-педагогічних умов полягає у наданні підтримки молоді в соціальному середовищі, з урахуванням різноманітних обставин, які впливають на їхнє життя, зокрема, підготовку молоді до самовизначення та активної участі у суспільному житті.

Базуючись на теоретико-методологічному аналізі, вивченні підходів до окреслення соціально-педагогічних умов та результатах пошукового етапу експерименту, ми визначили та обґрунтовали такі *соціально-педагогічні умови* розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти: стимулювання розвитку соціальної активності студентів; залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу

вищої освіти; визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти. Також окреслено шляхи забезпечення кожної з вищеназваних умов. Зокрема, шляхами стимулювання розвитку соціальної активності студентів є: орієнтація суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток соціальної активності студентів; партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу та залучення студентів як учасників до ініціатив закладу вищої освіти. Шляхи залучення студентів до участі у волонтерських ініціативах закладу вищої освіти – залучення студентів до організації конференцій, квестів, станційних експресів, майстер-класів, форум театрів, тренінгових занять як волонтерів заходу; залучення студентів до волонтерської діяльності організацій партнерів та підготовка і менторська підтримка студентів-лідерів, що висловлюють бажання писати власні проекти та втілювати їх. Шляхами визнання здобутків соціально активних студентів у закладі вищої освіти є: зарахування результатів активностей за певні види робіт; додавання балів за волонтерську діяльність та соціальну активність у загальний рейтинг студента, що впливає на отримання стипендії, а також нагородження студентів грамотами та подяками.

5. З урахуванням результатів пошукового та констатувального етапів експерименту впроваджено соціально-педагогічні умови розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Для оптимізації формувального етапу дослідження проведено консультації з викладачами та адміністрацією Київського столичного університету імені Бориса Грінченка щодо важливості надання студентам можливостей з розвитку соціальної активності.

Розроблено та впроваджено програму розвитку соціальної активності студентів, що мала на меті підвищення рівня соціальної активності студентів у волонтерській діяльності. Така програма об'єднала два блоки (теоретичний та практичний) і стала наскрізною для впровадження усіх соціально-педагогічних умов. Заняття теоретичного блоку програми проходили в

аудиторіях Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Під час цих занять студенти мали змогу завдяки інтерактивним формам роботи отримати знання щодо соціальної активності та волонтерської діяльності, емпатії, толерантності, а також сформувані вміння створювати власні волонтерські проекти та презентувати їх.

Практичний блок програми містить виїзні заняття задля використання на практиці отриманих під час занять теоретичного блоку знань та умінь. Прикладами виїзних занять стали: акція «Проти торгівлі людьми», присвячена Європейському дню боротьби з торгівлею людьми (студенти мали можливість долучитися до ходи з парасолями «Заради свободи» й квесту «Протидій – ідентифікуй»); свято для дітей соціально вразливих категорій тощо.

Результати контрольного зрізу щодо рівня соціальної активності учасників контрольної групи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та експериментальної групи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка зафіксували наявність позитивної динаміки у показниках високого та середнього рівнів. Це засвідчило ефективність упроваджених нами соціально-педагогічних умов розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблематики. *Перспективними* можуть вважатися дослідження: впливу на розвиток соціальної активності повномасштабного вторгнення та післявоєнного періоду в Україні; впливу сформованої соціальної активності на подальшу професійну діяльність студента; впровадження програми розвитку соціальної активності у різних закладах вищої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖРЕЛ

1. Аверіна К. С. Теоретико-методологічні засади розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2021. 480 с.
2. Аверіна К. Соціальна активність майбутніх фахівців соціономічних професій: теорія і методологія розвитку : монографія. Мелітополь : Люкс, 2020. 462 с.
3. Активні методи просвітницької діяльності у профілактиці ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки : посіб. для спец. приймальників-розподільників, притулків для неповнолітніх та виховних колоній / ред. Р. Х. Вайноли, Т. Л. Лях. Київ : Ротекс, 2007. 190 с.
4. Активність. *Psych.kiev.ua* – *Вісник психології і соціальної педагогіки*. URL: <https://www.psych.kiev.ua/Активність> (дата звернення: 16.07.2024).
5. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
6. Андрущенко В., Губерський Л., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. Методолого-світоглядний аналіз. Київ : Знання України, 2002. 578 с.
7. Ахновська І., Душак А. Науково-методичні підходи до визначення сутності поняття «розвиток». *Гальчинські читання : зб. матеріалів міжн. наук. конф.* Київ : НІСД, 2023. С. 23–25.
8. Базиленко А. К. Психологічний тренінг соціальної активності студентів: зміст та ефективність застосування в освітньому процесі ВНЗ. *Наука і освіта*. 2016. №9.С. 16–23.

9. Базиленко А. К. Психологічні чинники формування соціальної активності студентської молоді (на прикладі студентського самоврядування) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. 235 с.
10. Базиленко А. К. Теоретичний аналіз чинників формування соціальної активності студентської молоді. *Науковий журнал «ScienceRise»*. 2016. №10/1 (27). С. 23–29.
11. Базиленко А. Аналіз наукових підходів до сутності соціальної активності студентської молоді. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2020. Сер. Педагогіка., № 2. С. 212–217.
12. Байдарова О., Дюльгерова А. Волонтерська діяльність в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Social Work and Education*. 2021 Vol. 8 (3). P. 311–328.
13. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05. Київ, 2007. 563 с.
14. Бибики Д., Савельчук І. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10. No. 1. P. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1>
15. Білодід І. К. Словник української мови : в 11 томах. *УКРЛИТ.ORG*. URL: http://ukrlit.org/slovnnyk/slovnnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh. 41
16. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2008. 247 с.
17. Борбич Н. В. Аналіз рівня сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 36–42.

18. Буйницька М. М. Досвід формування соціальної активності студентської молоді в закладах вищої освіти США. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути* : зб. наук. пр. 2020. С. 110–115.
19. Васильєва М. П. Соціальна активність молоді як умова консолідації суспільства. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеук. наук.-практ. конф. Харків, 2023. С. 43–45.
20. Васильєва М. П., Подберезський М. К. Технології соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія : Педагогіка. 2018. Вип. 24. Т. 1. С. 41–48.
21. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Ч. І. Лондон : Видавництво спілки української молоді, 1952. 256 с.
22. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>
23. Вижва М. Сучасні теорії лідерства: гуманістичний ракурс. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2020 № 47. С. 9–26. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-47.9-26>
24. Використання інтерактивних методів та мультфільмів у профілактиці ризикованої поведінки : метод. посіб. для спец., які працюють з бездоглядними та безпритульними дітьми та підлітками / авт. кол.: Т. В. Журавель, Т. Л. Лях, О. М. Нікітіна та ін.; ред. Т. В. Журавель. Київ : МБФ «СНІД Фонд Схід-Захід», 2010. 168 с.
25. Вікова психологія / авт. кол.: О. Сергєєнкова та ін. Київ : Центр учб. літ., 2023. 376 с.

26. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульнорейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.

27. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку : монографія. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2005. 308 с.

28. Волківська Д. А. *Розвиток лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2016. 455 с.

29. Волонтерська Платформа. *Волонтерська Платформа*. URL: <https://platforma.volunteer.country/> (дата звернення: 16.07.2024).

30. Волонтерські почини 2024 року в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка. *Київський столичний університет імені Бориса Грінченка*. URL: <https://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/volonterskyi-ruk/h/volonterska-diiialnist/8662-volonterski-pochyny-2024.html> (дата звернення: 27.08.2024).

31. Габа І., Марценюк Л. Соціальна активність студентської молоді як складова професійної самореалізації. *Наукові записки*. Серія : Педагогіка і психологія. 2019. Вип. 60. С. 138–143. URL: <https://library.vspu.net>

32. Гевчук Н. С. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх корекційних педагогів до волонтерської діяльності. *Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю*. Кам'янець-Подільський, 2022. С. 43–45.

33. Гевчук Н. С., Жиляк Н. В. Програма дослідження готовності майбутніх корекційних педагогів до волонтерської діяльності. *Інклюзія і суспільство*. 2022. № 1. С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/inclusion-society-2022-1-4>

34. Гевчук Н. С., Жиляк Н. В. Програма розвитку готовності іноземних студентів соціономічних спеціальностей до волонтерської діяльності в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи. 2022. Вип. 88. С. 55–60. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.11>

35. Гевчук Н., Данилюк О. Аналіз освітньо-професійної програми «Соціальна допомога» спеціальності 232 Соціальне забезпечення відповідно до вимог ринку праці. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 2. С. 197–203. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.29>

36. Гевчук Н., Опалюк Т. Волонтерство як чинник формування соціальної активності студентської молоді. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 2. С. 116–125. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.17>

37. Герасимчук А. А., Палеха Ю. І., Шиян О. М. Соціологія : навч. посіб. Київ : Вид-во Європейського університету, 2004. 246 с.

38. Говоруха Н. О. Соціально-педагогічні умови розвитку волонтерського руху в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : дис. ... д-ра філософії : 011. Київ, 2021. 249 с.

39. Гомонюк В. О. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сучасні наукові уявлення. *Europejska nauka XXI powieka – 2013 : materialy IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Przemisl, 2013 Vol. 22. P. 21–26.

40. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

41. Горєлов Д., Корнієвський О. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ, 2015. 36 с.

42. Гребенюк А. А., Шахова О. Г. Волонтерство, як соціальний феномен. *Особистість, суспільство, війна: тези доповідей учасників міжнародного психологічного форуму*. Харків, 2023. С. 60–63.

43. Данильченко Н., Вертель А. Психодіагностика: практикум. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 210. 140 с.
44. Дуля А. В. Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції : дис. ... д-ра філософії зі спеціальності 231 – соціальна робота. Київ, 2023. 355 с.
45. Енциклопедія Сучасної України. Т. 1: «А» / ред. кол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : КБ ЕСУ НАН України, 2001. ISBN 966-02-2075-8. URL: <https://esu.com.ua/article-43541>
46. Зарубінська І. Б. Проблема діагностики соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. №5 (13). С. 1–12. ISSN 2076-8184. URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
47. Ївженко Ю., Кузнецова О. Соціально-педагогічні умови формування соціальної активності студентів у діяльності громадських організацій. *Нові технології навчання*. 2020. № 93. С. 107–117. URL: <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/106>
48. Карпенко О., Остапчук В. Саморозвиток особистості майбутнього фахівця соціальної сфери в умовах освітньо-виховного простору. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 2. С. 57–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.9>
49. Карпенко З. 2-ге вид. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпат. нац. університет ім. Василя Стефаника», 2018. 720 с.
50. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Вища шк., 2005. 343 с.
51. Кизименко Л. Д., Бедна Л. М. Словник-довідник соціального працівника (для студентів та соціальних працівників). Львів : ДЦ МОУ, 2000.

52. Киричук О. В. Формування в учнів активної життєвої позиції. Київ : Радянська школа, 1983. 261 с.

53. Киричук О., Кириленко С. Науково-методичне забезпечення системи національного виховання в освітніх закладах України. *Високі технології виховання : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф.* Харків, 1995. Ч. 1. С. 34–38.

54. Ковтун Н. М. До проблеми визначення поняття «Соціальна активність». *Українська полоністика.* 2014. Вип. 11. С. 129–137.

55. Ковтун Н. Рівні та форми соціальної активності у комунікативному просторі глобалізованого суспільства. *Вісник Львівського університету.* Серія : Філософсько-політологічні студії. 2018. 17. С. 41–47.

56. Кодекс корпоративної культури. *Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.*
URL: <https://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/korporatyvna-kultura-metr-universyty/8516-kodeks-korporatyvnoi-kultury.html> (дата звернення: 11.03.2024).

57. Кожухова Т. В. Особистість. *Фармацевтична енциклопедія.* URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3138/osobistist> (дата звернення: 16.07.2024).

58. Коленіченко Т. І. Методологія дослідження адаптації особистості в нових умовах життєдіяльності. *Соціальна безпека і гуманітарний захист в Україні на початку XXI століття: проблеми теорії і практики : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф.* Чернігів, 2009. С. 55–57.

59. Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради | Запорізька обласна рада. *Запорізька обласна рада Новини.*
URL: <https://zor.gov.ua/komunalna-vlasnist/komunalnyy-vyshchyy-navchalnyy-zaklad-hortytska-nacionalna-navchalno> (дата звернення: 27.08.2024).

60. Косовець В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2009. 204 с.
61. Косовець В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2009. 18 с.
62. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. шк., 1989. 608 с.
63. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 312 с.
64. Кулініченко О. С. Соціальна активність студентів як соціально-педагогічна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2014. Вип. 18. С. 34–39.
65. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : практич. посіб. 3-є вид. Львів : ЛДУБЖД, 2022. 90 с.
66. Литвин А. Типологія поняття «умови» в науково-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журн.* 2013. № 5. С. 9–28.
67. Лютий В., Бозовчук Н. Чинники ризику адиктивної поведінки студентів закладів вищої освіти. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. № 4. С. 44–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.6>
68. Лякішева А. В. Теоретико-методичні засади формування соціальної поведінки студентів у процесі групової взаємодії : автореферат дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05. Київ, 2015. 40 с.
69. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2009. 304 с. 44

70. Макеєв С. О. Соціологія : навч. посіб. Київ : Українська енциклопедія, 1999. 344 с.

71. Матійків І. М. Психологічні умови формування професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2008. 245 с.

72. Мачушник О. Л. Пізнавальна активність у контексті психологічного знання. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2014. 11. С. 73–79.

73. Мельник М. Мотиваційний компонент у структурі готовності обдарованих старшокласників до професійного самовизначення. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2014. Вип. 1. С. 46–51.

74. Мельничук Г. Волонтерство та його розвиток в умовах вищого навчального закладу. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 33. С. 271–276.

75. Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / Т. Журавель та ін. ; ред. Т. І. Сила, Т. Л. Лях. Київ : ФОП Буря О. Д., 2020. 174 с.

76. Мурзіна А. В., Солодюк Н. В. Соціальна активність особистості студентської молоді—пріоритетний напрямок розвитку українського державотворення. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. (4). С. 82–87.

77. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 430 с.

78. Панчук, Н. П. (2018). Особистісно—орієнтований підхід у становленні ціннісної сфери майбутнього компетентнісного фахівця. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (41), 252–262. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-41.252-262>

79. Перелік показників та балів у рейтингу успішності студентів за участь у науковій, науково-технічній, творчій, спортивній діяльності, громадському житті : Рішення Вчен. ради Ун-ту від 25.04.2024 р. Протокол № 6. Київ, 2024. 6 с.

80. Положення про наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Київського столичного університету імені Бориса Грінченка : Конференція трудового колективу Університету від 30.01.2024 р. Протокол № 1. Київ, 2024. 10 с.

81. Положення про правила призначення і виплати стипендій у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка : Рішення Вчен. ради Ун-ту від 21.03.2024 р. Протокол № 2. Київ, 2024. 26 с.

82. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 28 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 16.06.2024).

83. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 01.02.2021).

84. Про волонтерську діяльність. *Херсонський державний університет*. URL: <https://www.kspu.edu/Information/VolunteerActivity/vol.aspx> (дата звернення: 10.02.2024).

85. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України від 12.03.2021 р. № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 11.07.2024).

86. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 16 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.08.2024).

87. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 16.07.2024).

88. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. Вид. 2-ге, випр. 615 с.

89. Радчук Г. Психологічні засади професійного аксіогенезу особистості. *Психологія особистості*. 2012. № 1 (3). С. 138–150.

90. Рижко В. А. Концепція. *Енциклопедія Сучасної України* / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-3256>

91. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / ред. С. Квіта. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2022. 232 с.

92. Романкова Л. Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 54–60. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/pv/3006.pdf>

93. Руденко В. Волонтерство, як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-32>

94. Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді та їхній вплив на побудову успішного майбутнього. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної науково-практичної конференції*. Івано-Франківськ, 2023. С. 222–224.

95. Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у війсьній та післявійсьній період. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9(1). P. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9>
96. Савельчук І. Б. Стратегії адаптації молоді до повоєнного відновлення: перспективи та виклики. *Соціальна робота: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка. Полтава, 2024. С.128–131.
97. Синявський В. В., Сергєєнкова О. П. *Психологічний словник* / ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 336 с.
98. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
99. Сініченко А. С. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери до волонтерської діяльності. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С. 300–303.
100. Словник української мови в 11 томах. Том 8. Київ : Наукова думка, 1977. 631 с.
101. Соловей М. І., Демчук В. С. Організаційні та методичні засади виховної діяльності в Університеті. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2017. № 1. С. 28–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov_2017_1_9.
102. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової, авт. кол.: І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с. ISBN 966-8568-19-2
103. Соціально-інформаційна акція «Проти торгівлі людьми». *Благодійний фонд*. URL: <https://caritas.kyiv.ua/coczialno-informacijna-akcziya-protu-torgivli-lyudmy/> (дата звернення: 26.08.2024).

104. Соціологічний довідник / ред. В. І. Воловича. Київ : Політздат України, 1990. 382 с.
105. Спіріна Т. П. Соціокультурна діяльність, як засіб формування життєвих цінностей молоді у вільний від навчання час. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія : Педагогіка. 2005. 11. С. 138–145.
106. Спіріна Т. П. Програма менторської підтримки вразливих груп населення. *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка*. 2013. № 1. С. 132–137.
107. Студентство. *PSYH.KIEV.UA – Вісник психології і соціальної педагогіки*. URL: <https://www.psyh.kiev.ua/Студентство> (дата звернення: 11.06.2024).
108. Ступак О. Ю. Теоретичні засади використання системного підходу до процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса : ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2019. № 4 (129). С. 33–41.
109. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. Львів : Укр. акад. друкарства, 2005. 360 с.
110. Тараненко Г., Кукіна Н. Соціальна активність особистості як засадничий принцип розбудови громадянського суспільства. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3(9). С. 251–265.
111. Ткачук В. О. Особистісний розвиток : конспект лекцій. Житомир, 2018. 135 с.
112. У Києві відбулася соціально-інформаційна акція «Проти торгівлі людьми» присвячена Європейському дню боротьби з торгівлею людьми. *Благодійний фонд*. URL: <https://caritas.kyiv.ua/u-kyuevi-vidbulasya-soczialno-informaczijna-akczija-proty-torgivli-lyudmy-prysvyachena-yevropejskomu-dnyu-borotby-z-torgivleyu-lyudmy/> (дата звернення: 26.05.2024).

113. У партнерстві з громадою та під керівництвом молоді – у Ніжині запрацював центр життєстійкості «Місце сили». *Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*. URL: <https://www.facebook.com/groups/ndu.gogol/permalink/7518522624839229/> (дата звернення: 09.06.2024).
114. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарука ; НАН України Інститут філософії ім. К. С. Сквороди. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
115. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 320 с.
116. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.
117. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних соціальних впливів суспільства у формуванні громадянськості учнівської молоді : автореферат дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2007. 20 с.
118. Шепелева Н. Формування соціальної активності студентської молоді у просторі закладу вищої освіти. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2021. № 1. С. 63–70.
119. Юрій М. Ф. Людина і світ : підручник. Київ : Дакор, 2006. 460 с.
120. «I Am Most Grateful.» Using Gratitude to Improve the Sense of Relatedness and Motivation for Online Volunteerism / K. Z. Naqshbandi et al. *International Journal of Human–Computer Interaction*. 2020. Vol. 36(14). с 1325–1341. DOI: <https://doi.org/10.1080/10447318.2020.1746061>
121. A cross-cultural examination of student volunteering: Is it all about résumé building / F. Handy et al. *Nonprofit Volunt. Sect. Q.* 2010. Vol. 39. P. 498–523.

122. Activism – Quick search results. *Oxford English Dictionary*. URL: <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=activism> (date of access: 16.07.2024).
123. Arnon L., Almog-Bar M., Cnaan R. A. Volunteer Engageability: A Conceptual Framework. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2023. Vol. 52(6). P. 1633–1659. DOI: <https://doi.org/10.1177/08997640221132499>
124. Bazilenko A. Psychological preparation of students' social activity: the content and effectiveness of its use in the educational process of universities. *Science and education*. 2017. № 11. P. 146–150.
125. Berei E. B. The Social Responsibility among Higher Education Students. *Education Sciences*. 2020. 10(3). P. 66. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci10030066>
126. Bernadowski C., Perry R., Greco R. Improving Preservice Teachers' Self-Efficacy through Service Learning: Lessons Learned. *International Journal of Instruction*. 2012. Vol. 6. № 2. URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/eiji/issue/5137/70001> (date of access: 27.08.2024).
127. Bocsi V., Fényes H., Markos V. Motives of volunteering and values of work among higher education students. *Citizenship, Social and Economics Education*. 2017. 16(2). P. 117–131. URL: <https://doi.org/10.1177/2047173417717061> 57
128. Boichak O., McKernan B. Narratives of Volunteering and Social Change in Wartime Ukraine. *Cultural Sociology*. 2022. Vol. 18. P. 48–71. DOI: <https://doi.org/10.1177/17499755221127877>
129. Brenman M., Sanchez T.W. Social activity . *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. 2023. p. 6496–6500. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_2729 211
130. Brophy A. COVID-19 and charity: volunteering declines, but Brits want to donate | YouGov. *YouGov / What the world thinks*. URL: <https://yougov.co.uk/society/articles/29517-covid-19-and-charity->

volunteering-declines-brits-w (date of access: 27.08.2024).

131. Caballero S. C., Alonso N. Oa., Cerveró G. A., Rodríguez J. M. Motivation to volunteer: adaptation and validation of a questionnaire for undergraduate students. *Rie-Revista De Investigacion Educativa*. 2023. Vol. 41(2). P. 609–625. DOI: <https://doi.org/10.6018/rie.547711>

132. Chang K. F., Yang W. G., Cheng Y. W., Shih I. T. Why Insisting in Being Volunteers? A Practical Case Study Exploring from Both Rational and Emotional Perspectives. *International Journal of Mental Health Promotion*. 2022. Vol. 24(2). P. 219–236. DOI: <https://doi.org/10.32604/ijmhp.2022.018187>

133. Chapman G., Emambocus W., Obembe D. Higher education student motivations for extracurricular activities: evidence from UK universities. *Journal of Education and Work*. 2023. Vol. 36(2). P. 138–152. DOI: <https://doi.org/10.1080/13639080.2023.2167955>

134. Chirinos-Lizarraga C., Reyes-Tejada G., Ventura-León J., Reyes-Bossio M. Artistic techniques-based program to increase emotional intelligence in young volunteers. *Apuntes Universitarios*. 2022. Vol. 12(1). P. 171–189. DOI: <https://doi.org/10.17162/au.v11i5.922>

135. Chuiko O., Kuntsevskaya A., Holotenko A., Dong J. H. Activity-Based Approach In Social Workers' Professional Training. *Propósitos Y Representaciones*. 2021. Vol. 9. P. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1189>

136. Corujo-Vélez M., Gómez-del-Castillo M., Rodríguez-Gallego M., Ordóñez-Sierra R. Evaluation of volunteering satisfaction in Learning Communities: a cross study. *Revista Complutense De Educacion*. 2023. Vol. 34(4). P. 907–918. DOI: <https://doi.org/10.5209/rced.80233>

137. Czarnecki K. M. Aktywność człowieka jako podstawowy potencjał jego rozwoju zawodowego: (zarys problemu). *Problemy Profesjologii*. 2006. № 2. P.71–77.

138. Darwen J., Rannard A.G. Student volunteering in England: a critical moment. *Education + Training*. 2011. Vol. 53(2/3). P. 177–190. DOI: <https://doi.org/10.1108/00400911111115717>

139. Davis C. Global synthesis report : plan of action to integrate volunteering into the 2030 Agenda. London : United Kingdom, 2020. P. 78.

140. Derecskei A., Nagy V. Employee Volunteerism-Conceptual Study and the Current Situation. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(20). P. 8378. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12208378>

141. Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine / T. Liakh et al. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2021. Vol. 3. P. 316–326. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6334> (date of access: 13.07.2023).

142. Dobrovolnické centrum – Portál pro koordinaci pomoci na Ostravské univerzitě. *Dobrovolnické centrum – Portál pro koordinaci pomoci na Ostravské univerzitě*. URL: <https://dobrovolnickecentrum.osu.cz/> (date of access: 27.08.2024).

143. Eliasoph N. The politics of volunteering. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2013. Vol. 25(5). P. 1335–1336.

144. Escuela de Voluntariado y Acción Social. *Universidad Católica de Valencia / UCV*. URL: <https://www.ucv.es/login-ucv?returnurl=/alumnos/escuela-de-voluntariado-y-accion-social/agenda/pid/4672/ev/2/evl/0/categoryid/17/categoryname/formación> (date of access: 27.08.2024).

145. Evans C., Yusof Z. N. The importance of part-time work to UK university students. *Industry and Higher Education*. 2020. P. 095042222098092. URL: <https://doi.org/10.1177/0950422220980920>

146. Evans C., Yusof Z. Volunteering: A viable alternative work experience for university students. *Industry and Higher Education*. 2023. № 37(1). P. 110–120. DOI: <https://doi.org/10.1177/09504222221093180> 109
147. Ferrand-Bechmann D. Bénévolat ou travail gratuit ?. *Revue Projet*. 2017. 357. P. 84–87. URL: <https://doi.org/10.3917/pro.357.0084> 60
148. Figuccio M. J., Johnston M., Kahoot! Predicts exam scores and promotes student engagement. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*. 2022. No. 15(2). P. 170–177.
149. From social integration to health: Durkheim in the new millennium / L. F. Berkman et al. *Social Science & Medicine*. 2000. Vol. 51, no. 6. P. 843–857. URL: [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(00\)00065-4](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(00)00065-4) (date of access: 16.07.2024).
150. Geng Y., Chen Y. F., Huang C. C., Tan Y. F., Zhang C. C., Zhu, S. M. Volunteering, Charitable Donation, and Psychological Well-Being of College Students in China. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 12. P. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.790528>
151. Giancaspro M., Manuti A. Learning to Be Employable Through Volunteering: A Qualitative Study on the Development of Employability Capital of Young People. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.574232>
152. Gray D., Randell J., Manning R., Cleveland M. Helping in times of crisis: Examining the social identity and wellbeing impacts of volunteering during COVID-19. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 2023. P. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1002/casp.2699>
153. Gutzweiler R., Pfeiffer S., In-Albon T. «I can succeed at this»: engagement in service learning in schools enhances university students' self-efficacy. *Studies in Higher Education*. 2022. Vol. 47(12). P. 2539–2552. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2022.2091126>

154. Hameister N., Kelle N., Kausmann C., Karnick N., Arriagada C. Monitoring Civil Society The German Survey on Volunteering 1999-2019. *Soziale Welt-Zeitschrift Fur Sozialwissenschaftliche Forschung Und Praxis*. 2023. Vol. 74(2). P. 294–314. DOI: <https://doi.org/10.5771/0038-6073-2023-2-294>
155. He F. P., Lin B. L., Liu X. T., Mei Y. X., Wang W. N., Zhang Z. X., Wang M. X. Subtypes of nursing students' volunteer motivation in COVID-19: a latent profile analysis. *Bmc Nursing*. 2024. Vol. 23(1). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12912-024-01699-1>
156. Hernández-Carretero M. The Anti-Politics of Inclusion Citizen Engagement with Newcomers in Norway. *Social Anthropology*. 2023. Vol. 31(1). P. 48–66. DOI: <https://doi.org/10.3167/saas.2023.310105>
157. Hirst A. Links between Volunteering and Employability. London, England : Department for Education and Skills, 2001. 68 p.
158. Hokkanen L. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet Rovaniemi. Lapin : Lapin yliopisto, 2014. 229 s. ISSN 0788-7604; ISBN 978-952-484-729-2.
159. Holdsworth C., Brewis G. Volunteering, choice and control: a case study of higher education student volunteering. *Journal of Youth Studies*. 2014. Vol. 17(2). P. 204–219. DOI: <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.815702>
160. Hu J., Zhang T., Wang H., Chen Z., Liu L. Intention patterns predicting college students' volunteer service participation. *Heliyon*. 2023. Vol. 9(11). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e21897>
161. Jackson D., Dean B. Employability-related activities beyond the curriculum: how participation and impact vary across diverse student cohorts. *Higher Education*. 2023. Vol. 86(5). P. 1151–1172. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00966-x>
162. Kariaka I. Value orientations as a factor in the formation of the behavior of psychology students. *Science and education*. 2016. № 9. P. 16–23.

163. Klinkosz W., Iskra J., Artymiak M. Interpersonal competences of students, their interpersonal relations, and emotional intelligence. *Current Issues in Personality Psychology*. 2021. Vol. 9(2). P. 125–134. DOI: <https://doi.org/10.5114/cipp.2021.105733>

164. Kovári E., Raffay-Danyi A. Can festivals bring social change in an ECoC city? Emotional intelligence and willingness to volunteer among university students. *Journal of Policy Research in Tourism Leisure and Events*. 2022. Vol. 14(3). P. 279–295. DOI: <https://doi.org/10.1080/19407963.2022.2087663>

165. Kulinchenko O. S., Vainola R. Kh. Characteristics of the experimental study on assessing the levels of proficiency of student social activity in conditions of higher education institution. *Science and Innovation*. 2019. Vol. 15(6). P. 85–93. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine15.06.085>

166. Lewicka M. Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of environmental psychology*. 2005. Vol. 25. P. 381–395. 43

167. Lyakh T., Spirina T. Rozwój inicjatyw wolontariackich jako narzędzia aktywizacji zasobów ludzkich społeczności lokalnych. *Aktualne problemy społeczne Ukrainy i Polski. Aspekty partnerstwa instytucji państwowych i organizacji pozarządowych*: monografia / ed. by H. Bejger, O. Lisovets, S. Borysiuk. Chełm, 2021. P. 22–30.

168. Maier R., Maier A., Maier C. Volunteering and Prosocial Behaviour. *Brain-Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2021. Vol. 12(3). P. 79–88. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/221>

169. Mak H. W., Fancourt D. Predictors of engaging in voluntary work during the Covid-19 pandemic: analyses of data from 31,890 adults in the UK. *Perspectives in Public Health*. 2020. Vol. 142(5). P. 1–10. DOI: 10.1177/1757913921994146

170. Mantovan N., Sauer R., Wilson J. The Influence of Parenting Styles on Early Adolescence Volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector*

Quarterly. 2023. URL: <https://doi.org/10.1177/08997640231185842> (date of access: 27.08.2024).

171. Marczyńska E. Definition of a War Volunteer. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 2024. Vol. 23(01). P. 2845–2847. DOI: <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.23.1.2315>

172. McIlrath L., Tansey L. Student engagement through volunteering. *Student engagement handbook: Practice in higher education*. 2013. P. 221–227.

173. Moral and patriotic coordinates of volunteer activity as a means of building educational and socio-pedagogical work / R. Zozuliak-Sluchyk et al. *Eduweb*. 2022. Vol. 16 (4). P. 178–191. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.04.15>

174. Müller D., Hameister N., Lux K. Anstoß und Motive für das freiwillige Engagement. *Empirische Studien zum bürgerschaftlichen Engagement*. Wiesbaden : Springer VS, 2017. P. 413–435.

175. Mutawa O. Impact of volunteer management practice on volunteer motivation and satisfaction to enhance volunteer retention : doctor of Philosophy. Brunel, 2015. 308 p.

176. Necherda V., Bezruk K., Petrochko Z., Kyrychenko V., Denysiuk O. Formation of Socially Successful Personality of Adolescent Pupils by Means of Gamification (Kyiv City, Ukraine). *International Journal of Research in E-learning*. 2024. P. 1–21.

177. Not just making tea : reinventing work experience - Digital Education Resource Archive (DERA). *Welcome to Digital Education Resource Archive (DERA) - Digital Education Resource Archive (DERA)*. URL: <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/19359> (date of access: 27.08.2024).

178. Nowakowska I. Prosociality in relation to developmental tasks of emerging adulthood. *Psychologia Rozwojowa*. 2020. Vol. 25(4). P. 15–25. DOI: <https://doi.org/10.4467/20843879PR.20.024.13432> 139

179. Nowakowska I. Volunteerism in the last year as a moderator between empathy and altruistic social value orientation: an exploratory study. *Current Issues in Personality Psychology*. 2022. Vol. 10(1). P. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.5114/cipp.2021.108258>

180. Nursey-Bray M., Masud-All-Kamal M., di Giacomo M., Millcock S. Building community resilience through youth volunteering: towards a new model. *Regional Studies Regional Science*. 2022. Vol. 9(1). P. 242–263. DOI: <https://doi.org/10.1080/21681376.2022.2067004>

181. Ovcharova V., Boiko G., Kulyk M., Butchenko T., Kupina L. Volunteering as a technology for involving public activity and a factor of influence on the career strategies of youth. *Eduweb-Revista De Tecnologia De Informacion Y Comunicacion En Educacion*. 2022. Vol. 16(3). P. 294–312. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.03.22>

182. Oxford Dictionary of English, 3rd Edition: 350000 entries / ed. by Angus Stevenson. Oxford University Press, 2010. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/activism?q=activism> (date of access: 16.07.2024).

183. Panet-Raymond J., Rouffignat J., Dubois L. Le bénévolat comme passage vers le développement social. *Nouvelles pratiques sociales*. 2002. 15 (2). P. 104–119. URL: <https://doi.org/10.7202/008918a>

184. Paull M., Omari M., MacCallum J. Matching expectations for successful university student volunteering. *Education + Training*. 2017. Vol. 59(2). P. 122–134. DOI: <https://doi.org/10.1108/ET-03-2016-0052>

185. Pickard B., Rushton R. Investigating the impact of volunteering with Melody Music Birmingham on the professional development and career pathways of Royal Birmingham Conservatoire students. *British Journal of Music Education*. 2023. Vol. 40(2). P. 220–233. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0265051722000237>

186. Prince W., Piatak J. By the Volunteer, For the Volunteer: Volunteer Perspectives of Management Across Levels of Satisfaction. *Nonprofit*

and Voluntary Sector Quarterly. 2023. Vol. 52(5). P. 1191–1209. DOI: <https://doi.org/10.1177/08997640221127974>

187. Przygoda W. Volunteering as an Instrument for Preparing Young People for Christian Marriage and Family Life. *Religions*. 2023. Vol. 14, no. 9. P. 1150. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel14091150>

188. Radovanovic B. Volunteering and helping in Serbia: Main characteristics. *Sociologija*. 2019. Vol. 61, no. 1. P. 133–152. DOI: <https://doi.org/10.2298/soc1901133r>

189. Radulescu V. Student Volunteering, a Modern Education Opportunities for Children from Disadvantaged Families. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14(4). P. 248–263. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4Sup1/670>

190. Resch K., Knapp M., Schritteser I. How do universities recognise student volunteering? A symbolic interactionist perspective on the recognition of student engagement in higher education. *European Journal of Higher Education*. 2022. Vol. 12(2). P. 194–210. DOI: <https://doi.org/10.1080/21568235.2021.1919170>

191. Search | Національний університет «Львівська політехніка». / *Національний університет «Львівська політехніка»*. URL: <https://lpnu.ua/search/node?keys=волонтер&page=5> (дата звернення: 27.08.2024).

192. Search for opportunities | The University of Manchester Volunteer Hub. *Volunteer Hub | The University of Manchester Volunteer Hub*. URL: <https://find-volunteering.manchester.ac.uk/opportunities> (date of access: 27.08.2024).

193. Service Learning | Warner Pacific University. *Warner Pacific University*. URL: <https://www.warnerpacific.edu/student-success-engagement/service-learning/> (date of access: 27.08.2024).

194. Srce puno osmjeha. *Udruzenje Gradana*. URL: <http://srcepunoosmjeha.ba/> (date of access: 25.03.2024).
195. State of the world's volunteerism report, 2011: universal values for global well-being / R. Leigh et al. Bonn, Germany : United Nations Volunteers, 2011. 121 p.
196. Sumarmi N., Sahrina A., Aliman M. The Effect of Environmental Volunteer Integrated with Service Learning (EV_SL) to Improve Student's Environment Care Attitudes and Soft Skills. *Pegem Egitim Ve Ogretim Dergisi*. 2022. Vol. 12(1). P. 168–176. DOI: <https://doi.org/10.47750/pegegog.12.01.16>
197. Teacher Education, Community Service Learning and Student Efficacy for Community Engagement / J. Butcher et al. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*. 2003. Vol. 31, no. 2. P. 109–124. DOI: <https://doi.org/10.1080/13598660301612>
198. The impact of social activities, social networks, social support and social relationships on the cognitive functioning of healthy older adults: a systematic review / M. E. Kelly et al. *Systematic Reviews*. 2017. Vol. 6, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s13643-017-0632-2> (date of access: 16.07.2024).
199. The Problems of Professional Training of Future Social Workers for Research Activities / O. Povidaichyk et al. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14(4). P. 94–120. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4/631>
200. Thompson D.W. How valuable is 'short project' placement experience to higher education students. *Journal of Further and Higher Education*. 2017. Vol. 41(3). P. 413–424. DOI: <https://doi.org/10.1080/0309877X.2015.1117601>
201. Turcotte M. Le bénévolat and les dons de bienfaisance au Canada : Volunteering and charitable giving in Canada. Ottawa, Ontario, 2015. 19 s.
202. Vankova K. Volunteering of Students of Helping Professions in Pandemic Times at the Faculty of Social Sciences and Health Care, CPU in Nitra, Slovakia. *Clinical Social Work and Health Intervention*. 2022.

Vol. 13(3). P. 59–66. DOI: https://doi.org/10.22359/cswhi_13_3_09

203. Vecina M. L., Buonomo I., Benevene P. The Role of the Quiet Ego in Promoting Benefits from Social Participation: A Win-win Game for Sustained Social Participation. *Journal of Happiness Studies*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s10902-023-00691-x> (date of access: 27.08.2024).

204. Volunteers. *The University of Manchester* URL: <https://www.volunteers.manchester.ac.uk/> (date of access: 27.08.2024).

205. Willingness of Nepalese medical and nursing students to volunteer during COVID-19 pandemic: A single-centered cross-sectional study / P. Karki et al. *Annals of Medicine and Surgery*. 2021. Vol. 72. P. 103056. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amsu.2021.103056>

206. Young B. Benefits of Volunteerism: From Extracurricular to Service Learning and Beyond. *International Journal of Art & Design Education*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1111/jade.12475> (date of access: 27.08.2024).

207. Youth & COVID-19: Impacts on jobs, education, rights and mental well-being. *International Labour Organization*. URL: <https://www.ilo.org/publications/youth-covid-19-impacts-jobs-education-rights-and-mental-well-being> (date of access: 27.08.2024).

208. Zalewska A. M. Citizenship activity in emerging adults: the role of self-esteem, social skills, and well-being. *Current Issues in Personality Psychology*. 2023. Vol. 11(2). P. 108–120. DOI: <https://doi.org/10.5114/cipp/156763>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні

Вітаємо!

Шановний(-на) учаснику(-це) опитування!

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка проводить дослідження на тему: "Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності"

Просимо Вас відверто відповісти на представлені нижче питання.

Анкетування є анонімним і отримані дані будуть використані тільки в узагальненому вигляді.

Заповнення анкети займе біля 10 хвилин.

Нам дійсно цікава Ваша думка!

Відкриті для питань та пропозицій: a.kotelevets@kubg.edu.ua

a.kotelevets@kubg.edu.ua [Змінити обліковий запис](#)

Спільно не використовується

Зірочка (*) указує, що запитання обов'язкове

Оберіть, будь ласка, Ваш заклад вищої освіти: *

Вибрати

Якщо Вашого ЗВО немає у переліку, напишіть назву тут. Дякуємо!

Ваша відповідь

Будь ласка, вкажіть курс на якому Ви зараз навчаєтесь: *

- 1 курс (бакалаврат)
- 2 курс (бакалаврат)
- 3 курс (бакалаврат)
- 4 курс (бакалаврат)
- 5 курс (1 курс магістратури)
- 6 курс (2 курс магістратури)

Спеціальність, за якою Ви навчаєтесь, відноситься до: *

- гуманітарних (філософія, філологія, історія, мистецтвознавство тощо)
- природничо-математичних (математика, інформатика, фізика, хімія, біологія тощо)
- технічних (інженерні спеціальності)
- соціальних (психологія, соціологія, політологія, економіка, менеджмент, педагогіка, соціальна робота, фізичне виховання тощо)
- Інше: _____

Будь ласка, вкажіть Вашу стать: *

- чоловіча
- жіноча
- бажаю не зазначати

Скільки Вам років на момент опитування? *

- 17
- 18-21
- 22-24
- 25-30
- 31-35
- 36-40
- 41-50
- 51 +

Який ваш сімейний стан? *

- не одружений/ незаміжня
- одружений/ заміжня
- перебуваю у цивільному шлюбі
- перебуваю у тривалих стосунках, але разом з партнером (партнеркою) не проживаю
- наразі без партнера / партнерки

Чи є у вас діти? *

- так
- ні
- в очікуванні (ви або ваша партнерка при надії)

Ваше місце проживання: *

- разом з батьками
- живу в гуртожитку
- орендую самостійно / з друзями
- у родичів
- у власній квартирі
- проживаю закордоном

Чим Ви займаєтесь у вільний від навчання час? *

	так	ні
Додатково навчаюсь, займаюсь самоосвітою (тренінги, навчальні курси, тощо)	☐	☐
Відпочиваю з друзями	☐	☐
Сиджу сам(-а) вдома (читаю, дивлюся телевізор, відео тощо)	☐	☐
Відвідную гуртки, творчі студії	☐	☐
Займаюсь домашнім господарством	☐	☐
Підробляю	☐	☐
Займаюсь спортом	☐	☐
Займаюсь улюбленою справою (хобі)	☐	☐
Граю в ігри на комп'ютері, телефоні тощо	☐	☐
Проводжу час із сім'єю	☐	☐

Чи берете Ви участь у заходах, що організує Ваш університет? *

(заходи до тематичних днів, заходи від студентського самоврядування чи наукового товариства тощо)

- так, часто беру участь
- так, кілька разів брав/ла участь
- ні, але планую
- ні, не планую

Просимо Вас відповісти на ряд запитань, що стосуються соціальної активності

Соціальна активність - це: *

(які у вас асоціації викликає дане поняття)

	так, це одна з обов'язкових складових	так, можливо це є складовою	ні, це не обов'язково є проявом соціальної активності
волонтерство	☐	☐	☐
втілювати соціальні проекти	☐	☐	☐
лідерство	☐	☐	☐
у критичній ситуації взяти відповідальність на себе	☐	☐	☐
Бути організатором громадських ініціатив та проектів	☐	☐	☐
Брати участь у громадських ініціативах та проектах	☐	☐	☐
Брати участь у політичному житті громади (міста, країни)	☐	☐	☐
Брати участь у творчих заходах громади (міста, країни)	☐	☐	☐
Бути гарним організатором	☐	☐	☐
допомагати іншим	☐	☐	☐

Як Ви оцінюєте вплив соціальної активності на розвиток особистості студента? *

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Не є важливим для формування особистості Має суттєвий вплив на формування особистості

Який напрямок соціальної активності Ви обрали після початку повномасштабного вторгнення? *

- За запитом знаходження необхідних ресурсів та перенаправлення до потребуючих (від продуктів харчування до побутової техніки)
- Збір та переказ коштів на потреби ЗСУ, ВПО та ін.
- Робота з дітьми (допомога в організації дозвілля та ін.)
- Боротьба у інфопросторі - бан фейків та інших ресурсів, що розпалюють ворожнечу
- Психологічна підтримка (онлайн або у телефонному режимі)
- Онлайн волонтерство (будь-який вид онлайн волонтерства)
- Допомога у гуманітарному штабі волонтерської організації або просто вашої громади
- Автоволонтерство
- Допомога ВПО (пошук варіантів житла, роботи, речей першої необхідності та ін.)
- Тільки планую долучитись

Що, на Вашу думку, може стати перешкодою для соціальної активності? *

- Обмеженість вільного часу (часу вистачає лише на необхідні речі)
- Немає внутрішнього ресурсу (енергії на щось окрім необхідних речей)
- Не розуміння навіщо це треба
- Інше: _____

Чи вважаєте Ви волонтерство одним з проявів соціальної активності особистості? *

- так
- соціально активна людина не завжди йде волонтерувати
- ні
- волонтерство може бути проявом соціальної активності, але не завжди
- не знаю

Чи є волонтерські ініціативи від адміністрації закладу, до яких залучають студентів? *

- так
- ні
- не знаю

Чи є у Вашому закладі Школа волонтерів? *

- так
- ні
- не знаю

Чи підтримує адміністрація закладу ініціативи студентів (громадські, соціальні, культурні, спортивні, освітні, волонтерські тощо)? *

- так
- ні
- не знаю

Чи у Вашому навчальному плані є дисципліни, що у своїй назві чи модулях розкривають тему волонтерської діяльності та соціальної активності? (можливо ще не було, але на старших курсах мають бути) *

- так
- ні
- не знаю

На Вашу думку, для чого студентська молодь займається волонтерською діяльністю? *

(оберіть, стільки відповідей, скільки вважаєте потрібним)

- Розуміє що таким чином може на щось вплинути
- Розширює коло однодумців у темі яка є важливою для нього/неї
- Вачить перспективи для подальшого кар'єрного зросту
- Хоча отримати бонуси за волонтерство у навчанні
- Шукає самореалізації та завдяки волонтерству хоче краще розуміти себе
- Має багато вільного часу

Чи хотіли б Ви відвідати заняття щодо розвитку соціальної активності, зокрема волонтерської діяльності, що проходили б у Вашому ЗВО? *

- так
- ні
- не знаю

Як Ви оцінюєте свій рівень соціальної активності? *

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Низький рівень соціальної активності	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Високий рівень соціальної активності

Як Ви оцінюєте вплив соціальної активності на розвиток вашої особистості? *

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Не є важливим для формування особистості	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Має суттєвий вплив на формування особистості

Як часто ви протягом останнього року *

	щотижня	щомісяця	рідше ніж щомісяця	одного разу	ніколи
Займалися волонтерством	☐	☐	☐	☐	☐
Брали участь у колективній творчості	☐	☐	☐	☐	☐
Брали участь у політичних/ громадських заходах	☐	☐	☐	☐	☐
Брали участь у спортивних змаганнях	☐	☐	☐	☐	☐
Висловлювали свою думку щодо соціальних, політичних чи культурних питань на форумах в Інтернеті, в соціальних мережах, писали блоги	☐	☐	☐	☐	☐
Займалися прибиранням свого міста або села, озелененням громадських територій тощо	☐	☐	☐	☐	☐
Готували публікації у ЗМІ	☐	☐	☐	☐	☐
Підтримували сусідів, які не можуть самі за собою доглядати, робити покупки	☐	☐	☐	☐	☐
Брали участь в наукових дослідженнях соціальних проблем в якості дослідника або респондента	☐	☐	☐	☐	☐

Як Ви оцінюєте свій рівень знань щодо можливостей реалізації себе завдяки: *

	знаю багато	хочу дізнатись більше	нічого не знаю і не хочу дізнаватись
соціальної активності	☐	☐	☐
волонтерської діяльності	☐	☐	☐

Які можливості чи ініціативи ви б хотіли бачити для підтримки та розвитку соціальної активності серед студентів у Вашому навчальному закладі? (оберіть, будь ласка, 1-3 відповіді) *

- тренінгову програму з серії занять, що б допомогла розвинути соціальну активність
- точкові заходи для підтримки мотивації бути соціально активними
- заходи, де будуть розкриватися актуальні питання щодо волонтерської діяльності та соціальної активності (створення проєктів, висвітлення можливостей)
- не думаю, що такі заходи потрібні - ті хто хоче роблять все і без заходів

Чи займаєтесь Ви волонтерством (або займались, навіть разово) *

- так
- ні

Волонтерство A ...
Опис (необов'язково)
<p>Вкажіть, будь ласка, коли Ви почали свій шлях волонтера? *</p> <p>☐ як тільки дізнався про таку можливість</p> <p>☐ як прийшов/ла в університет</p> <p>☐ у 2014 році (після початку вторгнення)</p> <p>☐ після 24 лютого 2022 року (після початку повномасштабного вторгнення)</p>
<p>Що спонукало Вас почати волонтерувати? * (оберіть, будь ласка, 1-3 відповіді)</p> <p>☐ Не міг/могла сидіти без діла - був вільний час (сам знайшов волонтерські ініціативи та доєднавс...</p> <p>☐ Пішов/ пішла за компанію (друзі запропонували долучитись)</p> <p>☐ Після 24 лютого 2022 року вирішив робити все можливе від мене аби наблизити перемогу</p> <p>☐ Запропонували доєднатись до волонтерства в університеті (куратор, студентський актив тощо)</p> <p>☐ Запропонували доєднатись до волонтерства в університеті "Школа волонтерів"</p> <p>☐ Хотів/ла допомагати певній категорії (тваринам, людям похилого віку, дітям, тощо) тому шукав/л...</p> <p>☐ Інше...</p>
<p>Опишіть, будь ласка, свій волонтерський досвід у кількох реченнях. *</p> <p>Текст запитання з довгими відповідями</p> <p>.....</p>
<p>Надаю згоду на обробку моїх відповідей та використання їх для проведення дослідження *</p> <p>☐ Так</p>

Волонтерство у перспективі

Опис (необов'язково)

Якщо Вам запропонують взяти участь у волонтерській ініціативі за яких умов Ви погодитесь? *

(оберіть, будь ласка, 1- 3 відповіді або напишіть ваш варіант)

- Погоджусь, адже мені цікаво спробувати щось нове
- Погоджусь, незалежно від теми, але якщо буду з другом
- Погоджусь, якщо буде цікава тема
- Погоджусь, якщо отримаю за це якісь приємні бонуси (у вигляді балів / сертифікату / мерчу тощо)
- Не погоджусь взагалі
- Інше...

Що саме Вам заважає досягти до волонтерської діяльності? *

- немає вільного часу - маю навчатись / працювати
- не бачу сенсу у волонтерській діяльності
- немає компанії для волонтерства
- мені ніхто не пропонував / не знаю як досягти
- Інше...

Надаю згоду на обробку моїх відповідей та використання їх для проведення дослідження *

- Так

ДОДАТОК Б

Анкета

«Соціальна активність та волонтерство»

Вітаємо!

Шановний(-на) учаснику(-це) опитування!

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка проводить *дослідження на тему: «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності».*

Просимо Вас відверто відповісти на представлені нижче запитання.

Нам дійсно важлива Ваша думка!

ПІБ _____

Що таке волонтерство?

1. Безоплатна допомога родичам
2. Добровільна безоплатна діяльність на благо інших людей або суспільства в цілому
3. Професійна діяльність, пов'язана з наданням допомоги тим, хто потребує
4. Соціальний проєкт
5. Організація власного бізнесу для благодійних цілей

Які основні принципи волонтерства? (оберіть всі відповідні варіанти)

1. Добровільність
2. Матеріальна винагорода
3. Безоплатність
4. Професійний розвиток

Які основні види волонтерської діяльності? (оберіть кілька відповідей, якщо є така необхідність)

1. Соціальна допомога
2. Екологічні проєкти

3. Освітні ініціативи
4. Соціально відповідальний бізнес
5. Донатити на ЗСУ
6. Допомога ВПО

Як Ви розумієте поняття «соціальна активність»?

1. Активна участь у житті суспільства, спрямована на покращення умов життя для себе та інших
2. Будь-які дії, які людина здійснює поза межами свого дому
3. Відвідування громадських заходів та свят
4. Відпочинок з друзями
5. Інше: _____

Які з наведених нижче видів діяльності Ви вважаєте проявом соціальної активності? (Оберіть кілька відповідей)

1. Волонтерство
2. Участь у студентських організаціях
3. Зайняття спортом
4. Допомога родичам і друзям
5. Участь у політичних акціях
6. Участь у громадських ініціативах
7. Організація благодійних акцій
8. Ведення особистого блогу
9. Інше: _____

Які групи населення займаються соціальною активністю? (оберіть кілька відповідей, якщо є така необхідність)

1. Молодь
2. Люди середнього віку
3. Пенсіонери

Як впливає технологізація (перехід в онлайн) на волонтерську діяльність?

1. Створює нові можливості для залучення волонтерів
2. Допомогає ефективніше організовувати проекти
3. Розширює аудиторію волонтерських ініціатив
4. Не має значного впливу
5. Знижує якість взаємодії між волонтерами
6. Унеможлиблює волонтерство
7. Створює труднощі у пошуку волонтерів
8. Знижує мотивацію до волонтерства

Чи є соціальна активність обов'язковою складовою громадянського суспільства?

1. Так, це важлива складова розвитку суспільства
2. Ні, це не є обов'язковим
3. Можливо, в залежності від країни
4. Соціальна активність важлива лише у кризові часи

Якого числа відзначають міжнародний день волонтера?

1. 8 грудня
2. 5 жовтня
3. 8 листопада
4. 5 грудня

Чи може соціальна активність сприяти професійному розвитку?

1. Так, допомагає здобути нові навички та досвід
2. Ні, соціальна активність відволікає від кар'єрного зростання
3. Можливо, але це залежить від конкретної діяльності
4. Соціальна активність не пов'язана з професійним розвитком
5. Свій варіант

Надаю згоду на обробку моїх відповідей та використання їх для проведення дослідження

Таблиця обрахунку результатів анкети «Соціальна активність та волонтерство»

Запитання	Кіл-ть балів за відповідь
Що таке волонтерство?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Які основні принципи волонтерства?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Які основні види волонтерської діяльності?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Як Ви розумієте поняття «соціальна активність»?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Які з наведених нижче видів діяльності Ви вважаєте проявом соціальної активності?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Які групи населення займаються соціальною активністю?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Як впливає технологізація (перехід в онлайн) на волонтерську діяльність?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Чи є соціальна активність обов'язковою складовою громадянського суспільства?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Як соціальна активність впливає на самореалізацію особистості?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Якого числа відзначають міжнародний день волонтера?	Правильно – 1 бал, ні – 0 балів
Чи може соціальна активність сприяти професійному розвитку?	Не було оцінено у балах але важливо для загального аналізу

Джерело: складено автором самостійно

ДОДАТОК В

Сценарій структурованого інтерв'ю

Добрий день! Дякую, що погодилися взяти участь в інтерв'ю. Мене звати Анастасія, і я досліджую розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності.

1. Що для Вас означає волонтерська діяльність? Як Ви її визначаєте?

2. Як ви вважаєте, які основні цілі волонтерської діяльності?

3. Що для Вас означає соціальна активність?

4. Чи вважаєте Ви волонтерство одним з проявів соціальної активності особистості?

- Так
- Соціально активна людина не завжди йде волонтерувати
- Ні
- Волонтерство може бути проявом соціальної активності, але не

завжди

5. Які знання та навички потрібні для успішного волонтерства?

(оберіть кілька відповідей, якщо є така необхідність)

- Знання про соціальні проблеми
- Комунікативні навички
- Лідерські якості

6. Які навички Ви набули під час волонтерської діяльності?

7. Що для вас значить бути толерантною людиною?

8. Які знання або навички Ви хотіли б отримати для більш ефективної участі у волонтерських проєктах?

9. Якби у Вас була можливість створити власний волонтерський проєкт, якою б була його мета і на кого б він був спрямований?

10. Чи вважаєте Ви, що освіта та тренінги можуть допомогти підготувати студентів до волонтерства?

Дякую Вам за Ваші відповіді та участь у цьому інтерв'ю. Ваша думка дуже цінна для нашого дослідження.

Таблиця обрахунку результатів структурованого інтерв'ю

Запитання	Кіл-ть балів за відповідь
Що для Вас означає волонтерська діяльність? Як Ви її визначаете?	Якщо студент може описати своїми словами, що це – то 1 бал Якщо студент відповідає, що не знає, або відповідь не вірна – 0 балів
Як Ви вважаєте, які основні цілі волонтерської діяльності?	Якщо студент може описати своїми словами, що це – то 1 бал Якщо студент відповідає, що не знає, або відповідь не вірна – 0 балів
Що для Вас означає соціальна активність?	Якщо студент може описати своїми словами, що це – то 1 бал Якщо студент відповідає, що не знає, або відповідь не вірна – 0 балів
Чи вважаєте Ви волонтерство одним з проявів соціальної активності особистості?	Так – 1 бал (та інші варіанти) Ні – 0 балів
Які знання та навички потрібні для успішного волонтерства?	Якщо студент може описати своїми словами, що це – то 1 бал Якщо студент відповідає, що не знає, або відповідь не вірна – 0 балів
Які навички Ви набули під час волонтерської діяльності?	1 бал – студент описує досвід 0 балів – не волонтеровав
Що для Вас значить бути толерантною людиною?	Якщо студент може описати своїми словами, що це – то 1 бал Якщо студент відповідає, що не знає, або відповідь не вірна – 0 балів
Які знання або навички Ви хотіли б отримати для більш ефективної участі у волонтерських проєктах?	Якщо студент висловлює свою думку чітко – 1 бал Якщо студент відповідає, що не хоче нічого вдосконалювати – 0 балів
Якби у Вас була можливість створити власний волонтерський проєкт, якою б була його мета і на кого б він був спрямований?	Якщо студент висловлює бажання створити власний проєкт та вже має плани щодо нього – 2 бали Якщо студент висловлює бажання щодо участі у проєкті – 1 бал Якщо студент не бажає дослудуватись до даної діяльності взагалі – 0 балів
Чи вважаєте Ви, що освіта та тренінги можуть допомогти підготувати студентів до волонтерства?	Не було оцінено у балах, але важливо для загального аналізу

Джерело: складено автором самостійно

ДОДАТОК Г

Анкета

«Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності»

Вітаємо!

Шановний(-на) учаснику(-це) опитування!

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка проводить *дослідження на тему: «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності».*

Просимо Вас відверто відповісти на представлені нижче запитання.

Нам дійсно важлива Ваша думка!

ПІБ _____

Чи маєте Ви досвід волонтерської діяльності?

- Так
- Ні

Якщо так, скільки часу Ви присвячуєте волонтерству на місяць?

1. Менше 5 годин
2. 5-10 годин
3. Більше 10 годин
4. Не присвячую взагалі

В якій сфері волонтерства Ви найбільше зацікавлені? (оберіть кілька відповідей, якщо є така необхідність)

1. Допомога ВПО
2. Допомога ЗСУ
3. Екологічне волонтерство
4. Допомога людям літнього віку
5. Соціальна підтримка вразливих категорій населення
6. Допомога дітям
7. Не зацікавлений у волонтерстві

Що мотивує Вас до участі в соціальних ініціативах та волонтерстві? (оберіть кілька відповідей, якщо є така необхідність)

1. Бажання допомогти іншим
2. Можливість отримати новий досвід
3. Бажання зробити внесок у розвиток суспільства
4. Бажання наблизити перемогу України
5. Можливість розширити коло однодумців у важливій для мене темі
6. Бажання отримати досвід для подальшого працевлаштування
7. Можливість самореалізації
8. Нічого не мотивує
9. Свій варіант _____

Що є одним із найвагоміших мотивів до волонтерської діяльності ?

1. Покращення якості життя як благоотримувачів, так і волонтерів
2. Вираження творчої натури
3. Встановлення нових зв'язків та поява нових контактів, які в подальшому допоможуть у працевлаштуванні
4. Розширення власного світогляду
5. Набуття знань і практичних навичок

Наскільки часто Ви берете участь у соціальних ініціативах та волонтерських заходах, організованих Вашим університетом?

1. Дуже часто
2. Часто
3. Кілька разів брав/ла
4. Ні, але планую
5. Ні, не планую

Чи хотіли б Ви більше залучатися до соціальної активності у вашій громаді?

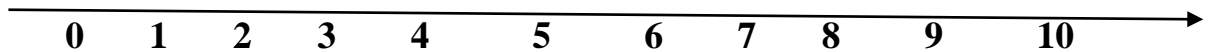
- Так
- Ні
- Не знаю

Що перешкоджає Вам займатись волонтерською діяльністю?

(оберіть кілька відповідей, якщо є така необхідність)

1. Обмеженість вільного часу (часу вистачає лише на необхідні речі)
2. Немає внутрішнього ресурсу (енергії на щось, окрім необхідних речей)
3. Нерозуміння, навіщо це треба (брак мотивації)
4. Недостатні знання про можливості волонтерства
5. Відсутність компанії для волонтерства
6. Нічого не заважає

Наскільки важливим для Вас є сприяння розвитку суспільства через волонтерську діяльність та участь у різних видах соціальної активності?

0 – Не важливо, не вважаю це чимось необхідним

10 – Важливо, бо від цього залежить розвиток країни в цілому

Чи вважаєте Ви, соціальну активність цінністю, яка є важливою для особистості? (напишіть пару речень для підтвердження вашого вибору)

Так,

чому _____

Ні,

чому _____

Чи вважаєте ви, що заклад вищої освіти може сприяти залученню студентів до соціальної активності та волонтерської діяльності?

- Так
- Ні

Як Ви оцінюєте важливість особистих цінностей у прийнятті рішення про участь у волонтерській діяльності?

- Важливо
- Не важливо

Як Ви вважаєте, що може змотивувати більше студентів до участі у волонтерській діяльності?

Надаю згоду на обробку моїх відповідей та використання їх для проведення дослідження

Таблиця обрахунку результатів анкети «Мотиваційно-ціннісні орієнтири студентів щодо соціальної активності у волонтерській діяльності»

Запитання	Кіл-ть балів за відповідь
Чи маєте Ви досвід волонтерської діяльності?	Якщо так – 1 бал, ні – 0 балів
Якщо так, скільки часу Ви присвячуєте волонтерству на місяць?	1 за всі відповіді 0 за відповідь «не присвячую взагалі»
В якій сфері волонтерства Ви найбільше зацікавлені?	1 за всі відповіді 0 за відповідь «незацікавлений (а)»
Що мотивує Вас до участі в соціальних ініціативах та волонтерстві?	1 за всі відповіді 0 за відповідь «нічого не мотивує»
Що є одним із найвагоміших мотивів до волонтерської діяльності ?	1 за правильну відповідь 0 за всі інші
Наскільки часто Ви берете участь у соціальних ініціативах та волонтерських заходах, організованих Вашим університетом?	Дуже часто, часто, кілька разів – 1 бал Ні – 0 балів
Чи хотіли б Ви більше залучатися до соціальної активності у вашій громаді?	Так – 1 бал Ні – 0 балів
Що перешкоджає Вам займатись волонтерською діяльністю	Нічого не заважає – 1 бал Всі інші відповіді – 0 балів
Наскільки важливим для Вас є сприяння розвитку суспільства через волонтерську діяльність та участь у різних видах соціальної активності?	0-4 – 0 балів 5-10 – 1 бал
Чи вважаєте Ви соціальну активність цінністю, яка є важливою для особистості?	Так – 1 бал Ні – 0 балів
Чи вважаєте Ви, що заклад вищої освіти може сприяти залученню студентів до соціальної активності та волонтерської діяльності?	Не було оцінено у балах, але важливо для загального аналізу
Як Ви оцінюєте важливість особистих цінностей у прийнятті рішення про участь у волонтерській діяльності?	Не було оцінено у балах, але важливо для загального аналізу
Як Ви вважаєте, що може мотивувати більше студентів до участі у волонтерській діяльності?	Не було оцінено у балах, але важливо для загального аналізу

ДОДАТОК Д

Програма розвитку соціальної активності студентів

Мета: сприяти розвитку соціальної активності студентів через поглиблення їхніх знань, формування мотивації та практичних навичок у волонтерській діяльності, заохочуючи їх до участі в соціальних ініціативах і самостійного створення волонтерських проєктів.

№	Тема	Кіл-ть годин (академ)
1	Соціальна активність як цінність. Знайомство.	4
2	Основи волонтерської діяльності	4
3	Основи комунікації та безконфліктного, успішного спілкування (розвиток комунікативних компетентностей)	4
4	Виїзне практичне заняття. Перша спроба волонтерської діяльності. Акція «Проти торгівлі людьми» присвячена Європейському дню боротьби з торгівлею людьми.	4
5	Толерантність та емпатія у волонтерській діяльності.	2
6	Як створити свій волонтерський проєкт – основи написання проєктної заявки.	2
7	Захист проєктів	2
8	«Жива бібліотека» присвячена Міжнародному дню волонтера «Волонтерство у мирний та воєнний час: виклики та можливості для соціальної активності студентів».	2
9	Виїзне практичне заняття. Участь у дозвіллевому волонтерському заході до Новорічних та Різдвяних свят.	4
10	Фінальна зустріч – підведення підсумків програми.	2
	Усього годин	30

Заняття 1.

«Соціальна активність як цінність» Знайомство.

Мета: ознайомити студентів із поняттям соціальної активності, сприяти розвитку навичок соціальної взаємодії та активної участі в суспільному житті.

№	Назва вправи	Час
1.	Вітальне слово. Загальна інформація про програму	5 хв
2.	Вправа на знайомство «Силует»	15 хв
3.	Вироблення правил групи	5 хв
4.	Торбинка очікувань	10 хв
5.	Мозковий штурм «Соціальна активність – у чому необхідність?»	10 хв
6.	Інформаційне повідомлення «Соціальна активність»	10 хв
7.	Мої прояви соціальної активності (групова робота)	20 хв
Перерва 10 хв		
8.	Інформаційне повідомлення «Що таке цінність»	10 хв
9.	Діамант цінностей	40 хв
10.	Цінність соціальної активності	10 хв
11.	Рефлексія	10 хв
12.	Хай нам всім завжди щастить!	5 хв

1. Вітальне слово. Загальна інформація про програму (5 хв)

Мета: проінформувати учасників програми розвитку соціальної активності студентів про зміст програми.

Вітаємо учасників з початком програми. Надаємо інформацію про кількість та теми занять. Відповідаємо на запитання, що виникають.

2. Вправа на знайомство «Силует» (15 хв)

Мета: познайомити учасників, сприяти налагодженню позитивної атмосфери в групі.

Кожен учасник отримує аркуш паперу і завдання за допомогою рук «вирізати» з аркуша силует людини (без використання ножиць)

Силует хлопчика чи дівчинки, але може бути будь-який ваш варіант силуету (приклади нижче).

Заповнюємо силует наступним чином: на голові пишемо ім'я; на лівій руці – улюблену книгу / фільм/ серіал; на правій руці – хоббі / улюблену справу; посередині – мрію (ідею, мету); ліва нога – улюблене місце відпочинку; права нога – улюблена страва.

Далі, відбувається спілкування учасників один з одним і на зворотній частині силуету кожен пише ім'я того, з ким співпали інтереси.

Під час загального обговорення в колі учасники дають відповіді на запитання:

- Чи співпали з кимось з одногрупників всі позиції чи кілька позицій?
- Які позиції не співпали?
- Як ви вважаєте, які висновки ми можемо зробити?
- Що дало нам виконання цієї справи?

Які висновки ми можемо зробити?

3. Встановлення правил роботи групи (5 хв)

Мета: виробити правила групи, що будуть діяти під час тренінгу та сприятимуть ефективній роботі групи.

Ведучий пропонує ознайомитись з правилами, що заздалегідь написані на ватмані. Відбувається обговорення правил роботи групи та прийняття їх кожним учасником, учасники також можуть додати власні правила.

Ми пропонуємо кожному учаснику підійти та поставити свій підпис під правилами, таким чином засвідчивши свою згоду з ними.

Приклади правил: бути активними, говорити по черзі, бути доброзичливими, дотримуватись регламенту, правило вільної ноги.

4. Торбинка очікувань (10 хв)

Мета: визначити очікування учасників групи, сформувавши мотивацію щодо участі в програмі розвитку соціальної активності

Кожному учаснику групи роздаються папірці на яких вони мають написати по 3 очікування від своєї участі у програмі розвитку соціальної активності.

Після того, як всі учасники написали, за бажанням пропонуємо озвучити та приклеїти на ватман, на якому намальована торбинка.

5. Мозковий штурм «Соціальна активність – у чому необхідність?» (10 хв)

Мета: аналіз думок учасників щодо поняття соціальної активності

Учасники мають дати відповідь на запитання: «Які асоціації виникають коли ви чуєте словосполучення «соціальна активність»?»

Ведучий записує усі асоціації на ватман. Після того як всі учасники висловились відбувається обговорення та вибудовування спільної думки групи.

6. Інформаційне повідомлення «Соціальна активність» (10 хв)

Мета: ознайомити студентів з поняттям «соціальна активність» та її видами

Соціальна активність – комплексна характеристика особистості, що виявляється в її схильності та здатності до дій, спрямованих формування та на перетворення об'єктивних соціальних умов своєї життєдіяльності відповідно до власних потреб, інтересів та цінностей та на самоствердження в суспільстві. Соціальна активність є необхідною умовою для розвитку особистості, формування та виявлення її активної життєвої позиції.

Розрізняють такі види соціальної активності:

- трудова (виявляється в сфері трудових відносин і характеризує суб'єкт з боку виконання ним професійних соціальних функцій. Розглядається як основний вид соціальної активності. Її форми: рух за

економію і бережливість, участь у науково-технічній творчості, рух раціоналізаторів і винахідників тощо);

- громадсько-політична (проявляється в діяльності людей у сфері громадсько-політичних відносин. Її форми: участь в обговоренні державних законів, у роботі виборчих органів і громадських організацій, волонтерство тощо);

у сфері культури та побуту (діяльність суб'єкта у побуті. Вона менш формалізована і більшою мірою залежить від індивідуальних якостей, бажань, устремлінь людей. Проявляється в підвищенні рівня освіти, занятті фізкультурою і спортом, вихованні дітей, розвагах тощо).

Кожен із видів соціальної активності визначається знаннями, переконаннями, діями. Вивчається шляхом дослідження соціальних факторів за допомогою безпосередньо фіксованих ним об'єктивних і суб'єктивних характеристик

7. Мої прояви соціальної активності (групова робота) (20 хв)

Мета: надати можливість учасникам звернутися до власного досвіду соціальної активності та презентувати його

Об'єднуємо студентів у групи по 5-7 осіб та даємо на групу лист ватману, фломастери та маркери.

Завдання кожної групи презентувати за допомогою малюнків, схем чи просто записів – досвід соціальної активності, в тому числі волонтерства. Також необхідно зазначити ті сфери соціальної активності у яких вони хотіли б бути більш залучені.

Після створення плакатів кожна група має презентувати результати для всіх учасників тренінгу.

Перерва 10 хв

8. Інформаційне повідомлення «Що таке цінність» (10 хв)

Мета: ознайомити учасників групи з поняттям «цінність»

Ведучий звертає увагу учасників на те, що існує декілька визначень поняття «цінність», а саме:

- реальна вартість предмета в грошовому вираженні, тобто ціна, вартість;
- значимість предмета для задоволення потреб людини;
- властивість чого-небудь задовольнити потреби людини.

Цінності у кожної людини можуть бути різними, і це нормально. Немає «правильних» або «неправильних» цінностей. Крім того, цілком природно змінювати свої погляди під впливом нової інформації. Є цінності, від яких людина не відступить ніколи, а є такі, від яких може відмовитися. Цінності можуть бути матеріальними (гроші, автомобіль, будинок) або соціальними (свобода, демократія), але особливо важливими для кожної людини є моральні цінності (любов, дружба, чесність).

Щоб зберегти свої цінності, існують певні норми поведінки, такі як повага до старших або чесність. Саме цінності та норми дозволяють жити в суспільстві, визначають, яка поведінка є доброю, а яка – ні. Вони спрямовують людину в житті.

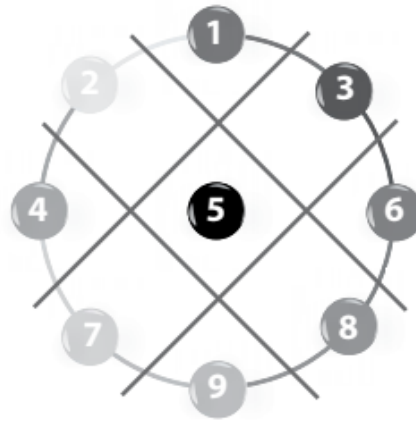
9. Діамант цінностей (40 хв)

Мета: сприяти аналізу власних життєвих цінностей учасників

Ведучий роздає кожному учаснику набір карток із цінностями:

здоров'я	дружба
любов	гроші
милосердя	безпека
розум	слава
самостійність	розвиток
чесність	лідерство
доброта	творчість
справедливість	освіта
віра	патріотизм
сім'я	<i>Ця картка має бути пустою</i>

З-поміж карток є одна без напису, на якій учасник може зафіксувати цінність, що є важливою і не зустрічалася на виданих картках. Протягом 10 хв учасникам пропонується ознайомитись зі змістом карток, відібрати з них дев'ять найбільш значущих цінностей, викласти їх у формі діаманта за схемою, представленою ведучим на дошці, а саме:

На схемі цифри позначають наступне:

- 1 – цінність із максимально важливим значенням;
- 2 і 3 – цінності із дещо меншим, ніж перша, особистим значенням;
- 4, 5, 6 – помірна значущість цінності;
- 7 та 8 – менш важливі цінності, порівняно з попередніми;
- 9 – найменш вагома цінність з-поміж усіх відібраних.

На наступному етапі ведучий проводить обговорення вправи.

Запитання для обговорення:

- Поділіться, будь-ласка, своїми враженнями від роботи
- Хто з присутніх бажає поділитися своїми міркуваннями щодо власного діаманта цінностей?
- Хто або що може вплинути на формування вашого власного діаманта цінностей?
- Хто хотів би поділитися з групою своїми відкриттями та висновками?

Ведучий підводить учасників до розуміння того, що кожна людина має власні цінності і вони є важливими в нашому житті.

10. Цінність соціальної активності (10 хв)

Мета: узагальнення отриманих знань щодо соціальної активності як цінності

Після того як кожен визначив власні цінності ведучий пропонує подискутувати на тему чому соціальна активність є цінністю, записуючі основні тези на ватмані чи дошці.

Підсумовуючи всі висловлені думки ведучий має наголосити, що соціальна активність допомагає створювати якісне оточення та будувати власне життя саме за тими пріоритетами, що цінні кожному особисто.

11. Рефлексія (10 хв)

Мета: підведення підсумків заняття

Запитання для обговорення:

Що нового ви сьогодні дізнались про соціальну активність та її цінність?

Чи надихнуло сьогоднішнє заняття спробувати щось нове?

12. Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

Заняття 2.

«Основи волонтерської діяльності»

Мета: надати учасникам групи інформацію щодо основних понять волонтерської діяльності, сприяти розвитку мотивації до волонтерської діяльності

№	Назва вправи	Час
1.	Привітання, повтор правил групи	5 хв
2.	Вправа на активізацію «Еліас»	15 хв
3.	Мозковий штурм «Сучасний волонтер – який він?»	10 хв
4.	Інформаційне повідомлення «Волонтерська діяльність – що, як, де, коли»	10 хв
5.	ТОП 5 якостей волонтера	20 хв
6.	Дебати	15 хв
Перерва 10 хв		
7.	Мотивація до волонтерської діяльності	30 хв
8.	Розбір кейсів «Кризова ситуація»	15 хв
9.	Плакат волонтера	25 хв
10	Рефлексія	10 хв
11	Хай нам всім завжди щастить!	5 хв

1. Привітання, повтор правил (5 хв)

Мета: актуалізувати знання, отримані на попередньому занятті, налаштувати групу на роботу.

2. Вправа на активізацію «Еліас» (15 хв)

Мета: активізувати групу, налаштувати на тему заняття.

Ведучий об'єднує учасників групи у команди по 3-5 осіб та роздає заздалегідь заготовлені ситуації, які команди мають показати, а інші члени групи відгадати. Ситуації пов'язані з темою волонтерства та соціальної активності.

Приклади ситуацій:

1. Студенти відвідують людей похилого віку у будинку для літніх людей.
2. Студенти проводять святковий захід дітям у притулку.

3. Студенти допомагають у притулку для тварин.
4. Студенти займаються ековолонтерством – саджають дерева.

Після того, як всі все відгадали відбувається обговорення:

- На скільки було легко відгадувати?
- Які ще волонтерські ініціативи не були названі?

Мозковий штурм «Сучасний волонтер – який він?» (10 хв)

Мета: аналіз думок учасників щодо ролі волонтера в сучасній Україні.

Учасники мають дати відповідь на запитання: «Яким на вашу думку є сучасний волонтер в Україні?»

Ведучий записує усі асоціації на ватман – після того як всі учасники висловились відбувається обговорення та вибудовування спільної думки групи.

Інформаційне повідомлення «Волонтерська діяльність – що, як, де, коли» (10 хв)

Мета: актуалізувати знання студентів щодо понять «волонтер», «волонтерська діяльність».

Ведучий розкриває зміст поняття «волонтерська діяльність», передумови виникнення волонтерського руху в світі та Україні. Огляд основних нормативно-законодавчих актів, які регламентують волонтерську діяльність в Україні. Наголошує, що згідно з положенням Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність є добровільною, соціально спрямованою, неприбутковою діяльністю, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

ТОП 5 якостей волонтера (20 хв)

Мета: сприяти глибшому розумінню поняття «волонтера», визначити власне ставлення до якостей, якими має володіти волонтер.

Хід вправи:

Кожен учасник самостійно визначає 5 якостей волонтера, що вважає найважливішими.

Наступний етап – необхідно об'єднатися в пари, четвірки, вісімки і так далі, поки не вийде об'єднання всієї групи.

Під час кожного об'єднання група має спільно визначити топ 5 якостей. В результаті вся група має визначити топ 5 якостей волонтера, з якими усі погодились.

Запитання для обговорення:

- Чи легко було визначити для себе топ 5 якостей волонтера?
- Чи важко було доводити у групі, що ваш топ 5 має бути таким як бачите його ви?

3. Дебати (10 хв)

Мета: Розвиток критичного мислення та аргументації.

Студенти об'єднуються на дві команди.

Спільно обирається питання для дискусії (наприклад, обов'язкове долучення студентів до волонтерської діяльності).

Завдання команд обговорити між собою, а потім висунути на загал свої аргументи «за» та «проти» у ході спільної дискусії.

Перерва 10 хв

Мотивація до волонтерської діяльності (30 хв)

Мета: ознайомити учасників із теоріями мотивації та визначити мотиви здійснення волонтерської діяльності.

Ведучий об'єднує учасників в групи по 4-6 осіб та роздає текст про мотивацію (ведучий заздалегідь друкує роздатковий матеріал).

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35678/1/T_Liakh_Posibnik_2020_IL.pdf

Завдання кожної групи: прочитати текст – обговорити та тезово - зобразити на ватмані.

Після того, як всі прочитають та підготують презентації, кожна група по черзі, що визначена порядком тексту презентує напрацювання.

Останній етап – обговорення усієї інформації, що отримали студенти під час вправи.

Розбір кейсів «Кризова ситуація» (20 хв)

Мета: Розвинути у студентів навички швидкого реагування на кризові ситуації, прийняття рішень в умовах стресу, командної роботи та розподілу ролей.

Студенти об'єднуються в групи та отримують «кризову ситуацію»

Завдання студентів за 5 хв обговорити ситуацію в групі. Далі відбувається презентація рішень групи на загал та обговорення всією групою запропонованих рішень.

Запитання для обговорення:

- Чи легко було швидко надати вирішення ситуації?
- Що було найскладнішим під час процесу обговорення вирішення ситуації? Чому?

Приклади кризових ситуацій:

Ситуація 1: Несподівана евакуація під час заходу на відкритому повітрі

Під час благодійного концерту на відкритому повітрі раптово починається сильний шторм з блискавками. Волонтери повинні негайно евакуювати людей у безпечне місце, уникнути паніки і захистити апаратуру та обладнання.

Ситуація 2: Проблеми з постачанням під час роздачі гуманітарної допомоги

Під час роздачі гуманітарної допомоги для бездомних з'ясовується, що доставлений вантаж містить значно менше продуктів, ніж очікувалося. Волонтерам потрібно знайти спосіб розподілити наявні ресурси та домовитися про додаткову доставку.

Ситуація 4: Конфлікт серед учасників заходу

На благодійному фестивалі виникає конфлікт між двома групами учасників, що переростає у бійку. Волонтерам потрібно заспокоїти

конфліктуючі сторони, забезпечити безпеку інших учасників і викликати поліцію, якщо це необхідно.

Ситуація 5: Втрата ключового ресурсу під час заходу

Під час благодійного ярмарку зникають гроші, зібрані для благодійності. Волонтерам потрібно швидко з'ясувати, що сталося, організувати пошуки і ухвалити рішення, як продовжити захід у цій ситуації.

Плакат волонтера (25 хв)

Мета: Розвинути креативність та командну роботу учасників, підкреслити значення волонтерської діяльності в житті суспільства

Учасники об'єднуються в групи (4-6 осіб), кожна група має створити плакат, який буде рекламувати волонтерську діяльність, підкреслюючи її важливість. Далі відбувається презентації всіх плакатів та обговорення.

Запитання для обговорення:

- Що було найскладнішим у процесі створення плаката?
- Які ідеї або повідомлення вам найбільше сподобалися у плакатах інших груп?

Рефлексія (10 хв)

Мета: підведення підсумків заняття

Запитання для обговорення:

Що нового ви сьогодні дізнались про волонтерську діяльність та її можливості?

Чи надихнуло сьогоднішнє заняття спробувати щось нове?

Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

Заняття 3

Основи комунікації та безконфліктного, успішного спілкування

Мета: сприяти розвитку навичок ефективного спілкування, визначити засади конструктивної взаємодії; вчити використовувати в спілкуванні з іншими різні комунікативні позиції.

№	Назва вправи	Час
1.	Привітання, повтор правил групи	5 хв
2.	Вправа «Коротке повідомлення»	15 хв
3.	Інформаційне повідомлення «Успішне спілкування»	15 хв
4.	Криничка	20 хв
5.	Комунікативні позиції	20 хв
6.	Тиск	5 хв
7.	Встань і вийди	10 хв
Перерва 10 хв		
8.	Тест визначення власної стратегії поведінки в конфлікті	30 хв
9.	Найnudніша розповідь	15 хв
10.	Карусель	20 хв
11.	Невербальна комунікація – вгадай емоцію	10 хв
12.	Рефлексія	10 хв
13.	Хай нам всім завжди щастить!	5 хв

1. Привітання, повтор правил (5 хв)

Мета: актуалізувати знання, отримані на попередньому занятті, налаштувати групу на роботу.

2. Вправа «Коротке повідомлення» (15 хв)

Мета: активізувати учасників, розвинути вміння стисло та чітко формулювати думки, навчити фокусувати увагу на головному, що є важливим в ефективній комунікації.

Ведучий пояснює, що під час тренінгу важливо вміти швидко й чітко висловлювати свої думки. Учасникам пропонується виконати вправу, яка допоможе розвинути навички стислого викладу інформації.

Учасники об'єднуються у пари. Кожній парі дається завдання уявити, що їм потрібно надіслати коротке повідомлення до – 10 слів – всій групі. Ведучий зазначає, що у повідомленні можна передати будь-які думки або

емоції щодо тренінгу: очікування, побажання, чи те, що є важливим для них сьогодні.

Учасники мають за 3 хвилини обговорити та сформулювати своє повідомлення. Після чого відбувається презентація повідомлень парами.

Запитання для обговорення:

– Як ви почувалися, коли потрібно було обмежити свою думку 10 словами?

– Чи було складно вибирати, що саме включити до повідомлення?

– Які складнощі виникали під час формулювання повідомлення?

3. Інформаційне повідомлення «Успішне спілкування» (10 хв)

Ведучий в інформаційному повідомленні наголошує на важливості ефективного спілкування як основи успішної взаємодії між людьми. Успішна комунікація починається з активного слухання, де важливо не лише говорити, але й слухати партнера, проявляючи повагу до його думок та емоцій. Це створює атмосферу довіри та взаємоповаги.

Далі ведучий підкреслює необхідність чіткості та ясності у спілкуванні. Повідомлення мають бути зрозумілими, структурованими та стислими, щоб уникнути непорозумінь та сприяти ефективній передачі інформації.

Важливою складовою успішної комунікації є емпатія – здатність розуміти емоції співрозмовника. Це дозволяє глибше розуміти потреби інших людей та налаштовувати взаємодію на позитивний лад.

Особливу увагу варто звернути на гнучкість комунікативних позицій. Вміння змінювати свій стиль спілкування в залежності від ситуації допомагає ефективно вирішувати конфлікти та уникати непорозумінь. Це може бути асертивний підхід, підтримуюча позиція або керування розмовою – кожен з цих стилів може бути корисним у різних обставинах.

Окрім того, ведучий зазначає важливість невербального спілкування: жести, міміка та тон голосу часто говорять більше, ніж слова. Важливо контролювати ці аспекти для успішної передачі намірів і емоцій.

4. Вправа «Криничка» (20 хв)

Мета: продемонструвати важливість власної позиції, провести паралелі з життєвими ситуаціями, в яких важливо мати та відстоювати власну позицію.

Ресурси: пачка сірників (з розрахунку 1 пачка на 3-5 учасників)

Ведучий об'єднує групу у міні групи по 3-5 людей та дає наступне завдання: «Вам необхідно будувати криничку з цих сірників». При цьому маємо у групі розподілити ролі: «будівельник» – 1 учасник, хейтери-шкідники – 1-2 учасники; група підтримки – 1-2 учасники.

«Будівельник» має будувати криничку із сірників, в той час як група підтримки має помічати все найкраще в цьому процесі, а хейтери-шкідники в той же час мають вказувати на усі недоліки та усіяло словами заважати будувати криничку. Час на будівництво обмежений до 5 хвилин.

Через 5 хвилин гру зупиняють, переходячи до обговорення асоціацій та відчуттів. Ведучий коментує гру таким чином, що, як і «будівельник кринички», кожна людина власноруч будує своє життя, тому вона повинна розуміти добре і погане, вміти протистояти негативному впливу. Як побудуєш криницю, так і пройдеш життя!

Головне під час обговорення вправи наголосити, що хейтери-шкідники, то є перешкоди, що завжди будуть зустрічатись під час виконання будь-якої задачі, але важливо зосереджуватись на власних цілях та знайти ту групу підтримки, яка дозволить знайти позитив та підставити плече в критичний момент. Зовнішній тиск може впливати на процес досягнення цілей, але не завжди має вирішальний вплив, якщо є сильна мотивація.

Запитання для обговорення:

- Чи легко було вам будувати свою криничку? Чому?
- Чи буває таке в житті, коли ви щось робите і вам заважають?
- Що ви робили в таких випадках?

5. Вправа «Комунікативні позиції» (15 хв)

Мета: навчити учасників розрізняти та використовувати різні комунікативні позиції у спілкуванні, залежно від ситуації і співрозмовника.

Ведучий інформує учасників про те, що у стосунках з іншими необхідно володіти різними комунікативними позиціями і диференційовано їх використовувати в залежності від того, з ким спілкуєшся. Є позиція «над» і позиція «на рівних».

- Як ви думаєте, коли доречна позиція «над», а коли «на рівних»?
- Чому ви вважаєте, що вони доречні?

Ведучий об'єднує учасників у пари і пропонує кожній парі спробувати спілкуватися з позиції «над» і з позиції «на рівних».

Можна запропонувати тему для спілкування, наприклад: «Як я провів свій вихідний день». Час спілкування обмежений - 2 хвилини з позиції «над» і 2 - «на рівних». Ведучий пропонує продемонструвати за бажанням комунікативні позиції.

Запитання для обговорення:

- Чи спілкуються з ними з позиції «над», хто?
- Як вони почуваються при такому спілкуванні?
- Чи легко будувати стосунки з тими, хто спілкується тільки з позиції «над»?
- Чи спілкуються вони з кимсь з позиції «над»?

6. Вправа «Тиск» (5 хв)

Мета: продемонструвати учасникам переваги співпраці на рівних у взаємодії та важливість уникання домінування у комунікації.

Ведучий пропонує учасникам стати парами один напроти іншого і доторкнутися долонями. Хтось може більше тиснути, хтось менше долоні один одного. Потім він просить не тиснути на долоні один одному, а разом виконати спільні рухи долонями. По завершенні вправи ведучий проводить обговорення:

- Які ваші відчуття?
- У якій ситуації було приємно?
- У якій ситуації виник дискомфорт? Чому?

– Чи відчули ви наскільки приємно взаємодіяти на «рівних», а не домагатись переваги?

Ведучий підводить учасників до думки, що спільна діяльність на «рівних» дає більше переваг, ніж боротьба за комунікативне лідерство. Тиск на партнера, позиція «над» може викликати у нього реакцію непоступливості, обурення.

7. Вправа «Встань і вийди» (10 хв)

Мета: розвиток комунікативних навичок

Ведучий пропонує учасникам об'єднатися у пари, а далі у дві команди. Один з пари виконує роль «А», другий - «Б». Групі «А» пропонується вийти на хвилинку з класу. Ведучий дає інструктаж: «групі «Б» – посадити напарника за парту, «Групі «А» - підвести напарника до дошки».

На виконання завдання дається 2 хв.

Запитання для обговорення:

- Кому вдалося виконати завдання?
- Як вам вдалося? Що допомогло?
- Чому не вдавалося? Що заважало?

Ведучий підводить учасників до думки, що вони могли просто домовитись між собою, а потім, знаючи яке завдання отримав кожен, по черзі виконати і одне, і друге, адже часто через елементарне невміння спілкуватися, навіть на побутовому рівні, виникають конфлікти.

Перерва 10 хв

8. Тест «Типи поведінки в конфлікті» (30 хв)

Мета: визначити стратегії поведінки у конфлікті кожного учасника групи

Ведучий пояснює учасникам, що конфлікт є невід'ємною частиною будь-якої взаємодії і може бути вирішений по-різному, залежно від стратегії,

яку обирає людина. Існують п'ять основних типів поведінки в конфліктних ситуаціях: конкуренція, співпраця, компроміс, уникнення та пристосування.

Для визначення власної стратегії поведінки в конфлікті учасники проходять онлайн-тест Томаса-Кілмана (можна використати дану платформу <https://onlinetestpad.com/ua/test/1607699-test-tomasa-kilmana>)

Після отримання результатів учасники обговорюють, як ці стратегії проявляються у їхньому житті.

Ведучий підсумовує плюси та мінуси кожної стратегії і пропонує обговорення, як адаптувати різні стилі до різних ситуацій.

Запитання для обговорення:

- Чи збігається ваш результат тесту з вашим уявленням про себе?
- Як ваша стратегія впливала на результат конфліктів у минулому?
- Чи було важко обирати між різними стратегіями в конкретних ситуаціях?

9. Вправа «Найnudніша розповідь» (15 хв)

Мета: навчитись відслідковувати найтиповіших прийоми активного слухання слухання

Учасники об'єднуються в пари й вирішують, хто говоритиме, а хто — слухатиме.

Потім ведучий повідомляє, що завданням «слухачів» буде уважне вислуховування упродовж 2–3 хвилин «дуже nudної розповіді».

Далі ведучий відкликає убiк майбутніх «оповiдачiв», нiбито для того, щоб проiнструктувати їх, як зробити розповідь «дуже nudною». Насправдi роз'яснює (так, щоб «слухачi» не чули цього), що суть не в ступенi nudности розповідi, а в тому, щоб «оповiдач» фiксував типовi реакцiї «слухачiв». Для цього «оповiдачевi» рекомендується пiсля хвилинного мовлення зробити в зручний момент паузу i продовжити розповідь пiсля отримання якої-небудь реакцiї слухаючих (кивок, жест, слова тощо). Якщо упродовж 7–10 секунд

виражена реакція відсутня, слід продовжити розповідь упродовж ще однієї хвилини, знову зупинитися і запам'ятати наступну реакцію «слухача».

На цьому вправа припиняється.

Наприкінці всім членам групи повідомляється справжній зміст інструкції та мета вправи.

«Оповідачів» просять запам'ятати зміст реакції «слухачів»

Ведучий наводить перелік найтиповіших прийомів слухання, називаючи їх, і надаючи необхідні пояснення.

Типові прийоми слухання: мовчання (очевидна відсутність реакції); угу-підтакування («угу», «еге», «так-так», «ну», кивання підборіддям та ін.); луна (повторювання останніх слів співрозмовника); дзеркало (повторювання останньої фрази зі змінюванням послідовності слів); парафраз (передавання змісту висловлювання партнера іншими словами); спонування (вигуки та інші висловлювання, що спонукують співрозмовника продовжити перерване мовлення: «Ну і...», «То й що далі?», «Давай-давай» та ін.); уточнювальні запитання (запитання на зразок: «Що ти мав на увазі, коли казав “евристичний”?»); навідні запитання (запитання на зразок: «Що?», «Де?», «Коли», «Чому?», «Навіщо?», що розширюють сферу оповіді того, хто говорить; нерідко такі запитання, по суті, відволікають від лінії оповідання, що її намітив оповідач); оцінювання, поради; продовження (коли слухач перериває мовлення оповідача й намагається завершити фразу, яку той розпочав, тобто «підказує слова»); емоції (реакції на зразок: «Ух», «Ах», «Чудово», «Та ти що?!»), а також сміх, непорушний вираз обличчя тощо); нерелевантні та псевдорелевантні висловлювання (висловлювання, які не стосуються справи або стосуються її лише формально: «А ось у Карпатах усе інакше...» і далі — розповідь про Карпатах, «До речі, про музику...» і далі — інформація про гонорари відомих музикантів).

Після ознайомлення з переліком ведучий пропонує «оповідачам» описати реакції «слухачів», які вони спостерігали, і класифікувати ці реакції за запропонованим переліком.

У такий спосіб виявляють реакції, які найчастіше використовувались, і обговорюють їх позитивні та негативні сторони в ситуаціях спілкування.

У контексті заняття має сенс навести доречність реакції на кожному етапі («підтримка – розуміння – коментування») й обговорити доцільність тих або інших реакцій на різних етапах вислуховування. Так, на етапі «підтримки» найдоцільнішими видаються такі реакції, як угу-підтакування, луна, емоційний супровід; на етапі «розуміння» — уточнюючі запитання та парафраз, а оцінювання та поради доречні на етапі «коментування».

10. Вправа «Карусель» (20 хв)

Мета: сформувати навичку швидкого реагування під час вступу в контакти з іншими людьми; розвиток емпатії та рефлексії.

Учасники тренінгу утворюють два кола — внутрішнє (нерухоме) та зовнішнє (рухоме) — за принципом каруселі обличчям одне до одного.

Під час виконання вправи здійснюється низка зустрічей між учасниками тренінгу, причому щоразу з новою людиною. Завдання: розпочати контакт, підтримати розмову та розпрощатися.

Орієнтовні ситуації:

- «Перед Вами — людина, яку Ви добре знаєте, але тривалий час не бачили. Ви радієте цій зустрічі...»
- «Перед Вами — незнайома людина. Познайомтесь із нею...»
- «Перед Вами — маленька дитина, яку щось злякало. Підійдіть до неї та заспокойте...»
- «Після тривалої розлуки Ви зустрічаєте коханого (кохану). Ви дуже раді зустрічі...»

На встановлення контакту й проведення розмови відводиться 3–4 хвилини. Потім ведучий дає сигнал і учасники тренінгу пересуваються до іншого учасника.

Запитання для обговорення:

- Яка розмова була найлегшою?
- Було складно чи легко швидко встановлювати контакт?

11. Вправа «Невербальна комунікація – вгадай емоцію» (10 хв):

Мета: навчити учасників усвідомлювати та використовувати невербальні елементи комунікації, підвищуючи їхню здатність розуміти емоції та ситуації інших людей.

Ведучий пояснює правила гри. За бажанням у групі обирається волонтер, що стає «актором» і без слів зображає певну емоцію або ситуацію, використовуючи лише міміку та жести, тоді як інші учасники намагаються вгадати, що саме він зображує. Наприклад, це можуть бути емоції, такі як радість, сум або здивування, або ситуації, як-от «зустріч із другом» або «прогулянка в парку».

Запитання для обговорення:

- Які емоції чи ситуації було найважче вгадати?
- Як ви відчували себе, зображуючи емоції або ситуації?
(для акторів)

– Які невербальні сигнали були найефективнішими для передачі емоцій?

Ведучий підкреслює, що невербальна комунікація, така як міміка та жести, має важливе значення у спілкуванні, особливо під час волонтерської роботи, оскільки вміння читати невербальні сигнали може значно покращити взаєморозуміння та емоційний контакт у команді.

4. Рефлексія (10 хв)

Мета: підведення підсумків заняття.

Запитання для обговорення:

- Що нового ви сьогодні дізнались про комунікацію та успішне спілкування?
- Що з отриманого на занятті може вам допомогти у волонтерській діяльності?

5. Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

Заняття 4

Виїзне практичне заняття. Перша спроба волонтерської діяльності. Акція «Проти торгівлі людьми» присвячена Європейському дню боротьби з торгівлею людьми.

Мета: підвищити обізнаність студентів про проблему торгівлі людьми та посилити їхню соціальну активність через участь у волонтерській діяльності.

№	Назва вправи	Час
1.	Підготовка до заходу	15 хв
2.	Участь у заході	15 хв
3.	Рефлексія	5 хв

Метою заходу було підвищення поінформованості киян та гостей столиці щодо існуючих в суспільстві ризиків потрапляння в рабство. Висвітлення проблеми трафікінгу та поширення інформації щодо взаємодії урядових та неурядових організацій у наданні допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Студенти мали можливість долучитися до ходи з парасолями «Заради свободи» й квесту «Протидій – ідентифікуй».

Рефлексія (10 хв)

Мета: підведення підсумків заняття.

Запитання для обговорення:

Що було для вас новим сьогодні?

Що саме вам сподобалось під час даного заходу?

Чи надихнуло сьогоднішнє заняття спробувати щось нове?

Заняття 5

Толерантність та емпатія у волонтерській діяльності

Мета: ознайомити учасників з поняттям «толерантність» та «емпатія», сприяти розвитку толерантного ставлення до інших.

№	Назва вправи	Час
1.	Привітання, повтор правил групи	5 хв
2.	Відображення емоцій	10 хв
3.	Толерантність	10 хв
4.	Інформаційне повідомлення	5 хв
5.	Вчимось цінувати індивідуальність	10 хв
6.	Малюнок по колу	15 хв
7.	Позитивна злива	20 хв
8.	Рефлексія	10 хв
9.	Хай нам всім завжди щастить!	5 хв

1. Привітання, повтор правил (5 хв)

Мета: актуалізувати знання отримані на попередньому занятті, налаштувати групу на роботу.

2. Вправа «Відображення емоцій» (10 хв)

Мета: сприяти розвитку емпатії та глибокого емоційного розуміння.

Перший етап: Один з учасників протягом 1 хвилини розповідає про свій день або нещодавню подію, акцентуючи увагу на емоціях та переживаннях. Другий учасник уважно слухає, звертаючи увагу на почуття, які передає партнер.

Другий етап: Другий учасник переказує почуте своїми словами, намагаючись відобразити не лише факти, а й глибше зрозуміти емоційний стан партнера, роблячи акцент на емпатії.

Третій етап: Учасники міняються ролями.

Четвертий етап: Після вправи пари обговорюють, наскільки вдалося відчувати та передати емоції партнера, чи відчували вони емпатію під час взаємодії.

Запитання для обговорення:

– Як ви відчували себе, коли слухали партнера? Чи було складно відчувати його емоції?

– Чи відобразив ваш партнер ваші емоції так, як ви їх відчували? Що було точно, а що, можливо, не зовсім?

– Що допомогло або завадило вам проявити емпатію під час вправи?

3. Вправа «Толерантність» (10 хв)

Мета: оцінити рівень інформованості учасників, ознайомити учасників з поняттям «толерантність».

Ведучий пропонує дати відповідь на запитання: «Що таке толерантність?», «Які слова-асоціації у вас виникають, коли думаєте про толерантність?».

Відповіді учасників ведучий фіксує на аркуші для фліпчарту.

Коли мозковий штурм завершено, ведучий у вигляді інформаційного повідомлення розповідає «що таке толерантність»

4. Інформаційне повідомлення (5 хв)

Мета: ознайомити учасників із поняттям «толерантність» та його значенням.

Ведучий робить інформаційне повідомлення на тему толерантності. Наголошуючи, що толерантність – термін, що означає терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки і звичаїв. Протилежністю толерантності є нетерпимість. Толерантність – це про повагу, прийняття і розуміння. Прийняти людей, які на вас не схожі, не означає відмовитися від своїх переконань, не означає поступитися, не означає програти. Бути толерантним означає бути сильним і, найголовніше, людяним.

5. Вправа «Вчимося цінувати індивідуальність» (10 хв)

Мета: сформувати в учасників розуміння того, що кожна людина має індивідуальні ознаки і повага до особливостей кожного є основою толерантності.

Ресурси: аркуші А4 за кількістю учасників, ручки, торбинка чи конверт.

Ведучий починає вправу словами: «Те, як ми сприймаємо світ, і те, що з нами відбувається, залежить від наших переконань, внутрішніх настанов, стереотипів та наших особливостей. Наприклад, «займатися у житті тим, що подобається»; «бути вільним», «жити для власного задоволення» тощо. Індивідуальні ознаки є нашим орієнтиром у побудові життя.

Зараз вам необхідно буде на аркушах паперу написати три ознаки, які відрізняють вас від інших учасників групи. Це може бути зовнішній вигляд, одяг, будь-які вміння та досягнення тощо. Аркуші підписувати не потрібно. На виконання цього завдання у вас є 5 хвилин. Після завершення роботи ми зберемо ваші записи у нашу торбинку (конверт)».

Після того як учасники виконали завдання, ведучий продовжує:

«Тепер ми зачитаємо всі записи, які є на аркушах. Той, про кого йдеться, має мовчати, а решта учасників повинні відгадати, хто є автором тих чи інших тверджень»

Ведучий по черзі зачитує записи. Якщо учасникам важко відгадати, про кого йдеться, автор має назватися самостійно.

Після того, як усі твердження будуть зачитані, ведучий ініціює обговорення.

Запитання для обговорення:

– Чи цінуєте ви ту рису характеру, яку назвали щодо себе, і в інших людях?

– Якщо в інших людей є ті гарні риси, яких ми не маємо, чи гідні ці люди нашої поваги та сприйняття? Чому?

6. Вправа «Малюнок по колу» (15 хв)

Мета: сприяти розвитку толерантності через усвідомлення учасниками відмінностей у сприйнятті світу різними людьми.

Ресурси: аркуші А4 на кожного учасника, олівці, фломастери (у достатній кількості, щоб учасники могли малювати).

На першому етапі ведучий роздає кожному учаснику по аркушу А4 та пропонує взяти олівці та фломастери.

Потім просить учасників з одного боку аркуша написати своє ім'я, а з іншого – задумати певний образ та зобразити малюнок, який має бути незавершеним (наприклад, кілька точок, геометрична фігурка, лінії тощо). На виконання завдання учасники мають 3 хвилини. Після цього ведучий просить кожного передати малюнки по колу сусіду ліворуч, і той, хто отримав малюнок, домальовує щось своє – продовжує бачення попередника. Малюнки передаються по колу кожні 10 секунд водночас, доки малюнок не повернеться до господаря.

На другому етапі ведучий ініціює обговорення.

Запитання для обговорення:

– Чому відбулися зміни авторського образу? (у кожному малюнку був закладений задум, а результат залежить від бачення того, хто домальовував)

– Як ви сприймаєте зміни, що відбулися? Чи подобаються вам ці зміни?

На третьому етапі, після обговорення, ведучий підсумовує для учасників: «Малюнок кожної людини є особливим. Відмінності у життєвих переконаннях можуть спричинити непорозуміння у стосунках. Наприклад, дехто вважає, що в житті потрібно бути прямолінійним і спритним, і це для них є цінним. Тому люди, які дотримуються протилежної життєвої позиції, такої як «у житті краще бути ввічливим і неквапливим», можуть викликати у них роздратування. Так трапляється тому, що людський мозок схильний сприймати інші ідеї, відмінні від власних, як «неправильні». Насправді, у багатьох ситуаціях не існує єдиної і правильної думки.

7. Позитивна злива (20 хв)

Мета: сприяти формуванню в учасників уміння знаходити позитивне в собі та в оточуючих.

Ресурси: кольорові стікери за кількістю учасників, кулькові ручки.

Ведучий звертається до учасників: «Кожен з нас має свої позитивні риси. Про наявність одних позитивних рис ми знаємо і можемо впевнено про них заявляти оточуючим. Про інші позитивні риси, які у нас є, ми можемо навіть і не здогадуватися, але їх помічають інші. Зараз я пропоную вам подумати, які позитивні риси є у присутніх у цій аудиторії людей. Для цього один учасник сідає або стає у центр кола, а решта – протягом 30-40 секунд записують на аркуші максимальну кількість позитивних рис, за які ви поважаєте цю людину».

Ведучий пропонує одному добровольцю сісти в коло, а інші учасники отримують набір стікерів та записують на одному стікері максимальну кількість позитивних рис того учасника, хто сидить у центрі. Після того, як усі позитивні риси будуть записані, ведучий разом з учасниками потрібно встати і створити замкнене коло навколо того, хто в центрі, та швидко по черзі зачитати позитивні риси, які притаманні цій людині. Коли усі учасники закінчили зачитування, стікери підкидаються угору, створюючи таким чином «позитивний дощ» із краплинок та посипаючи учасника, що сидить у центрі, його позитивними рисами. Таке «обливання» позитивними емоціями отримує кожен учасник групи.

Запитання для обговорення:

- Як вам було бути під зливою позитивних відгуків?
- Чи були такі відгуки, що вас здивували? Які саме?

Вам було легко чи складно писати щось позитивне про інших? Які емоції ви відчували, коли слухали про себе позитивні характеристики?

8. Рефлексія (10 хв)

Мета: підведення підсумків заняття.

Запитання для обговорення:

Що нового ви сьогодні дізнались про толерантність та емпатію?

Чи допомогло сьогоднішнє заняття подивитись на звичні з іншого боку?

Що для себе ви візьмете з цього заняття?

9. Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того, як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

Заняття 6

Як створити власний проєкт – основи написання проєктної заявки

№	Назва вправи	Час
1.	Привітання, повтор правил групи	5 хв
2.	Командні рухи	5 хв
3.	Інформаційне повідомлення	15 хв
4.	Робота в командах	40 хв
5.	Рефлексія	10 хв
6.	Хай нам всім завжди щастить!	5 хв

1. Привітання, повтор правил (5 хв)

Мета: актуалізувати знання отримані на попередньому занятті, налаштувати групу на роботу.

2. Вправа: «Командні рухи» (5 хв)

Мета: Покращити командну роботу, взаємодію та активність учасників у кімнаті.

Учасники діляться на команди по 3-5 осіб і стають у коло або в ряд щоб мати достатньо місця для руху.

Ведучий оголошує різні команди, які учасники мають виконати разом. Кожна команда повинна синхронно виконати рух. Наприклад:

Разом підняти руки – всі учасники піднімають руки вгору.

Присідання – команда одночасно сідає на кілька секунд і підводиться.

Повороти – команда обертається за годинниковою стрілкою або проти.

Стрибки – всі одночасно стрибають на місці.

Важливо аби учасники виконували різні рухи, намагаючись зберегти синхронність.

3. Інформаційне повідомлення (15 хв)

Мета: Ознайомити учасників з визначенням потняття «проект», надати основні рекомендації щодо написання власного проекту.

Ведучий наголошує, що проект – сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та закінчення з метою досягнення певних цілей із встановленими строками, витратами та параметрами виконання.

Тобто проект дозволяє рухатися від ідей до дії, певним чином структуруючи етапи цього процесу. Він завжди реалізується в певному соціальному, територіальному та часовому просторах, тому сприяє змінам у соціальному середовищі як результату колективної діяльності.

Життєвий цикл проекту

Період часу з моменту появи задуму проекту до оцінки результатів по завершенню його реалізації. Життєвий цикл проекту складається з наступних етапів:

Ідея:

– Це початковий етап, на якому виникає задум проекту. Тут формуються базові концепції та цілі, які планується досягти.

Оцінка та аналіз ситуації:

– На цьому етапі проводиться аналіз наявних ресурсів, потреб та можливих ризиків, пов'язаних із реалізацією проекту.

Розроблення концепції проєкту:

– На основі оцінки та аналізу ситуації створюється детальний план проєкту, що включає цілі, завдання та стратегії реалізації.

Планування, ризику, моніторинг і оцінка бюджету:

– Тут визначаються деталі реалізації проєкту, включаючи бюджет, часові рамки, а також способи моніторингу прогресу та управління ризиками.

Реалізація проєкту:

– Це практична стадія, коли команда починає виконувати заплановані дії, реалізуючи концепцію проєкту на практиці.

Корегування за підсумками моніторингу:

– Протягом реалізації проєкту здійснюється моніторинг прогресу. У разі необхідності вносяться корективи для досягнення цілей проєкту.

Оцінка результатів:

– Після завершення проєкту проводиться оцінка результатів, аналізується, наскільки досягнуті цілі відповідали початковим задумам, та виявляються уроки, які можуть бути використані в майбутніх проєктах.

Підсумки:

– На цьому етапі робляться висновки про результати виконаного проєкту, а також формулюються рекомендації для подальшої роботи.

Ведучий наголошує про важливість використання методу SMART при створенні власних проєктів. SMART – це ефективний підхід до формулювання цілей, який допомагає визначити, наскільки цілі є конкретними, вимірювальними, досяжними, релевантними та обмеженими в часі. Ось розшифровка кожного з елементів:

1. **S (Specific - Конкретність):**

– Ціль повинна бути чіткою і зрозумілою. Вона повинна відповідати на запитання: *Що саме потрібно досягти?*

– Наприклад: «Збільшити кількість учасників волонтерської програми» є менш конкретною, ніж «Залучити 50 нових волонтерів до програми за три місяці».

2. М (Measurable - Вимірюваність):

- Ціль повинна бути вимірюваною, щоб можна було оцінити прогрес.

Це може бути кількість, відсоток або інші показники.

- Наприклад: «Збільшити відвідуваність заходів на 20%» є вимірювальною ціллю.

3. А (Achievable - Досяжність):

- Ціль повинна бути реальною і досяжною, враховуючи ресурси, час та можливості. Вона не повинна бути занадто складною або неможливою для виконання.

- Наприклад: «Залучити 50 нових волонтерів, маючи наявні ресурси та план, є досяжною ціллю, якщо поточний рівень волонтерів дозволяє це зробити».

4. R (Relevant - Релевантність):

- Ціль повинна бути релевантною та відповідати загальним цілям організації або проєкту. Вона повинна мати сенс у контексті загальної стратегії.

- Наприклад: Якщо мета організації – підвищення соціальної активності, то ціль залучення нових волонтерів є релевантною.

5. Т (Time-bound - Часові рамки):

- Ціль повинна мати чіткі часові рамки для досягнення. Це допомагає зберегти фокус і зосередженість на виконанні цілі.

- Наприклад: «Залучити 50 нових волонтерів протягом трьох місяців» має чіткі часові рамки.

Ведучий має впевнитись, що студенти зрозуміли ключові моменти щодо написання проєктів та дає наступне завдання.

4. Робота в командах (40 хв)

Мета: розвинути в учасників навички ефективного планування та написання проєктів.

Учасникам необхідно створити власний проєкт, прописати:

Назва проєкту, актуальність – 2-3 речення, мету, завдання, цільову аудиторію, ресурси (матеріальні, технічні, людські) та ризики.

На цьому занятті студнти починають написання проєктів, а на наступному завершують ат презентують.

5. Рефлексія (10 хв)

Мета: підведення підсумків заняття

Запитання для обговорення:

Чи було важко придумати ідею проєкту?

Чи легко було розподілити ролі у команді?

6. Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того, як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

Заняття 7

Захист проєктів

Мета: презентація соціальних проєктів учасниками програми; мотивація до участі у конкурсах проєктів в подальшому.

№	Назва вправи	Час
1.	Привітання, повтор правил	5 хв
2.	Вправа активізація	10 хв
3.	Робота в групах, доопрацювання проєктів	20 хв
4.	Презентація проєктів	35 хв
5.	Рефлексія	10 хв
6.	Хай нам всім завжди щастить!	5 хв

1. Привітання, повтор правил (5 хв)

Мета: актуалізувати знання отримані на попередньому занятті, налаштувати групу на роботу.

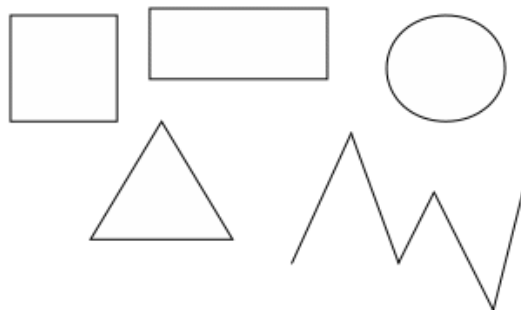
2. Вправа активізація «Психогеометричний тест» (10 хв)

Мета: створення позитивної, творчої атмосфери

Інструкція

Подивіться на п'ять фігур (квадрат, трикутник, прямокутник, коло, зигзаг), зображених на екрані.

Виберіть з них ту, стосовно якої ви можете сказати: це – «Я». Спробуйте відчувати свою форму. Якщо ви відчуєте сильні складнощі, виберіть з фігур ту, котра першою привабила вас. Запишіть її назву під № 1. тепер проаранжуйте чотири фігури, що залишилися, в порядку вашої переваги і запишіть їхні назви під відповідними номерами.

Отже, найважливіший етап роботи закінчено. Яку фігуру ви помістили б на перше місце, це ваша основна фігура, або суб'єктивна форма. Вона дає можливість визначити ваші головні, домінуючі риси характеру й особливості поведження. Інші чотири фігури – це своєрідні модулятори, що можуть забарвлювати ведучу мелодію вашого поведження. Остання фігура вказує на форму людини, взаємодія з якою буде представляти для вас найбільші труднощі. Однак може виявитися, що жодна фігура вам цілком не підходить. Тоді вас можна описати комбінацією з двох або навіть трьох форм.

Інтерпретація результатів тесту

Квадрат. Працьовитість, ретельність, потреба доводити розпочату справу до кінця, завзятість, що дозволяє досягти завершення роботи, - от чим знамениті відверті Квадрати. Витривалість, терпіння і методичність звичайно

роблять Квадрата висококласним фахівцем у своїй області. Квадрат любить раз і назавжди заведений порядок: усе повинно знаходитися на своєму місці і відбуватися у свій час. Ідеал Квадрата – розплановане, передбачуване життя, йому не по душі "сюрпризи" і зміни звичного перебігу подій.

Прямокутник. Тимчасова форма особистості, яку можуть носити інші стійкі фігури у певні періоди життя. Це – люди, невдоволені тим способом життя, який вони ведуть зараз, і тому зайняті пошуком кращого положення. Тому ведучі якості Прямокутника – допитливість, жвавий інтерес до всього, що відбувається, і сміливість. Вони відкриті для нових ідей, цінностей, способів мислення і життя, легко засвоюють усе нове.

Трикутник. Ця фігура символізує лідерство. Найбільш характерна риса відвертого Трикутника – здатність концентруватися на головній меті. Трикутники – енергійні, нестримні, сильні особистості, які ставлять ясні цілі і, як правило, досягають їх. Вони честолюбні і прагматичні, уміють представити керівництву значимість власної роботи і роботи своїх підлеглих. Сильна потреба бути правим і керувати положенням справ робить Трикутник особистістю, яка постійно конкурує з іншими.

Коло. Найбільш доброзичлива з п'яти фігур. Ця особистість має високу чутливість, розвинену емпатію – здатність співчувати, емоційно відкликатися на переживання іншої людини. Коло відчуває чужу радість і відчуває чужий біль як свій власний. Людина-Коло щаслива, коли усі ладять одне з одним. Тому, коли в Коло виникає з кимсь конфлікт, найбільш імовірно, що саме Коло зробить поступку першим. Воно прагне знайти спільне навіть у протилежних точках зору.

Зигзаг. Фігура, що символізує творчість. Комбінування абсолютно різних, несхожих ідей і створення на цій основі чогось нового, оригінального – од що подобається Зигзагам. Вони ніколи не задовольняються способами, за допомогою яких речі робляться в даний момент або робилися в минулому. Зигзаг – найбільш захоплений, збудливий з усіх п'яти фігур. Коли в нього з'являється нова і цікава думка, він готовий повідати про неї усьому світові!

Зигзаги – невтомні пропагандисти своїх ідей і здатні потягнути за собою багатьох.

3. Робота в групах, доопрацювання проєктів (20 хв)

Мета: сприяти колективному обговоренню та доопрацюванню проєктів у групах, розвиваючи навички командної роботи, критичного мислення та креативності учасників.

4. Презентація проєктів (35 хв)

Мета: розвиток навичок публічного виступу та здатності ефективно презентувати власні ідеї.

5. Рефлексія (10 хв)

Мета: підбити підсумки заняття та обмінятися враженнями.

Запитання для обговорення:

- Чи легко було працювати в команді?
- Які складнощі виникали під час роботи?
- Чи легко було придумати тему проєкту?

6. Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того, як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

Заняття 8

**«Жива бібліотека «Волонтерство у мирний та воєнний час:
виклики та можливості для соціальної активності студентів»,
присвячена Міжнародному дню волонтера**

Мета: сприяти стимулюванню розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності шляхом спілкування з досвідченим волонтером

№	Назва вправи	Час
1.	Вступна частина	10 хв
2.	Спілкування з «книгою»	60 хв
3.	Рефлексія	10 хв

1. Вступна частина (10 хв)

Мета: актуалізація знань щодо волонтерства та його видів

Презентація формату заходу та «книги»

Спілкування з «книгою» (60 хв)

2. Спілкування з «книгою»

Мета: підвищення обізнаності про волонтерство та соціальну активність через особисті історії волонтера. Захід спрямований надихнути учасників до участі у волонтерських ініціативах і розвитку соціальної відповідальності.

3. Рефлексія (10 хв)

Мета: підбити підсумки заняття та обмінятися враженнями.

Запитання для обговорення:

- Що нового вони дізнались про волонтерство?
- Які інсайти ви отримали у ході зустрічі
- Кого б ще ви хотіли запросити у якості «книги»?

Заняття 9

Виїзне практичне заняття. Участь у дозвіллевому волонтерському заході до Новорічних та Різдвяних свят.

Мета: використати на практиці отримані знання та здобути нові навички та уміння завдяки участі у дозвіллевому волонтерському заході

№	Назва вправи	Час
1.	Підготовка до заходу	20 хв
2.	Участь у заході	120 хв
3.	Рефлексія	10 хв
4.	Нагородження подяками	10 хв

Під час підготовки до заходу зі студентами проводиться настановча бесіда від організаторів та описуються можливі ролі залучення до заходу.

Рефлексія (10 хв)

Мета: підбити підсумки заняття та обмінятися враженнями.

Запитання для обговорення:

- Які враження після заходу?
- Які власні навички потребують удосконалення, на їхню думку для комфортнішої комунікації під час волонтерської діяльності?
- Які інсайти отримали під час своєї волонтерської діяльності

Після проведення заходу відбувається нагородження студентів – волонтерів подяками та обговорення вражень.

Заняття 10

Фінальна зустріч – підведення підсумків програми.

Мета: підвести підсумки проведеної програми розвитку соціальної активності

№	Назва вправи	Час
1.	Привітання, вправа на активізацію	5 хв
2.	Обговорення очікувань та результатів	10 хв
3.	Експеримент	15 хв
4.	Мої плани на майбутнє	10 хв
5.	Лист в майбутнє	20 хв
6.	Історія для натхнення «Морська зірка»	5 хв
7.	Підведення підсумків програми	15 хв
8	Хай нам всім завжди щастить	5 хв

1. Привітання, вправа на активізацію (5 хв)

Вправа-рухавка «Австралійський дощ»

Мета: психологічне розвантаження учасників.

Інструкція. Чи знаєте ви, що таке австралійський дощ? Ні? Тоді давайте разом послухаємо, який він. Зараз по колу ланцюжком ви передаватимете мої рухи. Тільки-но вони повернуться до мене, я передам наступні. Стежте уважно!

- В Австралії здійнявся вітер. (Ведучий потирає долоні.)
- Починає крапати дощ. (Клацання пальцями.)
- Дощ посилюється. (Плескання долонями по грудях.)
- Починається справжня злива. (Плескання по стегнах.)
- А ось град, справжня буря. (Тупіт ногами.)
- Але що це? Буря стихає. (Плескання по стегнах.)
- Дощ стихає. (Плескання долонями по грудях.)
- Краплі падають на землю. (Клацання пальцями.)
- Тихий шелест вітру. (Потирання долонь.)

– Сонце! (Руки догори)

2. Вправа «Експеримент» (15 хв)

Мета: з'ясувати наявність процесу встановлення цілей в учасників та показати роль постановки цілей у життєвих досягненнях людини.

Хід проведення:

На *першому етапі* ведучий озвучує завдання учасникам:

«Пропоную вам виконати невеличкий експеримент. Зараз на секундомірі я засічу 1 хвилину. Вам за цю хвилину необхідно записати три цілі, які б ви обов'язково хотіли досягти у своєму житті. По-іншому: три найважливіші цілі вашого життя».

По завершенні виконання цього завдання ведучий ініціює обговорення.

Запитання для обговорення:

- Як вам було виконувати цей експеримент?
- Чи всім вдалося написати три цілі свого життя?
- Чи дійсно ті цілі, які ви записали за цей час, відповідають вашим життєвим цілям, чи вони були записані, щоб встигнути щось записати?
- Як ви думаєте, що перешкоджало вам сформуванню необхідної кількості цілей?
- Як можна подолати ці перешкоди?

До уваги ведучого!

Часто трапляється так, що не всі учасники встигають сформулювати 3 цілі за 1 хвилину. Нормалізувати цей факт можна сказавши: «Це, звичайно, важко: визначити за такий короткий термін цілі всього свого життя. Для цього нам потрібен час! І сьогодні ми спробуємо замислитися та сформулювати не просто цілі, «щоб були», а ті цілі, що дійсно для кожного з вас є важливими. Розумієте, інколи не знаєш, що краще: жити без мети чи йти до мети, яка насправді не є твоєю».

На *другому етапі* ведучий повідомляє таку інформацію:

«Саме такий експеримент проводила група британських психологів, які поспорили між собою. І за даними їхнього дослідження, більшість людей не

знають, чого вони хочуть та не ставлять цілей перед собою. Спів психологів полягав у такому: якщо людина за 1 хвилину сформулює 3 своїх цілі-бажання так, що їх можна буде виконати, психологи виконають їх, чого б їм це не коштувало.

Для цього вони взяли телефонний довідник і протягом 5 днів з 8 ранку до 17-ої вечора телефонували абонентам і повідомляли одну й ту ж саму інформацію: «Добрий день! Я професор Мартін. Якщо ви за одну хвилину сформулюєте три ваші життєві цілі, то я їх виконаю».

Уявіть, скільки людей вони продзвонили за 5 днів!

У результаті: тільки дві людини змогли за 1 хвилину чітко сформулювати три свої життєві цілі. Причому цілі одного з них в принципі не можна було виконати. А ось бажання іншої людини були цілком конкретними: я хочу, сказав він, мішок грошей, ключі від нової квартири у Лондоні і червоний Феррарі.

Обіцянку необхідно виконувати. Тому поїхали психологи виконувати ці бажання. Заїхали в банк. Розміняли 1000 фунтів по 1 монеті (пенсу) і попросили у банку мішок, в якому возять гроші. Перше бажання виконано.

Приїхали в житлово-будівельний кооператив, попросили ключі від нової лондонської квартири. І обов'язково довідку про те, що це дійсно ключі від нової лондонської квартири. Друге бажання теж виконано.

Найбільше психологи промучилися з третім бажанням. Ну не було в магазинах дитячих іграшок червоного Феррарі. Проте згодом знайшли. Третє бажання виконано».

Запитання для обговорення:

- Який висновок можна зробити з цього експерименту?
- Чи знаєте ви, чого насправді хочете?
- Чи можете ви це швидко конкретно, чітко і ясно сформулювати?
- Як незнання цілі відображається на її досягненнях?

3. Обговорення очікувань та результатів (10 хв)

Мета: визначити чи вдалося виправдати очікування від програми

Студенти та ведучий, спираючись на очікування, що учасники писали на початку програми обговорюють яких цілей вдалось досягти, над чим можна подумати ще і що вони беруть із собою.

4. Мої плани на майбутнє (10 хв)

Ведучий пропонує учасникам скласти список не менше з 5 справ, які дають енергію та наповнюють радістю. За бажанням учасники можуть озвучити їх, або ж показати пантомімою, а інші – мають здогадатися про що мова. Наприкінці вправи він рекомендує учасникам вдома розширити список аби було не менше 15 таких справ. Розмістити його видному місці і відмічати справи, які вдалося втілити в життя, коли буде необхідність підтримати себе.

5. Лист собі в майбутнє (20 хв)

Мета: визначити короткотривалі та довготривалі цілі учасників

Завдання учасників написати лист собі через п'ять років та описати як вони бачать себе в тій точці свого життя.

Дата відкриття, за бажанням може бути інша, наприклад, датою відкриття може бути дата завершення навчання в закладі вищої освіти.

6. Історія для натхнення «Морська зірка» (10 хв)

Мета: показати важливість маленьких кроків та значимості гарних вчинків

Один чоловік ішов берегом і раптом побачив маленьку дівчинку, яка піднімала щось з піску і кидала у море. Він підійшов ближче і побачив, що дівчинка піднімає з піску морські зірки. Вони оточували її з усіх боків. Здавалося, на піску – мільйони морських зірок, берег був буквально усіяний ними на багато кілометрів.

– Навіщо ти кидаєш ці морські зірки у воду? – запитав чоловік, підходячи ближче.

– Якщо вони залишаться на березі до завтрашнього ранку, коли почнеться відлив, то загинуть, – відповіла дівчинка, не припиняючи свого заняття.

– Але це просто безглуздо! – закричав чоловік. – Озирнися! Тут мільйони морських зірок, берег просто усіяний ними. Твої спроби нічого не змінять!

Дівчинка підняла наступну морську зірку, на мить замислилась, кинула її в море і сказала:

– Ні, мої спроби змінять дуже багато. Можливо я не врятую всіх, але для цієї зірки я зміню все.

Після історії, за бажанням студентів можна обговорити чи згодні вони з такою думкою.

7. Підведення підсумків програми (15 хв)

Мета: оцінити вплив програми на розвиток соціальної активності студентів

Питання для обговорення:

Які нові навички ви здобули під час програми?

Що найбільше запам'яталось під час занять?

Чи залишилися теми, які варто було б розглянути детальніше?

8. Хай нам всім завжди щастить! (5 хв)

Мета: сприяти позитивному завершенню заняття та згуртувати учасників.

Ведучий пропонує учасникам стати в коло та, поклавши руки на плечі один одному, підняти одну ногу і, стрибаючи на одній нозі, говорити три рази фразу: «Хай нам всім завжди щастить!». Говорити треба спочатку тихо, потім голосніше і третій раз дуже голосно, а після того, як домовилися та дострибали, поплескати в долоні.

ДОДАТОК Е**СЕРІЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ
НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В КРАСИЛІВСЬКІЙ ОТГ****Напрямок, за яким виконується проєкт:**

Наука та розвиток громад: соціальні проєкти з науковою ідеєю.
Соціальна активність та/або згуртованість у громадах

Дослідження:

Результати практичних досліджень свідчать, що на сьогодні збільшилася кількість підлітків, які не можуть спілкуватися з однолітками, тому що відрізняються підвищеним занепокоєнням, невпевненістю та емоційною нестійкістю.

За даними ESPAD 2019 року 44,7% підлітків у період із понеділка по п'ятницю проводять у соціальних мережах 4 години та більше, що свідчить про те, що значну кількість часу підлітки приділяють віртуальному світу, зокрема онлайн-спілкуванню. Більше половини (55,4%) опитаних визнають, що проводять забагато часу в соціальних мережах. Практично кожен четвертий (23,9%) повідомив про те, що в нього псується настрій, коли не можна провести час у мережі Інтернет.

Чверть (25,7%) респондентів повідомили, що їхні батьки вказують їм на те, що вони проводять забагато часу за комп'ютерними іграми, що спричиняє конфлікти між батьками та дітьми .

Отже, підсумовуючи результати досліджень, можна припустити, що зараз, в період повномасштабного вторгнення на територію України, коли багато підлітків були вимушені покинути свої домівки, їхнє спілкування з однолітками в більшій мірі перейшло в онлайн-формат, або взагалі припинилося.

Актуальність:**Проблема:**

Обравши категорію підлітків, слід звертати увагу на кризу, притаманну даному віковому періоду, адже в цей час разом з фізичними змінами відбуваються й певні психологічні. Враховуючи те, що підлітки є більш емоційно-чутливими, ніж представники інших вікових категорій, їхня сенситивність може призводити до частих перепадів настрою та дратівливості, їм складно стримувати свої емоції, висловлювати думки, що може спричиняти сварки та конфлікти з однолітками та іншим соціальним оточенням. На даному етапі розвитку підліток прагне відійти від контролю батьків та стати більш самостійним, в той час, як у нього прокидається бажання стати частиною референтної групи та слідувати за лідером. У зв'язку зі зовнішніми чинниками (пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення), основні соціальні інститути перейшли на гібридний або повністю віртуальний формат навчання, що зменшує кількість спілкування в безпосередній взаємодії. Таким чином підлітки часто віддають перевагу онлайн спілкуванню, в інтернеті вони можуть стикатися з кібербулінгом, що також є серйозною проблемою, яка шкодить психоемоційному стану і може призвести до депресії та тривоги. Ряд цих причин провокує проблеми з самооцінкою підлітків, через які їм складно приймати себе такими, як вони є. Також як наслідок можна виявити дезадаптацію у контакті з соціумом та ригідність у невіртуальному спілкуванні.

Цільова аудиторія: підлітки які мешкають в Красилівській ОТГ, м.Красилова, Хмельницької області.

МЕТА ПРОЄКТУ: залучення підлітків громади до підвищення комунікативної компетентності.

ЗАВДАННЯ ПРОЄКТУ:

1. Сформувати у підлітків громади навички активного слухання та ефективної комунікації;
2. Оволодіння підлітками конкретними практичними та теоретичними знаннями про комунікацію;

3. Розвиток навичок взаємодії в команді та пізнання себе в міжособистісному спілкуванні у підлітків;
4. Проявити та посилити у підлітків лідерські якості, заохочення та залучення до впровадження та реалізації власних ініціатив у громаді.

Причини проблеми: зниження рівня соціальної взаємодії сучасних підлітків, перевага спілкування у віртуальному середовищі, підвищений рівень стресу в підлітків у зв'язку з воєнним станом в Україні, нестабільне коло близького спілкування.

Наслідки проблеми та її масштаби: зниження соціального та емоційного інтелекту у підлітків, погіршення розуміння та сприйняття вербальних і невербальних проявів у комунікації. Проблема в побудові міжособистісних стосунків між підлітками. Підвищення факторів, які спричиняють травмуючі події. Підвищення кількості підлітків з девіантною поведінкою в громаді.

Ризики (що відбуватиметься, якщо проблему не буде вирішено):

1. Збільшення кількості конфліктів у громаді загалом, та серед підлітків, зокрема;
2. Підвищення рівня психоемоційного виснаження та соціальної дезадаптивності підлітків;
3. Соціальне виключення та пасивність підлітків громади;
4. Страх в побудові ефективної комунікації в майбутньому (вступ у ЗВО)

Хто вже здійснював спроби вирішити цю проблему, та які результати вже отримано:

Подібного характеру дослідження проводила М.І. Константинова, в 2023 році на базі Городненського ліцею з початковою школою та гімназією Городненської громади Болградського району Одеської області провели масштабне опитування з учнями 9 класу, щоб визначити ступінь інтернет-залежності серед підлітків.

Під час проведення дослідження у період з 04.09 по 26.11 були використані наступні методики – «інтернет-залежність тест» Кімберлі Янга

та «Шкала інтернет-залежності» Чена (CIAS). Опитування проводилися анонімно.

Проаналізувавши дане дослідження можна зробити висновок, що проблема інтернет-адикції є актуальною на даному етапі розвитку суспільства та потребує додаткових досліджень з метою розробки програм та профілактичних корекційних дій.

ПРОДУКТ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ:

- Проведено 3 тренінгових зустрічі по 2 години та фокус групи, які включали дискусії, мозкові штурми, рефлексію;
- Створення циклу із трьох тренінгових занять по дві години задля вирішення проблеми;
- Створення методичних матеріалів для покращення комунікативних навичок у підлітків;
- Знижений рівень використання конфліктогенів у соціальній взаємодії підлітків;
- Формування відкритої, розуміючої, доброзичливої комунікації підлітків громади;
- Продукування до вивчення нової інформації про комунікативні навички підлітків, які раніше не замислювалися над даною проблемою.

ПЛАНУВАННЯ ПРОЄКТУ

Авторами проєкту планується провести тренінгові зустрічі, завдяки яким спочатку за допомогою опитування буде визначено рівень обізнаності загальних понять ефективної комунікації. На основі отриманих результатів буде проведено теоретичний блок для ознайомлення з ключовими аспектами теми. Після цього перейдемо до блоку, в якому підлітки візьмуть участь у практичних вправах.

Ресурси для досягнення мети проєкту:

- Приміщення

- Тренери
- Канцтовари (фліпчарт, маркери, листи А4, ручки)
- Роздаткові матеріали для учасників
- М'яч

Кількісні показники:

- Кількість учасників проєкту;
- Кількість проведених занять;
- Кількість мешканців громади, для яких проєкт був корисним (фахівці, сім'ї підлітків)
- Кількість людей, що дізнались про проєкт

Якісні показники:

- Підвищення рівня ефективної комунікації серед підлітків, які взяли участь в проєкті;
- Інформаційний компонент (обізнаність учасників щодо тематики тренінгу) ;
- Позитивний зворотний зв'язок після участі в серії тренінгових занять.

Термін необхідний для реалізації проєкту: 4 місяці

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЄКТУ

Короткострокові результати:

1. В громаді впроваджено серію тренінгових занять, спрямованих на покращення навичок ефективної комунікації серед підлітків;
2. Посилення спроможності підлітків впливати на зменшення конфліктних ситуацій під час спілкування з іншими;
3. Залучення молоді до громадської активності;
4. Створено молодіжні ініціативні групи;
5. Розроблені та впроваджені тренінгові заняття;
6. Вони вміють чітко та лаконічно висловлювати свої думки та ідеї.

Довгострокові результати:

1. Підвищено лідерський потенціал та активну громадську позицію підлітків, управління конфліктами та створення безпечного середовища в громаді;
2. Налагоджено механізми співпраці молодіжних ініціативних груп із органами місцевого самоврядування;
3. Періодичність серії подібних тренінгів у громаді відбувається на постійній основі;
4. Зниження рівня булінгу та деструктивного спілкування серед підлітків громади;
5. Покращення академічної успішності для кращого розуміння навчального матеріалу;
6. Поширення досвіду на інші громади.

ДОДАТОК Ж**ЦЕНТР ПІДТРИМКИ «ACTIVE AND SUCCESSFUL» ДЛЯ
СТУДЕНТІВ НА БАЗІ КИЇВСЬКОГО СТОЛИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА****Напрямок, за яким виконується проєкт:**

Наука та розвиток громад: соціальні проєкти з науковою ідеєю.
Психосоціальна підтримка вразливих категорій населення у громаді в умовах
воєнного часу

ДОСЛІДЖЕННЯ:

Нами було проведено вторинне дослідження на основі даних дослідження «Вплив війни на молодь в Україні», від ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницької агенції Info Sapiens за ініціативи, а також фінансової, технічної та організаційної підтримки Представництва Фонду ООН в галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України. Дані, що були отримані під час опитувань свідчать, що незважаючи на зростання поширеності проблем психічного здоров'я внаслідок війни, дослідження не виявило загострення конфліктів серед молоді, навпаки на відміну від 2022 року знизилась стурбованість проблемами в родині, труднощами в спілкуванні, невмінням вирішувати конфлікти. Це свідчить про готовність та важливість розвитку соціальних комунікацій та посилення взаємодії між молодими людьми. Також респонденти вважають, що для підвищення громадської активності молоді – місцева влада або інші стейкхолдери мають зосередитися на створенні проєктів для молоді або за її участі, фінансувати проєкти молодих людей, сприяти або проводити публічні заходи (навчально-освітні та суспільно важливі) для молоді та спільно з іншими віковими групами, відкривати молодіжні центри для дозвілля, розвивати програми стажувань при інституціях.

Проте дослідники вважають, що загалом поширеність проблем психічного здоров'я може бути недооціненою через те, що респонденти соромляться їх визнати або недостатньо їх усвідомлюють. 22% молодих людей стурбовані проблемою психологічного здоров'я, але визнають її лише 12%; що їм потрібна психологічна допомога: 81% це заперечують, а 7% не змогли визначитися з відповіддю. Натомість при іншому формулюванні – щодо готовності отримання безкоштовну психологічну допомогу – за нею звернулися б 28% молодих людей.

Вибірка складала 2064 респонденти віком 14-34 роки. З повним описом дослідження можна ознайомитись «**Вплив війни на молодь в Україні**».

АКТУАЛЬНІСТЬ:

Проблема:

У зв'язку з повномасштабним вторгненням у студентів через певну невизначеність та стрес все більше проявляється відсутність внутрішнього стимулу для соціальної активності. Оскільки відбувся перехід життя у онлайн формат в останні роки (що також було спричинено пандемією COVID) та скороченням місць для збору однодумців через безпекові ризики чи то для клубів за інтересами (дискусійних, ораторських тощо), чи для відпочинку та організації дозвілля – студенти все менше можуть відчувати опори у вигляді психосоціальної підтримки від одногрупників та студентського ком'юніті.

Цільова аудиторія:

Студенти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка першого освітнього рівня (бакалаврат)/

Причини проблеми:

Впродовж останніх років процес соціальної комунікації студентів у ЗВО відбувався дистанційно через особливості навчання, зумовлених низкою подій. Причиною даної проблеми безумовно є повномасштабне вторгнення Росії в Україну. На жаль, ми зіштовхнулись із багатьма проблемами, які загострилися на фоні неможливості приділити належну увагу адаптаційним процесам студентів у ЗВО.

Лише останній рік навчання почало відбуватись у змішаному форматі. Через це виникла низка комунікаційних та адаптаційних проблем серед молоді, що варто почати вирішувати зараз, адже якщо не надати необхідної підтримки та не організувати можливості для якісної комунікації це може призвести до негативних наслідків.

Наслідки проблеми та її масштаби: через відсутність можливості у студентів поринути у справжнє студентське життя, що наповнене зустрічами, заходами та якісною комунікацією, як між собою так і з авторитетними для них особистостями виникає низка проблем та ризиків.

Ризики (що відбуватиметься, якщо проблему не буде вирішено):

1. зменшення комунікації між студентами у групі та відсутність комунікації між курсами;
2. відсутність у студентів відчуття приналежності до Університетської громади;
3. соціальна пасивність студентів щодо заходів Університету;
4. відсутність можливості отримувати достовірну інформацію, щодо проблем, що хвилюють студентів.

Хто вже здійснював спроби вирішити цю проблему, та які результати вже отримано:

Соціально-психологічна служба Університету періодично організовує групові та індивідуальні консультації, тренінги з подолання стресу, техніки релаксації тощо для студентів. Як результат – частково знижений рівень тривожності, кризові стани в окремих студентів, проте ця робота, є більш точковою та за запитами та, на жаль, не відома широкому загалу студентів.

Також в Університеті Грінченка є студентські гуртки різної направленості, що сприяють розвитку почуття приналежності та соціальних навичок, проте там збираються студенти зацікавлені у конкретному напрямку та не відбувається більш ширша комунікація.

У співпраці з Університетом до заходів долучаються представники різних громадських організацій, що проводять точкові заходи за запитом чи

пропонують свої теми, що є актуальними в сучасних реаліях (теми щодо стресостійкості, подоланню тривожності та розвитку соціальних компетенцій).

Також є успішні практики молодіжних центрів на базі університетів: молодіжний центр «Start» на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, молодіжний центр діє на базі Національного університету водного господарства та природокористування в місті Рівному. Наявність даних центрів підтверджує важливість та актуальність даного проєкту.

МЕТА ПРОЄКТУ: створити центр підтримки «Active and successful» для студентів першого освітнього рівня у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка.

ЗАВДАННЯ ПРОЄКТУ:

1. Створити сприятливе середовище для розвитку студентів Університету Грінченка;
2. Надання психосоціальної підтримки для студентів, що її потребують;
3. Сприяти взаємодії між студентами факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти та інших факультетів університету задля обміну досвідом у формі майстер класів, літературних вечорів, кіноклубів, семінарів, тощо;
4. Підтримка соціальних ініціатив та соціальних проєктів студентів;
5. Надання менторської підтримки.

ПРОДУКТ як РЕЗУЛЬТАТ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ:

Створений центр підтримки «Active and successful», який допомагає адаптуватися студентам та отримати соціально-психологічну підтримку завдяки методу рівний -рівному. Створення відкритого безпечного простору для неформального спілкування, обміну досвідом, взаємопідтримки між студентами.

Створення циклу з десяти тренінгових занять з урахуванням запитів цільової аудиторії та спрямованих на розвиток соціальної успішності та

соціальної активності, розвиток комунікативних навичок та подолання стресу у зв'язку з адаптацією та повномасштабним вторгненням. Приклади тем: подолання стресу, тривожності, депресивних станів; розвиток емоційного інтелекту та навичок саморегуляції; техніки релаксації, арт-терапія, майндфулнес; адаптація до нових умов навчання та життєвих обставин.

Допомога студентам подолати ситуацію невизначеності щодо продовження навчання та надати підтримку для його продовження.

Здійснення інформаційної, просвітницької та соціальної роботи шляхом організації та проведення конференцій, семінарів, тренінгів, акцій, круглих столів тощо.

ПЛАНУВАННЯ ПРОЄКТУ

Планується проведення опитування щодо актуальних тем для студентів, залучення спікерів, що готові виступити на запропоновані теми. Проведення інформаційної кампанії в університеті для підвищення обізнаності щодо діяльності Центру та доступності його послуг. Створення програми для центру підтримки «Active and successful» та впровадження протягом навчального року. Також планується проведення тренінгових занять спрямованих на підвищення рівня соціальної успішності та соціальної активності студентів.

Ресурси для досягнення мети проєкту:

- тренери (команда фахівців, що будуть проводити заняття у центрі)
- інформаційні ресурси, що ляжуть в основу створення курсу;
- анкети, опитувальники;
- облаштоване приміщення.

Кількісні показники:

- кількість студентів, що відвідали центр;
- кількість проведених занять;
- кількість людей, які дізналися про проєкт;
- кількість студентів з вищими показниками успішності;

- люди, які долучилися до реалізації проєкту (наприклад – залучені спікери)

Якісні показники:

- інформаційний компонент (написання постів та висвітлення інформації у соцмережах; розробка та друк інформаційних матеріалів; ведення звітності).
- показники соціальної успішності студентів та їх залученість у соціальне життя Університету збільшилась (більше студентів долучаються до заходів);
- створений безпечний простір для студентів, де вони можуть почути цікаву та корисну інформацію та поспілкуватися із студентами інших спеціальностей та курсів.

Термін необхідний для реалізації проєкту: навчальний рік (9 місяців)

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЄКТУ

Короткострокові результати:

1. залучення студентської молоді до активного соціального життя Університету під час проєкту;
2. зниження рівня тривожності в студентів, завдяки групам підтримки;
3. розроблені та впроваджені тренінгові заняття та заходи із залученими спікерами;
4. комплексний підхід допоможе студентам подолати негативні психологічні наслідки війни, адаптуватися до навчання, розвинути стресостійкість та життєву стійкість;
5. розроблені методичні матеріали;
6. підвищення рівня мотивації до навчання студентів та продовження навчання в університеті, а не перехід до ЗВО закордоном.

Довгострокові результати:

1. функціонування гуртків за вподобаннями на постійній основі;

2. запровадження проведення тренінгів для студентів щодо підвищення рівня соціальної успішності та соціальної активності студентів на постійній основі;
3. запровадження груп підтримки на постійній основі;
4. поширення досвіду ФПСРСО на інші структурні підрозділи Університету Грінченка та за його межі.

ДОДАТОК И

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Факультет психології соціальної роботи та спеціальної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-
методичної та навчальної
роботи

_____Олексій ЖИЛЬЦОВ
«__»_____2024р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ

«Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному
середовищі»

для студентів

спеціальності 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності (тей))

освітньої програми _____231.00.02_____ Соціальна _____ педагогіка
(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації _____
(за наявності) (назва спеціалізації)

Розробник:

Анастасія КОТЕЛЕВЕЦЬ, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

Анастасія КОТЕЛЕВЕЦЬ, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки

Протокол від 26.08.2024 р. № 17

Завідувач кафедри _____ (Тетяна ЛЯХ)
(підпис)

Робочу програму погоджено з:

гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми) 231.00.02
Соціальна педагогіка першого (бакалаврського) рівня
(назва освітньої програми)

____.____. 2024 р.

Керівник освітньої програми _____ (Олена ДЕНИСЮК)
(підпис)

Робочу програму перевірено

____.____. 2024 р.

Заступник декана _____ (Роман ПАВЛЮК)
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» ____ 20__ р.,
протокол № ____

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» ____ 20__ р.,
протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 120
Курс	2
Семестр	4
Обсяг кредитів	4
Обсяг годин, в тому числі:	120
Аудиторні	16
Модульний контроль	-
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	104
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» є ознайомлення студентів із базовими поняттями волонтерства та набуття практичних навичок щодо волонтерської діяльності, організації волонтерських груп у майбутній соціально-проектній діяльності, а також розвитку у студентської молоді соціальної активності та лідерства, навичок усвідомленого й активного вибудовування власного життя, розробки наукових досліджень у галузі волонтерства у молодіжному середовищі.

Завдання навчальної дисципліни

- сформувати базові вміння і навички організації волонтерської діяльності та її технічного забезпечення;
- визначити роль та функції волонтерів у молодіжному середовищі;
- ознайомити з методами залучення людей до волонтерської діяльності;
- навчити складати волонтерські програми та здійснювати менеджмент волонтерської діяльності молоді.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 231.00.02 Соціальна педагогіка підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота дисципліна «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» забезпечує формування таких загальних та фахових (спеціальних) компетентностей:

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК13. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

СК14. Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

СК15. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.

СК17. Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності.

СКу23. Здатність до активізації та залучення молоді до діяльності з розвитку громад.

СКу24. Здатність застосовувати технології соціально-педагогічної роботи з формальними та неформальними об'єднаннями дітей та молоді.

3. Результати навчання за дисципліною «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі»

Відповідно до освітньої програми 231.00.02 Соціальна педагогіка за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота, дисципліна «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» забезпечує оволодіння такими *програмовими результатами навчання*:

РН5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

РН6. Розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях.

РН16. Застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

РН22. Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

РНу27. Організовувати та здійснювати соціально-педагогічну роботу в формальних та неформальних об'єднаннях дітей та молоді у громаді.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Модуль 1. Теоретичні основи та практичне значення волонтерської діяльності							
Тема 1. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці	2	2					
Самостійна робота 1. Наукові підходи до класифікації волонтерських груп	6						6
Самостійна робота 2. Види мотивації волонтерської діяльності	6						6
Самостійна робота 3. Законодавчі основи забезпечення волонтерської діяльності	6						6
Самостійна робота 4. Етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері	6						6
Разом	26	2					24
Модуль 2. Менеджмент волонтерської діяльності							
Тема 2. Методика організації волонтерської діяльності	2	2					
Практичне заняття 1. Етапи розроблення волонтерської програми	2			2			
Практичне заняття 2. Організація діяльності волонтерів	2			2			
Самостійна робота 5. Визначення потреби організації у волонтерах та розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності	8						8
Самостійна робота 6. Методи відбору волонтерів та форми навчання, розвитку волонтерів в організації та визнання їхнього внеску	6						6
Самостійна робота 7. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності	6						6
Самостійна робота 8. Розробка переліку вимог до потенційного волонтера та анкети для відбору волонтерів	6						6
Самостійна робота 9. Технологія здійснення орієнтування та інструктажу волонтерів	8						8
Самостійна робота 10. Супровід діяльності волонтерів: менторська підтримка, супервізії та інтервізії	10						10
Разом	50	2		4			44

Модуль 3. Розвиток соціальної активності та лідерства молоді у волонтерській діяльності							
Практичне заняття 3-4. Досвід розвитку соціальної активності та лідерства у волонтерській діяльності	4			4			
Самостійна робота 11. Розвиток соціальної активності через участь у волонтерській діяльності	10						10
Самостійна робота 12. Розвиток лідерських якостей молоді через участь у волонтерській діяльності	10						10
Самостійна робота 13. Попередження конфліктів у волонтерській діяльності	6						6
Разом	30			4			26
Модуль 4. Розроблення волонтерської програми за участю молоді							
Практичне заняття 5-6. Професійна кухня координатора волонтерської діяльності молоді	4			4			
Самостійна робота 14. Дослідження успішних молодіжних волонтерських практик	10						10
Разом	14			4			10
Усього	120	4		12			104

5. Програма навчальної дисципліни «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі»

Заочна форма навчання

Модуль 1.

Теоретичні основи та практичне значення волонтерської діяльності

Лекція 1. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці

Поняття про милосердя, благодійність, меценатство, спонсорство, благодійну діяльність, волонтерську діяльність. Передумови виникнення волонтерського руху в світі. Історія розвитку волонтерського руху в Україні. Огляд основних нормативно-законодавчих актів, які регламентують волонтерську діяльність.

Основні поняття теми: волонтер, благодійник, меценат, філантроп, милосердя, меценатство, благодійність, філантропія, волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерська робота.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 3

Додаткові: 1, 2, 5, 8

Модуль 2.

Менеджмент волонтерської діяльності

Лекція 2. Методика організації волонтерської діяльності

Визначення потреби організації у волонтерах. Розробка змісту волонтерської діяльності. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності. Перелік вимог до потенційного волонтера. Система

обліку часу діяльності волонтерів. Планування кампанії із залучення волонтерів.

Методи відбору волонтерів: анкетування, співбесіда, спостереження, тестування, спеціальна перевірка даних. Логіка управління волонтерами.

Основні поняття теми: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерська робота, волонтерська програма.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2, 3

Додаткові: 7

Практичне заняття 1. Етапи розроблення волонтерської програми

Практичне заняття 2. Організація діяльності волонтерів

Модуль 3.

Розвиток соціальної активності та лідерства молоді у волонтерській діяльності

Практичне заняття 3-4. Досвід розвитку соціальної активності та лідерства у волонтерській діяльності

Модуль 4.

Розроблення волонтерської програми за участю молоді

Практичне заняття 5-6. Професійна кухня координатора волонтерської діяльності молоді

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів заочної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Відвідування семінарських занять	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Відвідування практичних занять	1	-	-	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Робота на практичному занятті	10	-	-	2	20	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	6	30	3	15	1	5
Разом		21		53		37		27	
Максимальна кількість балів: 138 Розрахунок коефіцієнта: $138 : 100 = 1,38$. Студент набрав X балів; Розрахунок: $X : 1,38 =$ загальна кількість балів									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Результат подається у вигляді текстового документа до 10 сторінок, набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт TimesNewRoman 14. Міжрядковий інтервал 1. Поля з усіх сторін 20 мм. У документі слід зробити посилання на використані джерела у квадратних дужках [номер джерела] та подати список використаних джерел наприкінці самостійної роботи.

Результат роботи (текстовий документ) надсилається як відповідь у електронному курсі дисципліни «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» на платформі <http://elearning.kubg.edu.ua>

Самостійна робота 1. Види мотивації волонтерської діяльності

Мета: проаналізувати мотиви, що спонукають особистість до участі у волонтерській діяльності.

Завдання:

1. Ознайомтесь із текстом підрозділу 1.3 «Мотивація до волонтерської діяльності» (С. 33-38).

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:

- Що таке «мотивація»?
- Які існують групи мотивуючих факторів? Назвіть та стисло охарактеризуйте їх.
- Як ви вважаєте, чому необхідно враховувати мотивацію людини до волонтерської діяльності?
- Якими є основні мотиви, що спонукають людину до волонтерської діяльності?

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 2. Наукові підходи до класифікації волонтерських груп

Мета: познайомитись із підходами до класифікації волонтерських груп.

Завдання:

Дайте письмову відповідь на запитання:

1. Поняття «група», «мала група», «соціальна група».
2. Основні ознаки соціальної групи.
3. Класифікація малих груп.

4. Поняття «волонтерська група».
5. Підходи до класифікації волонтерів за кордоном в Україні.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2, 3

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 3.

Мета: проаналізувати стан нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні та на міжнародному рівні.

Завдання:

Дати письмову відповідь на наступні запитання:

- Аналіз міжнародного законодавства щодо розвитку волонтерської діяльності.
- Аналіз українського законодавства щодо становлення й розвитку волонтерської діяльності.
- Протиріччя та недоліки Закону України «Про волонтерську діяльність».

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: 1

Самостійна робота 4. Етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері

Мета: проаналізувати етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері.

Завдання:

1. Ознайомтесь із текстом підрозділу 1.4 «Етичні засади волонтерської діяльності» (С. 39-42).

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:
 - Назвіть необхідні компоненти етики діяльності волонтера.
 - Опишіть основні принципи етики волонтера в соціальній сфері.
 - З якими, на Вашу думку, морально-етичними проблемами у своїй професійній діяльності стикається волонтер?
 - Визначте та охарактеризуйте основні категорії етики волонтерської діяльності.
 - Обґрунтуйте вимоги до особистісних якостей волонтера.

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 5. Визначення потреби організації у волонтерах та розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності

Мета: відпрацювати навички аналізу потреби організації у волонтерах на основі проектного підходу.

Завдання:

Ознайомтесь із текстом підрозділів «Складання переліку вимог до волонтерів» (С. 46-51) та «Розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності» (С.52-53)

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. Дати відповіді на ряд запитань:

- Які фактори потрібно враховувати при визначенні потреб організації у волонтерах для здійснення конкретного виду роботи?

- Які плюси та мінуси у делегуванні повноважень волонтерам – заповніть таблицю, опишіть по 5 плюсів та мінусів:

№	Плюси делегування	Мінуси делегування
1...		
...5		

- На якому етапі організації діяльності волонтерської групи має бути підготовлений інформаційний пакет про зміст волонтерської діяльності?

- Яку інформацію має містити опис роботи волонтера?

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 6. Методи відбору волонтерів та форми навчання, розвитку волонтерів в організації та визнання їхнього внеску

Мета: проаналізувати методи, що застосовують координатори волонтерської діяльності для відбору потенційних волонтерів та можливості щодо визнання праці волонтера

Завдання

1. Створити презентацію у вигляді документу Microsoft PowerPoint із розкриттям запитання «Методи, що застосовують координатори волонтерської діяльності для відбору потенційних волонтерів», зупинившись на кількох аспектах:

- Розробка анкети для відбору волонтерів
- Проведення співбесіди з потенційним кандидатом у волонтери
- Організація процедури спостереження
- Тестування як метод відбору волонтерів
- Організація та процедура спеціальної перевірки даних потенційного волонтера

2. Ознайомитись із підрозділом «Форми визнання праці волонтерів». Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с.; С. 104-110

Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

Дати письмову відповідь на ряд запитань:

- Що таке визнання?
- Які форми визнання волонтерів ви знаєте?
- Які форми визнання ви вважаєте найбільш доцільними?

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 7. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності

Мета: навчитися визначати ресурси, необхідні для здійснення волонтерської діяльності.

Завдання:

1. Ознайомитись із підрозділом «Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності».

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с.; С. 54-58

Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. Дати відповіді на ряд запитань:

- Що таке ресурси та ресурсне забезпечення?
- Які необхідні ресурси може виділити організація для роботи волонтерів?

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 8. Розробка переліку вимог до потенційного волонтера та анкети для відбору волонтерів

Мета: відпрацювати навички складання переліку вимог до потенційного волонтера та розроблення анкети для відбору волонтера

Завдання:

1. Ознайомитись із підрозділом «Складання переліку вимог до волонтерів».

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с.; С. 59-61

Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:

- Які критерії відбору потенційних волонтерів для здійснення роботи розрізняють?

- Які особистісні якості мають бути властиві волонтеру для ефективного та результативного вирішення ним поставлених завдань?

- Розробіть анкету. Її мета має полягати у збиранні необхідної для прийняття Вами рішення інформації щодо потенційного кандидата у волонтери.

- Анкета повинна містити назву, вступне слово до потенційного волонтера, список питань (мін 10 – мах 15).

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 9. Технологія здійснення орієнтування та інструктажу волонтерів

Мета: відпрацювати навички розробки процедури орієнтування волонтерів.

Завдання:

1. Ознайомтесь із текстом підрозділів:

– «Технологія здійснення орієнтування волонтерів».

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с.; С. 80-83

Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

– «Технологія проведення інструктажу».

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с.; С. 84-87

Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:

- Назвіть та охарактеризуйте етапи проведення орієнтування.

- Чому важливо проводити орієнтування волонтера в організації?

- Які існують види інструктажу, дайте їх стислу характеристику.
- Поясніть правило трьох «П».

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 10. Супровід діяльності волонтерів: менторська підтримка, супервізія, інтервізія

Мета: познайомитись із формами та методами супроводу діяльності волонтерів в організації.

Завдання:

1. Ознайомтесь із текстом підрозділу 2.3.2 «Супровід діяльності волонтерів» (С. 88-100).

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:

- Що таке «ментор», «менторська підтримка»?
- Обґрунтуйте критерії відбору потенційних менторів та які особистісні та професійні якості слід мати, щоб стати ментором?
- Визначте, що таке супервізія та що складає її ціннісну базу?
- Яка модель супервізії, на вашу думку, найефективніша? Обґрунтуйте.
- Розкрийте сутність поняття «інтервізія».
- Обґрунтуйте правила роботи інтервізійної групи.

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 11. Розвиток соціальної активності через участь у волонтерській діяльності

Мета: визначити поняття соціальної активності у волонтерській діяльності в молодіжному середовищі

Завдання:

1. У науковій літературі знайдіть визначення понять «соціальна активність» та заповніть таблицю.

№	Науки	Визначення поняття «соціальна активність»	Посилання на джерело
1.	Філософія		
2.	Соціологія		
3.	Психологія		
4.	Педагогіка		
5.	Соціальна педагогіка		

2. Опишіть які бувають види соціальної активності?
3. Оцініть власний рівень соціальної активності від 1 до 10 та напишіть 3 кроки, що допоможуть вам підвищити ваш рівень.

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: 2, 4, 6

Самостійна робота 12. Розвиток лідерських якостей молоді через участь у волонтерській діяльності

Мета: визначити поняття лідер та лідерство в контексті волонтерської діяльності; ознайомити студентів з теоріями та концепціями лідерства.

Завдання:

1. У науковій психологічній літературі знайдіть визначення понять «лідер» та «лідерство», заповніть таблицю. Їх має бути не менше п'яти на кожне поняття.

№	ППП вченого	Визначення поняття «лідер»	Визначення поняття «лідерство»	Посилання на джерело
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

2. Чим відрізняються поняття «лідер» і «лідерство», а що є спільного?
3. На прикладі сучасного лідера-волонтера (вітчизняного або зарубіжного) визначте 10 його лідерських якостей.
4. Дайте відповідь на запитання: Чим подобається вам, обраний лідер-волонтер? Які лідерські якості ви вважаєте найголовнішими? Чому?

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: 9

Самостійна робота 13. Попередження конфліктів у волонтерській діяльності

Мета: визначити поняття конфлікту, його види та причини; розглянути стилі поведінки у конфліктних ситуаціях; визначити шляхи розв'язання конфліктів під час волонтерської діяльності.

Завдання:

Дайте письмову відповідь на ряд запитань:

1. Дайте визначення поняттю «конфлікт». Проаналізуйте види конфліктів.
2. Пройдіть он-лайн тест Томаса на визначення стилю поведінки у конфліктній ситуації. Як ваш стиль вирішення конфлікту може вплинути на виконання вами волонтерської діяльності?
3. Як конфлікти можуть впливати на виконання доручень волонтерами?

4. Опишіть конфліктну ситуацію, яка може статися під час волонтерської діяльності та запропонуйте вирішення конфлікту за допомогою різних способів (конкуренція, пристосування, уникнення, співробітництво, компроміс).

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 14. Дослідження успішних молодіжних волонтерські практик

Мета: ознайомитись із найкращими українськими та зарубіжними волонтерськими практиками.

Завдання:

1. Скориставшись ресурсами Інтернет-мережі (за власним вибором), підготуйте 3 приклади успішних практик волонтерської діяльності у таких країнах: будь-яка країна ЄС, США (або Канада), Україна.
2. Обґрунтуйте, за якими показниками Ви визначили успішність волонтерських практик в обраних країнах.

Рекомендовані джерела:

Основні: за вибором студента.

Додаткові: за вибором студента.

Критерії оцінювання завдань з самостійної роботи:

- завдання виконано у повному обсязі з використанням наукових джерел інформації, проведений аналіз, співставлення, зроблені висновки, в наявності власна думка студента – 5 балів.

- завдання виконано у повному обсязі з використанням наукових джерел інформації з різних галузей знань, проведений аналіз, співставлення, зроблені висновки – 4 бали.

- завдання виконано у повному обсязі на репродуктивному рівні – 3 бали.

- завдання виконано з незначними помилками, без використання додаткових джерел інформації – 2 бали.

- завдання виконано з значними помилками – 1 бал.

6.3. проведення модульного контролю та критерії оцінювання

– не передбачено навчальним планом.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою підсумкового контролю навчальної дисципліни «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» є залік.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю – не

передбачено навчальним планом.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Навчально-методична картка навчальної дисципліни «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі»

Семестр	4			
Модулі	1	2	3	4
Назва модуля	Теоретичні основи та практичне значення волонтерської діяльності	Менеджмент волонтерської діяльності	Розвиток соціальної активності та лідерства молоді у волонтерській діяльності	Розроблення волонтерської програми за участю молоді
К-ть балів	21	53	37	27
Теми лекцій	1. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці (1 бал)	2. Методика організації волонтерської діяльності (1 бал)		
Практичні заняття		1.Етапи розроблення волонтерської програми (11 балів) 2.Організація діяльності волонтерів (11 балів)	3-4. Досвід розвитку соціальної активності та лідерства у волонтерській діяльності (22 бали)	5-6. Професійна кухня координатора волонтерської діяльності молоді (22 бали)
Самостійна робота	1.Види мотивації волонтерської діяльності (5 балів) 2. Наукові підходи до класифікації волонтерських груп (5 балів) 3. Законодавчі основи забезпечення волонтерської діяльності (5 балів) 4.Етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері (5 балів)	5. Визначення потреби організації у волонтерах та розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності (5 балів) 6.Методи відбору волонтерів та форми навчання, розвитку волонтерів в організації та визнання їхнього внеску (5 балів) 7.Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності (5 балів) 8. Розробка переліку вимог до потенційного волонтера та анкети для відбору волонтерів (5 балів) 9. Технологія здійснення орієнтування та інструктажу волонтерів (5 балів) 10. Супровід діяльності волонтерів: менторська підтримка, супервізія та інтервізія (5 балів)	11.Розвиток соціальної активності через участь у волонтерській діяльності (5 балів) 12.Розвиток лідерських якостей молоді через участь у волонтерській діяльності (5 балів) 13.Попередження конфліктів у волонтерській діяльності (5 балів)	14.Дослідження успішних молодіжних волонтерських практик (5 балів)
Розрахунок	138:100=1,38. Студент набрав X балів; Розрахунок: X:1,38= загальна кількість балів			

Заочна форма навчання. 120 год., лекції – 4 год., практичні заняття – 12 год., самостійна робота – 104 год.

Рекомендовані джерела

Основна література

1. Актуальні запитання соціальної роботи: навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
2. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-є видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>
3. Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / За заг. ред. Т.І. Сила, Т.Л. Лях; авт..кол.: Т. Журавель, Т. Лях, К. Пуха та ін.. – К.: ОБНОВА-КОМПАНІ, 2020. – 174 с. Режим доступу до ресурсу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35678/>
4. Потенціал волонтерства та лідерства у здійсненні профілактики ВІЛ та ризикованої поведінки на базі професійно-технічних навчальних закладів : навч.-метод. посібник // Журавель Т. В., Лях Т. Л., Спіріна Т. П. та ін.; за ред. Т. В. Журавель, Т. Л. Лях. – К. : ФО-П Буря О. Д., 2014. – 224 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4959/>

Додаткова література

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
2. Котелевець А. М. Теоретико-методологічні засади формування соціальної активності студентської молоді. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2022. 1(50). 134-137. . ISSN 2524-0609
DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.134-137>
URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/257711>
3. Котелевець А.М, Нохріна І.С. «Соціальна успішність як складова активності студентської молоді» Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2024. 1(54). <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/303899>
4. Котелевець А.М. Журнал «Соціальна робота та соціальна освіта», 2021, № 1 (6) «Волонтерство онлайн: виклики сьогодення» (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)
URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/234142>
5. Лях Т. Л. Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності / Т. Л. Лях // Соціальна педагогіка : навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, Т. Г. Веретенко та ін. : – К. : Академвидав, 2014. – 312 с.; С. 119–128.

6. Лях Т. Л. Волонтерська діяльність. Енциклопедія освіти : енциклопедія / ред. В. Кремень. Київ, 2021. С. 138–139. – Режим доступу до ресурсу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39233/1/%D0%95%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8_.pdf
7. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : Навч. посіб. / Т. Л. Лях. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.
8. Лях Т. Л. Проблеми нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в соціальній сфері. Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади : матеріали III Всеукр. науково-практ. конф. з міжнар. участю, м. Суми, 1–2 черв. 2021 р. Суми, 2021. С. 69–72. – Режим доступу до ресурсу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39005/>
9. Kotelevets A., Vyzva M. Leadership in the context of social activity and activism: perspectives from higher education students *Modern Science – Moderní věda. – Praha. – Česká republika, Nemoros. – 2023. – No 4. с. 86-94. ISSN 2336-498X*
DOI: <https://doi.org/10.62204/2336-498X-2023-4-9>
URL: <https://sried.eu/anastasiia-kotelevets-mariia-vyzhva-leadership-in-the-context-of-social-activity-and-activism-perspectives-from-higher-education-students/>
10. Liakh, T., Lekholetova, M., Kotelevets, A., Spirina, T., & Shved, O. (2021). Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 3, 316-326. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36468/1/T_Liakh_Mkonf_2021_IL.pdf

Додаткові ресурси:

Електронна адреса курсу: <https://elearning.kubg.edu.ua/>

Інтернет-джерела (відео):

1. «Закон про волонтерську діяльність» заважає... – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/7KDV4RdcgXA>
2. Волонтер миру – Вікна-новини – 15.04.2019 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=h5YP8no1qqI&feature=youtu.be>
3. Волонтерство в Україні та світі – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/r-SIAVojjjA>
4. Волонтерство для мене це... – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/a72kHhiDEjk>
5. Сергій Притула про роботу волонтером – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=gIjxaAKLAY0>
6. Я особистість – тренінг для підлітків – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=iGz-TzE65vU>
7. Як стати волонтером ООН: відео-інструкції – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/Vm-7SEajfBY>

ДОДАТОК К

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
 Факультет психології соціальної роботи та спеціальної освіти
 Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Проректор з науково-
 методичної та навчальної
 роботи
 _____ Олексій ЖИЛЬЦОВ
 «__» _____ 2024р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в
 громаді

для студентів

спеціальності 231 Соціальна робота
 (шифр і назва спеціальності (тей))

освітньої програми 231.00.04 Соціальна адвокація
 (шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації _____
 (за наявності)

(назва спеціалізації)

Київ – 2024

Розробник:

Анастасія КОТЕЛЕВЕЦЬ, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

Анастасія КОТЕЛЕВЕЦЬ, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки

Протокол від 26.08.2024 р. № 17

Завідувач кафедри _____ (Тетяна ЛЯХ)
(підпис)

Робочу програму погоджено з:

гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми) 231.00.04

Соціальна адвокація першого (бакалаврського) рівня

(назва освітньої програми)

____.____. 2024 р.

Керівник освітньої програми _____ (Світлана САПІГА)
(підпис)

Робочу програму перевірено

____.____. 2024 р.

Заступник декана _____ (Роман ПАВЛЮК)
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» ____ 20__ р.,
протокол № ____

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____» ____ 20__ р.,
протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	дена
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 120
Курс	2
Семестр	4
Обсяг кредитів	4
Обсяг годин, в тому числі:	120
Аудиторні	56
Модульний контроль	8
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	56
Форма семестрового контролю	залік

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» є ознайомлення студентів із базовими поняттями волонтерства та набуття практичних навичок щодо волонтерської діяльності в громаді, сприяння роботі щодо згуртованості в громаді, а також розвитку у молоді соціальної активності, навичок усвідомленого й активного вибудовування власного життя, розробки наукових досліджень у галузі волонтерства у громаді.

Завдання навчальної дисципліни:

- сформувані базові вміння і навички організації волонтерської діяльності та її технічного забезпечення;
- визначити роль та функції волонтерів у громаді;
- ознайомити з методами залучення людей до роботи щодо згуртованості в громаді;
- навчити складати волонтерські програми та здійснювати менеджмент волонтерської діяльності в громаді.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 231.00.04 Соціальна адвокатура підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота дисципліна «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» забезпечує *формування таких загальних та фахових (спеціальних) компетентностей:*

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК13. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

СК14. Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

СК15. Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.

СК17. Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності.

СКу21. Здатність добирати й застосовувати різні методи соціальної адвокації та розробляти програми адвокаційних кампаній.

СКу22. Здатність залучати та організовувати громадськість до участі у вирішенні соціальних проблем в умовах територіальної громади.

СКу23. Здатність розробляти програми розвитку та активізації громади на засадах соціальної справедливості та соціальної інклюзії.

Відповідно до освітньої програми 231.00.04 Соціальна адвокація за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота, дисципліна «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» забезпечує оволодіння такими *програмовими результатами навчання*:

РН5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

РН6. Розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях.

РН16. Застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

РН22. Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

РНу25. Розробляти соціальні адвокаційні кампанії та ефективні стратегії по запровадженню змін.

РНу26. Застосовувати форми та методи активізації громади для вирішення її соціальних проблем.

РНу27. Виявляти вразливі групи населення та осіб, які зазнають виключення та дискримінації і потребують адвокації соціального працівника.

4. Структура навчальної дисципліни
Тематичний план для деної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Модуль 1. Теоретичні основи та практичне значення волонтерської діяльності							
Тема 1. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці	2	2					
Семінарське заняття 1. Законодавчі основи забезпечення волонтерської діяльності	2		2				
Тема 2. Види мотивації волонтерської діяльності	2	2					
Семінарське заняття 2. Мотивація волонтерської діяльності у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях	2		2				
Тема 3. Наукові підходи до класифікації волонтерських груп	2	2					
Семінарське заняття 3. Підходи до групування волонтерів у вітчизняній та зарубіжній практиці	2		2				
Самостійна робота 1. Етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері	14						14
Модульний контроль	2						
Разом	28	6	6				14
Модуль 2. Менеджмент волонтерської діяльності							
Тема 4. Методика організації волонтерської діяльності	2	2					
Семінарське заняття 4. Організація діяльності волонтерів	2		2				
Практичне заняття 1. Визначення потреб громади у волонтерах	2			2			
Практичне заняття 2. Розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності	2			2			
Практичне заняття 3. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності у громаді	2			2			
Практичне заняття 4. Розробка переліку вимог до потенційного волонтера	2			2			
Практичне заняття 5-6. Планування кампанії із залучення волонтерів	4			4			
Практичне заняття 7. Розробка угоди про співпрацю між волонтером та громадою	2			2			

Практичне заняття 8. Проведення співбесіди з потенційним кандидатом у волонтери	2			2			
Самостійна робота 2. Функції координатора волонтерської діяльності	14						14
Модульний контроль	2						
Разом	36	2	2	16			14
Модуль 3. Розвиток соціальної активності та лідерства молоді у волонтерській діяльності							
Тема 5. Формування соціальної активності особистості у волонтерській діяльності	2	2					
Семинарське заняття 5. Методи відбору волонтерів	2		2				
Практичне заняття 9. Розвиток соціальної активності членів громади через участь у волонтерській діяльності	2			2			
Практичне заняття 10. Розвиток лідерства в громаді	2			2			
Практичне заняття 11. Формування ефективної комунікації в громаді	2			2			
Самостійна робота 3. Навчання та розвиток волонтерів в громаді	14						14
Модульний контроль	2						
Разом	26	2	2	6			14
Модуль 4. Проектна діяльність щодо соціальної згуртованості в громаді							
Практичне заняття 12-13. Дослідження успішних волонтерських практик в громаді	4			4			
Практичне заняття 14-15. Створення соціального проекту задля вирішення проблеми громади	4			4			
Практичне заняття 16. Управління ризиками у соціальному проекті	2			2			
Практичне заняття 17-18. Проведення моніторингу успішності проекту в громаді	4			4			
Самостійна робота 4. Форми визнання праці волонтера в громаді	14						14
Модульний контроль	2						
Разом	30			14			14
Усього	120	10	10	36			56

5. Програма навчальної дисципліни «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді»

Денна форма навчання

Модуль 1. Теоретичні основи та практичне значення волонтерської діяльності

Лекція 1. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці

Поняття про милосердя, благодійність, меценатство, спонсорство, благодійну діяльність, волонтерську діяльність. Передумови виникнення волонтерського руху в світі. Історія розвитку волонтерського руху в Україні. Огляд основних нормативно-законодавчих актів, які регламентують волонтерську діяльність.

Основні поняття теми: волонтер, благодійник, меценат, філантроп, милосердя, меценатство, благодійність, філантропія, волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерська робота.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2, 3

Додаткові: 8, 9,10

Семінарське заняття 1. Законодавчі основи забезпечення волонтерської діяльності

Лекція 2. Види мотивації волонтерської діяльності

Місце мотивації у структурі поведінки особистості. Ієрархія індивідуальних мотивів у гуманістичній теорії А. Маслоу. Теорія потреб Д. Макклелланда. Мотиви, які спонукають до участі у волонтерських програмах (за Дж. Морріс Трамбауер). Теорія «альтруїзму-егоїзму» А. Омото та М. Снайдер. Необхідність додаткового мотивування, стимулювання волонтерів до роботи з метою підвищення її результативності (соціологічний підхід).

Основні поняття теми: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерська робота, мотив, мотивація, теорія мотивації.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2, 3

Додаткові: 1, 11

Семінарське заняття 2. Мотивація волонтерської діяльності у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях

Лекція 3. Наукові підходи до класифікації волонтерських груп

Поняття «група», «мала група», «соціальна група». Основні ознаки соціальної групи. Класифікація малих груп. Поняття «волонтерська група». Підходи до класифікації волонтерів за кордоном в Україні.

Основні поняття теми: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерська робота, класифікація.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2, 3

Додаткові: 3, 4, 16

Семінарське заняття 3. Підходи до групування волонтерів у вітчизняній та зарубіжній практиці

Модуль 2. Менеджмент волонтерської діяльності

Лекція 4. Методика організації волонтерської діяльності

Визначення потреби організації у волонтерах. Розробка змісту волонтерської діяльності. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності. Перелік вимог до потенційного волонтера. Планування кампанії із залучення волонтерів. Функції координатора волонтерської групи.

Основні поняття теми: волонтер, волонтерська діяльність, організація діяльності, координатор волонтерських груп

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2, 3

Додаткові: 5, 17

Семінарське заняття 4. Організація діяльності волонтерів

Практичне заняття 1. Визначення потреб громади у волонтерах

Практичне заняття 2. Розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності

Практичне заняття 3. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення

волонтерської діяльності у громаді

Практичне заняття 4. Розробка переліку вимог до потенційного волонтера

Практичне заняття 5-6. Планування кампанії із залучення волонтерів

Практичне заняття 7. Розробка угоди про співпрацю між волонтером та громадою

Практичне заняття 8. Проведення співбесіди з потенційним кандидатом у волонтери

Модуль 3. Розвиток соціальної активності та лідерства молоді у волонтерській діяльності

Лекція 5. Формування соціальної активності особистості у волонтерській діяльності

Поняття «активність», «соціальна активність», «формування соціальної активності». Вплив волонтерської діяльності на формування соціальної активності в громаді. Умови розвитку соціальної активності в громаді.

Основні поняття теми: активність, соціальна активність, формування соціальної активності, умови розвитку соціальної активності

Рекомендовані джерела:

Основні: 1,4

Додаткові: 2, 3, 4,

Семінарське заняття 5. Методи відбору волонтерів

Практичне заняття 9. Розвиток соціальної активності членів громади через участь у волонтерській діяльності

Практичне заняття 10. Розвиток лідерства в громаді

Практичне заняття 11. Формування ефективної комунікації в громаді

Модуль 4. Проектна діяльність щодо соціальної згуртованості в громаді

Практичне заняття 12-13. Дослідження успішних волонтерських практик в громаді

Практичне заняття 14-15. Створення проєкту волонтерської програми задля вирішення проблеми громади

Практичне заняття 16. Управління ризиками у волонтерській програмі

Практичне заняття 17-18. Проведення моніторингу успішності проєкту в громаді

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	1	1	1	1	-	-
Відвідування семінарських занять	1	3	3	1	1	1	1	-	-
Робота на семінарському занятті	10	3	30	1	10	1	10	-	-
Відвідування практичних занять	1	-	-	8	8	3	3	7	7
Робота на практичному занятті	10	-	-	8	80	3	30	7	70
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		66		130		75		107	
Максимальна кількість балів: 378 $378:100=3,78$. Студент набрав X балів; Розрахунок: $X:3,78=$ загальна кількість балів									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Усі завдання виконуються в електронній версії навчальної дисципліни «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» на платформі <http://elearning.kubg.edu.ua> та подаються на підсумковому занятті відповідного модуля.

денна форма навчання

Самостійна робота 1. Етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері

Мета: проаналізувати етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері.

Завдання:

3. Ознайомтесь із текстом підрозділу 1.4 «Етичні засади волонтерської діяльності» (С. 39-42).

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

4. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:

- Назвіть необхідні компоненти етики діяльності волонтера.
- Опишіть основні принципи етики волонтера в соціальній сфері.
- З якими, на Вашу думку, морально-етичними проблемами у своїй професійній діяльності стикається волонтер?
- Визначте та охарактеризуйте основні категорії етики волонтерської діяльності.
- Обґрунтуйте вимоги до особистісних якостей волонтера.

Форма подання результатів виконаної роботи:

Результат подається у вигляді текстового документа від 5 до 7 сторінок, набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт TimesNewRoman 14. Міжрядковий інтервал 1. Поля з усіх сторін 20 мм. У документі слід зробити посилання на використані джерела у квадратних дужках [номер джерела] та подати список використаних джерел наприкінці самостійної роботи. Оформити джерело можна, скориставшись електронним ресурсом: <https://vak.in.ua/do.php#.VnRETsJ74i8.facebook>.

Результат роботи (текстовий документ) надсилається як відповідь у в електронному курсі на перевірку.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 2. Функції координатора волонтерської діяльності

Мета: визначити функції координатора волонтерської діяльності.

Завдання:

1. Ознайомтесь із текстом підрозділу 3.1. «Функції координатора діяльності волонтерських груп» (С. 117-120).

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-е видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

2. На основі опрацьованого джерела та додаткових, обраних Вами самостійно, підготуйте письмову відповідь на ряд завдань:

- У чому полягає сутність контролю за діяльністю волонтерів в організації?
- Перерахуйте функції координатора волонтерської діяльності та розкрийте стисло їх зміст.

Форма подання результатів виконаної роботи:

Результат подається у вигляді текстового документа від 4 до 5 сторінок, набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт TimesNewRoman 14. Міжрядковий інтервал 1. Поля з усіх сторін 20 мм. У документі слід зробити посилання на використані джерела у квадратних дужках [номер джерела] та подати список використаних джерел наприкінці самостійної роботи. Оформити джерело можна, скориставшись електронним ресурсом: <https://vak.in.ua/do.php#.VnRETsJ74i8.facebook>.

Результат роботи (текстовий документ) надсилається як відповідь у в електронному курсі на перевірку.

Рекомендовані джерела:

Основні: 2, 4

Додаткові: 6, 7

Самостійна робота 3. Навчання та розвиток волонтерів в організації

Мета: проаналізувати програми підготовки волонтерів соціальної сфери.

Завдання:

1. Скориставшись ресурсами Інтернет-мережі (за власним вибором), проаналізуйте програми навчання та розвитку волонтерів в державних та громадських організаціях (мінімум дві на кожний тип організації).
2. Обґрунтуйте, які форми і методи навчання та розвитку волонтерів в державних та громадських організаціях найбільш розповсюджені, та поясніть, як на Вашу думку, з чим це пов'язано.
3. Запропонуйте власну тематику програми навчання та розвитку волонтерів, скориставшись нижче наведеною таблицею:

Тема заняття / зустрічі	Форма роботи / метод

Форма подання результатів виконаної роботи:

Результат подається у вигляді текстового документа від 5 до 7 сторінок, набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт TimesNewRoman 14. Міжрядковий інтервал 1. Поля з усіх сторін 20 мм. У документі слід зробити посилання на використані джерела у квадратних дужках [номер джерела] та подати список використаних джерел наприкінці самостійної роботи. Оформити джерело можна, скориставшись електронним ресурсом: <https://vak.in.ua/do.php#.VnRETsJ74i8.facebook>.

Результат роботи (текстовий документ) надсилається як відповідь у в електронному курсі на перевірку.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2.

Додаткові: за вибором студента.

Самостійна робота 4. Форми визнання праці волонтерів в громаді

Мета: проаналізувати можливості щодо визнання праці волонтера

Завдання:

Ознайомитись із підрозділом «Форми визнання праці волонтерів».

Джерело: Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-є видання перероб. та допов. – 288 с.; С. 104-110

Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>

Дати письмову відповідь на ряд запитань:

- Що таке визнання?
 - Які форми визнання волонтерів ви знаєте?
 - Які форми визнання ви вважаєте найбільш доцільними? Чому?
- Обґрунтуйте свою відповідь.

Форма подання результатів виконаної роботи:

Результат подається у вигляді текстового документа від 3 до 4 сторінок, набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт TimesNewRoman 14. Міжрядковий інтервал 1. Поля з усіх сторін 20 мм. У документі слід зробити посилання на використані джерела у квадратних дужках [номер джерела] та подати список використаних джерел наприкінці самостійної роботи. Оформити джерело можна, скориставшись електронним ресурсом: <https://vak.in.ua/do.php#.VnRETsJ74i8.facebook>.

Результат роботи (текстовий документ) надсилається як відповідь у в електронному курсі на перевірку.

Рекомендовані джерела:

Основні: 1, 2.

Додаткові: за вибором студента.

Критерії оцінювання завдань з самостійної роботи:

- завдання виконано у повному обсязі з використанням наукових джерел інформації, проведений аналіз, співставлення, зроблені висновки, в наявності особистісна думка студента – 5 балів.
- завдання виконано у повному обсязі з використанням наукових джерел інформації з різних галузей знань, проведений аналіз, співставлення, зроблені висновки – 4 бали.
- завдання виконано у повному обсязі на репродуктивному рівні – 3 бали.
- завдання виконано з незначними помилками, без використання додаткових джерел інформації – 2 бали.
- завдання виконано з значними помилками – 1 бал.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль здійснюється у вигляді тестування в електронному курсі.

Студентами пропонуються тестові завдання у кількості 25 питань.

Види тестових завдань:

- Із вибором однієї правильної відповіді;
- На встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень;
- Завдання на розпізнавання та відтворення правильної відповіді по пам'яті;
- Завдання на відтворення правильної відповіді (формулювань понять) по пам'яті.

Критерії оцінювання:

Виконання тестових завдань – максимум 25 балів (виставляється автоматично програмою ADTester у електронному курсі).

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою підсумкового контролю навчальної дисципліни «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» є залік.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю – не передбачено навчальним планом.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка навчальної дисципліни «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді»
 Денна форма навчання. 120 год., лекції – 10 год., семінарські заняття – 10 год., практичні заняття – 36 год., самостійна робота – 56 год., підсумковий контроль – 8 год

Модулі	1			2	3	4			
Назва модуля	Теоретичні основи та практичне значення волонтерської діяльності			Менеджмент волонтерської діяльності	Розвиток соціальної активності у волонтерській діяльності в громаді	Проектна діяльність щодо соціальної згуртованості в громаді			
К-ть балів	66			130	75	107			
Теми лекцій	1. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці (1 бал)	2. Види мотивації волонтерської діяльності (1 бал)	3. Наукові підходи до класифікації волонтерських груп (1 бал)	4. Методика організації волонтерської діяльності (1 бал)	5. Формування соціальної активності особистості у волонтерській діяльності (1 бал)				
Теми семінарських занять	1. Законодавчі основи забезпечення волонтерської діяльності (11 балів)	2. Мотивація волонтерської діяльності у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях (11 балів)	3. Підходи до групування волонтерів у вітчизняній та зарубіжній практиці (11 балів)	4. Організація діяльності волонтерів (11 балів)	5. Методи відбору волонтерів (11 балів)				
Практичні заняття				1. Визначення потреби громади у волонтерах (11 балів)	9. Розвиток соціальної активності членів громади через участь у волонтерській діяльності (11 балів)	12-13. Дослідження успішних волонтерських практик в громаді (22 бали)			
				2. Розробка інформаційного пакету про зміст волонтерської діяльності (11 балів)			10. Розвиток лідерства в громаді (11 балів)	14-15. Створення соціального проєкту задля вирішення проблеми громади (22 бали)	
				3. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності у громаді (11 балів)	11. Формування ефективної комунікації в громаді (11 балів)	16. Управління ризиками у соціальному проєкті (11 балів)			
				4. Розробка переліку вимог до потенційного волонтера (11 балів)					17-18. Проведення моніторингу успішності проєкту в громаді (22 бали)
				5-6. Планування кампанії із залучення волонтерів (22 балів)					
				7. Розробка угоди про співпрацю між волонтером та громадою (11 балів)					
				8. Проведення співбесіди з потенційним кандидатом у волонтери (11 балів)					
Самостійна робота	1. Етичні засади волонтерської діяльності в соціальній сфері (5 балів)			2. Функції координатора волонтерської діяльності (5 балів)	3. Навчання та розвиток волонтерів в громаді (5 балів)	4. Форми визнання праці волонтерів в громаді (5 балів)			
Види поточного контролю	Модульний контроль 1 (25 балів)			Модульний контроль 2 (25 балів)	Модульний контроль 3 (25 балів)	Модульний контроль 4 (25 балів)			
Розрахунок	378:100=3,78. Студент набрав X балів; Розрахунок: X:3,78= загальна кількість балів								

8. Рекомендовані джерела

Основна література

5. Актуальні запитання соціальної роботи: навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
6. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2014. – 3-є видання перероб. та допов. – 288 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/>
7. Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / За заг. ред. Т.І. Сила, Т.Л. Лях; авт..кол.: Т. Журавель, Т. Лях, К. Пуха та ін.. – К.: ОБНОВА-КОМПАНІ, 2020. – 174 с. Режим доступу до ресурсу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35678/>
8. Потенціал волонтерства та лідерства у здійсненні профілактики ВІЛ та ризикованої поведінки на базі професійно-технічних навчальних закладів : навч.-метод. посібник // Журавель Т. В., Лях Т. Л., Спіріна Т. П. та ін.; за ред. Т. В. Журавель, Т. Л. Лях. – К. : ФО-П Буря О. Д., 2014. – 224 с. Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4959/>

Додаткова література

11. Закон України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
12. Котелевець А. М., Мартинюк Я. В. «Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України». Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. (Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи): збірник наукових праць /М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Спецвипуск. Том 1. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 202 с. С.174-179
13. Котелевець А. М. Теоретико-методологічні засади формування соціальної активності студентської молоді. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2022. 1(50). 134-137. . ISSN 2524-0609
DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.134-137>
URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/257711>
14. Котелевець А.М, Нохріна І.С. «Соціальна успішність як складова активності студентської молоді» Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2024. 1(54). <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/303899>

15. Котелевець А.М. Журнал «Соціальна робота та соціальна освіта», 2021, № 1 (6) «Волонтерство онлайн: виклики сьогодення» (*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*)
URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/234142>
16. Лехолетова, М. М., & Лях, Т. Л. (2020). Підготовка майбутніх соціальних працівників до адвокаційної діяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 96(2), 135-144.
17. Лехолетова, М. М., Лях, Т. Л., & Спіріна, Т. П. (2022). Алгоритм організації та проведення успішної адвокаційної кампанії із представництва інтересів. *Social work and education*, 9(1), 67-78.
18. Лях Т. Л. Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності / Т. Л. Лях // Соціальна педагогіка : навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, Т. Г. Веретенко та ін. : – К. : Академвидав, 2014. – 312 с.; С. 119–128.
19. Лях Т. Л. Волонтерська діяльність. Енциклопедія освіти : енциклопедія / ред. В. Кремень. Київ, 2021. С. 138–139. – Режим доступу до ресурсу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39233/1/%D0%95%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
20. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : Навч. посіб. / Т. Л. Лях. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.
21. Лях Т. Л. Проблеми нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в соціальній сфері. Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади : матеріали III Всеукр. науково-практ. конф. з міжнар. участю, м. Суми, 1–2 черв. 2021 р. Суми, 2021. С. 69–72. – Режим доступу до ресурсу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39005/>
22. Лях, Т. Л., Спіріна, Т. П., & Лехолетова, М. М. (2022). Методи оцінки територіальною громадою власних потреб. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 1(50), 178-181.
23. Слосанська, Г. І. (2018). Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. ТНПУ імені В. Гнатюка
24. Слосанська, Г. І. (2017). Ролі фахівця із соціальної роботи в територіальній громаді. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 1, 265-268
25. Спіріна, Т., Лях, Т., & Клішевич, Н. (2022). Соціальна профілактика сімейного неблагополуччя в територіальній громаді. *Social Work and Education*, 9(2), 245–255. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.5>
26. Kotelevets A., Vyzva M. Leadership in the context of social activity and activism: perspectives from higher education students *Modern Science – Moderní věda. – Praha. – Česká republika, Nemoros. – 2023. – No 4. s. 86-94. ISSN 2336-498X*

DOI: <https://doi.org/10.62204/2336-498X-2023-4-9>

URL: <https://sried.eu/anastasiia-kotelevets-mariia-vyzhva-leadership-in-the-context-of-social-activity-and-activism-perspectives-from-higher-education-students/>

27. Liakh, T., Lekholetova, M., Kotelevets, A., Spirina, T., & Shved, O. (2021). Development of youth volunteer programs in the condition of the COVID-19 pandemic in the communities, neighboring to the area of the joint forced operation in the east of Ukraine. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 3, 316-326. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36468/1/T_Liakh_Mkonf_2021_IL.pdf

Додаткові ресурси:

Електронна адреса курсу: <https://elearning.kubg.edu.ua/>

Інтернет-джерела (відео):

8. «Закон про волонтерську діяльність» заважає... – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/7KDV4RdcgXA>
9. Волонтер миру – Вікна-новини – 15.04.2019 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=h5YP8no1qqI&feature=youtu.be>
10. Волонтерство в Україні та світі – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/r-SIAVoijjA>
11. Волонтерство для мене це... – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/a72kHhiDEjk>
12. Сергій Притула про роботу волонтером – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=gIjxaAKLay0>
13. Я особистість – тренінг для підлітків – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=iGz-TzE65vU>
14. Як стати волонтером ООН: відео-інструкції – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/Vm-7SEajfBY>

ДОДАТОК Л

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ)

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ,
Україна, 04053, тел./факс: +380 44 272-19-02
<https://kubg.edu.ua>, e-mail: kubg@kubg.edu.ua
ЄДРПОУ 45307965

DEPARTMENT OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE EXECUTIVE BODY OF THE KYIV CITY COUNCIL
(KYIV CITY STATE ADMINISTRATION)

BORYS GRINCHENKO
KYIV METROPOLITAN UNIVERSITY

18/2 Bulvarno-Kudriavska St, Kyiv,
Ukraine, 04053, tel./fax: +380 44 272-19-02
<https://kubg.edu.ua>, e-mail: kubg@kubg.edu.ua

24.06.24 № 131-К

На № _____ від _____

АКТ

**про впровадження результатів дисертації
Котелевець Анастасії Михайлівни
«Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 231 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

Протягом 2022-2024 років результати дисертації Котелевець Анастасії Михайлівни «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності» було впроваджено в освітній процес Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Університету Грінченка.

Дисертаційна робота А. М. Котелевець виконана відповідно до наукової теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (2016–2021 рр.) (державний реєстраційний номер 0110U002960) та наукової теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Соціалізація вразливих груп населення в контексті розвитку територіальних громад в Україні» (2021–2026 рр.) (державний реєстраційний номер: 0121U112043).

Із метою підвищення обізнаності студентів з можливостями волонтерської діяльності та проявами соціальної активності А. М. Котелевець було організовано та проведено, практикуми «Як волонтерувати онлайн?» (4 грудня 2020 р.) і «Волонтерство – реалії сьогодення» (1 грудня 2021 р.) для студентів Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, а у рамках Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка – майстер-клас «Дослідження соціальної активності молоді: зарубіжний досвід і можливості для України» (19 березня 2021 р.) і практикум «Набуття резильєнтності та створення особистої ресурсної карти» (17 травня 2024 р.).

У рамках програми розвитку соціальної активності студентів разом із здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти було проведено ряд заходів: «Основи толерантності», «Профілактика булінгу у закладах освіти», «Життєві цінності», «Успішне спілкування для побудови успішних стосунків», жива бібліотека «Волонтерство у мирний та воєнний час: виклики та можливості для соціальної активності студентів» (5 грудня 2023 р.).

Розроблена програма розвитку соціальної активності студентів включає теоретичний та практичний блоки, завдяки чому студенти можуть долучитись не лише до волонтерських ініціатив, а й ініціювати власні соціальні проекти.

Анастасія Котелевець взяла участь у круглому столі «Освітологічні концепти психології особистості» із доповіддю «Соціальна активність в системі цінностей сталого розвитку громади» у рамках Огнев'юківських читань «Освіта – сутність часу» (10 квітня 2023 р.).

Результати дослідження А. Котелевець розкривають важливі аспекти розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в умовах закладу вищої освіти. Результати наукового пошуку були використані для поглиблення змісту таких навчальних дисциплін «Тренінг комунікативності та креативності» і «Методика організації волонтерської діяльності». Також розробки Анастасії Котелевець ляжуть в основу нових освітніх компонентів «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді» і «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі».

У результаті впровадження матеріалів дослідження А. М. Котелевець серед студентів Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, спостерігається підвищення рівня їхньої соціальної активності, залученості до соціальних ініціатив як університету, так і за його межами – це дає підстави вважати програму розвитку соціальної активності студентів ефективною та необхідною для використання в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Анастасії Котелевець було затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка та рекомендовано до подальшого використання (протокол № 15 від 18 червня 2024 р.).

Акт видано для подання до разової спеціалізованої вченої ради.

Проректор з наукової роботи,
доктор філологічних наук, професор

Наталія ВІННИКОВА

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Телефон: 234-11-08

E-mail: rector@npu.edu.ua; код ЄДРПОУ 02125295

02.07.2024р. № *263*

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертації
Котелевець Анастасії Михайлівни**

**«Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності»
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 231 – Соціальна робота**

Видана аспірантці кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, **Котелевець Анастасії Михайлівни** з підтвердженням того, що вона протягом 2022 – 2024 рр. на базі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова проводила дослідження з проблеми «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності».

Котелевець А. М. було проведено анкетування «Дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні» серед студентів 1-3 курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Також, студенти 1-3 курсів спеціальності Соціальна робота, були залучені до експериментальної частини дослідження як контрольна група. Відповідно, було проведено ряд методик, що дозволили визначити рівень соціальної активності студентів.

За результатами дослідження Котелевець А. М. було проведено зустріч у онлайн форматі зі студентами спеціальності Соціальної роботи, де презентувано шляхи та форми розвитку соціальної активності засобами волонтерства.

Проректор з наукової роботи
УДУ імені Михайла Драгоманова,
доктор фізико-математичних наук

Григорій ТОРБІН

Завідувач кафедри
соціальної освіти та соціальної роботи

Рената ВАЙНОЛА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76000. Тел. +380963102636; e-mail: office@ksu.kh.ua; http://www.ksu.edu.ua
код за ЄДРПОУ 02125609 р/р UA22820172034311002200000120; UA068201720343120002000000120
банк Держказначейська служба України, м. Київ

«07» жовтня 2024 № 03-32/1769
На № _____ від _____ 202__р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації

Котелевець Анастасії Михайлівни

**з теми «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 231 Соціальна робота**

Дисертація Анастасії Михайлівни Котелевець, аспірантки кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка з теми «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності» містить вивчення досвіду Херсонського державного університету щодо організації волонтерської діяльності та залучення студентів до життя громади, зокрема в частині діяльності Школи волонтера і Волонтерського центру Херсонського державного університету.

2 жовтня 2024 р. Анастасія Михайлівна Котелевець провела зустріч у режимі відеоконференції зі здобувачами вищої освіти та викладачами Херсонського державного університету, на якій відбулась презентація та обговорення результатів дослідження. У межах заходу доповідачка надала рекомендації щодо роботи зі студентами для розвитку їхньої соціальної активності та презентувала програму розвитку соціальної активності студентів, а учасники змогли перевірити знання щодо волонтерства та виконати елемент діагностики своєї соціальної активності.

Представлені до уваги робочі програми навчальних дисциплін «Практикум із розвитку лідерства та волонтерства в молодіжному середовищі» і «Практикум із розвитку волонтерства та соціальної згуртованості в громаді», розроблені Анастасією Михайлівною Котелевець, засвідчують актуальність і цінність проведеного дослідження та можуть мати практичну реалізацію як в освітньому процесі та виховній роботі зі здобувачами вищої освіти, так і в адмініструванні волонтерської діяльності. Зокрема, змістове наповнення модулю «Менеджмент волонтерської діяльності» дасть змогу удосконалити вміння волонтерів організувати роботу в межах Волонтерського центру, а модулів «Розвиток соціальної активності та лідерства молоді у волонтерській діяльності» чи «Проектна діяльність щодо соціальної згуртованості в громаді» – провести низку тренінгів і майстер-класів для лідерів студентського самоврядування і здобувачів вищої освіти в межах подальшої співпраці з авторкою дослідження.

Ректор

Олександр ШВАКОВСЬКИЙ

Тамара Мандич
+30662434244

від 26.06. 2024р. № 57-11/1802

на № _____ від _____ 20__ р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації

Котелевець Анастасії Михайлівни

**«Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській
діяльності»,**

**поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 231 – Соціальна робота**

Протягом 2022-2023 року на базі Факультету філології, психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Котелевець Анастасія Михайлівна, аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка проводила дослідження «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності».

Анастасією Котелевець було проведено анкетування «Дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні» серед студентів Факультету філології, психології та педагогіки. Також викладачі та студенти даного факультету були залучені до заходів наукового спрямування: «333 кілометри наукової доброчесності» (13 травня 2022р.), «333 (888) кілометри наукової доброчесності» (23 травня 2023р.), «Академічна доброчесність у

Європейській культурі: історія та сучасність» (20 жовтня 2023р.), де Факультет філології, психології та педагогіки та Київський столичний університет імені Бориса Грінченка були співорганізаторами та надали молоді можливості проявлення соціальної активності у науковій площині.

А. Котелевець у 2023 та 2024 році була у складі команди організаторів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації», що проводило Наукове товариство студентів, аспірантів докторантів і молодих вчених Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. В межах даної конференції представники ради молодих учених Факультету філології, психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» долучились до діяльності конференції та за результатами участі у конференції мали змогу удосконалити компетентності щодо реалізації наукової та проектної діяльності серед молодих дослідників в умовах воєнного стану.

Декан Факультету філології,
психології та педагогіки
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Анна Агейчева

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Анатолій Мартиненко

046614

Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

The Private Joint-Stock Company
«Higher Education Institution
«Interregional
Academy
of Personnel Management»

Україна, 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2,
Тел. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

2, Frometivs`ka Str., 03039 Kyiv, Ukraine,
Tel. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

« 13 » червня 20 24 № 2720

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації
Котелевець Анастасії Михайлівни
«Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 231 – «Соціальна робота»

Котелевець Анастасія Михайлівна, аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, за участю здобувачів освіти бакалаврського рівня Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу Міжрегіональної Академії управління персоналом впродовж 2022-2023 років провела дослідження на тему: «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності».

Анастасією Котелевець було проведене анкетування на тему «Дослідження соціальної активності студентів закладів вищої освіти в Україні» серед здобувачів освіти, які здобувають вищу освіту за спеціальностями «Менеджмент» та «Публічне управління та адміністрування». У ході дослідження визначені такі основні напрями соціальної активності та волонтерської діяльності студентів: участь у громадських ініціативах, збір та передача коштів для підтримки Збройних Сил України, допомога за запитами щодо пошуку і перенаправлення ресурсів.

За результатами дослідження були проведені зустрічі з викладачами, на яких відбулась презентація результатів дослідження, надані рекомендації щодо роботи зі студентами для розвитку їхньої соціальної активності. Здобувачі освіти відзначили зацікавленість долучитися до тренінгової програми із розвитку соціальної активності.

Ректор

Директор

Навчально-наукового інституту управління,
економіки та бізнесу

К.В. Муравйов

І.А. Семенець-Орлова

